ION NICOLAE BUCUR

SARGETIUS

CICLUL DAC
CARTEA A TREIA

ION NICOLAE BUCUR

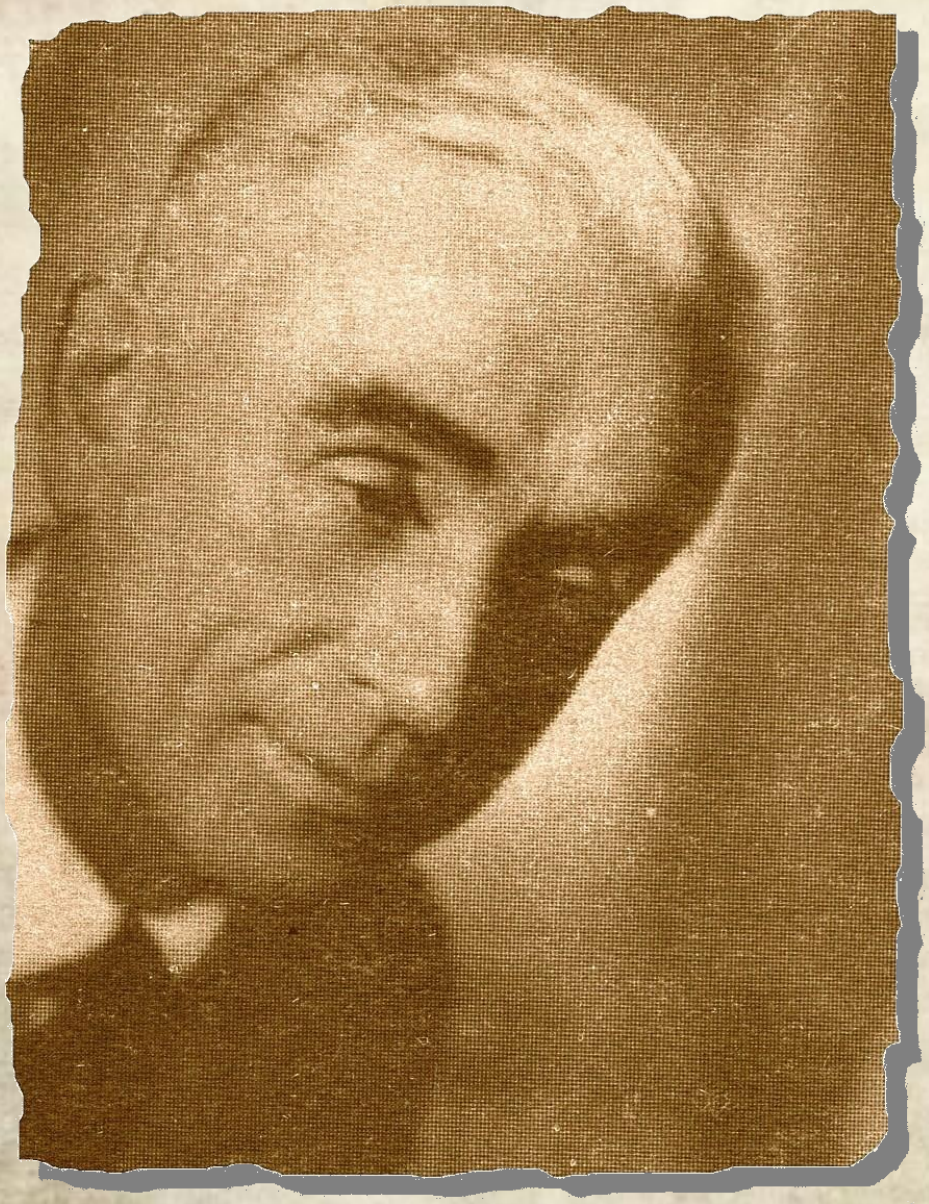

Restitutio Daciae

ION NICOLAE BUCUR

SARGETIUS

Ciclul Dac
Cartea a Treia

Dupa romanul aparut la

EDITURA EMINESCU 1976

CAPITOLUL I SE ÎNTINDEA ZVONUL 4

CAPITOLUL II SETE DE LIBERTATE 54

CAPITOLUL III NAVALIREA HOARDEI 95

CAPITOLUL IV TÎRGUL NEVESTELOR 118

CAPITOLUL V DESTAINUIRILE UNUI BATRÎN 151

CAPITOLUL VI ÎMPOTRIVIREA CELOR MULTI 198

CAPITOLUL VII ÎN NEGURA DESTINULUI 249

CAPITOLUL I
SE ÎNTINDEA ZVONUL

1

Bătrînii, împovărați de ani, îşi mai aminteau de vremurile de altădată, cînd Porolissumul reînviase pe ruinele cetății dace cu acelaşi nume, după ce legiunea înălțase alături un castru în care forfoteau centurioni, decurioni, legionari şi sclavi publici. De atunci urbea crescuse neîncetat, cele trei aşezări — Magnus, vicul[1] liberților şi veteranilor, Serdos, vicul colonilor aduşi din imperiu, şi Marodava, vechea vatră a dacilor — mai înstărite şi mai întinse, se uniseră, vechiul amfiteatru fusese reconstruit încă de pe timpul lui Antonius Pius, iar colonia atinsese o asemenea dezvoltare, încît împăratul Septimius o înălțase la rangul de *municipium Septimium Porolissense*. De mult Magnus, Serdos şi Marodava nu mai constituiau nişte vicuri răzlețe, ci deveniseră părți de neseparat ale cetății. Rămăsese numai o obişnuință să se spună că Marodava era cartierul dacilor, căci scurgerea anilor, opreliştile şi acțiunile procuratorilor şi preoților contribuiseră în egală măsură ca cei ce se trăgeau din foştii stăpîni ai acelor meleaguri să se contopească în mulțimea adusă de legiune. Timp de peste o sută de ani, Porolissumul cunoscuse prosperitatea, cele cîteva mici răscoale şi scurte năvăliri nepricinuindu-i prea multe pagube. Pe timpul lui Septimius Severus se vorbea despre un *Porolissum felix* într-o *Dacia felix*. De cîtva timp însă multe se schimbaseră. Năvala gepizilor ar fi prefăcut totul în ruine şi scrum, dacă nu sărea la timp în ajutor legiunea de la Potaissa. Reparațiile noi făcute de-a lungul zidului de apărare, mai ales în partea dinspre amfiteatru, erau o mărturie a grelelor lupte pe care trebuise să le dea legionarii din *Cohors I Palmyrenorum Porolissense*. De multă vreme, cei veniți din imperiu şi localnicii trăiau în bună înțelegere şi

1 Vicus (vici) — aşezări rurale ale populației adusă de Roma în Dacia.

întrajutorare. Vîrstnicii povesteau deseori nepoților despre faptele pline de vitejie ale celor doi oameni bravi: Butes şi Dicomes, cei ce săvîrşiseră în aceste părți împăcarea romanilor cu dacii.

La dîrzenia celor doi înaintaşi se gîndea bătrînul Degidus, iscusitul olar a cărui faimă ajunsese pînă la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în timp ce trăgea încet după el poarta, îndreptîndu-se cu paşi rari, nesiguri, spre olărie. Învins de povara anilor, vasele le modela acum Offas, ajutat de sclavi. Erau însă zile cînd lucra la roată şi nepotul său, Sargetius, un tînăr bogat ce se bucura de o frumoasă apreciere în Porolissum.

— Offas, ai pregătit amforele pentru Napoca? strigă Degidus din uşă, cu voce tremurîndă, punînd mîna streaşină la ochi, să răzbată cu vederea slabă prin umbra deasă din atelier.

— Toți zeii cu tine, bunule Degidus! Sînt gata pentru drum. Dar de ce te-ai mai obosit încoace?

Bătrînul îl mustră zîmbind, ridicînd toiagul spre el:

— Offas, să nu superi zeii! De cînd munceşti alături de mine, m-ai văzut vreodată ostenind?

Ochii lui Offas luciră. Îl iubea şi-l respecta mult pe omul năpădit de ani din fața sa. Rîse zgomotos, în timp ce îşi ştergea mîinile pe tunica de postav cenuşiu, veche şi ruptă.

— Haide, loveşte-mă! Zeul Silvanus mi-e martor, nici nu mă gîndesc să mă feresc! Acolo unde dai tu, bătrîne, creşte carnea pe mine! îşi umflă el pieptul puternic. De multe ori mă gîndesc cu duioşie la anii cînd rupeai cîte o joardă pe spatele meu. Acum unul este olarul Offas, primul după meşterul Degidus, cel ales de zei!

Sprîncenele negre şi bogate ale lui Offas jucau deasupra ochilor, pierzîndu-se în părul stufos ce-i cădea pe frunte.

Inima bătrînului Degidus începu să bată cu putere, răscolită de cuvintele olarului. Făcu un pas, vrînd să pătrundă în atelier. Auzind scîrțîitul porții dinspre drum, se opri şi se întoarse, îl văzu pe Sargetius intrînd, însoțit de doi preoți: unul era Suriacus, de la templul lui Mithras din cartierul Serdos, pe celălalt nu-l cunoştea. Socotind că nu stătea bine să se arate neprimitor de oaspeți, le ieşi în cale:

— Mă bucur de oaspeți, Mare preot! Tu, nepoate, te-ai întors sănătos, ai călătorit bine?

— Rog zeii să-ți dea viață lungă, bunicule! se înclină Sargetius. Sînt tare ca piatra. La înapoierea de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, am însoțit

alaiul lui Callicles, Marele preot al templului lui Jupiter, dintr-o provincie îndepărtată de la răsăritul imperiului, Frigia. A auzit de faima olăriei tale şi, fiind în trecere pe aici, arde de nerăbdare să-ți vadă vasele.

Bătrînul îşi aţinti privirea asupra marelui preot, pe a cărui mantie luceau fire de aur. I se prosternă cu multă cucernicie şi spuse, arătînd spre Offas:

— Să nu mîniem zeii! Olăria mai poartă încă numele meu, însă de cîțiva ani renumele îi este păstrat de Offas, cel mai dibaci olar de prin aceste părți. Dar să nu întîrziem, se lasă seara şi n-o să mai vedem aşa bine înăuntru.

Intrară unul după altul, urmînd pe marele preot din Frigia. Din îndemnul lui Offas, sclavii aduseră cîteva opaițe şi luminile lor alungară umbra deasă. Cei doi preoți se opriră în partea din stînga unde, pe rafturi de lemn aliniate de-a lungul peretelui, se înşirau vase şi statuete aranjate după mărime. Offas luă unul, un fel de glastră frumos colorată, şi începu s-o încerce lovind-o cu degetul. Un sunet melodios se împrăştie în jur. Privirile preoților cuprinseră rafturile în lung şi în adînc, încărcate cu oale pîntecoase, largi la gură, cu buze răsfrînte, străchini şi tipsii de toate mărimile, ceşti dace scunde şi opaițe cu mai multe găuri, lucrate la roată sau numai de mînă, căni cu cozi de diferite forme, bune pentru băutul vinului, iar pe două rînduri, jos, numeroase amfore înalte şi zvelte, cu gîturi lungi şi subțiri ca de lebede. La capul raftului din mijloc, marele preot al templului lui Jupiter zări un şir de patru cupe, frumos vopsite cu albastru, pe care erau desenate scene cu legionari, coloni şi daci. Înaintă cu o curiozitate sporită. Privindu-le, desluşi pe ele istoria Daciei romane, tot ce se petrecuse pe aceste meleaguri timp de peste o sută de ani.

— Cine e meşterul care le-a măestrit? întrebă el, uimit de semnificația limpede a scenelor.

— Eu m-am jucat cu vopselele! rîse Sargetius. Iar iscusința zugrăvirii chipurilor de oameni am învățat-o de la el, adăugă, arătîndu-l pe Offas.

Marele preot tăcu un timp, privind cupele. Sargetius îi vorbise mult despre Offas, pe drumul lung făcut împreună, însă nu la asta se gîndea acum. Pe una din cupe, scena reprezenta o mulțime de oameni opunîndu-se legionarilor care, cu sulițele întinse, îi împingeau în lungul drumului.

— Triburi barbare năvălitoare vin tot mai numeroase dinspre răsărit şi miazănoapte. Ele încearcă să se statornicească prin aceste locuri, spuse,

întorcîndu-se spre Sargetius. Crezi că dacă Roma îşi va retrage legiunile, populația nu le-ar urma?

— Nu m-am gîndit la asta, nu ştiu ce să cred! Cînd am lucrat aceste cupe, am vrut numai să fac ceva frumos. Dar să mergem mai departe, să vedeți tot.

Sargetius făcu semn lui Offas şi, înlăturînd sclavii, se aşezară amîndoi, fiecare la cîte o roată. Din lutul măiestrit cu degetele, începură să se înalțe două forme ce deveniră două cupe largi, cu picior scurt. Cei doi preoți îi priveau, minunîndu-se.

— Cînd frămînt lutul la roată mă simt altul, rosti Sargetius, apropiindu-se de marele preot. Încep să cuget mai adînc, încerc să pătrund tainele vieții şi ale lumii. Poate că ei, olarii, sînt adevărați filozofi. Acum să-mi spui ce anume ți-a plăcut, Mare preot, pentru că vreau ca oboseala ta, venind pînă aici, să fie răsplătită. E o mare cinste pentru noi ca vasele şi statuetele noastre să ajungă pînă în Frigia. Primeşti orice ți-ar face plăcere!

Marele preot rămase un timp pe gînduri.

— Aş vrea cele patru cupe cu desenele frumos măestrite. Mă voi ruga lui Jupiter şi la toți zeii pentru sănătatea ta şi a celor dragi ție! Asta, dacă te lasă inima...

Sargetius se gîndi la bucuria cu care le va primi Alliana. Dar cuvîntul nu şi-l mai putea întoarce.

— Fie, Mare preot! Voi încerca să fac altele...

— Aici toate sînt minunate, însă nu se cade să mă lăcomesc, abuzînd de dărnicia voastră. Mi-ar mai place acele două statuete cu pani şi satiri.

— Nu vrei şi pe zeița Libera, atît de mult căutată şi adorată pe aici? îl întrebă bătrînul. După ce primeşti cele alese, vom trece alături, în villa nepotului. La noi este obiceiul să omenim oaspeții. Acolo, ne vom adăpa la înțelepciunea ta, Mare preot.

În tricliniul villei lui Sargetius, gustară ceva şi goliră numeroase cupe. Pe fețele lor îmbujorate se oglindea tăria vinului băut. După o vreme, marele preot Callicles se întoarse spre bătrînul Degidus, pregătit să-l întrebe ceva:

— Ai spus că fără Offas, iscusitul meşter olar, atelierul ar fi fost de mult închis. Pe el de ce nu l-ai chemat să ospăteze alături de noi? E un om minunat.

— Nu se cădea să-l pun alături de un Mare preot!

— Îl ai cumva ca sclav? Nu i-am văzut semnul...

— Nu, Offas e om liber. La noi lucrează cu plată.

— Poate că atelierul o să-i rămînă lui, interveni Sargetius. Eu nu am de gînd să mă ocup de modelatul lutului.

— Ştiu! Cînd eu voi pleca la zei, aici totul se va destrăma! murmură bătrînul, neîmpăcat în sinea lui.

Marele preot se mişcă neliniştit în scaun, trecîndu-şi degetele prin barba albă.

— De la un timp, tot mai puțini oameni spun că pleacă la zei, începu el. Prin Misia, Frigia şi Caria multă lume urmează învățătura acelui galilean. Noua credință se întăreşte, lupta marilor preoți nu mai este ajutată de Roma. Am venit prin părțile acestea poftit de Marele preot de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa şi împins de dorința de a cunoaşte oamenii, despre care se vorbeşte pînă departe în țările răsăritului. Să nu vă supărați dacă îndrăznesc să vă întreb ceva: dacii au fost nimiciți cu totul de legiunile Romei?

Marele preot Callicles văzu cum ochii bătrînului Degidus începură să lucească. După o scurtă şovăială, se hotărî să pună întrebarea al cărei răspuns îl urmărea:

— Voi sînteți daci sau romani? Adică tu, bătrîne, şi tu, Sargetius, ce vă socotiți?

Înalt şi bine făcut, în puterea celor treizeci de ani abia împliniți, Sargetius arăta pe drept cuvînt un bărbat voinic, energic şi frumos. Se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin tricliniu. Marele preot îl urmări cu privirea, aşteptînd răspunsul.

— Dacă e să vorbim drept, rosti el, în Dacia nu prea mai sînt nici romani şi nici daci. De fapt, în tot imperiul numărul romanilor adevărați este destul de mic. Ce sîntem noi? Cred că ştie mai bine bunicul, el cunoaşte rădăcinile din care ne tragem.

Bătrînul se mişcă vioi, cu toți cei optzeci de ani ai săi, bucuros că marele preot îi dădea prilejul să-şi arate originea.

— Ce sîntem noi, ne-o vei spune tu, Mare preot! Eu îți voi arăta numai care este obîrşia noastră. Înaintaşii mei au avut sînge dac. Bunicul se numea Dicomes, feciorul lui Sarmis, cel care a unit în răscoală pe daci şi pe sclavi, conducîndu-i în luptele purtate cu legiunile imperiului. Tatăl meu a fost fiul lui Dicomes, iar mama, fiica unui colon venit din insula Lesbos. Eu am avut trei copii, un băiat şi două fete, cu nevasta care se trăgea dintr-un veteran roman şi o dacă. Feciorul — tatăl lui Sargetius — a căzut într-o luptă, cînd Porolissumul s-a găsit în pericol de a fi cucerit şi dărîmat de o

hoardă năvălitoare de gepizi, iar soția lui, o fiică a Romei de toată frumusețea, l-a urmat la zei peste cîțiva ani. Copiii — Sargetius şi Opilia — au fost crescuți mai mult de mine... Ne întrebăm şi noi, Mare preot, continuă bătrînul după o scurtă pauză, ce sîntem, daci sau romani? Tu ai putea să ne spui.

— Sîngele vostru e destul de amestecat, începu marele preot după un timp de gîndire, însă nu trebuie sa uitam că pe linie bărbătească vă trageți din poporul viteazului Decebal. Eu zic că sînteți mai mult daci, decît romani.

— Aşa ne socotim şi noi, întări bătrînul, dar asta nu ne mai foloseşte la nimic!

— Nu se ştie! reluă marele preot, zîmbind. În părțile acestea imperiul este destul de şubred, iar în vinele tînărului curge sînge de la acela care ar fi fost rege, dacă alunga legiunile.

— Poate că nu e bine spus aşa, Mare preot, se simți dator Sargetius să intervină. Nu imperiul e şubred în aceste părți, ci duşmanii lui sînt mulți. Dacă vor veni vremuri grele, vom porni dincolo de Danuvius, unde au început să plece cei mai grijulii.

Tonul cu care vorbise îl făcu pe marele preot să-l privească mirat şi rece:

— Am crezut că am în față un bărbat cu suflet de căpetenie! Ai de gînd să-i părăseşti pe cei care, simțind în vinele lor sînge dac, nu se vor îndura să părăsească pămîntul strămoşesc?

— Roma va avea grijă de toți! răspunse Sargetius, căruia nu-i plăcea direcția discuției.

Marele preot se ridică de la masă.

— A venit timpul să vă părăsesc. E destul de tîrziu, vreau să mă odihnesc. Cît mai stau la Porolissum, sper să te mai văd, Sargetius. Iar la plecare, nu voi uita să salut pe bătrînul Degidus şi pe iscusitul Offas. Pentru cele patru cupe dăruite, mă voi ruga zeilor să vă țină sănătoşi şi să vă dea fericire!

Rămaşi singuri, bunicul şi nepotul priviră mult timp după ei. În liniştea serii, se auzeau tot mai încet paşii gărzii ce-l însoțea pe marele preot. Cînd în jurul lor se stinse orice zgomot, bătrînul se întoarse spre Sargetius şi-l întrebă:

— Ce ai aflat pe la Ulpia Traiana Sarmizegetusa? Se retrag legiunile dincolo de Danuvius?

Sargetius răspunse cu voce potolită:

— N-am simțit nici o mişcare. Tot ce se aude, sînt numai zvonuri!

2

Soarele scăpătase după crestele munților de dincolo de Marodava. Pădurea, cu frunziş proaspăt de primăvară, împrăştia mireasmă plăcută de verdeață şi flori. Cercul mare, luminos al lunii se ridica peste culmile ce se lăsau, spre răsărit, către valea rîului Samus.

Pe poteca ce se răzleţea din drumul Napocăi, şerpuind de-a lungul povîrnişului, mergea cu paşi repezi un tînăr. Robust, puternic, călca apăsat, urmînd coborîşul iute al potecii, gata să se sprijine în toiagul ce-l strîngea în mînă. Diurpanneus — acesta îi era numele — grăbea paşii cu gîndul la clipa întîlnirii cu Opilia. După îmbrăcăminte, avea înfățişarea oricărui flăcău al Daciei romane trăitor prin vicurile înşirate de-a lungul văilor: pantaloni şi încălțăminte ca ale dacilor, tunică şi centură cum purtau romanii. Venea de acasă, de dincolo de munți, din ținutul străbătut de rîurile mari Hierasus şi Pyrethus, loc al dacilor liberi. Era bogat, avea moşie întinsă şi stînă cu o mare turmă de oi. Dacă cineva l-ar fi întrebat cine este, răspundea liniştit:

— Sînt cioban cu plată la stîna lui Sargetius Gemellinus Felix, unul din quatorvirii[2] colegiului de conducere de la Porolissum.

Într-un loc se opri, căutînd să-şi dea seama unde a ajuns. În vale, sclipeau luminile la casele din cartierul Serdos, iar mai în sus, cele de la Marodava. Toată lumea din Porolissum folosea tot numele vechi de Marodava, deşi în scriptele aedililor[3], quaestorilor[4] şi tabularilor[5] fusese romanizat în acela de Marodivus. La vederea luminilor, inima lui Diurpanneus începu să bată cu putere. Nu mai avea mult de mers pînă la Surillius, omul care îi cunoştea taina.

Taberna lui Surillius se înălța pe locul ocupat altădată de taberna lui Theodotos, greu de recunoscut acum. Cîmpul dintre Magnus şi Serdos se acoperise cu case de toate mărimile, lăsînd între ele o piață largă unde se ținea în fiecare săptămînă tîrgul, cu mulțime de vînzatori şi cumpărători din Porolissum şi de prin vicurile apropiate. Prin mijlocul pieței trecea via Ulpia

---

2 Cei patru magistrați ce formau colegiul de conducere.
3 Funcționari care asigurau ordinea în piețe şi pe străzi.
4 Funcționari care administrau bunurile şi finanțele locale.
5 Scribi în cancelariile oficiilor publice şi încasatori ai dărilor.

Traiana Sarmizegetusa, prelungindu-se spre for, în centrul municipiului. Dincolo de drum, în fața tabernei, deasupra uşii căreia spînzura nelipsita firmă, scrisă cu litere de culoare galbenă: „La înfrățirea neamurilor”, se ridica, impunătoare, pe temelie de piatră, prăvălia lui Synethus, negustorul cel mai bogat din această parte a Daciei romane.

Surillius îşi romanizase numele: din cel dac, Surilio, în Surillius. Era cunoscut drept un om potolit, se purta frumos cu oricine şi se străduia să nu-l supere pe bogatul negustor vecin. Pe clienți îi servea el şi sclavul său, un băiat de şaptesprezece ani, iar la bucătărie se ajuta de o bătrînă sclavă. Fiind bărbat în putere — abia trecuse de jumătatea vieții — cei puşi pe scandal nu uitau niciodată că brațele şi pumnii lui Surillius îi puteau arunca uşor afară. Taberna avea două încăperi destul de mari. De obicei numai o dată pe săptămînă, cînd piața se umplea de mulțimea venită să cumpere sau să vîndă, devenea neîncăpătoare, iar el abia pridea cu treaba.

Devreme, Surillius servi cu vin în încăperea retrasă pe doi din clienții săi obişnuiți: Anicetus, actorele[6] fermierului Laetius Vitalis şi Bellinus, tabularul Serdosului. Mulți vorbeau că legăturile lor nu păreau a fi curate. Tabularul, sclav public, ştia să sustragă cu dibăcie ceva din banii cuveniți imperiului, iar actorele vindea pe ascuns o bună parte din recolta de la ferma lui Laetius Vitalis.

Cînd în încăpere se strecurară Anthus, aedilul de la templul lui Apollo din cartierul Magnus, şi Servius, sclav al negustorului Synethus, Bellinus le făcu semn să se aşeze la masa lor.

— Zeul Apollo să vă țină sănătoşi şi să vă dea viață lunga! salută sclavul timid, aşezîndu-se pe scaun.

— Numai să-l lase Anthus, că el e cu cheile templului, glumi actorele, slobozind un hohot de rîs.

Tabularul căută să le dea curaj:

— Lasă că ne ajută zeii pe toți. Vorbim după ce goliți şi voi cîte o cană de vin. Ți-o fi foame, Servius?

Sfios, sclavul tuşi uşor.

— Nu sînt flămînd, stăpîne, am mîncat...

Bellinus îşi umflă pieptul: îi spusese „stăpîne”. El, sclav public, se simțea cineva.

— Ei, Servius, te-ai răscumpărat? îl întrebă pe sclav.

---

6 Actores — supraveghetori la ferme, îngrijitori de vite.

— Nu, stăpîne, zeii nu vor să mă ajute! Nu ştiu ce să...

— E necăjit, sărmanul! interveni aedilul. Lacomul de Synethus i-a mărit iarăşi preţul răscumpărării. Bietul om, ar mai avea nevoie de vreo cincisprezece denari! Te roagă să-i dai tot tu, că e greu să se încurce în datorii şi la altul.

Tabularul se prefăcu îngrijorat:

— Anthus, te-ai gîndit bine? Poate că Synethus nici n-are de gînd să-i dea libertatea. De şapte-opt ori a sporit suma pretinsă şi tot de atîtea ori Servius a venit să-i împrumut bani.

Sclavul sări în picioare. Ochii îi luceau plini de speranţă.

— Ţi-i dau pe toţi înapoi, stăpîne! îi dau cu zeciuiala tocmită, numai să mă văd liber! N-am să cunosc odihnă nici o clipă, pînă nu iei şi ultimul denar, şi pînă...

— Şi pînă nu cumperi sclava aia, pe care vrei sa ţi-o faci nevastă. Nu-i aşa?

— Da, stăpîne! Zeii să-ţi dea sănătate!

Bellinus îşi întoarse privirea spre aedil. El îi ţinea socoteala cheltuielilor.

— Ce zici, Anthus, pierd denarii pe care îi dau lui?

— Să n-ai teamă! Să zicem că Servius, devenit om liber, uită să-şi plătească datoria. Dar eu sînt martor, spun că s-a răscumpărat cu bani de la tine, aşa că îl poţi face oricînd sclavul tău.

Tabularul începu să zîmbească. Şi ce — gîndi el — nu s-au mai văzut sclavi publici, care să aibă servi vikarii[7]? Continuă cu voce tare, înveselit:

— Te pui tu chezăşie, Anthus?

În timp ce vorbeau, în încăpere intră un decurion, însoţit de doi legionari. Surillius le servi vinul cam în silă. Ştia că nu va scăpa de ei, decît atunci cînd vor cădea sub masă. De la o vreme, nu numai la Porolissum, ci în toată Dacia slăbise disciplina în armată. Populaţia era jefuită fără măsură de tabulari, decurioni şi legionari.

Tocmai se pregătise să închidă taberna. Se simţea cam obosit. Picotea de somn pe scaunul de lîngă tejghea. Tresări auzind uşa deschizîndu-se. Nu-i venea să creadă. Închise ochii şi-i deschise, clipind des. Vederea nu-l înşela: era el, Diurpanneus. Sări în picioare, întîmpinîndu-l.

— Ai venit? Ai găsit-o? îl întrebă în şoaptă.

— Am venit! N-am găsit-o!

---

7 Servi vikarii — sclavi ai sclavilor.

Înțelegîndu-i mîhnirea, Surillius încercă să-l îmbărbăteze:

— Ți-am mai spus, Diurpanneus, niciodată o fată răpită nu e în pericol să-şi piardă viața...

— Ci libertatea! Poate să ajungă sclavă, să fie siluită şi chinuită de stăpîni ticăloşi!

— Cîteodată zeii mai fac şi minuni.

De aproape un an, Diurpanneus îşi căuta disperat sora furată, pe Diegia. Într-o frumoasă zi de vară, în plină înflorire a celor optsprezece ani, fata rămăsese singură la stînă în timp ce baciul şi ciobanii plecaseră să sperie un urs ce se învățase la oi. La înapoiere n-au mai găsit-o, iar căutările lor au rămas zadarnice. Mai tîrziu, unul din ciobani a aflat de la o bătrînă că văzuse patru oameni ducînd o fată ce se zbătea să scape. Urcaseră grăbiți coasta muntelui, ținînd-o numai către apus.

De atunci, Diurpanneus răscolise Dacia în căutarea fetei, rătăcise prin părțile Porolissumului, se oprise la ferma lui Sargetius, în apropiere de rîul Samus, se împrietenise cu el, o cunoscuse pe Opilia, sora lui, şi o îndrăgise.

— Să nu te grăbeşti, schimbă vorba Surillius. Nu trebuie să te duci în seara asta la ei.

— S-a întîmplat ceva? îl întrebă Diurpanneus îngrijorat.

— Nimic rău. Mai devreme a fost aici Offas, a băut o ulcica de vin şi a plecat grăbit. La noapte porneşte spre Napoca, încărcat cu vase de tot felul. Mi-a spus că au un oaspete, un mare preot venit de departe, dornic să vadă olăria bătrînului. Dar ia să gustăm şi noi ceva, cu tine mi-a pierit somnul. Să trecem în încăperea de alături, mai sînt şi alții, nu strică dacă auzim ce mai vorbeşte lumea...

Surillius aduse cîrnați şi două ulcele cu vin. Diurpanneus începu să mănînce, atent să prindă ce vorbeau tabularul, actorele, decurionul şi legionarii. De cîte ori intra într-o tabernă, nu uita să tragă cu urechea în jur, cu speranța că va putea descoperi un semn, oricît de slab, despre locul unde s-ar găsi Diegia. Vinul începuse să-i încălzească, toți vorbeau tare, izbucnind în hohote de rîs. Ascultă ce povestea actorele Anicetus:

— Luptam în amfiteatrul de la Ulpia Traiana. Eu eram mirmilonul, iar unul de pe malurile Eufratului, retiarul. Cu plasa şi cu tridentul în mînă, retiarul mă alergase mult, de vreo două ori m-am aflat în primejdie, mă încurcam în plasa aruncată de el cu multă dibăcie. Eu, de cîte ori am luptat în arenă, aveam grijă să iau bine seama adversarului. Cînd observam pe fața lui spaima de moarte, eram convins că-l voi răpune fără prea multă

greutate. Am făcut cîteva mişcări agere, l-am zăpăcit, şi a uitat de plasă, iar eu l-am doborît fulgerător la pămînt. Cînd i-am pus piciorul pe piept, pregătindu-mă să-l străpung cu spada, el a început să mă roage:

„Iartă-mă, lasă-mi viaţa! Mă fac sclavul tău! Cybela să te ajute!" Eu am apăsat pe spadă, am auzit-o cum pîrîia prin pieptul lui. Auzi, prostul, se gîndea la iertare! Păi dacă aş fi fost eu în locul lui, el m-ar fi cruţat?

Încăperea răsună de rîsul gros, hodorogit al decurionului. Se vedea că îi plăcuse povestea actorelui.

— Ăla a fost o javră fricoasă, nu gladiator! hurui el, după ce se potoli din rîs. Să vă spun eu una, cu un centurion. Ne găseam în luptă cu o ceată de astingi vandalici, dincolo de Samus. Centurionul fusese încercuit de cîţiva barbari. Văzînd că nu are altă scăpare, sărise de pe cal şi se băgase între picioarele animalului, pîndind pericolul şi retrăgîndu-se cînd într-o parte, cînd în alta. Nu ştiu cît va fi arătat de fricos, că reuşise să-i facă pe astingi să se prăpădească de rîs, uitînd să-l mai atace. Cînd l-am despresurat, nu te puteai apropia de el, aşa de tare era împuţiciunea din pantalonii lui.

Cei de la masa tabularului izbucniră în rîs. Decurionul se ridică şi se apropie de Diurpanneus. Văzuse că lui nu-i plăcuse povestea cu centurionul.

— Cine eşti tu? Nu te-am mai văzut pe-aici!

— Nici eu pe tine! răspunse Diurpanneus, fără să-l privească.

Surillius prinse dintr-o ochire pericolul:

— Tribune, eşti băiat cumsecade! sări el, împingîndu-l înapoi spre masa de la care plecase. Poate ca omul este supărat!

— Şi dacă e supărat, ce-mi pasă mie?! mormăi decurionul, abia ţinîndu-se pe picioare. De vrea să-l las în pace, să plătească vinul băut de noi!

— Lasă asta, tribune, nu e nici o pagubă, n-ai nimic de plată! căută Surillius să-l potolească.

Diurpanneus se săltă în picioare şi-l privi rece. Făcu un pas spre el cu pumnii strînşi.

— Pe el, legionari! strigă decurionul, trăgîndu-şi spada. Legionarii săriră de pe scaune. Unul se împiedică şi căzu de-a lungul mesei, iar celălalt se repezi spre Diurpanneus. Primi o lovitură sub bărbie, prăbuşindu-se şi el. Cu o mişcare ageră, Diurpanneus trase cuţitul de la brîu şi se întoarse spre decurion:

— Armata Romei a ajuns o bandă de latroni beţivi! rosti el, aruncîndu-i o privire plină de scîrbă. Dacă nu părăseşti taberna numaidecît, te arunc afară!

Surillius nu vedea cum ar putea să-i potolească. Starea încordată se prelungi cîteva clipe, curmată de zgomotul uşii de la intrare trîntită cu putere. În faţa lor se opri Sargetius.

— Ce se petrece aici? întrebă el, dîndu-şi seama că sosise la timp. Decurioane, îţi ordon să pui la loc spada, altfel vei fi dus în faţa comandantului cohortei tale! Iar tu, ce cauţi? Pentru ce ai părăsit stîna? i se adresă lui Diurpanneus.

— E un dac sălbăticit! rîse în batjocură decurionul.

Pe Sargetius îl săgeta un fior de mînie. Dintr-o lovitură i-ar fi doborît pe militarul prins de tăria vinului. Căută să se stăpînească. Zîmbi, vorbind mai potolit:

— E cioban la turmele mele şi, tot stînd prin păduri şi munţi, poate că i s-a cam asprit sufletul. Pe toţi zeii, decurioane, de cînd armata imperiului a început să se bată cu ciobanii?

La vederea lui Sargetius — quattorvirul — tabularul Bellinus se ridicase speriat, pierind în întunericul de afară. După el plecară şi ceilalţi. Cu totul potolit, decurionul se lăsă greu pe scaun.

Sargetius făcu semn lui Diurpanneus să-l urmeze. Trecură de templul lui Mithras din cartierul Serdos şi pătrunseră în Marodava. Lumini rare sclipeau pe la ferestre. Lumea se culcase demult. Departe, la marginea pădurii, pe malul pîrîului Zerdis, în partea în care altădată fusese casa lui Sagitulp, un cîine lătra nehotărît, trăgînd a somn.

— Am venit ieri de la Sarmizegetusa, începu Sargetius. Timp de două săptămîni am tot căutat-o pe Diegia prin părţile acelea. Am trecut de Tibiscum, spre Lederata, am ajuns pînă la intrarea rîului Rabo în munţi, pe drumul ce duce la Drobeta, dar nu i-am dat de urmă, n-am aflat nimic. Să ştii că n-am ţinut-o numai pe drum. Oprindu-mă pe la taberne, m-am abătut pe la fermele şi stînile din cale, prefăcîndu-mă cumpărător de oi. Nimeni nu ştia nimic.

Diurpanneus oftă:

— Mi-am pierdut orice speranţă! Peste puţin timp se împlineşte un an şi, cu o fată, mai ales cînd este frumoasă, se pot petrece multe! Mă bate gîndul că s-a întîmplat o nenorocire!

— Oricît de ticălos ar fi un bărbat, nu omoară o femeie în floarea tinereții!

— Sargetius, îmi cunosc sora. Mi-e teamă că, împinsă de disperare, şi-a curmat viața!

— Să nu ne pierdem firea. O vom mai căuta şi-n vara asta. Poate că vom prinde vreun semn de undeva. Acum să-ți spun ce am văzut şi auzit la Sarmizegetusa. Acolo, panica s-a întins mai mult decît aici. Am aflat că acum cîțiva ani împăratul Gallienus a fost aproape hotărît să-şi retragă legiunile din Dacia. Se spune că procuratorii şi tribunii au păstrat taina, de frica haosului ce s-ar fi creat. Se pare că Roma încă nu ştie ce să facă: să ducă dincolo de Danuvius numai legiunile, sau să treacă toată populația. În seara asta a fost la mine un mare preot, am vorbit despre toate, el s-a arătat convins că multă lume nu se va clinti din loc, mai ales dintre aceia care mai simt în vinele lor curgînd sînge dac.

— Şi tu crezi că s-a înşelat?

— Nu se hotărăşte aşa de uşor Roma să renunțe la o provincie atît de bogată!

— Nu se grăbeşte Roma să părăsească Dacia! Sau nu te vei decide tu să rămîi aici?

— Mă crezi un înstrăinat de neam, Diurpanneus?

— Numai tu poți să ştii ce frămînți în suflet!

Sus, în poiana în care se înălțase vechea cetate a tarabostilor Marodavei, răsună un strigăt de huhurez pe care pădurea îl aduse în ecouri repetate spre vale. Printre copacii ce străjuiau drumul, luna lumina pavajul neted din lespezi de piatră bine rostuite.

— Cît am întîrziat la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, reluă Sargetius după o lungă tăcere, m-au tulburat mult cele văzute acolo. Vile mari, bogate şi frumoase, forul, palatul augustalilor, amfiteatrul, termele, prăvălii încărcate cu mărfuri, lume veselă, frumos îmbrăcată! Toate astea te făceau să te crezi la Roma. M-am gîndit de multe ori: ce ar fi ajuns Sarmizegetusa, dacă Dacia n-ar fi fost subjugată, iar vajnicul Decebal ar fi trăit pînă la adînci bătrîneți? Ce ar fi devenit țara noastră, dacă Sarmis reuşea să alunge legiunile romane?

Ajunseră în poarta villei. Dincolo de casa bătrînului Degidus, la olărie, se zărea lumină. Offas se pregătea să plece la Napoca.

3

Villa procuratorului Iustus Valentinus se înălța, frumoasă şi impunătoare, între for şi casa augustalilor, acolo unde se încrucişau cele trei căi principale ale Porolissumului: via Septimia, via Hadriana şi via Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Înainte de a urca pe treptele de marmoră ale scării, printre coloanele zvelte cu capiteluri în stil corintian, oaspetele era primit cu un cuvînt de bun venit: „SALVE", măestrit cu alb în mozaicul de culoare roşie. Înăuntru, casa arăta încăpătoare şi bogată: atriu cu compulviu şi impulviu, perystil lung, susținut de coloane suple din marmoră albă, cu portice arcuite, tricliniu cu statui ce se pierdeau în iederă şi trandafiri, tabliniu şi exedră largi, în care puteau fi primiți numeroşi oaspeți, şi multe alte încăperi ce făceau plăcută şi plină viața a două familii. În villa procuratorului locuia şi sora sa, Metella, împreună cu fiica ei, Alliana. Soțul Metellei, tribunul Caius Flavius, căzuse în marea bătălie cu goții de la Abrittus, în Moesia, în anul 905[8] de la întemeierea Romei. Cum sora, rămasă văduvă, nu voise să-şi mai lege viața de un alt bărbat, Iustus Valentinus îşi împărțise villa în aşa fel, încît cele două familii să nu se stingherească una pe alta, mai ales că Metella — o matroană mică la trup, brunetă şi vioaie — se dovedise de un mare ajutor în casă de cînd Valeria, soția lui, căzuse greu suferindă şi părăsea rar patul.

Sosise ziua cînd Callicles, marele preot din Frigia, era aşteptat să facă procuratorului vizita de plecare, aşa cum impuneau relațiile oficiale. Toți ai casei şi prietenii mai apropiați se arătară dornici să fie de față, să primească binecuvîntarea marelui preot al templului lui Jupiter. Unul dintre ei era şi Laetius Vitalis, bogatul fermier, întotdeauna prezent în casa lor. De multe ori stăruise ca Metella să primească să-i fie soție, însă ea refuzase cu neclintită hotărîre.

În această zi el venise cu mult înaintea celorlalți, de pe la vremea prînzului.

— Aş aduce jertfă toate turmele mele de oi şi de capre, numai ca tu să fii fericită! şopti el Allianei, mîngîind-o uşor pe obraz.

Ochii fetei scînteiară, înțelegea aluzia.

— Sînt fericită, Laetius Vitalis, nu doresc să-mi dea zeii altceva! Vezi-ți de turmele tale!

---

8 Anul 251 e.n.

— Să-mi laşi copila în pace! îl ameninţă în glumă Metella.

— Jupiter mi-e martor, scumpă Metella, nu vreau în ruptul capului ca atîta gingăşie să ajungă în mîinile unui bărbat care n-ar şti cum să o respecte!

— Te pricepi la vorbe, Laetius Vitalis, cine ştie ce ascunzi în suflet! murmură Metella.

Alliana se aruncă pe pat, înfundîndu-şi faţa în pernă:

— Are cine să-mi umple viaţa de mulţumire, Laetius Vitalis! Nu e nevoie de jertfele tale către zei!

Bogatul fermier se aşează pe un scaun, avînd grijă să-şi potrivească bine toga, lucrată dintr-o ţesătură scumpă de lînă, adusă de negustori de prin părţile Bizanţului.

— Un bărbat poate să aibă minte şi curaj, să fie chiar frumos, dar dacă păstrează în el apucături barbare, niciodată nu va şti să împlinească voile unei frumuseţi ca tine, adăugă el, clătinînd capul.

Fata îl auzise deseori rostind astfel de cuvinte, întotdeauna ţintea să lovească în Sargetius.

— Bunica a fost dacă, am şi eu ceva sînge dac, aşa că zeii nu vor face prea mare greşeală; amîndoi avem în noi ceva sînge de... barbar! i-o întoarse Alliana, răsucindu-se pe pernă.

Dincolo, în tabliniu, aşteptînd sosirea marelui preot, procuratorul se întreţinea cu Decius Sabinus, tribunul comandant al formaţiei militare *Cohors I Palmyrenorum Porolissensium*. Veştile aduse de tribun nu erau prea îmbucurătoare, însă nici nu-l îngrijorau prea mult pe procurator.

— Spune, ce ai mai auzit? îl întrebă Iustus Valentinus.

— Un centurion din cohorta mea, venit de curînd dinspre Singidunum şi Siscia, s-a mirat văzînd aici atîta linişte. Acolo, năvălirea goţilor face ca legiunile să se retragă spre Tracia. La podul de la Drobeta, a auzit pe un negustor ce se îndrepta către Roma cu tot avutul, strigînd că Dacia a devenit *via gentium* — drum al popoarelor — şi, se înţelege, este vorba de barbari.

— Panică a fost şi pe-aici, dar s-a potolit repede!

— Dacă goţii vor cuceri Moesia, se va tăia calea de retragere a legiunilor din Dacia, continuă tribunul.

— Se va găsi alta, mai lungă, însă destul de sigură, prin partea de miazăzi a Panoniei. Dar ce te-a găsit astăzi, Decius Sabinus? Te-a învins teama? Te poartă gîndul să părăsim cu cohorta aceste locuri, sau vrei să

pleci numai tu?! Pe Synethus îl înțeleg, caută să-şi pună averea la adăpost, dar tu ce ai de pierdut? Tunica, sandalele, spada?!

Tribunul îşi şterse ochii lăcrimoşi şi umflați. Ca centurion, trăise mulți ani la un castru din Iudeea, unde se îmbolnăvise de o chinuitoare boală de ochi. Tot acolo, fața lui se înnegrise atît de mult, încît nu-şi mai revenise. În fiecare primăvară, de cum îl vedea puțin soarele, se bronza ca un egiptean, deşi de neam era gal: blond, înalt, bine făcut.

— Nu e vorba de mine, Iustus Valentinus, ci de mulțimea adusă aici de Roma. Ce vor face atîția oameni, dacă se retrag legiunile?

— Într-o vreme, s-a vorbit că împăratul Galienus se gîndea să ordone părăsirea Daciei.

— Poate că totuşi acest ordin se va da odată. Se spune, şi de cîtva timp se tot întinde zvonul, că mulți de la Ulpia Traiana, Apulum, Potaissa şi din alte părți au plecat deja spre Danuvius.

— Se grăbesc! Sînt din cei ce se tem că îşi vor pierde averea, admise procuratorul, privindu-l îndelung. Decius Sabinus, dacă socoteşti că aici nu te mai găseşti în siguranță, te las să porneşti spre Roma. Şi aşa suferi destul din cauza ochilor. Dar nu mi-ai spus, ce se aude cu gepizii?

— A, da, nu uitam să raportez. Iscoadele noastre de la un castru dinspre miazănoapte au descoperit dincolo de hotar o hoardă de gepizi, ascunsă în pădurile din apropiere. Poate că barbarii se pregătesc să năvălească.

— Au mai încercat ei şi au fost alungați. Totuşi, trebuie să ne pregătim. Să trimitem într-acolo ceva întăriri...

Procuratorul tăcu la intrarea contubernalului.

— Marele preot a sosit! raportă el.

De talie potrivită, cu pornire spre îngrăşare, Iustus Valentinus arăta încă un bărbat în putere. Brunet, cu părul scurt, ondulat, cu fața rotundă şi gîtul gros, impunea respect mai ales prin ochii mari şi negri, pătrunzători. Îşi aşează bine toga, îi potrivi faldurile şi, însoțit de tribun, trecu în tricliniu, unde fusese pregătită masa pentru înaltul oaspete. După ei intrară şi ceilalți: Metella, Alliana şi Laetius Vitalis. Doi sclavi aduseră pe Valeria, soția procuratorului, ajutînd-o să meargă.

La un semn al lui Iustus Valentinus, contubernalul introduse pe marele preot, urmat de preotul Suriacus şi de aedilul templului său, care aducea darurile.

— Marele Jupiter şi toţi zeii să-i dea sănătate augustului nostru împărat! începu marele preot, oprindu-se la cîţiva paşi în faţa procuratorului, rostind salutul oficial ce se folosea pentru înalţii funcţionari ai imperiului — guvernatori, procuratori, generali — pentru că aceştia îl reprezentau pe stăpînul Romei în funcţiile ce le deţineau. Te salut, Iustus Valentinus, continuă el, mă rog zeilor pentru tine! Mă bucur că ei m-au ajutat să cunosc un bărbat brav, plin de curaj, care apără imperiul în aceste locuri atît de îndepărtate de drumurile mari ale lumii!

— Mă înclin cu smerenie în faţa Marelui preot al Marelui Jupiter, fericit de onoarea ce-mi face! răspunse procuratorul. Toţi zeii să-ţi dea viaţă lungă, bunule Callicles! Pentru noi este o mare cinste că te-ai obosit să vii pînă aici.

Iustus Valentinus îl conduse la masa încărcată cu tot felul de bunătăţi, dintre care nu lipsea vinul cel mai bun aflat în Dacia. Marele preot binecuvîntă masa, după ce intona o rugăciune către zei, secondat de preotul Suriacus, avînd grijă să adauge şi cîteva urări de sănătate şi fericire pentru cele trei femei.

Gustară din bucate, golind cîteva cupe de vin, printre glumele şi valurile de rîs cu care fiecare căută să onoreze pe înaltul oaspete. Niciodată nu se ştia ce se urmăreşte prin vizita unui mare preot: misiuni tainice din partea Romei, sau însărcinări speciale hotărîte în adunările secrete ale marilor preoţi. Trăiau vremuri tulburi, anarhia militară dăinuia de mult timp, împăraţi erau alungaţi sau omorîţi, generali se proclamau împăraţi cu ajutorul armatei, ca la rîndul lor să fie părăsiţi de legiunile care prin aclamaţii făceau din alţi militari stăpîni ai Romei, triburi barbare năvăleau din miazănoapte şi răsărit, ducînd cu ele mii de captivi destinaţi sclaviei, cei trecuţi la învăţătura galileanului sufereau persecuţii şi torturi ce îngrozeau chiar şi pe aceia care continuau să aducă jertfe zeilor. De multe ori Justus Valentinus se bucurase, ştiindu-se departe de Roma, într-un loc şi post ce nu era rîvnit de pretendenţii la funcţii mai înalte în armată şi în administraţia imperiului.

Aşezat lîngă Metella, Laetius Vitalis se mişcă nerăbdător. Aştepta ca discuţia să se îndrepte spre situaţia din Moesia şi, mai ales, de la Roma. Văzînd că procuratorul şi tribunul se fereau să se arate îngrijoraţi, bogatul fermier se hotărî să pună el întrebarea:

— Mă rog zeilor pentru sănătatea ta, Mare preot! îndrăznesc să-ţi cer un îndemn. Vii tocmai din Frigia, ai fost la Atena, spui că ai stat mult la

Roma. Ce mă sfătuieşti să fac? Să-mi strîng averea, să-mi iau turmele şi să mă îndrept spre locurile de dincolo de Danuvius, sau să stau pe loc liniştit?

Marele preot îl privi îndelung. Nu se grăbi şi nu căută să dea un răspuns limpede.

— Ai spus că vin de departe. E drept că de cîtva timp am umblat cam mult. Însă noi, Marii preoți, nu ne ocupăm de politica făcută de Roma, credința în zei îşi are propriile greutăți. Dar, pentru că mă rogi să-ți dau un sfat, pot să-ți spun numai ce gîndesc, rămînînd să faci aşa cum crezi că e mai bine.

Procuratorul şi tribunul îşi încordară atenția, convinşi că marele preot nu voia să dea în vileag scopul venirii sale la Porolissum, sperînd că vor putea să prindă ceva din spusele lui.

— Cînd un om este respectat şi iubit de cei în mijlocul cărora trăieşte, cred că e bine să nu-i părăsească, continuă marele preot. Asta numai dacă acolo unde se duce nu întîlneşte prieteni mai buni sau rude mai apropiate. Eu nutresc convingerea că omul găseşte binele doar în locul unde poate să-l şi facă.

— Eu o am pe Alliana, pentru ea mai trăiesc! Nu ştiu ce hotărîre să iau! murmură Metella îngrijorată, văzînd că Marele preot se ferea să spună ce ştie.

— Da, Metella o are pe Alliana! Fata aşteaptă să se decidă Sargetius, aşa că orice sfat... rîse Laetius Vitalis.

Marele preot îl privi mai întîi mirat, apoi înțelese şi începu să zîmbească. Rosti rar, clătinând încet capul:

— Îl cunosc mai bine de cînd am fost să văd atelierul bătrînului Degidus. Sargetius e un bărbat brav! Vă pot spune, fără teamă că mă înşel: orice s-ar întîmpla aici, el nu va părăsi aceste locuri, nu va pleca din Dacia!

Ridicîndu-se în picioare, bogatul fermier Laetius Vitalis izbucni într-un hohot de rîs, în care plutea satisfacție amestecată cu o undă de răutate. Bătu din palme, făcîndu-i pe toți atenți:

— Mare preot! strigă el. La stîna mea, cînd un cioban vrea să ducă o mioară undeva, îi ia mieluşelul şi pleacă, iar blîndul animal îl urmează oriunde, trece şi prin foc. Poate că şi el se va ține după cineva, dacă acea ființă porneşte...

Ochii Allianei se umeziră. Înțelegea aluzia, niciodată nu se gîndise la plecare.

Ocolind să dea un răspuns Metellei, marele preot continuă cu aceeaşi linişte, întărită de încrederea acordată celor în mijlocul cărora se găsea:

— Trăim vremuri în care lumea trece prin mari frămîntări şi prin mari prefaceri. Noi, Marii preoți, ştim multe, de aceea sîntem îngrijorați. Aşa cum ai spus, Laetius Vitalis, am mers de multe ori la Atena şi la Roma. L-am cunoscut pe Marele Plotin, filozoful cel mai învățat din zilele noastre. Mă bucur de prietenia lui, iar el de protecția împăratului Gallienus şi a soției sale, Salonina. Filozofia şi învățătura lui mi se par cuprinzătoare şi adînci. În cele şase eneade — cum au fost grupate dizertațiile lui de către discipolul său Porfirios — vorbeşte despre purtare şi virtute, despre viață şi moarte, despre cer şi stele, despre eternitate şi timp, despre trup şi suflet, iar în ultima, ca o finalizare a convingerilor sale, despre existență şi credință. Ceea ce mă tulbură mult este faptul că acel om, care mai crede încă în zei şi le aduce jertfe, a ajuns la concluzia că totul provine de la o putere supremă unică, singura care călăuzeşte viața oamenilor. Binele, fericirea, libertatea sufletului, viețuirea dincolo de moarte sînt date oamenilor de acea putere absolută, în care el vede cu totul altceva decît nişte zei. Filozoful Ammonios Saccas din Alexandria, al cărui discipol a fost şi el — marele Plotin — s-a ataşat în tinerețe la învățătura galileanului, apoi a revenit la zei. Cu toate persecuțiile pornite de Roma împotriva celor trecuți la noua credință, numărul lor creşte neîncetat. La ce a folosit edictul împăratului Decius, ca toți creştinii care vor refuza să aducă jertfe zeilor să fie întemnițați, înfometați şi torturați? Ce a obținut împăratul Gallienus dînd edictul ca preoții noii credințe să fie decapitați, iar ceilalți credincioşi puşi în lanțuri şi trimişi ca sclavi publici pe şantierele de drumuri, foruri şi amfiteatre?

Preotul Suriacus asculta cu înfrigurare. Cele spuse de marele preot îl tulburau. Nu se mai putu stăpîni:

— Şi în Dacia sînt din cei trecuți la noua credință. Pe unii, preoții şi armata i-au făcut să plece, dar numărul lor...

— Acolo de unde vin eu, în Frigia, Caria, Misia şi Capadocia, ei s-au înmulțit, lupta a ajuns să fie grea. Nu se mai feresc, nu se mai ascund, spun pe față că urmează noua credință. Se adună şi se roagă acelui galilean, să le mîntuiască sufletele..

Neîncrederea procuratorului în marele preot se topise. În tot ce spusese nu arătase ură, nu îndemnase la persecuții, fusese pătruns numai de îngrijorare, de nesiguranță asupra viitorului. Convins că acel om al zeilor

ştia şi gîndea mai departe, dincolo de ceea ce dezvăluise, socoti că prilejul nu trebuie pierdut:

— După felul cum ne-ai vorbit, Mare preot, zeii îmi sînt martori că nu mă înşel: ne-ai învrednicit cu multă cinstire, deschizîndu-ți sufletul...

— Să ştii că nu greşeşti, Iustus Valentinus! Voi duce cu mine amintiri plăcute de aici din Porolissum!

— Te rog să-mi spui, ce te îngrijorează mai mult: soarta credinței în zei, a oamenilor sau a imperiului?

Marele preot începu să zîmbească. Pe fața lui acoperită de barba bogată, albă, se aşternu o undă de compătimire.

— Sînt om bătrîn, Iustus Valentinus, cu zilele numărate! Mă îngrijorează numai soarta oamenilor! Nu văd prea departe vremea cînd celelalte două se vor prăbuşi deodată — şi credința în zei, şi imperiul — una nu va putea dăinui fără cealaltă. V-am spus că noi, Marii Preoți, ştim multe. Relele nu vin de la zei, iar lumea nu va fi salvată prin credința în învățătura acelui galilean. Nenorocirile cad asupra oamenilor pornite tot de la oameni: mici sau mari, tabulari sau procuratori, centurioni sau generali, preoțî sau împărați. Mă poartă gîndul departe, prevăd că va veni o vreme cînd filozofii vor descoperi cu uimire că religia noastră, credința în zei, a fost curată, deschisă, apropiată de toată făptura. De ce să ne încîntăm cu speranțele, Iustus Valentinus? Marile prefaceri care se apropie nu vor putea fi oprite nici de tine, nici de mine şi nici de nimeni!...

Marele preot rămase cîteva clipe adîncit în gînduri, privind în jos. Cei din jur tăceau, cuprinşi de admirație şi evlavie. Deodată săltă capul şi un surîs îi înflori pe față.

— M-a uimit, reluă el, ceea ce am găsit acum cîteva zile în atelierul de olărie al acelui bătrîn, Degidus. Adevărată operă demnă de marii artişti ai grecilor. Pe patru cupe modelate din lut s-a povestit pe scurt, cum nu se putea mai frumos, istoria Daciei romane. După cum mi s-a spus, ele au fost măestrite de Sargetius. Minunat bărbat!

Alliana se înfiora, fața ei se îmbujora.

— Mă voi duce să le văd! murmură ea.

— Nu le vei mai găsi, frumoasă fată! M-a rugat să-mi aleg ceva ce mi-a plăcut mai mult, iar eu m-am lăcomit, am cerut cupele. Le am la mine. Dacă vreți să le admirați, pot fi aduse. Sînt afară, în grija însoțitorilor mei.

— Vreau să le privesc numai o clipă, Mare preot! îl rugă Alliana tulburată.

Contubernalul le aduse repede şi cupele trecură una după alta prin mîinile celor de față, impresionați de nuanțele culorilor, simplitatea liniilor, claritatea formelor. Fiecare căuta cuvinte cît mai alese în admirația sa. Printre exclamațiile ce se rosteau, la un moment dat răsună strigătul plin de indignare al lui Laetius Vitalis:

— Astfel de desene nu puteau fi făcute decît de un mare duşman al imperiului!

Toți se întoarseră spre el, mirați.

— Uite, Iustus Valentinus, continuă bogatul fermier cu vocea sugrumată de mînie, ascunzîndu-şi greu satisfacția. Uite o dovadă că cel ce a meşterit aceste cupe aşteaptă cu nerăbdare ca Roma să părăsească Dacia! Se vede limpede pe una din ele cum populația atacă legiunile, se opune plecării. Cele patru scene pictate pe cupe vorbesc cu toată claritatea despre cele patru etape din stăpînirea acestei provincii: prima — cucerirea, a doua — colonizarea, a treia — romanizarea, iar ultima — alungarea legiunilor. Uite la ce visează acela care e quattorvir în Porolissum: doreşte plecarea cohortelor de aici. Iată ce fel de fiu al Romei este Sargetius Gemellinus Felix! Cum vezi asta, Iustus Valentinus?

Procuratorul luă din mîna lui Laetius Vitalis cupa pe care se distingea bine, în culori vii, cum populația Daciei se simțea mai legată de pămîntul pe care trăia, decît de Roma, şi-i alunga legiunile. Pe fața lui brunetă sîngele năvăli dintr-o dată. De mînie, se învineți, mîinile îi tremurau.

— Pe toți zeii, la orice m-aş fi aşteptat din partea lui, dar la asta nu! îl voi chema în for, va fi judecat în fața mulțimii! Vom avea mărturie această cupă, pe care o s-o punem la vederea tuturor. Un astfel de om nu poate să mai rămînă în colegiul de conducere a treburilor municipiului!

Se apropie de marele preot, ținînd cupa sus, şi îi vorbi cu ton schimbat cu totul:

— Jupiter mi-e martor că nu vreau să te supăr! Trebuie să mă înțelegi! Această cupă o opresc la mine. Celelalte trei rămîn ale tale, Mare preot. Ele povestesc bine ce s-a petrecut în Dacia.

— Cum îți este voia, Iustus Valentinus! murmură uşor întristat marele preot. Eu nu văd lucrurile aşa. Laetius Vitalis greşeşte. Poate că te înşeli şi tu...

Ținîndu-se de brațul mamei, Alliana îşi stăpînea greu lacrimile. Îl ura din suflet pe Laetius Vitalis, dacă ar fi avut putere, îl zdrobea pe loc. Îl vedea pe Sargetius în primejdie şi nu găsea o cale prin care să-i vină în

ajutor. În sufletul ei era furtună şi flăcări. Şi totuşi îşi dădea seama că trebuie să întreprindă ceva, să împiedice lovirea bărbatului de care îşi simțea viața legată.

— Mamă, ajută-mă să oprim ticăloşia! şopti ea la urechea Metellei. Nu pot să îndur!

— Ce putem să facem noi? Sînt treburi de bărbați! Fata nu luă în seamă răspunsul mamei. Un gînd o fulgeră.

Simți un fior, ca o săgetare, prin tot trupul. Începu să tremure, deveni palidă, cu o lucire metalică în ochi. Se apropie de Iustus Valentinus cu o încordare ce-i strivea ființa. Făcu o sforțare grea, vorbind încet, cu voce potolită:

— Nu sînt oameni din Dacia, unchiule, cei ce se luptă cu legiunile şi le alungă! Trebuie să vă uitați mai bine pe cupă. Dă-mi-o, să-ți arăt eu...

Procuratorul dorea din tot sufletul ca fata să poată dovedi că dreptatea este de partea ei. Îi întinse cupa, pe care ea o prinse cu o lăcomie greu stăpînită.

— Da, am spus bine, nu sînt locuitori ai Daciei romane! continuă ea, slobozind un oftat de uşurare. Sînt poate...

O roti de cîteva ori şi ridică mîna.

— Iustus Valentinus, ia-i cupa! se repezi Laetius Vitalis.

Dar totul se dovedi prea tîrziu. Cu o mişcare bine simulată, fata se prefăcu ametită, se răsuci într-o parte, îşi pierdu echilibrul, repezi cupa cu putere pe lespezile de marmoră ale tricliniului şi se prăbuşi alături de cioburile împrăştiate.

Urmărind scena, marele preot pricepu ce se petrecea. El nu-şi pierdu cumpătul ca ceilalți. Cu toată vîrsta înaintată, se aplecă şi încercă să ridice fata. Îl îngrijora numai dacă în cădere nu se lovise. Pieptul Allianei sălta cu putere, în colțul gurii îi răsărise un zîmbet. Văzîndu-i fața, un surîs plin de înțelegere lumină figura marelui preot.

Metella îşi conduse fiica pînă la un scaun, în timp ce bătrînul murmura, clătinînd uşor capul:

— Tînărul poate să fie fericit: fata îl iubeşte atît de mult, încît este gata să se sacrifice pentru el. Noi să-i legăm fapta de situația în care se găsea, s-o luăm aşa cum trebuie. Pe Sargetius îl socotesc un mare artist şi totodată un bărbat cu noroc. Nu mă îndoiesc că, din dragostea ce-i încălzeşte sufletul, va face o altă cupă, poate mai frumoasă. Vă sfătuiesc să dați uitării cele petrecute!

— Cum să uităm, cînd sîntem convinşi că urmaşul barbarilor este duşman al imperiului? strigă Laetius Vitalis plin de furie.

— Dacă aşa vezi lucrurile, atunci potrivnicii Romei sînt toți aceia care au părăsit Dacia, precum şi cei ce se gîndesc la plecare, adăugă marele preot cu aceeaşi linişte...

Callicles încă vorbea cînd uşa se deschise şi în tricliniu intră Sargetius. Vesel, cu privirea limpede, adîncă, se opri la cîțiva paşi, rostind salutul obişnuit, rugînd zeii să le dea sănătate şi viață lungă.

— Dar ce se întîmplă aici? întrebă el, văzînd răceala cu care era privit de procurator şi tribun, fără să-i răspundă la salut. Mă aşteptam să găsesc numai veselie şi voie bună!

— Doreşti ca legiunile să părăsească Dacia, Sargetius? îl întrebă procuratorul, fără ocol, cu voce tăioasă.

— Nu văd rostul întrebării, răspunse el, privind zecile de cioburi împrăştiate pe pardoseală.

Ridică unul, îl cercetă îndelung, apoi continuă:

— Nu ştiu ce s-a petrecut aici. Dar dacă este ceva în legătură cu cele zugrăvite pe cupa care s-a spart, răspunsul meu este limpede: de la preceptorul meu am învățat că îi este permis artistului să se avînte cu mintea cît mai departe. Unii arată prin arta lor cum ar fi infernul, deşi nimeni nu l-a văzut. Alții, cum zeițele fac dragoste cu oamenii, cu toate că nici un muritor n-a strîns la piept vreun trup viu şi cald de-al lor. Cine se crede îndreptățit să susțină că Roma nu-şi va retrage niciodată legiunile de aici?

Alliana se săltă de pe scaun, se apropie şi îşi petrecu mîna sub brațul lui. Ochii ei mari, adînci, pluteau în lacrimi.

— Şi cine a putut să facă o astfel de faptă? Cine a spart frumoasa cupă? întrebă el tulburat.

Cu acelaşi surîs plin de bunătate, marele preot dădu un răspuns care mări şi mai mult frămîntarea lui Sargetius:

— Fiica zeilor, fecioara care se sprijină de tine!

4

La villa mare şi veche, cu urme proaspete de reparații, a cărei curte largă, plină cu pomi, se întindea din drumul părăsit — ce dusese în vremurile de demult sus în cetate — pînă prin locurile unde în aceleaşi vremuri se ridicau magaziile, grajdurile şi ergastulele lui Decimus Silvanus, se adunase lume multă. Acolo era sediul Colegiului săracilor din Porolissum. Casa şi curtea aparținuseră unui bogat negustor de cereale, plecat dincolo de Danuvius, încă de la primele zvonuri despre retragerea legiunilor de către Roma, pentru a stăvili năvălirea goților în Moesia. Villa rămăsese mult timp pustie, se dărăpănase, iar curtea o năpădise bălăriile, pînă în primăvara anului din urmă cînd Sargetius, ales quattorvir, pusese în joc influența sa în colegiul de conducere al municipiului şi obținuse cedarea ei către Colegiul săracilor. Înainte, cei din colegiu se adunaseră într-o încăpere mică, lipită de căsuța modestă a lui Offas, olarul, pe care de mulți ani membrii îl realegeau ca magister[9], tot aşa cum pe Metrobius îl țineau comagister. Metrobius era unul din numeroşii sclavi ai lui Laetius Vitalis. Bogatul fermier încuviințase cîtorva, printre care şi lui Metrobius, să intre în Colegiul săracilor, dornic să se arate în Porolissum drept un stăpîn cu mult suflet. Adevărul era însă altul: de cînd îl cumpărase, îl stăpînea mîndria de a avea un sclav mai învățat decît preceptorii de acolo, care ştia tot atît de multe despre lume cît un filozof sau un geometru. Offas şi Metrobius se dovedeau potriviți pentru îndeplinirea celor două funcții. Puneau suflet în tot ce făceau, de aceea membrii colegiului îi priveau cu dragoste caldă şi respect deosebit. În Sargetius vedeau un mare ocrotitor, a cărui influență urca pînă sus, la procurator. Se ştia în Porolissum că între quatorvirul tînăr, frumos şi bogat, şi nepoata lui Iustus Valentinus se înfiripase o dragoste puternică, sinceră, curată.

În fiecare zi de sărbătoare, săracii şi sclavii din colegiu se adunau în curtea largă, prînzeau împreună şi petreceau pînă seara. În astfel de zile prînzul se pregătea din ceea ce aducea fiecare, din fondurile colegiului şi din danii primite de la oameni milostivi. Mulți sclavi nefericiți socoteau colegiul ca fiind familia lor. În fiecare an — aşa se stabilise încă de la constituire — în prima duminică a lui iunie, magisterul şi comagisterul

9 Conducător, preşedinte al unei asociații. Ajutorul său se numea comagister.

prezentau în fața adunării situația încasărilor, a contribuțiilor şi a cheltuielilor.

Soarele trecuse de mult de amiază. Săracii şi sclavii stăteau în curtea colegiului adunați în grupuri. Vorbeau, aşteptîndu-i pe Offas şi pe Metrobius. Erau după o masă bogată, cu bucate de mai multe feluri, se împărțise vin din belşug. Toți ştiau că cei doi conducători se pregăteau să le vorbească. Dinspre pădurea din apropiere trecea peste ograda colegiului o uşoară adiere cu miros de frunziş proaspăt de fag şi iarbă crudă.

În mijlocul celui mai numeros grup aşezat în apropierea gardului, vorbea Erastus, sclav al bogatului Synethus. Negustorul îl învoise numai pe el să se înscrie în colegiu.

— Da, Servius se chinuieşte degeaba, spunea el. De cîte ori a strîns banii pentru răscumpărare, de atîtea ori stăpînul i-a mărit prețul. Îl tot poartă cu vorba. Nu-l bate, nu-l pune la treburi grele, îl lasă liber noaptea, şi asta fiindcă ştie că Servius se duce şi munceşte la alții pentru cîțiva aşi[10]. Acum, sărmanul, s-a îmbolnăvit! Nu e de mirare dacă zeii nu-l vor lua la ei. Eu unul, jur pe Proserpina, dacă aş fi fost aşa de chinuit, mă lipseam de răscumpărare, ori îl omoram pe Synethus!

— Asta o spui aici, față de noi! se porni altul, văzînd că Erastus nu mai zice nimic. De unde să ştim că tu nu eşti omul lui de încredere? Cum se face că, dintre toți sclavii săi, numai pe tine te-a învoit să intri în colegiul nostru?

Erastus începu să rîdă:

— Jupiter mi-e martor, jur că nu ştiu, însă bănuiesc ceva. Dacă presimțirea mea e adevărată, aflați că nu m-am lăsat prins. De cîte ori mă întorc seara de la colegiu, Synethus mă aşteaptă, încearcă să afle ce se vorbeşte pe aici. Mă întreabă despre multe: care sclavi au fost torturați de stăpînii lor şi ei ce au spus, dacă săracii îi vorbesc de rău pe cei bogați, cine s-a mai răscumpărat, care sărac a fost făcut sclav pentru că nu şi-a plătit datoriile, şi fel de fel de întrebări de felul ăsta. Eu am simțit ce urmăreşte, de aceea nu-i spun decît ce vreau.

— Adică, ce ai simțit?

— Cum, tu mă crezi atît de prost, încît să uit ce ne spune mereu fratele Metrobius? Procuratorul, tribunul şi mulți dintre cei bogați se tem că aici în colegiu s-ar putea să se pună la cale vreo răscoală a săracilor şi sclavilor.

---

10 Monedă romană din bronz, de mică valoare.

Revolte au mai fost în Dacia romană, mai ales pe la Ampelum şi pe la Brucla.

— Ar mai trebui şi cîte-o răzvrătire! hurui vocea groasă a unui sclav voinic, roşcovan, cu căutătură rece. Numai aşa ne-am mai răcori nițel sufletele cu ticăloşii!

— Bine, dar în răscoale piere multă lume! şopti cineva cu teamă. Cum să lupți cu...

Roşcovanul îi luă vorba:

— Da, cad aproape toți cei ridicați împotriva asupririi, dar sînt ucişi şi din aceia care torturează sclavii, jefuiesc săracii, se îmbogățesc pe suferința noastră! Eu unul i-aş zobi cu multă poftă capul lui Laetius Vitalis. Ce vă uitați cu teamă, şi ce vă mirați atîta? Nu ştiți ce a pățit Crispina? Femeie săracă, rămasă văduvă cu trei copii, a fost încîntată de bogatul fermier să-i cedeze pămîntul pe care îşi are casa, în schimb el s-a legat să-i dea o bucată de loc în altă parte, precum şi banii trebuincioşi să-şi ridice alta, mai bună. Învinsă de sărăcie, femeia a primit învoiala. Laetius Vitalis îşi pusese de gînd să-şi lărgească mult curtea, cu o ieşire nouă de la villa lui bogată, spre for. Crispina a început să-şi dărîme casa, dar după puțin timp ticălosul a-ntors-o, i-a spus că nu mai are nevoie de pămîntul ei. Acum se chinuieşte, sărmana, între cei doi pereți rămaşi nedărîmați, peste care a înjghebat un fel de acoperiş. Nu ştiu ce o să facă la iarnă, că aici e ger de crapă lemnele.

— Poate s-o găsi cineva să-i dea o mînă de ajutor, murmură o femeie ce stătea la spatele roşcovanului.

— Cine? Noi, sclavii? întrebă, întorcîndu-se spre ea. Nu ne lasă stăpînii, iar cei săraci muncesc pe la alții atît de mult, încît nu le rărnîne timp nici să se odihnească.

Roşcovanul tăcu, întorcînd capul în partea spre care ceilalți se uitau mirați. De grupul lor se apropia plîngînd o femeie. Aşteaptă să-şi spună necazul.

— Zeii nu vor să ne ajute! se vaită ea printre suspine. Am aflat că Synethus îl face pe Zenos sclavul lui!

Femeia tăcu, ştergîndu-şi lacrimile cu dosul palmei. Cei din jur o priveau cu milă, ştiau că în curînd Zenos urma să-i fie soț. Sărmani şi văduvi, amîndoi cu copii, uniți, sperau să-i crească mai uşor în sărăcia lor.

— Eu n-am aflat decît astăzi că Zenos a luat bani de la el, altfel nu l-aş fi lăsat, se porni din nou femeia. Acum ce să fac, încotro s-o apuc?! El

aleargă ca un nebun, poate o găsi pe cineva să-l ajute. Cică Synethus se duce mîine la Zenos cu tabularul Bellinus, să-i facă actul de sclav. Am fost adineaori la Offas, i-am spus şi lui. Era cu Metrobius, nu prea au avut timp să mă asculte...

Învins de milă, roşcovanul se apropie de ea şi o strînse la piept. Pe fața lui plutea un zîmbet sub care se ascundea revolta.

— Linişteşte-te! Dacă i-ai spus lui Offas, nu vă lasă în necaz, o încuraja el. Să sperăm că zeii nu dorm, au ei grijă să pedepsească ticăloşi ca Synethus şi ca Laetius Vitalis!

— Poate de aceea întîrzie atîta. Or fi prea multe ajutoare de dat şi colegiul n-o fi avînd destui bani, adăugă Erastus, ieşind mai în față, spre a fi mai aproape de femeie. Dacă era cu Metrobius, e o speranță, au făcut ei multe lucruri bune. Hei, dar uite-i că au ieşit! schimbă el vorba, privind spre villa. Sînt veseli, zeii ne ajută, cred că au reuşit să împace toate necazurile...

De sus de pe scara colegiului, Offas bătu tare din palmele lui mari de olar, făcînd semne în toate părțile pentru adunare. Lîngă el Metrobius ținea în mînă un papirus.

Se strînseră în grabă, nerăbdători să asculte ce vor spune magisterul şi ajutorul său.

Offas îşi roti privirea pe deasupra lor, schițînd un zîmbet larg. Pletele şi barba îi jucau în suflarea vîntului potolit ce cădea dinspre pădure. Începu să vorbească, stăpînindu-şi greu vocea groasă, puternică:

— Nici acum nu-mi place cum v-ați aşezat! Aici sîntem frați, formăm cu toții o mare familie, ne găsim în casa colegiului nostru. Iarăşi v-ați grupat, cei liberi de o parte, iar sclavii de alta. Şi chiar aşa, femeile s-au tras deoparte de bărbați. Păi ce spuneți, sîntem sau nu frați? Eu zic că e bine să vă amestecați: bărbați, femei, liberi şi sclavi, toți laolaltă. Aşa să faceți întotdeauna.

Se produse o foiala scurtă. Fiecare se duse alături de cel pe care ar fi dorit să-l aibă în apropiere. Offas urmărea mişcarea, surîsul său se deschise şi mai mult. Reluă:

— Uite ce frumos vă şade! Aşa arătați mai înfrățiți, mai legați. Nu ştiți că numai prin unire vom putea înfrunta greutățile şi potoli necazurile? Acum să mă ascultați în linişte, am să vă spun care a fost situația colegiului nostru în răstimpul anului ce s-a scurs. Din ceea ce s-a strîns de la fiecare, ne-am descurcat bine, deşi mai sînt unii cu contribuția nedată.

Eu şi fratele Metrobius am chibzuit mult şi cum îi cunoaştem bine pe fraţii noştri, pe unii i-am scutit de plată, pe alţii îi mai păsuim pînă vor putea strînge banii ce-i datorează, iar pe cei cărora am socotit că nu le stă bine să fie între noi, i-am scos din colegiu. Fratele Metrobius o să vă spună de pe papirus care este situaţia fiecăruia.

Metrobius începu să strige numele celor ce nu-şi plătiseră contribuţia, precizînd dacă era iertat, păsuit sau scos dintre ei.

— Are cineva ceva de propus? întrebă Offas, după ce Metrobius sfîrşi de citit. Poate că noi ne-am înşelat. E bine să îndreptăm greşeala. Gîndiţi-vă mai mult la cei pe care i-am alungat.

— Păi, dacă numai ăştia sînt, eu zic că aţi greşit! strigă roşcovanul, apropiindu-se de scară. Mai sînt şi alţii care, deşi au plătit, trebuie să-i dăm afară! Nu cred ca voi să nu-i cunoaşteţi.

Se întinseră murmure de aprobare în toate părţile. Offas săltă mîinile, făcîndu-le semn să tacă. Reluă cu voce mai aspră:

— Fratele nostru a spus bine, mai sînt şi alţii, îi ştim şi îi vom scoate din colegiu, cu toate că au achitat tot ce se cuvenea. Cu aceia vom proceda însă în aşa fel, încît nimeni să nu cunoască adevăratele motive ale excluderii. Sînt unii mai slabi, nu-şi ţin gura, spun tot ce se vorbeşte aici, fără să-şi dea seama că fac mult rău acestei mari familii a noastră. Sînt alţii trimişi alături de noi ca iscoade, veniţi să ne trădeze, faţă de aceştia trebuie să fim neîndurători. Şi acum să trec mai departe, să vă spun cum am folosit banii colegiului. În anul care s-a scurs, au plecat la zei şapte dintre fraţii noştri: trei oameni liberi şi patru sclavi. Noi am făcut cheltuieli pentru a-i înhuma omeneşte, am pus la capul fiecăruia piatră de mormînt, pe care i s-a săpat numele şi s-a scris că a fost înmormîntat prin grija Colegiului săracilor. Tot în acest an am răscumpărat pe trei dintre fraţii noştri, care şi-au luat nume de oameni liberi: Fabricius[11] Nexos, Fabricius Dexter şi Fabricius Nonia. Eu şi fratele Metrobius ne-am gîndit să-l răscumpărăm şi pe sclavul Servius de la Synethus, pentru asta cerem dezlegarea voastră. Servius s-a chinuit prea mult, dacă nu ne grăbim, ajutorul nostru i-ar putea veni prea tîrziu. De fapt noi vom completa numai restul, pentru că el mai are ceva denari strînşi. Îl întreb pe fratele Erastus, ce crede, vom putea să cădem la învoială cu lacomul de Synethus?

— O să mărească din nou preţul răscumpărării!

---

11 Sclavii eliberaţi de colegii adoptau nume derivate din cuvîntul faber — muncitor, meşteşugar.

— Să dăm tîlharului cît cere! strigă roşcovanul. Şi, dacă ne-o veni vreodată bine, să luăm înapoi banii cu vîrf şi îndesat!

— Vom plăti, căci avem de ajuns, reluă Offas. Vom mai da bani şi pentru altceva: ne-am gîndit să ajutăm pe văduva Crispina să-şi înalțe la loc casa stricată din îndemnul lui Laetius Vitalis.

— O facem şi pe asta! încuviință roşcovanul. Dacă nu vom avea denari destui, s-o ajutăm care cu ce putem: unii cu munca, alții cu lemne, cu cărămidă...

— Bani sînt, aşa am socotit eu şi fratele Metrobius. Şi vom mai găsi încă pentru ceva: astăzi a venit plîngînd sora Iunilla, ne-a spus că tabularul o să-l dea pe Zenos ca sclav lui Synethus, pentru neplata unei datorii. Colegiul trebuie să-i ajute, sînt frații noştri. Eu aş zice că n-ar fi rău, dacă sora Iunilla ar da fuga după fratele Zenos şi l-ar aduce încoace, îi dăm cît trebuie, să se plătească de Synethus chiar în seara asta.

— Fugi, Iunilla, nu mai sta! o îndemnă roşcovanul, întorcîndu-se spre ea şi împingînd-o uşor.

— Sînt multe şi grele durerile omeneşti! continuă Offas, slobozind un oftat, privind după Iunilla cum se îndepărta în fugă, plîngînd. Şi acum, fraților şi surorilor, dacă socotiți că eu şi fratele Metrobius am făcut bine, aşa cum am cheltuit banii colegiului nostru, să săltați cîte o mînă în sus. Iar de nu, noi ne vom da la o parte, ca voi să alegeți pe alții mai buni, mai...

Printre zecile de brațe ridicate, roşcovanul îşi făcu loc cu coatele, pînă ajunse în fața lui Offas:

— Eu n-am săltat mîna, Offas, ai văzut bine, mie mi se pare încurcată folosirea banilor! Cît timp ai vorbit, am tot făcut socoteli în gînd, nu-mi iese cum...

— Crezi că am oprit ceva pentru noi? îl întrebă Metrobius, lăsînd loc unui surîs.

— Nu, răspunse roşcovanul, rîzînd şi el, bănuiesc că ați mai pus de la voi. Am socotit că din ceea ce s-a putut strînge, abia dacă ajungea pentru cele şapte înhumări. Aşa că nu înțeleg cum ați făcut, ce ați făcut?! Noi am vrea să ştim...

Roşcovanul aştepta ca Offas să vorbească, *magisterul* era dator să lămurească încurcătura descoperită. Dar el rîdea, privind spre poartă. Întoarseră toți capetele într-acolo... Îl văzură pe Sargetius apropiindu-se, însoțit de Diurpanneus.

— O vorbă din bătrîni spune cam aşa: „Vorbeşti de lup şi lupul la uşă!” Frate Gallius, îi răspunse roşcovanului, căci acesta îi era numele, colegiul nostru a avut bani, fiindcă ne-a ajutat bunul Sargetius. El este sprijinul nostru.

Apropiat destul de mult, Sargetius prinse ceva din cele spuse de Offas. Vorbi din mers:

— Ce bani? Cu ce v-am ajutat eu? întrebă stăpînindu-se să nu rîdă, cu privirea ațintită spre Offas.

— Zeii să-ți dea sănătate şi viață lungă, Sargetius! strigă roşcovanul, ridicînd deasupra capului o mînă cu pumnul strîns. Tu întotdeauna faci ceva pentru săraci şi pentru sclavi.

— Stai, Gallius, vezi că greşeşti! N-am dat nici un ajutor, numai am plătit dinainte partea pentru acest cioban al meu, spuse, întorcîndu-se spre Diurpanneus. Este om sărac, de mult m-a tot rugat să vorbesc cu Offas, să-l primească şi pe el în colegiu. Altceva poate a dat bunicul Degidus. Ei, ce ziceți, îl primiți şi pe ciobanul meu?

Ocolind un răspuns sau o confirmare directă, Offas schimbă vorba, deşi sensul rămase acelaşi:

— Aşa e că astăzi am avut un prînz mai bogat ca niciodată? Multe din bucate ne-au fost aduse de la ferma lui.

Din multe părți se porniră mulțumiri, laude şi rugăciuni către zei pentru sănătatea lui Sargetius. Cu toată modestia lui, această manifestație spontană îl bucura, îi dădea o adîncă satisfacție. Se gîndi că era potrivit ca, la atîtea dovezi de recunoştință, să răspundă cu o glumă, al cărei efect îl prevedea:

— Eu v-aş îndemna că, dacă nu sînteți mulțumiți de modul cum Offas şi Metrobius au gospodărit colegiul în acest an, să vă alegeți alt magister şi un alt comagister... Dar să lăsăm la o parte gluma, continuă el. Nu trăim timpuri prea bune. Poate că va veni o vreme cînd voi cei din colegiu va trebui să dovediți că sînteți uniți, că îi ascultați şi urmați pe cei ce vă conduc. Dar toate astea la timpul lor, acum să ne vedem de prezent. Cred că ştiți pentru ce am venit încoace. Sînt, ca şi voi, dornic să-l ascult pe Metrobius.

Offas şi Metrobius coborîră de pe treptele scării, apropiindu-se de Sargetius. Din adunare, unii se strînseră în jurul lor, alții se împrăştiară.

În fiecare zi de sărbătoare, spre seară, Metrobius vorbea celor dornici să-l asculte.

Se frămîntase mult Laetius Vitalis să afle ceva din trecutul sclavului său şi totdeauna se izbise de muțenia lui tare ca stînca. Metrobius tăcea însă numai cînd era întrebat despre el, despre viața lui. În mijlocul celor din colegiu era un om volubil, gata oricînd să învețe pe alții, să explice cît de mult se întinde lumea, să povestească fapte din istoria popoarelor, să spună ce credea despre zei şi despre noua credință în învățătura galileanului şi, mai ales, să vorbească, despre cele ce se puteau strînge în sufletele oamenilor. După ținută, se vedea că nu dădea importanță lucrurilor şi faptelor mărunte. De înălțime potrivită, legat, brunet, cu privire vie, adîncă, pe fața lui încadrată de părul încâlcit şi barba răvăşită plutea în permanență o undă de meditație şi umor. Laetius Vitalis rămăsese cu o teamă ascunsă față de sclavul învățat. Nelinişstea îşi avea obîrşia din cuvintele negustorului de la care îl cumpărase:

— Cel ce mi-a vîndut acest sclav mi-a spus cinstit că era stăpînit de frica lui, deşi nu încercase în nici un fel să-i facă vreun rău. Ai grijă cum te porți cu el.

La început îl urmărise din umbră, îngrijorat să nu pună ceva la cale. Se văzuseră multe viile şi ferme arse de focurile aprinse de sclavi, fie din disperare, fie din ură şi răzbunare. Avea şi momente cînd punea să-l tortureze, la fel ca pe ceilalți. Metrobius nu se ferea, nu se umilea, nu cerea iertare, privea în jurul său cu o lucire în ochi ce oglindea, în egală măsură, scîrbă şi compătimire. Îl bănuise trecut la noua credință, dar se convinsese de totala lui indiferență față de zei şi de învățătura galileanului. În cele din urmă, Laetius Vitalis cedase: îl învoise să se înscrie în Colegiul săracilor, lăsîndu-i mai multă libertate. Părăsise gîndul de a-l vinde, numai din ambiția de a fi stăpînul unui sclav învățat, pentru că prin asta îi creştea prestigiul.

Sargetius şi Offas, urmați de ceilalți, porniră spre fagul cu coroană bogată din colțul dinspre pădure al curții, locul unde de obicei ascultau prelegerile sclavului filozof. În mers, Sargetius îl luă de braț şi îl întrebă cu ton în care răsuna pornirea spre glumă:

— Frate Metrobius — îi spuse frate, ca şi cum şi el făcea parte din Colegiul săracilor — astăzi despre ce vrei să ne vorbeşti?

Metrobius mergea privind în jos. Răspunse, fără să salte capul:

— Despre multe. Niciodată nu mă pregătesc anume. Pornesc de la ceva în legătură cu cele petrecute peste zi, ori de la o întîmplare mai proaspătă. Sînt atîtea lucruri de spus oamenilor...

Ajunşi sub frunzişul des al fagului, se aşezară pe iarbă în jurul scîndurii bătută pe patru pari, pe care şedea Metrobius cînd le vorbea. Pe feţele multora se oglindea nerăbdarea, curiozitatea.

— Văd după privirile voastre cît sînteţi de dornici să mă ascultaţi, şi asta mă bucură, începu Metrobius cu voce calda, potolită. Oamenii sînt lacomi să afle multe, pentru că nu înţeleg multe din ale vieţii. Putem să ne întrebăm: De ce o parte din oameni sînt buni şi cealaltă răi?

— Buni ca Sargetius, răi ca Synethus! strigă roşcovanul.

— Ca ei şi ca alţii, relua Metrobius. De ce unii sînt urîţi, iar alţii frumoşi? De ce printre noi vedem firavi, neputincioşi, alături de oameni graşi, voinici? De ce unii înţeleg cu mintea mai uşor, alţii mai greu? întrebări de felul acesta se pot pune oricîte vreţi, însă numai la puţine s-a găsit un răspuns. Poate că unele vor chinui filozofii încă timp îndelungat. Eu unul n-am găsit bun nici un răspuns din cele date pînă acum. Aşa, de pildă, învăţaţii spun că tot ce există pe lume provine din patru lucruri: aer, apă, pămînt şi foc, străduindu-se să ne explice cum tot ce ne înconjoară se trage din aceste elemente. Este uşor oricui să înţeleagă ce este apa şi lutul, însă aerul şi focul nu. Mai ales focul. Avem foc din paie sau din lemne, dar cîteodată mai cade şi din cer, ori izbucneşte din adîncul pămîntului. Ca să iasă din încurcătură, oamenii au născocit zeii. Să nu vă mire, da, i-au născocit: unul pentru foc, altul pentru apă, şi mulţi alţii, pentru toate cîte le ştiţi. Dar nu numai că i-au plăsmuit cu mintea, atribuindu-le unele însuşiri, ci îi şi cioplesc, le fac chipuri din lemn, din piatră sau din lut, aşa cum măestreşte fratele Offas. V-aţi întrebat vreodată ce este un zeu şi ce putere are el? Cum ar putea să ne ajute o bucată de lemn, de piatră, sau de lut? Şi dacă mii de oameni îl au acasă frumos cioplit pe zeul Silvanus, înseamnă că atîţia Silvanuşi sînt? Iar dacă chipul de lut ars ţi-a scăpat din mînă şi s-a spart pe pardoseală, înseamnă că a murit, a pierit zeul? Nu vă spun toate astea ca îndemn să nu mai credeţi în idoli, ci să ne întrebăm, poate vom reuşi să înţelegem: există ei sau nu? Un zeu adevărat, cu viaţă, eu mişcare, cu putere de a te ajuta, ori de a-ţi face rău, n-a văzut nimeni, şi n-o să întîlnească niciodată, pentru că asemenea, fiinţe nu există. Văd că unii se miră, poate îi înfricoşează cele ce spun, alţii se supără. Le cer iertare, de aceea pentru astăzi numai atît vă spun. Uite că Iunilla l-a adus pe fratele Zenos. Eu şi Offas trebuie să mergem să-i dăm denarii cu care să scape de Synethus.

5

De la Erastus, Synethus nu reuşi să afle ce se hotărîse la Colegiul săracilor, în legătură cu răscumpărarea lui Servius. Negustorul urmărea cu lăcomie să nu scape din mînă banii sclavului. De aceea pîndea momentul potrivit, la apropierea, sfîrşitului, spre a-i face actul de eliberare, luîndu-şi plata. De cîtva timp Servius căzuse greu bolnav. N-ar fi făcut asta, dacă descoperea locul unde îşi ţinea ascunse economiile, căci după moarte tot ce era al sclavului rămînea stăpînului.

De dimineaţă, Synethus se sculă îngrijorat, ţinînd-o drept la ergastule, să vadă dacă Servius mai era în viaţă. Găsindu-l într-o stare mult înrăutăţită, trimise după tabularul Bellinus. Bolnavul îi spuse gemînd că banii îi ţinea la bătrînul Anthus, aedilul templului Apollo, că trebuie să-l aducă şi pe el. Liniştit şi bucuros — se şi vedea cu denarii sclavului muribund în palmă — Synethus trecu în curte unde începu să se ocupe de negustorie. Mărunt şi gras, cu ochi mici, ce arătau şiretenie, aproape chel, ştia să-şi conducă treburile cu multă uşurinţă, fără să alerge prea mult. În prăvălia lui mare şi arătoasă, peste drum de taberna lui Surillius, se vînturau neîncetat clienţii, ieşeau din tabernă şi intrau în prăvălie, ori ieşeau din prăvălie şi intrau în tabernă. Dincolo se întindea piaţa largă dintre Magnus şi Serdos, locul unde se strîngea lumea în fiecare săptămână.

În acea zi negustorul trebuia să fie cu ochii-n patru: era tîrg, veneau mulţi „prostănaci” — cum îi plăcea să-i numească pe cei din împrejurimi, de prin vicuri — de la ei scotea cele mai mari profituri. Trecu prin prăvălie, prin magazii şi prin beciuri, cercetă dacă toate erau în ordine şi, mulţumit, lăudă sclavii de încredere, spunîndu-le că în acea zi vor avea mîncare mai bună şi vin mai mult. Nu avusese niciodată *vilic* nici *actore* pentru supravegherea sclavilor ori pentru ţinerea socotelilor. Cînd se pripăşise de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, începuse negustoria vînzînd mărunţişuri la o tarabă de lemn.

Sclavul trimis veni repede cu tabularul, găsit în tabernă, unde îşi bea vinul de dimineaţă..

— Jupiter şi Mithras să te ajute, Bellinus! îl salută el vesel. Pînă-l aduce pe Anthus, poate vrei să guşti ceva.

Cu toată bogăția sa, negustorul arăta respect tabularului, deşi acesta era sclav public la oficiul dărilor. Cu el aranja ce avea de dat pentru imperiu, şi cît mai puțin.

— Zeii să-ți dea sănătate, Synethus! Pentru ce m-ai chemat? Mă grăbesc, astăzi e multă lume venită, am treabă!

— Bine, lasă că pleci numaidecît. Să-mi faci, actul de eliberare pentru Servius. Sclavul e pe moarte, de ce să nu-i iau banii strînşi? Ai şi tu partea ta, Bellinus! îi spuse, clipind des.

Zîmbetul împietri pe buzele tabularului: de la el împrumutase bani sclavul, urmînd să-i primească înapoi îndoit!

— Asta nu pot, Synethus, nu pot! I-am dat mulți denari. Dacă moare, îi pierd pe toți. Mai bine mi-i iau înapoi de la Anthus!

La o astfel de încurcătură, negustorul nu se aşteptase. Căută în grabă o cale de ieşire. Pierdea o parte din prețul răscumpărării, dar tot se alegea cu ceva.

— Lasă că ne împăcăm noi, îți restitui ce i-ai dat sclavului.

— Dublu, aşa am înțelegere cu el! Te învoieşti?

Synethus nu mai avu timp să răspundă. O pocnitură, urmată de zornăieli pe lespezile de piatră, îl făcu să se întoarcă speriat. Privi şi rămase încremenit: doi sclavi scăpaseră din mîini o amforă plină cu untdelemn, umplînd curtea de ulei şi cioburi. Paguba era mare. Furia parcă îi luă vederea. Strigă sclavii de încredere şi le porunci să-i bată cu vergile pe cei doi vinovați. De prezența tabularului aproape că uită. Se potoli cînd auzi pe cineva apropiindu-se, vorbindu-i:

— În loc să-i bați, după ce ți-au făcut paguba, mai bine le dădeai o frînghie cu care să fi legat amfora. O duceau uşor agățată de un par pus pe umeri. Nu vrei să-i ierți?

Cel ce-i vorbea era Sargetius. Venise însoțit de Offas.

— Un stăpîn poate să facă ce vrea cu sclavii săi! răspunse rîzînd, înclinîndu-se cu respect. Zeii îmi sînt martori că mă bucur de venirea unui quattorvir în prăvălia mea! Dacă vreți să cumpărați ceva, sînt gata să vă servesc chiar eu.

Sargetius îi spuse că era numai în trecere, cu el avea treaba Offas. Cînd auzi că magisterul Colegiului săracilor venise să-l răscumpere pe Servius, negustorul se schimbă dintr-o dată. Făcu un semn cu ochiul tabularului, pregătindu-se să lupte pentru un preț mare.

— Nu-l vînd, Offas, sclavul e aproape însănătoşit! Iar dacă l-aş elibera, nu-mi dă colegiul cît vreau eu...

Cu voce mieroasă, îl lăudă, se văită că avea nevoie de el, apoi ceru un preț mult mai mare decît acela pe care sperase să-l obțină de la sclav. Repetă că n-ar fi dispus să-l vîndă.

— Colegiul nu are atîția bani, murmură Offas cu totul descurajat. Tu pretinzi un preț cu care se pot cumpăra patru, cinci sclavi sănătoşi, buni de muncă!

— Plăteşte-i, Offas, cît mai lipseşte dau eu! îl îndemnă Sargetius. Cînd faci o faptă bună, nu te opreşti în drum.

Cuvintele lui Sargetius făcură pe lacomul negustor, mai îndatoritor. Vînzîndu-l pe Servius, ieşeau bine socotelile cu tabularul, rămînînd pe deasupra banii strînşi de sclav pentru răscumpărare. Se temea numai ca el să nu moară înainte de a fi dus la colegiu.

Soarele se ridicase pe cer mai sus de vremea prînzului, cînd Offas ajunse cu Servius la sediul colegiului, unde puse două bătrîne, iscusite în vindecarea bolilor, să-l îngrijească.

Bucuros că totul se sfîrşise atît de bine în acea dimineață, Synethus trecu să-şi supravegheze sclavii, care albia mai pridideau să servească mulțimea de cumpărători. Era singura zi din săptămînă cînd alerga de dimineața pînă seara, fără să simtă oboseala, lacom să-şi sporească bogăția.

Pe la începutul după-amiezii, cînd căldura era toropitoare, un tînăr ce nu arăta să fi trecut de mult de douăzeci de ani, îmbrăcat cu togă subțire de vară, intră în taberna lui Surillius şi întrebă de prăvălia lui Synethus. Tabernagiul îl privi mirat, apoi rîse cînd îi dădu răspunsul:

— În loc să fi cotit la stînga, spre tabernă, dacă o apucai la dreapta intrai drept în curtea ori în prăvălia lui. De nu te grăbeşti, poți să stai să te odihneşti.

Tînărul ceru mîncare şi vin. Se aşează la o masă mai retrasă, în dreptul ferestrei, unde întîrzie pînă spre seară, privind spre uşa de la intrarea în prăvălia de peste drum. Mulțimea se rărise, piața rămăsese aproape goală. Socoti momentul potrivit, ieşi din tabernă, îşi potrivi bine toga şi intră la Synethus. De cum îl văzu, negustorul sări de pe scaun, gata să strige. Tînărul îi făcu semn să tacă.

— Ce cauți aici? izbucni, după ce alungă sclavul care îl adusese, într-o pornire nestăpînită.

Tînărul se pregătise pentru o astfel de primire, de aceea aşteptase să se răreasc㠄 lumea. II privi îndelung, săltînd din umeri.

— De ce ai venit?! ridică Synethus pumnii amenințător. Nu ți-au fost destul ticăloşiile făcute la Ulpia Traiana Sarmizegetusa? Ai auzit că am agonisit ceva şi vrei să te înfrupți?

— Ce vorbe frumoase, de bună primire, rosteşte unchiul bogat, față de nepotul său sărac! se porni tînărul, aşezîndu-se pe scaun. Haide, dă-ți mai departe drumul, varsă veninul din suflet şi, după ce te uşurezi, vom sta liniştiți de vorbă. Ca să nu fii îngrijorat, află că n-am venit să-ți iau nimic din avere. Iar dacă şederea mea la tine te supără, voi căuta să locuiesc la altcineva.

— Şi ai să umbli fără căpătîi prin Porolissum? Am auzit de la buna şi sărmana ta mamă cîte scandaluri ai dezlănțuit acolo, în Ulpia Traiana. Cînd ai de gînd să te potoleşti, Euphoros? Cînd o să-ți vină minte în cap? Şi de ce ai pornit încoace?

Euphoros îl asculta zîmbind. Ochii negri, vii, plini de şiretenie, ca ai unchiului său, şi tot iscoditori, luceau cu clipiri dese. Fața ovală, brunetă, cu un semn de cicatrice în obraz — parcă pus anume, spre a arăta că nu era lipsit de curaj — părul scurt, ondulat, negru ca abanosul, înalt numai atît cît trebuie să fie un bărbat bine făcut, toate contribuiau în egală măsură la păstrarea frumuseții pure a înaintaşilor săi greci, veniți în Dacia de prin părțile Corintului. Euphoros întristase multe fete din Sarmizegetusa.

— M-am schimbat, unchiule! răspunse rîzînd. De la un timp mi-a venit mintea la cap, m-am potolit!

— După ce ți-ai îmbolnăvit mama, ai părăsit-o, lăsînd-o cu sufletul năpădit de durere!

— Cine poate să ştie de ce boleşte un om? Nu vreau să spun că nu i-am pricinuit supărări, însă sînt unii care trec prin adevărate torturi sufleteşti şi tot trăiesc. Sclavii şi sclavele se zbat într-o suferință nesfîrşită, mai ales cînd zeii le-au dat şi un stăpîn rău. Da, unchiule, am devenit cu totul altul. Sînt pornit pe fapte mari şi, dacă zeii îmi vor ajuta, poate că va veni vremea cînd negustorul Synethus din Porolissum se va mîndri cu nepotul său!

Pe fața grasă, puhavă a negustorului jucau umbre de neîncredere, curiozitate şi nerăbdare. Venirea lui Euphoros n-o vedea cu ochi buni. Prin minte îi treceau tot felul de presupuneri.

— Poate că Proserpina s-a trezit prea din noapte, de aceea am avut un semn rău încă de dimineață. M-am întrebat tot timpul — şi astăzi am avut o zi minunată, mi-au ieşit cîştiguri nesperate — să mă fi înşelat semnul acela, să nu dau de nici un necaz? Şi uite că stăpîna infernului n-a dormit, mi te-a trimis pe tine! Aşa, zici că eşti pornit pe fapte mari, vrei să mă faci să mă mîndresc cu tine?! Ce fapte, Euphoros? Să lupți în arene, ca gladiatorii, să înveseleşti mulțimea, ca mimii?!

Euphoros se aplecă şi-l bătu uşor pe genunchi:

— Trăim timpuri de mari prefaceri, unchiule!

— Tocmai de asta, mă băiete, îmi veni gîndul că ar fi bine să-ți dau cît trebuie ca s-o porneşti spre Roma sau Atena. Tu nu vezi că pretutindeni, aici, la Napoca şi la Ampelum, mulți au început să facă pregătiri de plecare?

— Să facă, unchiule! Cu cît le vor sfîrşi mai repede şi vor pleca, cu atît mai bine pentru mine. Cînd se va anunța şi retragerea legiunilor din Dacia, eu voi fi omul cel mai puternic de pe aceste meleaguri, voi fi...

— Cum să fii puternic?! Tu vrei să rămîi?! Ce ai să faci prin pustietățile de aici, prin locurile părăsite de oameni?

Cu o mişcare sprintenă, Euphoros se apropie mai mult de el, se aplecă şi începu să-i vorbească în şoaptă:

— Nu ştiu dacă ai auzit că dincolo de Danuvius a fost unul, Regalianus, ce se dădea drept urmaş al lui Decebal. A încercat să ia locul lui Gallienus, să devină împăratul Romei, dar a fost prins şi omorît. El s-a ridicat prea sus cu pretențiile, fără să-şi dea seama că nu sosise momentul potrivit...

— Şi tu ce ți-ai pus de gînd?

— Să ajung rege al Daciei. Al acestei provincii rămasă liberă şi fără o căpetenie, după ce legiunile vor trece dincolo de Danuvius!

Synethus clatină cu putere capul şi se frecă la ochi.

— Nu cumva visez?! Nu-mi vine să cred ceea ce aud! Iar dacă sînt treaz, atunci tu nu mai eşti în toate mințile, au pătruns în tine duhurile rele! Cum a putut să-ți trăznească prin minte aşa ceva?

— Stai, unchiule. Te-ai pornit, aşteaptă, n-am terminat, ascultă-mă! Să ştii că dacă rămîn în villa ta, nu trebuie să mă dai drept nepotul tău, ci un tînăr căruia i-ai acordat ospitalitate. De acum înainte, eu mă numesc Rundacitulp. E un nume curat de dac, cuprinde în el şi cuvîntul „daci”: Run-daci-tulp. În Dacia romană sînt destul de mulți cei care vorbesc limba Romei, însă în sufletele lor se socotesc tot daci.

— Aşa sînt şi pe-aici unii: Sargetius, Surillius...

— Eu, unchiule, voi spune că mă trag dintr-un taraboste dac, pe care acea căpetenie, bărbatul acela viteaz numit Sarmis — ales rege de dacii şi sclavii răsculați — îl sortise să-i fie urmaş. Dacă vor pleca legiunile, nu este drept să rămînă cineva rege în Dacia părăsită de Roma?

— Şi cine o să te creadă, mă băiete?! Tu nu vezi că te asemeni mai mult cu un grec de lîngă Acropole, din Atena, decît cu un vlăstar al unui dac?

— În primul rînd, unchiule, am o dovadă. Am pus mîna pe un pergament rămas de la răsculații de atunci, un mesaj al lui Sarmis către un taraboste. Uite, ți-l arăt şi ți-l citesc. Este scris în limba dacilor, cu semnele scrisului nostru. Cunosc destul de bine limba lor.

Euphoros trase pergamentul de la brîu, îl desfăşură cu febrilitate şi i-l arătă. Se vedea că era vechi, cu scrisul şters de vreme prin unele părți. Îl citi rar, apăsînd pe fiecare cuvînt:

„Sarmis către Bur.....

Hotărîre şi spe..... Aşa cum..... spus..... legiunile..... putea..... copleşeas..... Noi nu..... şi vom..... la ultima suflare. Tu să te..... să aduci ajut..... frații noştri. Şi dacă zeii.... dorința..... clipa morții... ca tu.....iar..... vei fi.....rege al Daciei.....”

— N-am înțeles nimic, Euphoros!

— Ştiu, n-aveai cum să înțelegi. Acum ți-l citesc completînd părțile şterse, aşa cum voi susține că au fost scrise, numindu-l pe acel taraboste, Burodus:

„Sarmis către Burodus,

Hotărîre şi speranță,

Aşa cum adesea ți-am spus, nu vom înceta lupta. Dacă legiunile ne încercuiau, puteau cu uşurință să ne copleşească. Noi nu ne vom retrage şi vom continua să rezistăm pînă la ultima suflare. Tu să te grăbeşti, să aduci ajutoare, dacii de dincolo de munți sînt frații noştri. Şi dacă zeii au sortit ca eu să cad, dorința mea fierbinte în clipa morții este ca tu să rămîi căpetenia răsculaților, iar după ce alungi legiunile, vei fi primul rege al Daciei eliberate.”

Cu lăcomia trezită, Synethus smulse pergamentul din mîinile lui Euphoros şi privindu-l îndelung, murmură:

— Şi cum ai de gînd să faci?

— Mai întîi voi căuta să dau de ştire printre cei care se mai socotesc cu sînge dac, că un urmaş de rege al Daciei trăieşte şi se pregăteşte să fie căpetenia lor, după plecarea legiunilor.

— Cel care l-a avut, ştie că acest pergament se găseşte la tine? Bănuieşte că tu l-ai luat?

— Nu, n-are de unde.

— Era un urmaş de-al tarabostelui? Se gîndea că ar putea să devină rege al Daciei părăsită de Roma?

— Nu. Mi-a spus că l-a găsit în coliba unui bătrîn singuratic, după moartea şi înhumarea lui de către un pădurar.

— Ştiu eu ce să te îndemn?! Ar fi minunat să am nepotul, rege în Dacia! Mă tem însă — ceea ce a mai rămas din sîngele dac, mai fierbe încă — mi-e frică să nu ne lăsăm oasele pe-aici. Dar cum zvonul se întinde...

— Care zvon?

— Se vorbeşte tot mai mult că vor fi retrase legiunile dincolo de Danuvius. Hei, Euphoros, m-ai tulburat de tot, cu venirea ta n-am să-mi mai pot vedea de negustorie.

— Nu Euphoros, ci Rundacitulp! îl corectă, ridicîndu-se în picioare şi pornind cu paşi rari să măsoare încăperea în lung şi-n lat. Eu, unchiule, de cînd am pus mîna pe acest pergament, am tot umblat prin Dacia, am căutat să stau de vorbă cu cît mai mulți bătrîni. Acum cunosc destule: nume, întîmplări, fapte petrecute pe timpul lui Decebal, apoi în revolta condusă de Sarmis. Ai spus că în Porolissum este unul Sargetius, ce se socoteşte mai mult dac. Nu crezi că ar fi bine să încep întîi cu el?

— Da, aşa se ține! Aşa vorbeşte lumea, cică ar fi urmaş de căpetenie dacă. Se poartă însă ca un adevărat roman. E în colegiul de conducere al acestui municipiu, are fermă bogată şi e îndrăgostit de nepoata procuratorului. Bănuiesc că nu se gîndeşte să rămînă aici. Fata va pleca împreună cu mama şi unchiul ei, iar el, dacă o iubeşte cu adevărat, nu se poate să n-o urmeze. Hei, nepoate, nici nu îndrăznesc să gîndesc că ar fi cu putință ca un neisprăvit ca tine, o lichea care a făcut atîtea ticăloşii la Ulpia Traiana, să fie ajutat de soartă să ajungă rege al Daciei libere!

— E tot aşa de cu putință, cum a fost cu tine: un sărac pripăşit de aiurea, ajuns mare bogătaş al Porolissumului. Asta nu miră pe nimeni. Ştii, unchiule, cînd îmi făceam loc prin mulțime, am întrebat cînd pe unul, cînd pe altul, unde stă negustorul Synethus. Şi ce răspuns crezi că am primit? „Cine, cîinele de Synethus? Hoțomanul ăla de negustor?" Şi te blestemau în toate felurile.

— Ei, gura lumii! Întotdeauna sărăcimea i-a duşmănit pe cei bogați. Tu nu te lua după ei.

Synethus îl privi îndelung, zîmbindu-i. Uitase de oboseala zilei şi de socoteli. Se săltă de pe scaun şi rosti, înclinîndu-se:

— Mărite rege, poate eşti istovit de drum şi înfometat. Mergem la villa, să pun să-ți pregătească tot ce pofteşti. Şi, cum un rege trebuie să aibă un contubernal, ți-l dăruiesc pe sclavul Erastus. El te va însoți oricînd şi oriunde!

6

Metella îl ştia pe Sargetius plecat la fermă, împreună cu Diurpanneus, de aceea se învoise ca Alliana să rămînă la Opilia toată după-amiaza. De cînd cu spargerea cupei între Sargetius şi Iustus Valentinus îşi făcuse loc multă răceală. Dacă n-ar fi fost la mijloc Alliana, pe care procuratorul o adora, l-ar fi scos pe Sargetius din administrația Porolissumului.

Retrase în exedra villei, fetele nu mai conteneau cu rîsul, pornit din te miri ce.

— Chiar te prinsese amețeala, atunci cînd ai căzut şi ai sfărîmat cupa de pardoseală? o întrebă Opilia, închizînd un ochi, semn că n-o credea.

— Dar trebuia să fac ceva, s-o fac să dispară...

— Altfel nu te mai iubea Sargetius, nu? De ce n-ai spart-o în capul lui Laetius Vitalis?

— Poate că n-aş fi făcut rău. Mă alegeam cu o bătaie bună de la unchiul Iustus, dar mă răzbunam, şi pentru Sargetius şi pentru mine.

— Te-ai fi purtat ca o adevărată dacă!

— Să ştii că sînt, aşa cum te socoteşti şi tu. Numai ca părul tău e mai blond decît al meu, iar albastrul ochilor mai deschis. Asta înseamnă că amîndouă sîntem dace, însă eu m-am născut la umbră, iar tu la soare! rîse ea.

Trecuseră prea mulți ani. Dacă despre Diegis mai povesteau bătrînii, de Carsida nimeni nu auzise. Cine ar mai fi recunoscut în trăsăturile fetei de atunci pe Opilia de astăzi? Acelaşi trup bine făcut, aceeaşi privire senină, adîncă şi dîrză, aceeaşi mîndrie şi bunătate! Peste viforul anilor, parcă se renăscuse Carsida.

— Şi va porni o dacă spre Roma?!

— La ce te gîndeşti, Opilia?

— O dată cu retragerea legiunilor, pleci şi tu cu Iustus Valentinus.

— Şi tu cu Sargetius! Vom merge împreună.

— Eu?! De ce să rătăcesc într-acolo?

— A, da, Diurpanneus! Vezi cum sînt? Mă gîndesc numai la mine. Dacă te-a îndrăgit, să meargă cu noi la Roma!

Pe fața Opiliei se aşternu o umbră de tristețe.

— Dacă-i sînt dragă! şopti ea oftînd. Dacă mă iubeşte, să mă urmeze la Roma! Te întreb, Alliana, ce ai să faci tu, poate că Sargetius n-o să părăsească Dacia, te vei hotărî să rămîi cu el?

Întrebarea Opiliei o zăpăci. Nu se gîndise niciodată la o asemenea eventualitate.

— Dar mama şi unchiul Iustus?! se îngrijoră ea, neştiind ce să răspundă. Sargetius va merge cu mine! izbucni, abia stăpînindu-şi plînsul.

În atriu răsunară paşi grei şi voci de bărbați.

— Au venit. Şterge-ți ochii, să ne prefacem că rîdem! În pragul exedrei se iviră Sargetius şi Diurpanneus.

— Ce se petrece cu voi? De ce plîngi, Alliana? o întrebă Sargetius, săltînd-o în brațe.

Diurpanneus făcu la fel cu Opilia.

— Spune tu, Opilia, ce s-a întîmplat?

— Am vorbit despre voi. Ne-am întrebat ce veți face, dacă se retrag legiunile de-aici, şi...

Ca săgetat, Sargetius simți un fior prin inimă.

— Altă dată să nu mai vorbiți despre aşa ceva. Asta nu-i treabă de fete! le mustră el, strîngînd pe Alliana la piept.

— Sargetius, te-a căutat un sclav de-al lui Synethus. A spus că a venit cineva de la Sarmizegetusa, vrea să vorbească ceva cu tine, schimbă vorba Opilia, încercînd să se sloboade din brațele lui Diurpanneus. I-am spus că te întorci spre seară.

— N-o fi vrînd să mă duc eu acolo?!

— Nu, vine el aici, cînd se lasă amurgul, continuă Opilia.

Sargetius nu mai vorbise cu Synethus din ziua cînd Offas îl răscumpărase pe Servius. Bine îngrijit, sclavul devenit libert se însănătoşise repede. Deşi nu-şi recăpătase în totul puterile, începuse să lucreze cu plată alături de Offas, în atelierul de olărie al bătrînului Degidus. Fostul sclav locuia într-o cămăruță din villa Colegiului săracilor, unde făcea şi pe intendentul.

Spre seară, Sargetius şi Diurpanneus stăteau de vorba pe treptele largi ale scării de marmură a villei, nerăbdători să afle cine era şi pentru ce venea străinul de la Ulpia Traiana. Ceea ce îi deosebea de la prima vedere era barba lui Diurpanneus, lungă, blondă, crescută în voie, pe cînd Sargetius se purta întotdeauna proaspăt ras, ca orice roman ce se considera de condiție nobilă. Cînd auziră poarta, amîndoi ieşiră în calea lui Euphoros.

— Mă rog Marelui Zamolxis pentru sănătatea voastră! salută noul venit, oprit la cîțiva paşi, înclinîndu-se, ducîndu-şi la piept mîna dreaptă ce-i ieşea de sub togă.

Pe Sargetius îl miră salutul mai mult decît pe Diurpanneus. În Dacia, numai cei pierduți prin adîncuri de văi şi munți mai păstrau credința în Zamolxis.

— Ne rugăm şi noi zeilor pentru sănătatea ta! răspunse Sargetius, privindu-l cu o curiozitate sporită. Cum se face că ştii limba pe care astăzi n-o mai poți auzi oriunde în Dacia, doar prin vicurile răzlețe din fundul văilor?

— Față de daci, sînt dator să vorbesc în graiul strămoşilor! rosti Euphoros cu multă stăpînire de sine. Mă port ca un roman, pentru că altfel n-aş putea umbla atît de uşor peste tot prin Dacia. Apasă pe umerii mei o grea chemare! Nu trebuie să cunosc liniştea pînă nu o îndeplinesc! Cum, voi nu mai folosiți limba marelui nostru Decebal? Sau o faceți din precauție?

Bănuiala şi curiozitatea sporiră la Sargetius. Poate că procuratorul şi tribunul se foloseau de această iscoadă, pentru a afla ce simțăminte poartă el în suflet?! Întîmplarea cu acea cupă spartă de Alliana nu le dădea pace? Şi apoi, noul venit vorbea de o „chemare” pe care o avea de îndeplinit. Spusese asta mai înainte de a arăta cine e şi de unde vine, aşa cum se cuvenea.

— Noi vorbim limba noastră, adică a Daciei romane, răspunse Sargetius, deşi o înțelegem destul de bine şi pe cea dacă. Dar nu-mi stă bine să nu fac pe amfitrionul. Să mergem în casă. Vom sorbi cîte o cupă de vin, vom vorbi, ne vom cunoaşte mai bine. El este Diurpanneus, actorele de la ferma mea, unul din oamenii mei de încredere, de care nu mă feresc niciodată.

În tricliniu, Euphoros nu se aşează pe scaunul arătat de Sargetius. Rămase în picioare.

— Mă numesc Rundacitulp, începu el cu emoție, căutînd să ia o poziție solemnă. La obîrşie, mă trag dintr-un taraboste, unul care a luptat alături

de Sarmis, viteazul ales de răsculați să fie rege după alungarea legiunilor din Dacia. Chipul nu-l am leit de dac curat, pentru că de la zdrobirea răscoalei, printre înaintaşii mei — ca şi printre ai voştri — au mai fost unii de alte neamuri, din cele ce s-au aşezat pe pământul nostru. Adesea sînt asemuit cu un grec, şi asta se vede bine pe fața mea: seamăn cu mama, ea a fost o frumoasă fiică a Eladei. Am însă sufletul îndurerat al dacului. Sînt pornit să fac din nou Dacia o țară nesubjugată, cu un popor liber!

— Adică o țară cu popor ieşit dintr-un aluat nou, preciză Sargetius, stăpînindu-şi neîncrederea. Eu nu te opresc, Rundacitulp, nu te abat de pe drumul pe care vrei să mergi. Nu văd însă pentru ce ai venit la mine? Sînt cetățean onest al Daciei romane, şi tot aşa se socoteşte şi Diurpanneus...

Vinul băut începea să-şi arate efectul. Se simțeau bine, deşi cele auzite îl tulburaseră pe Sargetius. După un răstimp de tăcere, pe fața lui Euphoros îşi făcu loc un zîmbet plin de căldură, o înflăcărare reținută, parcă pregătită dinainte:

— Nu mă miră faptul că îmi vorbeşti cu atîta lipsă de încredere, ci mă bucură. Asta întăreşte în mine convingerea că se poate bizui cineva pe tine, fără nici o teamă. De cînd am venit în Porolissum, am căutat să prind cine se mai socoteşte urmaş al dacilor. Ştii că față de un necunoscut omul dă drumul mai uşor la tot ce gîndeşte, nu se fereşte de el.

— Şi ce ți-au spus? întrebă Sargetius rîzînd.

— Ceea ce-am aflat m-a îndemnat să vin încoace cu toată încrederea. Trebuie să fii alături de mine, Sargetius, iar cînd legiunile vor părăsi Dacia, să întemeiem aici o țară nouă, liberă! Tu vei fi alături de mine, ai să mă ajuți să o conduc...

Sargetius făcu ochii mari:

— Cum să o conduci? Te şi vezi rege, Rundacitulp?

— De drept trebuie să fiu! Aşa a fost cuvîntul de moarte al lui Sarmis, omul pe care eu îl pun alături de Decebal.

Privindu-l cu uimire, Sargetius se ridică în picioare. El se trăgea de-a dreptul din Sarmis, însă nu-i trecuse niciodată prin minte că ar putea să devină rege.

— Am şi dovada, se grăbi Euphoros, văzînd schimbările ce se succedau pe fața lui Sargetius, în timp ce trăgea de la brîu pergamentul. Citeşte! Asta a fost voia marelui Sarmis! Urmaşul acelui taraboste, al cărui nume este cam şters pe pergament, eu sînt. Străbunicul meu a fost tarabostele Burodus...

Sargetius nu-l mai ascultă, desfăşură sulul şi începu să citească. Mîinile îi tremurau uşor. Atingerea pergamentului, ținut odinioară în mîini de către bravul său strămoş, îl făcu să se înfioare.

— Cine poate să ştie ce s-a petrecut în acele vremuri îndepărtate? murmură el, întinzînd pergamentul spre Euphoros. Aşadar, spui că te tragi din acel taraboste Burodus? Dealtfel, chiar dacă eu aş înțelege altceva, acum tot nu ar avea nici o însemnătate. A trăit în Marodava, a avut cetatea aci aproape, sus în poiană, un taraboste Burio, şi el om de încredere al lui Sarmis. Aşa am aflat de la cei bătrîni. Mulți tarabosti l-au urmat pe căpetenia răscoalei.

— Da, au fost. Am auzit şi eu de unii dintre ei: Burio, de care spui tu, Dagio, Chertebalos, cu feciorii lui Rhesos şi Dapyx, Burodus, strămoşul meu, Vezina, un preot — mare învățat — Burillo... Toate astea le ştiu de la bunicul — tata a murit de tînăr — tot de la el am şi acest pergament. Mi l-a lăsat în clipa cînd şi-a dat sfîrşitul.

Cele rostite de Euphoros cu atîta siguranță şi iuțeală îl descumpăniră pe Sargetius. Noul venit cunoştea multe amănunte despre trecut, iar pergamentul constituia o dovadă grăitoare. Simți cum sîngele începea să-i alerge năvalnic prin trup. Nu se mai putu stăpîni:

— Rundacitulp, vei fi rege al Daciei! rosti el cu vocea uşor sugrumată de înflăcărare. Vom lupta cu toții, vom face ca legiunile să grăbească plecarea, te vom recunoaşte ca rege, aşa cum a fost voia viteazului nostru înaintaş! Dacă se va dovedi însă că eşti o iscoadă trădătoare, sau un uzurpator al dreptului de a fi rege, noi cei care te urmăm te vom omorî fără milă! Jur că voi sta alături de tine, şi te încredințez că răzbunarea va fi îngrozitoare!

Euphoros — căruia de acum înainte toți îi vor spune Rundacitulp — se săltă palid de pe scaun, cu privirea arzătoare şi hotărîrea întărită. Se şi vedea rege al Daciei.

— Jur în fața voastră, în numele Marelui zeu Zamolxis, că nu voi da înapoi din fața nici unui pericol, că nu voi cunoaşte liniştea şi odihna pînă cînd Dacia nu va fi liberă!

Mişcat de jurămînt, Diurpanneus rupse şi el tăcerea:

— Acelaşi legămînt fac şi eu, Rundacitulp! Dar să nu uiți un lucru: cînd mă prinde mînia, să ştii că sînt mai rău decît Sargetius! Dacă ne-ai mințit, sau ne vei trăda, îți voi împroşca cenuşa în cele patru vînturi! Strămoşii noştri îi ardeau de vii pe trădători.

— Aşa să faci, frate Diurpanneus! întări Rundacitulp.

— Acum ne va fi mai uşor, reluă Sargetius cu înflăcărarea nepotolită. Vom da în taină sfoară prin țară, printre cei ce se mai socotesc urmaşii dacilor, că îl avem între noi pe acela care ne va fi rege, cînd legiunile vor părăsi Dacia.

7

Via Dacia Traiana din Ulpia Traiana Sarmizegetusa se lungise mult, pe măsură ce colonia înălțată din ordinul împăratului Traian trecuse dincolo de zidul de apărare. Spre capătul ei dinspre apus, de sub dealul din apropiere, aşezările se mai răreau. În acel amestec de case mărunte şi sărăcăcioase se puteau distinge două clădiri învecinate. Una — atelierul de fierărie al lui Timocles, iscusitul făurar, din hornul căruia toată ziua urca domol o şuviță de fum, iar prin uşa larg deschisă se împrăştiau pînă departe loviturile de ciocan pe nicovală. Cealaltă — villa lui Castinus, negustorul de sclavi, ascunsă într-o curte largă, împrejmuită cu zid înalt de piatră, întotdeauna închisă şi tăcută. Timocles se bucura de faimă nu numai ca meşter făurar, ci şi ca om cinstit, potolit, cu suflet bun. Cele două calfe ale sale — Cletus şi Dassius — lucrau cu dragoste şi plăcere, ca şi cum stăpînul atelierului era tatăl lor.

Într-o zi de început de vară — trecuse de amiază — Timocles şi Cletus plecară să ducă unui negustor topoarele, sapele şi secerile lucrate.

Rămas singur în atelier, Dassius sufla în foc cu foalele, încălzea fierul şi-l bătea cu oboseală multă şi spor puțin. Numai cînd se ajuta cu Cletus, cînd loveau amîndoi cu ciocane grele în fierul întors cu măiestrie de meşter, îl întindeau şi-l lățeau de parcă ar fi fost moale ca lutul olarului. În cele din urmă stinse focul de pe vatră, puse sculele la locul lor, închise uşa şi porni plin de voie bună spre casă. Stătea departe, aproape că trebuia să taie în două Sarmizegetusa, să iasă între dealuri şi, după un scurt urcuş, să ajungă la casa lui mică, ascunsă între pomi, la marginea pădurii. Ieşit în via Dacia Traiana, se opri o clipă şi privi soarele. Mai era timp pînă să scapete după creasta muntelui din apropiere. Şovăi să treacă pe lîngă terme şi prin for, ca şi cum se temea să nu împrăştie din fericirea ce-i umplea sufletul. Se hotărî, traversă pe partea stîngă şi o apucă pe o potecă, făcînd un mic ocol pe dinafară oraşului. Era devreme, nu voia să se grăbească, deşi dorul şi căldura arzătoare din suflet îl împingeau să zboare. Fericirea lui era Diegia!

Nu putea să mai trăiască viața decît avînd-o alături de el. Dincotro fusese adusă, nu reuşise să afle. Fata nu cunoştea locul unde se găsea, de aceea nu-şi dădea seama în ce direcție se lăsa ținutul din care latronii o răpiseră. De cîte ori făcea ocolul Sarmizegetusei, urmînd poteca, lui Dassius îi plăcea să retrăiască zbuciumul din acele zile de grea frămîntare. Cînd auzise vaietele dinspre villa lui Castinus, se strecurase printre atelier şi zidul ce împrejmuia curtea negustorului de sclavi, se urcase în nucul ce se întindea peste acoperişul fierăriei, ascunzîndu-se în frunziş. Pînă atunci nu mai privise niciodată în curtea bogatului vecin. În cadrul unei ferestre zăbrelite, văzuse chipul frumos al fetei, încadrat de părul bogat, auriu, cu ochii plutind în lacrimi. Din clipa aceea îşi pierduse liniştea şi somnul. Frămîntarea îl chinuise multe zile, pînă reuşise să afle printr-unul din servi domestici[12] ai negustorului cine era fata şi ce soartă o aştepta.

Castinus nu se ocupa numai cu negustoria de sclavi, era şi căpetenie de latroni ce răpeau fete şi femei de dincolo de hotarele imperiului, pe care el le vindea în afara Daciei. Dovezile de cumpărare a acestor victime sortite sclaviei le obținea de la unul din tabularii oficiului public din cartierul său.

Cînd Castinus se pregătea să plece cu noi sclavi spre Tomis, zeii se arătaseră îndurători cu Diegia: sosise vestea înaintării goților în Moesia. Negustorul se văzuse astfel nevoit să-şi amîne plecarea, iar după cîteva zile căzuse bolnav. În vremea aceea, meşterul Timocles nu ştia de ce Dassius îi ceruse bani mai des decît oricînd, pe care îi dădea lui Saturnius, sclav de curte al lui Castinus, ajutîndu-l să se răscumpere, iar acesta, drept recunoştință, îi uşurase să ajungă la fată şi s-o convingă să-l urmeze. Tîrziu, după miezul nopții, cînd curtea era pustie, reuşise să o scoată din villa nesimțit de nimeni. Cu o zi înainte, Saturnius devenise libert, astfel că în dimineața ce urmă părăsi Ulpia Traiana Sarmizegetusa, îndreptîndu-se spre Ampelum. Cînd Dassius dusese pe Diegia acasă, buna lui mamă rămăsese împietrită în prag, strigîndu-i mîniata:

— Ce duhuri rele te-au îndemnat să iei copila dintre ai ei? De unde ai adus-o? Sau e străină! Ai cumpărat-o de la vreun negustor de sclavi?

El izbucnise în rîs:

— Nu, mamă, n-am cumpărat-o. Am răpit-o de la hoțul de Castinus! Am scăpat-o de sclavie!

De atunci Diegia rămăsese ascunsă la ei, iar bătrîna o îngrijise ca pe propria-i fiică. Ar fi vrut să o ducă la familia ei, însă nu ştiau unde. Trecuse

12 Sclavi de curte, de gospodărie, care nu mergeau la lucrările agricole.

toamna, iarna, apoi primăvara. Între Dassius şi Diegia se înfiripă dragostea nestăvilită a tinereții. Pentru amîndoi zilele păreau prea lungi, aşteptau nerăbdători căderea serii, cînd el revenea acasă. Acum de mult ei sînt soț şi soție.

Grăbind paşii, Dassius zări printre fagii rari lumina opaițului de la căminul său drag. Ştia că Diegia îl aştepta cu arzătoare dragoste. La scîrțîitul porții, ieşi în prag, aşa cum făcea totdeauna. O sărută şi intră, cuprinzîndu-i mijlocul cu brațul.

— Ai venit, dragul mamei? îl primi bătrîna, privindu-l la lumina slabă a opaițului.

— Da, mamă, am plecat mai devreme. Dar ce, după vorbă parcă eşti cam întristată. Nu cumva te-a necăjit Diegia?

— Nu m-a supărat zeița mamei, altele sînt grijile! Poate că Cibela, mama zeilor, ne pune la grele încercări! Dar spune-i tu, Diegia mamă, ce s-a petrecut astăzi!

Cu presimțire rea în suflet, Dassius le privi pe rînd.

— Ar fi mai bine să mănînci, pe urmă afli şi de supărare! îl îndemnă bătrîna, ştergîndu-şi ochii de lacrimi.

— Nu-i vorba de supărare, mamă, murmură Diegia, înecîndu-se în plînsul pe care nu-l mai putea învinge, ci de îngrijorare! Eu şi el va trebui să luptăm cu tîlharul! Dassius, spre seară am ieşit în curte să îngrijesc florile, aşa cum fac de obicei. La răstimpuri mă săltăm, privind peste zăplaz în calea ta. Ştiam că nu e vremea să vii, dar aşa fac atunci cînd se apropie amurgul. O dată am cătat în lungul potecii în clipa cînd Ursan a început să mîrîie, apoi să latre. Eu, în joacă, l-am asmuțit. Nu mă gîndeam că s-ar afla cineva prin apropiere. De cînd m-ai adus aici nu m-a supărat nimeni, iar eu nu m-am temut de nimic. Cîinele a ieşit pe poartă şi s-a repezit lătrînd spre copacii de lîngă ograda noastră. Am privit după el, bănuiam vreo jivină de-a pădurii. Am văzut cînd dintr-un tufiş au ieşit doi oameni în fugă, pierind în pădure.

— De asta te-ai speriat aşa tare, Diegia?! se miră el, strîngînd-o la piept.

— Nu, dragul meu, nu m-am temut fiindcă ei s-au apropiat de ograda noastră, ci pentru că pe unul l-am semuit cu vilicul lui Castinus. Ce ştiu eu?! Poate că zeii...

Dassius o privea îngrijorat.

— Crezi că nu te-a înşelat vederea, Diegia?

— Ar fi bine, m-aş bucura. Dar l-am recunoscut după mersul lui şchiopătat. A fost vilicul lui Castinus!

Fața lui se întunecă. Gîndi că negustorul de sclavi dăduse de urmele Diegiei şi, totodată, aflase cine o răpise de la el. Stătu un timp în cumpănă: să dea lupta fățiş cu oamenii lui Castinus, sau să caute o cale de a le dejuca intențiile. Se hotărî:

— Tu, mamă, rămîi acasă, iar eu cu Diegia mergem să dormim în altă parte noaptea asta!

— Să te duci, băiatul maniei, dar să îmbuci ceva la iuțeală.

— Nu, mamă, n-am vreme de pierdut! Sîntem în pericol. Pe ea vor ei să pună mina. Să stai fără teamă, am eu grijă de ei!

Fără prea multă pregătire, Dassius luă pe Diegia de mînă şi porniră în fugă spre vale. Nu-şi potoliră goana decît cînd pătrunseră printre casele de pe via Dacia Traiană, calea de plimbare a tineretului. Liniştiți, s-au îndreptat spre casa lui Cletus, cealaltă calfă a meşterului Timocles. Pe la miezul nopții, împreună cu alți prieteni de-ai lor, pîndiră şi alungară cu bîtele patru oameni care căutau să se apropie de casa în care bătrîna aştepta cu opaițul aprins zorile, năpăditâ de teamă.

A doua zi, la atelier, povestiră cele petrecute peste noapte. Timocles era un om dintr-o bucată. În cei cincizeci de ani de viață învățase multe despre oameni şi despre legile imperiului. Ascultîndu-i pe tineri, îşi schimba nerăbdător greutatea trupului de pe un picior pe altul, răsucindu-şi nelinişţit vîrfurile mustăților lungi şi aspre. Îl văzură scoțîndu-şi şorțul de piele cu care lucra la nicovală, apoi îmbrăcîndu-şi tunica cea curată.

— Voi să vă vedeți de lucru. Eu mă duc la Castinus să stau nițel de vorbă cu el. Dacă pînă acum n-a aflat cine este Timocles, astăzi o să-i spun!

Viclean, negustorul de sclavi bănui pentru ce venise făurarul. De aceea căută să se prefacă bucuros de vizită:

— Toți zeii să te țină, vecine! începu el. De mult doresc să te văd venind pe la mine, să golim cîteva cupe de vin, să ne întrebăm de sănătate. Cu un prieten meşter iscusit ca tine, oricine se poate mîndri...

— Lasă astea, Castinus! i-o reteză Timocles. N-am venit de dragul tău! Spune-mi, ce te-ai apucat să faci azi-noapte? Tu ai uitat că Dassius e calfa mea, că cine îl loveşte are de-a face cu mine?

Negustorul îşi dădu seama că nu avea nici un rost să tăgăduiască, să susțină că nu ştie nimic despre cele petrecute.

— Ai şi aflat, meştere? îl întrebă rîzînd. Am crezut că hoţul n-are curaj să-ţi spună.

— Care hoţ?

— Cel care mi-a furat sclava cea tînără şi frumoasă!

— Dar dacă hoţul eşti tu, Castinus? îi strigă făurarul negru de mînie. Cum ai putut să...

Fără să-şi piardă cumpătul, negustorul trecu la ameninţări:

— Voi anunţa garda de legionari. Mă voi plînge că ai intrat la mine în curte, m-ai batjocorit, m-ai făcut hoţ!

Timocles îl săgeta cu ochii lui mari:

— Da, eşti hoţ de sclavi! Pe faţă ai furat-o de undeva de dincolo de munţii de la răsărit de soare!

— Am actul de cumpărare, încheiat de tabularul oficiului.

— Şi ăla e un tîlhar, continuă meşterul. S-a îmbogăţit, ca şi tine, din furtişaguri! Acum, Castinus, să te duci să-i anunţi pe legionari, iar eu voi pleca spre guvernator. Ar fi bine să se ştie ce fel de negustor eşti tu!

Ameninţarea făurarului îl făcu pe Castinus să-şi piardă stăpînirea. Simţea că va scăpa din mîini nu numai fata, socotită un cîştig bun, ci că se spulberă şi faima de negustor cinstit şi bogat. Prins de mînie şi disperare, începu să strige vilicul şi sclavii aflaţi în apropiere. Meşterul nu se înfricoşa. Puternic şi vînjos, se repezi şi-l înşfacă de piept cu o mînă, iar cu cealaltă îşi trase cuţitul de la brîu şi-l ridică ameninţător, îndreptîndu-l spre gîtul negustorului. Faţa lui se făcuse vînătă de mînie.

— Dacă mai strigi, spăl jungherul ăsta-n tine! Eu poate că n-oi muri, căci sînt în stare să mă lupt cu douăzeci de vilici de-ai tăi. Dar pe tine te căsăpesc într-o clipită! Şi să mai ştii una, Castinus: cînd sclavii te vor vedea mort, se vor apropia de mine împinşi de dorinţa de a-mi mulţumi, bucuroşi că au scăpat de un tiran ca tine! Mai strigă, daca vrei să te zbaţi ca un pui de găină prin praful din curte!

Tremurînd, palid, negustorul schimbă vorba, încercînd să scape din mîna făurarului:

— Dă-mi drumul,Timocles! Ce te-ai aprins aşa? Am glumit. Aţi văzut ce puternic e meşterul? se adresă apoi el sclavilor adunaţi în jur. Numai cu o mînă te saltă şi te izbeşte de pămînt. V-am chemat să vă duceţi în ogradă, aveţi acolo treabă de făcut. Haide, plecaţi mai repede! Dar eşti rău la mînie, vecine!...

Pregătindu-se să-şi pună cuțitul la brîu, Timocles murmură, suflînd greu, pradă furiei:

— Aşa, Castinus! Să ştii că mai sînt şi oameni cu care nu trebuie să te joci! Dacă nu-ți opreai sclavii, să ştii că eram hotărît să te trimit la Proserpina!

Negustorul se trase cîțiva paşi înapoi.

— Şi ce vrei de la mine, Timocles? îl întrebă, negăsind cum să înceapă, spre a ajunge la împăcare.

Făurarul îi aruncă o căutătură plină de dispreț. Punîndu-şi mîinile în şolduri, îi vorbi răspicat:

— Pe hoții din imperiu n-o să-i stîrpesc eu. Am auzit că la Roma sînt alții mai ticăloşi. Eu nu-ți cer decît atît: să părăseşti pentru totdeauna gîndul de a pune mîna pe fată, iar de calfa mea să nu te atingi! Să ştii că Diegia şi Dassius sînt de mult soți. Dacă mai încerci o dată, jur pe toți zeii că-ți retez beregata! De m-ai înțeles, Castinus, ar fi bine să te pregăteşti de plecare. Se tot întinde zvonul că Roma îşi va retrage legiunile din Dacia.

Timocles se întoarse şi plecă spre poartă, fără să-l salute. Rămas locului împietrit, negustorul îl urmări cu privirea pînă îl văzu pierind după colțul zidului de piatră ce-i împrejmuia curtea.

CAPITOLUL II
SETE DE LIBERTATE

1

În partea de sus a Ampelumului, în locul unde valea se îngusta mai mult, se vedea de departe taberna „La bucuria lui Bachus”, zidită din cărămidă, pe temelie de piatră. Tabernagiul — Tenax — era un trac voinic, gras şi lat în spete, cu un ochi lipsă, pierdut în desele încăierări dintre cei prinşi de tăria vinului. Acolo cu greu putea cineva să țină o tabernă. Sleiți de munca din galeriile prin care spărgeau stîncile în căutarea aurului, sclavii şi cei ce munceau cu plată se aruncau seara asupra străchinilor cu cîrnați şi a oalelor cu vin, potolindu-şi foamea şi setea. De multe ori se stîrneau încăierări în urma cărora pardoseala rămînea plină de cioburi şi țăndări. Mulți tabernagii, aduşi de speranța unei îmbogățiri, fuseseră nevoiți să plece mai săraci decît veniseră. Numai tracul cu firma „La bucuria lui Bachus” se ținea tare, ajunsese să fie temut de toți.

La o masă mai retrasă din fundul tabernei, stăteau de vorbă mai mulți oameni: sclavi, liberți şi din cei ce munceau cu plată. Toți căutători de aur şi toți doborîți de munca grea pe care le-o cerea legulul[13] Aelius Marius. Îl ascultau pe Pollio, un sclav cu gîtul scurt şi gros, cu fața aproape pătrată şi cu privire tăioasă, rece, care săltase pumnul mare şi greu, izbind cu putere în masă de făcu să sară cănile cu vin:

— Pe Saturn, că nu glumesc! răsună vocea lui groasă, ce părea un huruit. Cînd voi simți că legiunile se retrag, mă fac nevăzut prin păduri, rămîn în Dacia! Am să mă descurc eu, n-o s-o duc mai rău decît trăiesc acum ca sclav!

— Vrei să rătăceşti alături de fiarele din codri? îl întrebă, cu voce pițigăiată, libertul Silius, aşezat în fața lui.

Pollio se uită lung la el şi rîse:

---

13 Leguli — arendaşi de mine de aur. Îşi susțineau interesele organizîndu-se în colegii (Colegia aurariarum).

— Tu nu te gîndeşti să rămîi din două motive: primul, că acum eşti un om liber şi acolo în imperiu te vei putea descurca în vreun fel. Iar al doilea, că aşa pirpiriu cum eşti, n-ai putea s-o duci mult prin acele locuri sălbatice.

— Dar de ce prin păduri, Pollio? întrebă Artemidorus, şi el tot sclav, tot aşa de voinic, brunet, cu privire vie.

— Dar unde? Să mă prindă legionarii? O dată fugit, nu vor mai pune mîna pe mine. Iar de s-ar întîmpla să întîlnesc vreunul, îi zdrobesc țeasta cu un colț de stîncă!

— Eu gîndesc că cei ce rămîn ar putea să se adăpostească prin castrele, vicurile şi cetățile pustii, continuă Artemidorus. Vor alege cele mai frumoase viile, prăvălii, taberne...

Pollio slobozi un hohot de rîs, bătînd iarăşi cu pumnul în masă. Privirea lui se lumină:

— Zeii au început să-ți descurce mintea, Artemidorus! Ştii că aşa s-ar putea să fie? Bănuiesc că legiunile se vor căra înainte, după ele vor fugi cei bogați, iar la urmă sărăcimea.

— Eu zic că, de va fi să plece, legiunile părăsesc Dacia în urma tuturor, îşi dădu Silius părerea.

— Chiar şi aşa, reluă Pollio, aici nu se va mai găsi nimeni să se împotrivească celor ascunşi prin păduri. Pe toți zeii, parcă se face lumină şi în capul meu! Cei rămaşi pe loc nu vor avea decît de ales: viile, pămînt de muncă, ferme părăsite...

— Vor mai fi şi alții, îl întrerupse Saturnius. Eu, cum ştiți, am venit de curînd de la Ulpia Traiana, cunosc ce se vorbeşte pe-acolo. Se spune că urmaşii dacilor nu se gîndesc să părăsească pămîntul strămoşilor lor.

Scăpat de la Castinus, cu certificatul de eliberare la brîu, Saturnius nu avusese curaj să rămînă în Sarmizegetusa. Plecase la timp. După fuga Diegiei, negustorul pusese să-l caute pe sclavul eliberat, plătise bine, iar legionarii răscoliseră peste tot, fără să-i dea de urmă. Sosit la Ampelum, noul libert se angajase la legulul Aelius Marius, fiind repartizat în galeria unde lucra echipa din care făceau parte Pollio şi Artemidorus.

Nonus, om liber, trecut la învățătura galileanului, interveni clătinînd din cap:

— Da, vor mai fi şi alții care nu vor pleca. Pentru ce să ne ducem în imperiu? Să suferim persecuții, să fim supuşi la chinuri? Aşa cum voi, sclavii, visați să vă vedeți liberi, noi nădăjduim să avem linişte, să ne putem ruga fără teamă celui atotputernic. Credincioşii din Ampelum nu-l vor

părăsi pe martirul Vitellius, binefăcătorul ucis pentru că a dat ajutor bolnavilor doborîți de ciuma care a bîntuit prin aceste părți în anii de după supunerea Daciei. În basilica noastră se păstrează scrisă povestea vieții triste a acestui mucenic, ajuns din tribun sclav, apoi sfînt.

În tabernă tumultul sporise. Cei de la mesele din jur vorbeau şi rîdeau zgomotos. În colțul opus al încăperii, mai mulți legionari stăteau în jurul unui decurion, toți cu ulcele în mîini.

— Priviți armata Romei, şopti Pollio, întorcîndu-se spre masa militarilor. Nu mai este decît o adunătură de secături, de neisprăviți. Dacă sclavii s-ar strînge în cete de luptă, avînd în fruntea lor un conducător cum a fost acel Sarmis, armata asta de netrebnici ar fi zdrobită, iar sclavia din imperiu desființată!

— Sînt mai hoți decît latronii de codru! adăugă Silius.

— La Sarmizegetusa lumea s-a săturat de silniciile şi jafurile legionarilor! întări Saturnius.

— Este o vorbă, reluă Pollio, peştele de la cap se împute. De cînd generalii şi alte căpetenii se bat între ei, dornici şi lacomi să ajungă împărați, dezordinea şi destrăbălarea a cuprins toată armata Romei. Şi-atunci, pentru ce legionarii şi decurionii nu şi-ar face de cap? Vedeți voi, eu nu mă pricep să privesc în firea lucrurilor, aşa cum le pătrunde un filozof. Nu ştiu ce mă face să cred că imperiul este asemenea unei case cu lemnăria numai putregai, pe care cea mai slabă furtună poate s-o prăbuşească. De multe ori m-am gîndit că, dacă zeii m-au sortit să fiu sclav, ar fi fost un...

— Tu ai suflet bun, Pollio! îl întrerupse Nonus. Poate că n-o să se scurgă mult timp pînă treci la noua credință. Cînd vei deveni om liber, vei veni lîngă noi în basilică şi vei...

Nonus tăcu, văzînd că nici unul de la masă nu-l mai asculta. La spatele lui Pollio se oprise tabernagiul, îi şoptea ceva la ureche. Aşa gras şi voinic cum era, Tenax nu putea să vorbească încet, încît cei din jur înțeleseră despre ce era vorba:

— Dazia e la mine în bucătărie. Te caută. Plînge de ți se rupe inima. Cică spre seară a plecat cu tatăl ei să ducă mîncare unui aurar greu bolnav, care nu are pe nimeni. Spune că tu îl cunoşti.

— E Dexip, confirmă Pollio.

— Au mers amîndoi la locul acela nenorocit, reluă tabernagiul, unde legulii îşi au ergastulele, iar aurarii liberi — bordeiele. S-au apropiat de coliba lui Dexip, fără să-şi dea seama că legionarii urmăresc să nu se

scoată aur pe ascuns, să nu se vîndă pe sub mînă. Tu ştii că legulii plătesc bine pe militarii care prind hoți de aur.

Pollio începu să rîdă:

— Auzi vorbă, cum să nu ştiu?! Şi ce au pățit?

— L-au prins pe tatăl fetei. Cică ar fi găsit cîțiva grăunți galbeni în sînul lui.

— Şi l-au dus? întrebă Pollio, sărind în picioare.

— Nu. Un legionar îl ține legat de fagul de la colțul tabernei.

Dazia şi tatăl ei, aurar din strămoşi, lucrau cu plată tot la legului Aelius Marius. Fata îl iubea în taină pe Pollio, iar el îi simțise dragostea, însă — sclav fiind — socotise că era mai bine să-şi înfrîngă pornirea.

— Tu crezi că tatăl ei a luat aur de la vreun sclav? îl întrebă pe tabernagiu, frecîndu-şi nervos sprînceana.

— Da de unde, Pollio?! Dazia bănuieşte că legionarii, luptîndu-se cu el să-l lege, i-au strecurat în sîn cîțiva grăunți. Ce nu fac hoții ăştia, ca să scoată bani de la leguli! Ştii cine l-a prins? Decurionul de colo din colț, cu soldații de lîngă el.

Pollio îşi sprijini capul în mîini. Nu-l mai asculta.

— Eu vă las, încheie Tenax. Vezi ce faci, dar să nu iasă cu bătaie, că altfel ai de a face cu mine!

— Ține-o pe fată în bucătărie, îi spuse, săltînd capul. Tu să nu te amesteci. Văd eu ce-o să fac.

Cei din jurul mesei aşteptau cu nerăbdare. Pollio stătea liniştit, urmărind mişcarea de la masa din apropierea tejghelei, lungă de ajungea pînă la uşă, cu mai mulți aurari în jur. Continuînd să privească într-acolo, începu să vorbească în şoaptă, aplecîndu-se spre Artemidorus:

— Îl vezi pe Catus? Du-te şi cheamă-l încoace. Să vie fără să se bage de seamă.

Catus ajunse repede, deşi făcuse un ocol pe lîngă uşa dinspre bucătărie. Îşi clătina încet capul, în timp ce Pollio îi vorbea printre dinți, cu grijă să nu fie auzit de cei de la masa vecină:

— Să facem în aşa fel, încît să nu ne poată învinui nimeni, să pară că totul s-a iscat din întîmplare, adăugă el în încheiere. Ne prefacem că ne lovim, ne repezim buluc afară, apoi...

Catus se saltă în picioare. Înțelesese ce va urma.

— Mă duc să-i pregătesc pe ai mei. După aceea vin să mă iau cu tine la harță. O să iasă bine!

Taberna, slab luminată de patru opaițe agățate pe cei patru pereți, era plină de oameni. La masa decurionului, un legionar cînta încet, înconjurat de ceilalți.

— Te-nvăț eu minte, grec puturos, să nu-ți mai bați joc de mine! strigă dintr-o dată Catus, făcîndu-şi loc printre mese.

Pollio ridică pumnul. Catus se retrase cîțiva paşi. Artemidorus şi Saturnius se repeziră după el. De la masa lui Catus cîțiva săriră în ajutor.

În cîteva clipe încăperea se umplu de mişcare, strigăte şi înjurături. Învălmăşeala se mări, uşa se deschise şi cele două tabere încleştate răbufniră afară. Curioşi, mulți ieşiră să urmărească bătaia. Îmbrîncindu-se, Pollio, Artemidorus şi alți cîțiva se traseră spre fagul unde legionarul păzea pe tatăl Daziei. Acesta se îndepărtase cîțiva paşi, spre taberna, curios să vadă mai bine încleştarea. Îngrămădindu-se unii în alții, ceata lui Pollio îl prinse la mijloc, îl luă în vîltoare, îl doborî la pămînt, rupîndu-i sulița, fără ca el să aibă timp să se ferească. Soldatul încercă să-şi tragă spada, dar se opri, se întoarse, aducîndu-şi aminte de cel legat. Uită de cădere. Se îndreptă în fugă spre fag. Era însă prea tîrziu.

Cînd decurionul află cele petrecute afară, începu să rîdă cu poftă, încercînd să-şi înece necazul. Întinse legionarului o cană cu vin şi-l îndemnă să bea, apoi continuă:

— De mult mă rugase Aelius Marius să-i prind un hoț. Vrea să bage frica în sclavii şi aurarii care fură grăunți de aur. Ne-a scăpat barbarul, au zburat şi denarii mei!

Pollio, Artemidorus şi tatăl Daziei se traseră, după un mic ocol prin pădure, spre bucătăria tabernei. Intrară pe uşa din dos. Tenax, bucuros că treaba reuşise de minune, fără stricăciuni, le aduse vestea că legionarii se liniştiseră. Fata şedea într-un colț, îmbujorată, cu părul auriu frumos împletit în cosițe strînse în jurul capului. Privea spre Pollio cu o înflăcărare oglindită de sclipirea lacrimilor ce-i inundau ochii albaştri ca cerul. Trecuse printr-o mare spaimă. Aşezat pe o laviță, bătrînul — tatăl ei — stătea împietrit ca o statuie, cu ochii ațintiți asupra unui punct de pe peretele din fața lui, strîngîndu-şi cadențat fălcile, pradă furiei.

Tabernagiul, spătos ca Pollio, se opri în fața lor, punîndu-şi mîinile în şolduri:

— Pe Hercule, Pollio, nu m-am aşteptat să fii atît de isteț, pe cît eşti de puternic şi de curajos. Pentru că mi-ai făcut această bucurie — am şi eu ceva pe suflet împotriva decurionilor şi legionarilor — vă dau să gustați

dintr-un vin adus de curînd dinspre Apulum. Cum să nu fiu bucuros? Eu sînt trac, voi ştiţi asta, tracii sînt fraţi de sînge cu dacii. Durerea fetei era şi durerea mea. Dacă n-ar fi fost în tabernă la mine, ţi-i doboram pe militari aşa cum face cosaşul cu bălăriile din lan!

Mai la o parte, Pollio nu scăpa din ochi pe Dazia. Era frumoasă fata dacului, la vîrsta vieţii înflăcărate, abia împlinise nouăsprezece ani. Dragostea ei de mult îi încălzea sufletul, îi schimbase felul de a privi viaţa.

— Haide, Pollio, saltă cana şi goleşte-o! îl îndemnă tabernagiul. Şi tu, Dazia, zvîntă-ţi ochii de lacrimi. Eu ştiu că dacii nu plîng în faţa durerii, sînt întocmai ca noi, tracii. Iar dacă lacrimile îţi curg pentru fapta lui, mulţumeşte-i! Poate că va veni o vreme cînd şi el îţi va fi recunoscător pentru fericirea pe care i-o vei da! Jur pe toţi zeii că nu glumesc, Pollio nu este omul care să rămînă o viaţă întreagă sclav!

Spusele lui Tenax uimiră pe bătrîn. Nu înţelegea el bine, sau tracul ştia că fiică-sa îl iubeşte pe sclav! Se înfioră. Pollio era un om de nădejde, însă lipsit de libertate. Cum ar fi putut să-şi lase fata să devină soţia unui astfel de om, fără nici un fel de drepturi, cu viaţa în mîna stăpînului?

— Eu trebuie să mulţumesc, rupse el tăcerea, dar nu ştiu faţă de cine să-mi arăt recunoştinţa. Pe mine m-a scăpat acest om, continuă, arătîndu-l pe Artemidorus, iar tu îl lauzi pe celălalt.

— Mulţumeşte-le la amîndoi! rîse tabernagiul.

2

De cîteva zile vremea se schimbase. Cerul, acoperit de nori plumburii, cernea neîncetat picături mici şi dese de ploaie. De-a lungul văilor şi în faţa intrărilor în galerii se scurgeau şuviţe de apă, lăsînd în urma lor un strat de mîl alb-roşcat, cleios. Vremea închisă făcea ca aurarii şi sclavii să fie tot mai posomorîţi.

Dar nu numai starea timpului întrista sufletul lui Pollio. Aelius Marius, legulul, angajase copii firavi, mici la trup, care, pentru o plată neînsemnată, se strecurau după aur prin cele mai înguste scobituri şi crăpături în stîncă. Bucăţile de piatră, strînse în grămezi, erau scoase afară din „baia” de aur şi duse sfărîmătorilor, sclavi voinici sau aurari plătiţi, veniţi de prin vicurile din împrejurimi, care le zdrobeau cu ciocane grele de fier pînă rămîneau cît un bob de grîu. Venea apoi rîndul bătrînilor şi femeilor să continue măcinarea, la „piuă”, pînă ce totul se prefăcea într-un nisip mărunt. Frecat

de nenumărate ori pe o scîndură lată de lemn moale, puțin înclinată spre un capăt, pe care curgea o şuviță de apă, nisipul lăsa pînă la urmă vederii un strat de spumă amestecat cu grăunți mici. Era semn că aurul putea fi cules. Cel ce făcea spălarea apăsa uşor pe scîndură cu un burete bine stors, pînă sugea toată spuma, îl sălta încet, apoi culegea cu multă migală firicelele de aur. Cu Pollio, legulul se purta destul de curios: cînd îl punea să supravegheze lucrul la „mori" şi la spălatul nisipului, cînd îl trata tot aşa de rău ca pe oricare alt sclav. O dată cu mohorîrea vremii, stăpînul îl trecuse la sfărîmatul pietrelor aduse de copii de prin scobituri, crăpături şi brîne. Înciudat, lovea îndîrjit cu ciocanul, ca şi cum ar fi duşmănit stîncile din care sfărîmăturile erau scoase.

Spre prînz norii se bulgăriră, apoi soarele se arătă vesel, luminînd văile şi pădurile, alungind negura către crestele munților. Se apropia timpul cînd clopotul trebuia să sune pentru masă, în scurta odihnă zilnică. Pollio se opri din lucru, sprijinindu-se în coada lungă a ciocanului. Vîntul îi flutura pletele şi barba. Cătă îndelung în vale, spre cei ce munceau la măcinatul nisipului şi la spălarea lui. Altădată, printre fetele şi femeile de acolo o zărea şi pe Dazia. Privirea îi alunecă pe partea cealaltă a văii, spre poteca pe care venea sau pleca ea de la lucru. Dintr-o dată simți o răscolire în suflet: o fată cobora printre fagii rari. Era Dazia?! O vede că sare pîrîul, trece pe lîngă „mori" şi continuă să urce. O recunoscu bine, era ea. O urmări apropiindu-se, numărîndu-i paşii.

— Toți zeii să fie cu tine, Pollio! dădu ea binețe, punînd la picioarele lui o traistă.

— Nu ştiu cărui zeu să-i mulțumesc pentru că te-a adus! răspunse el, privind-o cu dragoste.

— Am venit aşa... Începu ea încurcată. Ți-am adus să guşti ceva. Ştiu că legulul...

Niciodată Dazia nu venise, ca astăzi, să-i aducă mîncare. Fata nu mai aşteptă să-i spună că îi era foame. Privi împrejur, alese un loc, apoi întinse pe iarbă o bucată de pînză albă din in. Ceilalți spărgători îi priveau cu zîmbete pline de înțelesuri. Ştiau că de mult Dazia căuta să fie cît mai aproape de sclavul voinic şi frumos, cumpărat de legulul Aelius Marius numai de cîțiva ani, de la un negustor venit de prin părțile Bizanțului. Povestea vieții lui Pollio n-o ştia nimeni, el n-o spusese nimănui. Fiu al unor oameni cumpătați, cu stare bună, împlinise numai douăzeci de ani cînd se văzuse înconjurat de garda de legionari, pus în lanțuri şi dus la temniță, iar

mai tîrziu vîndut ca sclav. Fusese pe timpul cînd se pornise o adevărată vînătoare după cei trecuți la noua credință în învățătura galileanului. Devenit sclav, nu se plînsese de tragedia vieții sale. Cine l-ar fi crezut că nu făcea parte dintre cei persecutați pentru credință? Faptele pledau împotriva lui, fusese prins în apropierea unor astfel de oameni şi de casa în care ei se adunau. Se înrădăcinase în sufletul său convingerea că ceea ce se petrecea era voința zeilor, o încercare a lor.

Aşezat pe iarbă, urmărea liniştit mişcările Daziei. Fata scoase mîncarea din traistă şi o puse pe bucata de pînză. Poate că zeii îl hărăziseră acestor meleaguri, gîndi el, privind-o cu dragoste.

— Nu ştiu dacă o să-ți placă ce-am adus... şopti ea.

— Ia să văd.

Pollio se trase mai aproape şi începu să înfulece cu poftă. Vechea frămîntare nu-i dădea pace: de ce să încurajeze iubirea acestei copile, cîtă vreme el, ca sclav, nu putea să-i asigure fericirea?

— Ți-am adus şi puțin vin, zise ea, întinzîndu-i un ulcior mic, cu gîtul strîmt, înfundat cu frunze.

Îl luă, bău cu poftă, apoi îşi şterse mustățile şi barba.

— De ce, Dazia, nu mai vii la lucru?

— Nu mă lasă tata.

— Te-o fi văzut că te apropii prea mult şi prea des de un sclav, iar el nu-ți vrea răul.

Obrajii fetei se îmbujorară. Îşi propti privirea în pămînt:

— Tata spune că or să vină timpuri grele. Cică noi să stăm ascunşi, cînd legionarii or duce lumea departe de aici, spre Roma. Tata şi mama nu vor să plecăm, că neamul nostru de aci se trage.

— Pe mine mă vor lua! murmură Pollio, cu ochii ațintiți asupra fetei, sorbind-o cu privirea.

— N-au să mai aibă timp!

— De ce? Crezi c-am să mor?

Ochii ei se deschiseră mari, lucind în lacrimi.

— Nu te-or duce de-aicea! Tata vrea să te răscumpere... Un fior săgetă trupul lui Pollio. De ce să-l cumpere, şi cu ce? Legulul era om lacom, nu s-ar fi învoit aşa uşor. Dar fata nu-l lăsă să se frămînte:

— Tata s-a dus tăietor de lemne în pădure, nu vrea să mai fie aurar. Acolo sus, în munte nu se teme de nimic. Vrea să te cumpere, apoi să te lase liber. Nu poate să uite că tu l-ai scăpat atunci...

Pollio se trase mai aproape de ea, luîndu-i mîinile în palmele sale mari.

— Tu ai să-mi fii stăpînă, Dazia! Unii sclavi, mai ales slabi de suflet, sînt îndemnați de zeii cei răi să-şi iubească stăpînele.

— De zeii cei buni, vrei să zici! rîse ea.

Dacă n-ar fi fost sclavi şi aurari prin preajma, ar fi strîns-o la piept şi ar fi sărutat-o cu patimă.

— Să spui bunului tău tată să nu grăbească strînsul banilor şi cumpărarea. Dacă legiunile pleacă, prind clipa prielnică şi fug în munți.

— Să fii sclav fugar, latron?!

Pollio începu să rîdă:

— La cine să mai fiu sclav, Dazia? Cînd Roma va părăsi Dacia, cei rămaşi pe loc vor fi liberi, stăpîni.

Şi, după o vreme, reluă, străduindu-se să ia o mină de întristare:

— Dar poate că tot sclav o să rămîn! Sclav, tot aici!

— Sclav, aici? Al cui? se grăbi ea să-l întrebe, puțin speriată.

— Sclavul tău, Dazia!

Năpădită de fericire, fata murmură:

— Eu voi fi sclava ta!

Pollio tresări. Clopotul suna reluarea lucrului. În toate părțile se porniră bătăile de ciocane şi huruitul morilor de piatră, întărite de ecoul muntelui. Fata strînse pînza, puse vasele în mica traistă şi plecă în grabă. Acum nu se mai îndoia de dragostea lui.

Lucrul se pornise cu spor, ca întotdeauna după odihnă. Pollio lovea îndîrjit cu ciocanul, nu fiindcă ar fi vrut să spargă cît mai multă piatră, ci pentru că aşa reuşea să-şi potolească zbuciumul din suflet. După un timp se mai potoli, truda îşi găsi o cadență de calm. Începu să zîmbească. Va rămîne în Dacia, îşi va trăi restul vieții alături de Dazia, vor avea o casă mare şi frumoasă, îşi vor creşte împreună copiii!...

Dar într-o clipă toate visurile ce le făurea zburară ca fulgerate. De după colțul stîncii din apropiere răsunau țipete de copil. Un supraveghetor biciuia crunt cu flagrunul pe un băiat culegător de pietre. În urma lor venea legulul Aelius Marius.

Sînt momente cînd sufletul omului, trecînd brusc la stări cu totul opuse, capătă porniri greu de stăpînit, de cele mai multe ori negîndite. Printr-o astfel de schimbare trecu Pollio. Aruncă din mînă ciocanul, se repezi la supraveghetor, îl apucă de piept şi-l trînti cu putere la pămînt.

Puse apoi mîinile în şolduri, suflînd greu. Legulul se oprise la cîțiva paşi şi-l privea împietrit.

— Tocmai tu, Pollio, să faci asta?! clătină el din cap, cu voce nu prea mînioasă şi nici cu prea multă pornire, ci cu uimire.

— Da, stăpîne, eu! Pune să mă bată acum, de ce să laşi pe deseară! Ce aşa de mare rău a făcut copilul?

În ochii legulului apăru o lucire metalică. Vechea lui teama de o răscoală a sclavilor se reaprinse. Nu se mai putu stăpîni:

— Aşa te-a învățat prostănaca aia de dacă astăzi, cînd ți-a adus de mîncare?!

Pollio strînse pumnii.

— Să nu vorbeşti aşa de ea, stăpîne!

— Faci pe revoltatul? Cum de te-ai sălbăticit aşa?! Trebuie să facem ceva ca să te mai potolim...

Legulul strigă să vină oameni din echipa de pază. Le porunci să-l pună în lanțuri, apoi să-i tragă douăzeci de flagrune. Pînă seara şi altor sclavi bănuiți de pornire spre răscoală li s-au pus cătuşe la picioare.

La sfîrşitul săptămînii, în ziua de odihnă, zi călduroasă de vară, se strînseră mai mulți sclavi la umbra unui fag de lîngă ergastulele lui Aelius Marius. Unii aveau lanțuri la picioare, alții se aflau slobozi. Privirile lor erau îndreptate spre Pollio. Sclavii vedeau în el o căpetenie pentru zilele de grele încercări pe care le aşteptau cu înfrigurare.

— Eşti vesel, Pollio, spuse unul. Fata dacului nu s-a temut de legul, ți-a adus în fiecare zi mîncare.

— Să lăsăm fata în pace! Aşadar, ce vom face dacă se va adeveri zvonul că Roma părăseşte Dacia? V-ați gîndit vreunul?

Sclavii se uitară unii la alții miraţi. Catus nu rabdă să întîrzie răspunsul:

— Ce aştepți de la noi, Pollio? În capul tău zeii stau totdeauna treji. Spune ce socoteli ți-ai făcut, sau ce trebuie să facem?

— Da, aşa este! întăriră mai mulți deodată.

— Vreți ca legulul să vă ducă dincolo de Danuvius, legați în lanțuri unii de alții, tîrîndu-vă prin praful drumurilor, însetați şi înfometați?

Artemidorus se mişcă îngrijorat. Lanțurile îi zornăiră.

— Să nu aşteptăm pînă ne leagă! rosti el cu pornire.

— Ai şi uitat că nu trebuie să vorbim tare? îl mustră Polîio. Lîngă noi se întinde pădurea. Toată lumea ştie că ea are urechi. Spui să nu aşteptăm

pînă ne leagă. Dar tu nu vezi că ai lanțuri la picioare? Totul este să ne purtăm în aşa fel, încît să-l facem pe legul să ne scoată cătuşele. Lacom şi dornic să găsească aur cît mai mult, îşi dă seama că nu putem munci cu spor avînd picioarele în lanțuri. Am să încerc eu, pentru că eu l-am supărat şi tot eu trebuie să-l îmbunez. Întrebarea pe care v-o pun este: Atunci cînd eu mă voi împotrivi fățiş, voi veți sări la luptă? Trebuie să nu uitați un lucru: o dată porniți, nu ne mai oprim, altfel ajungem să ne legănăm spînzurați de crengile fagilor de pe coastă. Şi asta tocmai cînd am fi mai mult ca oricînd aproape de libertate!

— Taci! Vine cîinele! şopti Catus, privind spre ergastule. Supraveghetorul se opri lîngă ei. Se vedea că era plictisit şi muiat de căldură.

— Ce vorbeați, sclavilor, ce puneați la cale? îi întrebă căscînd lung. De ce ați tăcut cînd m-am apropiat eu?

— Ne-a cam topit căldura! Ne trage la somn! răspunse Artemidorus.

Pollio gîndi că nu era bine să-l lase la bănuială:

— Am rîs de Catus, interveni el. Cică în tinerețe a fost la un alt stăpîn, prin Tracia de jos, îl pusese să păzească o bostană de pepeni. Într-o zi, pe o căldură ca asta, stătea şi moțăia pe malul înalt al unui rîu. Pe nesimțite, cîțiva copii s-au apropiat pe furiş şi unul, mai curajos, i-a dat brînci. Pînă să iasă el din gîrlă, copiii au luat pepeni şi au fugit.

Artemidorus, şi după el ceilalți, se porniră pe rîs. Rîse şi supraveghetorul. Sclavii pricepuseră ce urmărise Polîio. În gînd, fiecare se minuna de istețimea lui. Cum de putuse să născocească o astfel de poveste, atît de repede?

— Aşa s-a întîmplat, Catus? îl întrebă supraveghetorul.

— Da, stăpîne, aşa am pățit! răspunse el cu supunere, ştiind că îi plăcea să i se spună astfel.

Înveselit, supraveghetorul plecă mai departe, spre alte grupuri. Obişnuia să umble printre sclavi, să le ia obiectele meşterite.

— Aşa, Pollio, rupse tăcerea Catus, se vede că ştii ce trebuie să faci, în orice împrejurare ne-am găsi. Pentru asta eu zic că tu să ne fii căpetenie!

— Da, tu să ne conduci cînd vom porni lupta! întăriră ceilalți cu însuflețire.

În zilele ce urmară, legulul rămase mirat cînd văzu cu cît spor lucrau toți din echipa lui Pollio. Se apropie de el, urmărindu-i mult timp mişcările.

Cînd se oprea pentru o scurtă odihnă, sclavul îl privea cu un zîmbet de om supus, lipsit cu totul de ură.

— Aşa, Pollio! Mă bucură vrednicia ta! nu se putu abține legulul să nu spună. N-am priceput ce te găsise atunci...

El se opri din lucru, sprijinindu-se în coada ciocanului:

— Poate că tot mai eşti mîniat pe mine, stăpîne! Am fost un prost nesocotit în ziua aceea, cînd te-am supărat. Sper că o să te milostiveşti şi o să-mi ierți greşeala!...

Legulul nu mai auzise asemenea cuvinte rostite de un sclav. În ele răsunau nu numai supunere, ci şi respect. Alții, cînd cereau iertare, plîngeau, îi cădeau la picioare şi-i sărutau sandalele, oricît de prăfuite sau de noroioase ar fi fost. La o atitudine atît de plină de demnitate din partea unui om în lanțuri, se cuvenea să răspundă cu un gest de mărinimie. Se întoarse spre supraveghetorul care îl însoțea, vorbind cu voce potolită:

— Să scoți lanțul lui Pollio! Dacă şi ceilalți ar fi ca el, treaba ar merge de minune, iar noi am fi fără grijă.

Pînă spre sfîrşitul verii, mulți sclavi scăpară de lanțuri.

3

La Ampelum, ca pretutindeni în Dacia romană, zvonurile se întindeau cu o iuțeală nebănuită, întreținute mai ales de cei bogați, de negustori şi de funcționarii de la oficiile publice. Noua pătrundere a goților în Moesia, cu înaintarea spre miazăzi şi apus, adusese un val de neliniște. Temerile că legiunile se retrag dincolo de Danuvius erau întărite şi de măsurile luate de procuratori, legați şi tribuni pentru protejarea bunurilor imperiului şi pentru întărirea ordinei. Zvonurile se îndesiră şi mai mult în ziua cînd gărzi de legionari apărură pe străzi, în jurul minelor de aur şi de-a lungul văii, prin locurile unde se găseau spărgătorii de pietre, morile de măcinat pietrişul, spălătorii de nisip şi culegătorii de aur. Întărirea pazei avu ca urmare o altă măsură luată de magister aurariarum[14] şi de leguli: rărirea cît mai mult cu putință a aurarilor liberi şi liberți, localnici şi de prin împrejurimi. Teama ca aceştia să nu sară în ajutorul sclavilor, în caz de răscoală, era mare. Dar nimeni nu ştia ce gînduri nutreau legulii, în legătură cu zvonurile ce circulau.

---

14 Administrator al minelor de aur ale statului şi colector al aurului de la leguli.

Pollio n-o mai văzuse de mult pe Dazia. Nu atît dorul de ea îi mărea neliniştea, cît teama că se întîmplase o nenorocire. Răbdare avea multă, iar încrederea în dragostea ei se păstra tot atît de puternică. Venise toamna, fagii arătau ca nişte pete mari, galbene-arămii printre brazii pădurii ce îmbrăca povîrnişurile văii. După o zi de muncă grea la spartul pietrelor, tot timpul sub ochii lui Aelius Marius, Pollio se trăsese lîngă gardul de mărăcini ce împrejmuia ergastulele. Se lungise pe iarbă. Pusese mîinile sub cap şi privea albastrul nesfîrşit al cerului. Soarele se lăsase dincolo de crestele munților. Din susul văii se întindea peste Ampelum o pîclă albăstruie.

— Pollio, sînt eu, Dazia! auzi un glas şoptit, însoțit de foşnete slabe de frunze uscate.

Speriat, se întoarse, sprijinindu-se într-un cot, apoi se săltă în capul oaselor, încercînd să pătrundă cu privirea printre grădelele de mărăcini. Recunoscuse vocea dragă, şi totuşi nu-i venea să creadă. Încercă să se ridice în picioare.

— Stai jos, să nu se bage de seamă că vorbeşti cu cineva din afara gardului! îl opri fata.

— Dar vreau să te văd, Dazia, dragostea mea!

— Acum nu este vreme pentru asta! De cîteva zile mă zbat să pot ajunge să-ți vorbesc. Tata a fost la Aelius Marius, a încercat să te cumpere. Legulul ne cunoaşte bine, o dată, fiind la vînătoare, a venit la noi în casă să se adăpostească de ploaie. Nici n-a vrut să audă de vînzare, a spus că tu eşti cel mai isteț şi vrednic sclav al lui...

— Şi ți-ai dat seama că a mințit! rîse el.

— Pollio, nu glumi! A spus că nu te vinde nici dacă te-ar cîntări în aur. A mai zis că ştie de mine că mă țin după tine şi dacă vreau...

— Eu am să vin lîngă tine numai dacă voi reuşi să fiu liber!

— Legulul i-a spus tatei că dacă fata lui i-a îndrăgit atît de mult sclavul, atunci să mă vîndă lui, să-i fiu şi eu sclavă, iar el ne va lăsa să ne trăim viața împreună.

— Şi tu vrei să duci viață de sclavă, alături de mine, Dazia?

Dacă ar fi putut să pătrundă mai bine cu privirea printre grădelele gardului, Pollio ar fi văzut că fata tremura. Înțelese zbuciumul ei după vorbele înecate de suspine:

— Dacă altfel nu se poate, vom trăi şi ca sclavi!... Simți un val de căldură împrăştiindu-i-se prin tot trupul.

Dragostea ei era sublimă, mergea pînă la sacrificiu. Dacă ar fi fost lîngă el, ar fi strîns-o la piept şi i-ar fi potolit lacrimile cu sărutări. Izbucni în şoapte apăsate:

— Dazia, iubirea mea, tu vei fi soția unui om liber! Să stai acasă liniştită, să mă aştepți cu încredere. Îl vei vedea într-o zi pe Pollio al tău venind printre fagii pădurii.

— Toți zeii cu tine, Pollio! Te voi aştepta toată viața!

Fata se îndepărtă în fugă suspinînd. El ascultă foşnetul paşilor ei prin frunzele uscate pînă se pierdu încetul cu încetul.

Toamna se făcea tot mai rece. Pollio nu primea nici un semn din partea Daziei. De cînd gărzile fuseseră întărite, fata nu mai putea să se apropie de împrejmuirea ergastulelor. Aelius Marius încă nu se hotărîse să pună sclavii în lanțuri. El îşi făcuse altfel socotelile: se gîndise să-i lase liberi ca înainte, să le sporească porțiile de mîncare, să nu-i mai pedepsească, lacom să scoată cît mai mult aur. Şi într-adevăr, niciodată legulul nu-i văzuse atît de aprigi la muncă şi aşa de supuşi.

Într-o dimineață, cînd soarele abia apucase să alunge ceața din lungul văii, Aelius Marius trecu pe la toate locurile de muncă, aşa cum de mult nu mai făcuse. Mulțumit de mersul lucrului, ar fi vrut să plece, cînd, la gura unei galerii, un sclav îi ieşi înainte, se aruncă la pămînt şi începu să vorbească:

— Toți zeii să-ți dea sănătate! Dacă stăpînul are o clipă de răgaz şi bunătate să mă asculte...

Legulul se opri, privind cu multă curiozitate sclavul, pe care îl ştia vrednic şi întotdeauna supus.

— Ia spune, sclavule, ce te frămîntă!

— Stăpîne, în galena asta a ieşit la iveală aur mult! Într-o scobitură s-a dat peste o vînă groasă plină cu grăunți...

— Mă, sclavule, tu aiurezi?! se tulbură dintr-o dată legulul, făcînd un pas spre el.

— S-a găsit o şuviță bogată, stăpîne, dar a fost ascunsă de nici nu se mai cunoaşte locul!

Fața legulului deveni stacojie, chinuit de întrebări. Dacă sclavii furau aur şi strîngeau bani pentru răscumpărare? Gîndul îi alergă mai întîi la Pollio. Oare de unde făcuse rost de denari dacul, tatăl acelei fete prostuțe, care pusese ochii pe sclav? Nu din aurul ascuns, scos pe furiş şi vîndut

negustorilor? Hotărîrea o luă repede. Strigă ca toți sclavii din acea galerie să fie scoşi afară. Trimise după supraveghetori şi gărzi, dădu ordin să se aducă lanțuri şi alese locul pentru tortură.

De departe, Pollio urmărea cu neliniște şi curiozitate agitația, bănuind că se petrece ceva neobişnuit. Văzu ieşind din galerie pe nefericiții care scobeau în sînul muntelui. Doi dintre ei erau Artemidorus şi Catus. Auzi cum legulul porunceşte să se înceapă torturile. Spînzurați cu capetele în jos, pe trupurile goale ale sclavilor răsunară pocnetele flagrunelor mînuite de patru supraveghetori. Loviturile cădeau ritmic, fără ca vreunul să se vaiete sau să ceară îndurare, stăteau cu ochii închişi, strîngînd fălcile.

Pollio se simți săgetat prin inimă. Părăsi lucrul şi porni cu ciocanul pe umăr spre locul de tortură. Era pentru mulți un semn şi un semnal. Ajuns lîngă legul, se propti bine pe picioare şi rosti cu voce gravă de răsunară stîncile:

— Opreşte schingiuirea asta neomenească, stăpîne! Aelius Marius se întoarse, fulgerîndu-l cu privirea. Se pregăti să-i răspundă, dar Pollio i-o luă înainte:

— Eşti convins, stăpîne, că ei au dat peste un loc cu aur şi l-au ascuns? Asta ți-a spus-o ticălosul de Timacus?

— Cum de nu m-am gîndit şi la tine? se întrebă legulul, lovindu-se cu palma peste frunte. Tu ştii, furi alături de ei, altfel nu venea dacul acela cu fata, să-mi ceară să te vînd! Spune, Pollio, arată-mi, unde e vîna de aur pe care ăştia au ascuns-o? Altfel pun să te tortureze şi pe tine! Dacă în timpul cît se scurge un clepsidru, nu mă duceți la locul acela, vă omor pe toți!

— Să mă crezi pe mine, Aelius Marius, nu pe Timacus! Nu s-a mai găsit nici un loc bogat în aur, de anul trecut încoace!

Legulul trecu printr-un moment de amețeală. Oare auzise bine? Sclavul îi spusese pe nume — Aelius Marius — şi nu „stăpîne”!

— Ai uitat că-mi eşti sclav şi-ți sînt stăpîn? țipă el, negru de mînie, întorcîndu-se spre supraveghetorii şi legionarii strînşi în jur. Legați-l în lanțuri!

Pollio se trase un pas înapoi, învîrtind ciocanul pe deasupra capului.

— Cine se apropie de mine îi sfărîm capul! tună el. Da, din clipa asta nu-mi mai eşti stăpîn. Îmi iau libertatea! Cine vrea să scape de sclavie, să vină lîngă mine!

Mai multe zeci de sclavi se strînseră în jurul lui, cu ciocanele ridicate. Decurionul şi legionarii pregătiră spadele şi sulițele.

— Trage-te la o parte, decurioane, cu legionarii tăi, dacă vrei să scapi cu viață! îl amenință Pollio, apropiindu-se de Artemidorus, hotărît să-l dezlege.

Legulul şi supraveghetorii se îndepărtară îngroziți. Din mai multe părți izbucniră semnale de alarmă. Sclavii se grupară pentru luptă. Dar tot aşa de repede începură să sosească supraveghetori, paznici, legionari. Legulul prinse curaj. Porunci ca răsculații să fie prinşi şi omorîți.

Strînşi unii într-alții, urmîndu-l pe Pollio, sclavii se traseră spre desişuri, pregătiți să răspundă oricărei lovituri.

La marginea pădurii avu loc ciocnirea: scurtă, aprigă, sîngeroasă. Cînd Pollio sări în ajutorul lui Catus, simți vîrful unei sulițe străpungîndu-i umărul. Ca fulgerul repezi ciocanul în capul legionarului, îl doborî şi-i trase spada de la brîu. Soldații dădeau lovituri necruțătoare, socotind izbînda de partea lor. Dar tocmai cînd nimeni nu se aştepta, din rîndul sclavilor rămaşi în afara luptei se desprinse o ceată, îndreptîndu-se cu strigăte spre cei încăierați pe viață şi pe moarte. Chiotele lor, întărite de ecoul stîncilor şi al pădurii, produseră nedumeriri, neştiindu-se în ajutorul cărei părți săreau. Situația se lămuri în clipa cînd oamenii legulului începură să cadă unul după altul. Decurionul prinse momentul, grupă legionarii şi luă poziție de apărare; vedea că numărul mare al sclavilor îl copleşea. La rîndul său, Pollio prinse şi el clipa potrivită, se hotărî să se desprindă din luptă, dînd semnalul de retragere spre pădure.

Cînd dinspre Ampelum apăru centurionul cu ajutoare puternice, graba lui se dovedi de prisos: nu mai putea să-i ajungă din urmă pe fugari. Vestea se întinse ca fulgerul. Cohorta îşi puse centuriile în stare de alarmă, iar gărzile întărite.

Spre seară, oamenii trimişi de Aelius Marius să aducă pe fata dacului au găsit casa goală. Dazia fugise.

Tîrziu, după miezul nopții, ceata sclavilor răsculați se opri într-o poiană, sus, pe un vîrf de munte, departe de Ampelum. Tot timpul, în mers, Pollio se gîndise la Timacus. Cum de mai avusese curajul să rămînă alături de ei? De ce nu se temea că-şi va primi pedeapsa?

Luna se ridicase pe cer şi lumina zările. Pollio îi strînse pe toți în jurul său şi începu să le vorbească rar, cu multă frămîntare:

— Poate că tot pe aceste creste vor fi poposit şi sclavii care acum aproape o sută şi cincizeci de ani s-au răsculat şi l-au urmat pe Sarmis, pornind tot de acolo, din Ampelum. De astăzi sîntem liberi, însă noi trebuie

să dovedim că ştim să ne folosim libertatea. A sosit momentul să luăm o nouă hotărîre. Vreți să mergem laolaltă şi să ne apărăm, ori ne împrăştiem, descurcîndu-se fiecare cum poate?

— Rămînem împreună cu toții! Te urmăm pe tine! răspunse Artemidorus, iar ceilalți întăriră.

— Dacă asta vă este voia, acum să pedepsim trădarea! Se află în mijlocul nostru Timacus. Din cauza lui cei patru frați ai noştri au fost atît de crunt torturați. Să ne răspundă ce a urmărit, ce a vrut să facă, scornind acea minciună?

Pollio tăcu. Rana din umăr îl durea, dar n-o lua în seamă. Îl uimea faptul că Timacus se pregătea să răspundă fără teamă. Îi zărea bine fața la lumina lunii.

— Dacă mă vedeți că zîmbesc, să nu vă mirați! se porni Timacus plin de însuflețire. Cum să nu fiu vesel, dacă mă văd liber? Acum am căpătat ceea ce am dorit toată viața: libertatea! Multe nopți nu s-a lipit somnul de mine, chinuit de gîndul de a intra în rîndul oamenilor, de a fi stăpîn pe soarta mea. Pe fratele Artemidorus, pe fratele Catus şi pe ceilalți doi frați îi rog să mă ierte. Ei au fost pentru noi martirii. Dar să răspund la întrebarea căpeteniei noastre. Da, Pollio, am ştiut de mult că tu şi alții vă pregăteați pentru luptă. Mă dogorea dorința să vă urmez. Însă voi ezitați, tot întîrziați lovitura. M-am frămîntat mult, pînă m-a săgetat gîndul să-l întărit pe legul, iar prin el pe tine. Nu mai puteam îndura să trăiesc încă o iarnă în galerii şi ergastule. Nu puteam suporta gîndul că, dacă se retrag legiunile, voi fi dus înapoi în imperiu tot ca sclav. De aceea am scornit povestea cu vîna de aur, urmărind să-l înnebunesc pe Aelius Marius, să-l împing să-i chinuie pe Artemidorus şi pe Catus, la care ştiam că ții mult, pentru ca tu să te dezlănțui, aşa cum ai făcut astăzi. Pentru asta mi-am pregătit şi eu o ceată, tot în taină, pîndind să ne unim cu voi în clipa prielnică. Asta e totul! Dacă am greşit, judecați-mă şi pedepsiți-mă!

Ascultîndu-l, Pollio îi dădea dreptate. Ceea ce provocase Timacus fusese hotărîtor.

Încheierea o făcu Artemidorus:

— Ce să ne mai zbuciumăm?! Să mulțumim cu toții fratelui Timacus! Durerile ce le-am suferit s-au schimbat în fericire.

4

Ura lui Laetius Vitalis împotriva lui Sargetius se adîncise din ziua cînd, în casa procuratorului şi față de marele preot Callicles, trecuse prin acea umilitoare înfrîngere. De atunci bogatul fermier căutase diferite căi şi mijloace prin care să lovească în cel mai tînăr quattorvir al Porolissumului. Unele întîmplări petrecute — dese lipsuri de oi şi capre, semănături bătătorite pe suprafețe întinse, pomi rupți în livadă şi multe altele — Sargetius le punea în strînsă legătură cu duşmănia acestuia, ținînd seama că fermele lor se aflau alături. Laetius Vitalis nu se mulțumea însă numai cu răul făcut, căuta şi alte moduri prin care să-l lovească mai dureros. În venirea la Porolissum a lui Euphoros — cunoscut de toți sub numele de Rundacitulp — vedea o urzeală ce-l neliniştea şi-l îndîrjea. O întrebare începuse să-l frămînte: cei trei tineri — pentru el toți aveau sînge de dac — Sargetius, Rundacitulp şi Diurpanneus puneau în taină ceva la cale. Încercase să-şi arate îngrijorarea față de procurator şi de tribun, însă neîncrederea acestora, izvorîtă din aprecierea de care se bucura quattorvirul, făcuse ca totul să se spulbere.

Se chinuise mult pînă găsise alt mijloc de lovire. Dacă bănuiala se adeverea, avea un avantaj dublu: dovedea dragostea şi devotamentul său față de împărat, zdrobind totodată duşmanul. Calea de atac trecea pe la fiul procuratorului, Lucullus. Cei din Porolissum ştiau de chefurile şi scandalurile lui, dar le treceau cu vederea. Fiind slăbiciunea mamei, greu chinuită de boală, tatăl nu trecuse la măsuri severe împotriva lui. Procuratorul se convinsese că fiul său devenise un om pierdut, încă de cînd trăise la Roma. De la un timp intervenise în comportarea lui o schimbare: îl cunoscuse pe Metrobius în tricliniul lui Laetius Vitalis. De multe ori îl cerea stăpînului şi-l lua cu el la taberna cea mai luxoasă din Porolissum, situată între for şi amfiteatru, locul de întîlnire al „lumii bune”. Taberna „La bogăția lui Cressus” — o clădire înaltă, cu coloane de marmură la intrare — avea bucătărie bună, vinuri alese şi cele mai frumoase femei, toate în căutare de bani şi de plăceri.

La o masă frumos lustruită din sala cea mare a tabernei, stăteau de vorbă Lucullus, Metrobius şi alți cîțiva tineri, prieteni de-ai lui Lucullus. La început, lui Metrobius nu-i plăcuse anturajul lor, totuşi nu-i evitase. Cine îl cunoştea mai bine, se convingea că sclavul era preocupat să observe lumea.

Avea şi momente cînd, parcă dezamăgit şi scîrbit, începea să golească una după alta cupele, devenea tăcut şi nimeni nu-i mai intra în voie.

— Vrei s-o schimbi pe Marciana? îl întrebă, rîzînd, pe Lucullus, unul din tineri, în timp ce sălta cupa. Poate că n-ar fi bine...

— De ce nu? Plictiseala de o femeie împinge pe bărbat la dezgust, şi asta face să-i scadă bărbăția, răspunse Lucullus, lăsîndu-se mult spre spate. Am găsit alta mai frumoasă. Dar pe Marciana încă o mai păstrez. Pentru zile grele! Tu ce spui, filozofule? se întoarse către Metrobius, bătîndu-l uşor pe spate.

Sclavul răspunse absent, fără să-l privească.

— Nimeni n-a descoperit pînă acum misterul. Chemările şi căutările dintre bărbat şi femeie sînt mult mai adînci, mai pline de neînțeles, ascund o taină...

Un altul de la masă interveni, plictisit:

— Eu zic că nu e nici o taină. Totul se datoreşte faptului că există zei şi zeițe. Zeii au făcut partea bărbătească, iar zeițele pe cea femeiască. Nu pleacă totul de acolo?

— Tu vezi, ca toată lumea dealtfel, tocmai pe dos lucrurile, reluă Metrobius. Oamenii, în credința şi teama lor, socotesc că zeii au făcut totul şi stăpînesc totul, pe cînd eu am o convingere contrarie: zeii şi zeițele sînt nişte neputincioase zămisliri ale minții preoților.

— Dacă nu crezi în ei, atunci tu la ce te rogi? Ai trecut la noua credință? De ce nu ne-ai destăinuit pînă acum? continuă acelaşi tînăr să-l întrebe, ceva mai înviorat.

— Nu v-am spus, pentru că n-am trecut. În această privință, pînă şi înțeleptul Plotin se încurcase...

— Cum, l-ai cunoscut pe sublimul Plotin? se grăbi Lucullus.

Metrobius ştia că fiul procuratorului ascultase la Roma prelegerile filozofului. Avu un moment de şovăire, apoi răspunse:

— Timp de cîțiva ani am fost sclavul lui.

În loc să se arate mirat, Lucullus începu să rîdă zgomotos:

— Glumeşti?! Vrei să-ți bați joc de noi, sclavule? Dacă ți-ar fi fost stăpîn Plotin, te-aş fi văzut pe-acolo. Am fost de multe ori în casa acelui om minunat.

Fără să apară vreo schimbare pe fața sa, Metrobius nu încercă să dea înapoi — spusese ceva ce nu se petrecuse întocmai — dar nici adevărul nu înțelegea să-l dezvăluie. Continuă, căutînd explicații cît mai uşor de crezut:

— Nici nu se putea să mă fi întîlnit. Eu am fost sclavul lui în anii cînd trăia la Alexandria, cetatea de la Nil a înțelepciunii, unde el era discipol al lui Saccas, alt mare învățat al timpului...

— Atunci, înseamnă că şi tu eşti filozof, Metrobius! îl întrerupse Lucullus. Pînă acum am crezut că vorbeşti frumos şi adînc numai din înțelepciunea ta şi a vieții. Spune mai departe, de ce se încurcase înțeleptul Plotin?

Metrobius privi pe rînd tinerii din jur. Erau frumoşi, bine hrăniți şi îngrijiți, purtau toge albe din țesături scumpe, arătînd bogăția părinților. El, sclavul, avea tunica obişnuită a sclavilor, numai că era dintr-un material mai bun, lucru cu care se făIea Laetius Vitalis. Bănuia că fiul procuratorului nu se alesese cu prea multe cunoştințe din prelegerile ascultate la Roma. Trase cu putere aer în piept şi-l slobozi cu un uşor oftat. În colțul gurii îi flutură un zîmbet ce oglindea scepticismul.

— Eu de mult nu mai cred în nimic. Ascultîndu-l pe Plotin, am ajuns la convingerea că de fapt nu ştim mare lucru, bîjbîim în întunericul necunoaşterii. Ce este în esență filozofia lui? Un amestec de elemente pitagoreice, aristotelice, stoice, epicuriene şi sceptice. Frămîntîndu-le, el a ajuns să creadă într-un fel de zeu sau spirit, eliberat de materie, îndepărtat de lumea în care trăim, să propăvăduiască ascetismul. Eu nu m-am împăcat cu o astfel de filozofie, iar pînă la urmă nici cu a altora. Scepticii nu cred în nimic, se îndoiesc de toate. Adevărul nu este la îndemîna omului — spun ei — oricît ar căuta de adînc în firea lucrurilor. După ei, înțelept cu adevărat nu poate fi decît cel ce trăieşte netulburat, senin şi liniştit, fără nici un fel de frămîntare.

Lucullus nu se putu stăpîni:

— Aşadar, nu crezi în nimic. Asta înseamnă că eşti un discipol al scepticilor?

— Poate că da, şi totuşi nu este aşa, reluă Metrobius. A fost un timp cînd am sperat să găsesc lumină în filozofia lui Origen. El a strîns multe texte de-ale cărților sfinte, a căutat să le explice, să construiască o temelie pe care să se sprijine religia cea nouă, izvorîtă din învățătura acelui galilean. Nu m-am ales din filozofia lui decît cu o nouă dezamăgire.

— Bine, şi pînă la urmă la ce rezultat ai ajuns? Crezi în ceva sau nu? interveni din nou Lucullus.

— Da, cred în firea lucrurilor. Nutresc convingerea că oamenii vor reuşi cîndva să desluşească multe taine din tot ce ne înconjoară şi ne sperie. Ei

vor lămuri că fulgerul, trăznetul, furtunile, cutremurele, focul ce iese din pămînt, ploaia, zăpada, tot ce vedem şi ne uimeşte, nu sînt decît schimbări ce au loc în firea lucrurilor. Vor dovedi că ele s-au produs de cînd e lumea şi se vor repeta la nesfîrşit, fără puterea zeilor sau a altor ființe socotite mai presus decît oamenii. Aceasta e marea taină: firea lucrurilor.

Metrobius făcu o pauză, păstrînd zîmbetul slab ce-i lumina fața. Clătină de cîteva ori din cap şi continuă:

— Dar convingerea mea merge şi mai departe. Cred că oamenii vor pătrunde adînc în firea lucrurilor. Va veni o vreme cînd omul va putea să înțeleagă ce se ascunde în firea lucrurilor, să se ridice mai presus de toate.

— Şi o să pună focul la treabă?! izbucni un tînăr rîzînd. Cum să faci asta cu flăcările? Cu apa mai înțeleg: unii geometri au născocit un fel de roți care se mişcă, dar cu focul??

Pe Lucullus începu să-l stăpînească ideea că sclavul Metrobius ascundea totuşi ceva. Cum de ajunsese un astfel de om tocmai la Porolissum, atît de departe de Roma, Atena şi Alexandria? Gîndul îi porni năvalnic în altă direcție:

— Despre sclavie nu ne spui nimic, Metrobius? îl întrebă înviorat, scăpat de moleşeala produsă de tăria vinului.

Metrobius îl privi mirat pe Lucullus. Începu să zîmbească rece, răspunzînd întristat:

— Cunosc bine sclavii şi pe stăpînii lor. Sclavia îşi are zilele numărate, pînă la urmă tot va pieri. Va fi mai bine? Într-o anumită măsură da, oamenii vor trăi cu convingerea că sînt liberi pe destinul lor. Însă prevăd că se vor găsi alte forme de împilare, tot atît de rele, unele poate mai înjositoare, mai pline de cruzime. Astăzi un stăpîn de sclavi tot e îngrijorat de soarta lor, pentru că pierzîndu-i — mă gîndesc la moarte — suferă o pagubă. S-ar putea ca în împilarea ce va veni, să nu se sinchisească nimeni de moartea celor chinuiți, a celor neajutorați şi neprotejați.

— Mă tulburi de tot, Metrobius! Adineauri ai spus că priveşti cu încredere omul, că el este capabil să se ridice mai presus de toate şi acum îl arunci în groapa cu murdării.

— Tot aşa cred şi acum. Numai că nu va fi aşa de uşor de ajuns acolo. Răutatea, lăcomia, trufia, setea de bogăție şi de putere nu vor putea fi învinse atît de repede. Cîndva, toți oamenii vor fi egali în drepturi şi-n îndatoriri.

— Ce se petrece cu tine, Metrobius?! exclamă Lucullus, ridicîndu-se înflăcărat în picioare. Pînă acum nu mi-ai vorbit niciodată cu atîta convingere. Dacă tata ar şti ce gîndeşti, nu te-ar mai lăsa sclav. Cine eşti, cum de ai ajuns în sclavie, cine se ascunde sub tunica aia de sclav?

Metrobius izbucni într-un hohot de rîs:

— Nu-ți pune astfel de întrebări, Lucullus! Mulți sclavi n-au nici o idee despre ei înşişi: cine sînt, de unde au venit. Cei ce s-au născut dintr-o sclavă şi au trecut din stăpîn în stăpîn, nu sînt legați nici de locuri, nici de oameni.

— Am să vorbesc cu Laetius Vitalis, se grăbi Lucullus. Îl voi ruga să-ți dea libertatea. Iar de nu se va învoi, te voi cumpăra eu sau îl voi îndemna pe tata să o facă. El, ca procurator, va putea ca, în cadrul legilor, să ordone eliberarea.

— Şi mai departe la ce te gîndeşti? îl întrebă sclavul, văzîndu-i înflăcărarea şi frămîntarea.

— Mă bate gîndul să înființăm în Porolissum o şcoală, al cărei renume să ajungă pînă la Atena şi pînă la Alexandria Egiptului.

— Prea tîrziu, Lucullus! murmură Metrobius. Roma va părăsi în curînd Dacia. Cine ştie ce va fi pe aici?!

— Marciana! A venit Marciana! strigă unul din tineri, pe care lunga discuție filozofică îl plictisise de moarte.

Brunetă, cu părul negru, sclipitor, fluturat în mers, cu ochii vii, arzători, Marciana se apropie de ei, strîngînd în jurul trupului ca de statuie, cu forme pline de grație, peplumul din țesătură subțire, albastră.

— Stăpînul tabernei a trimis un sclav să mă caute. De ce m-ați chemat? întrebă ea, privind spre Lucullus.

— Eu i-am spus să te aducă, Marciana, îi răspunse Metrobius. Stăpîna mea, nevasta lui Laetius Vitalis, vrea să stea de vorbă cu tine. Are nevoie de un ajutor, nu ştiu ce se gîndeşte să te roage.

Fata pufni în rîs:

— Cum e cu putință ca femeia unui fermier atît de bogat să ceară ajutor la una ca mine? Prin Porolissum umblă vorba c-ar fi strigat în for, în auzul tuturor, să fie strînse şi duse toate „stricatele” de aici. Era pe vremea cînd Laetius Vitalis întîrzia nopți de-a rîndul cu fetele, în taberna asta. Dă-l zeilor cei răi, e bătrîn, cine se mai uită la el?

— De cumințenia şi deşteptăciunea ta nu mă îndoiesc!

— Cumințenia mea, Metrobius?! Mă faci să rîd!

— Da, a ta, Marciana! întări el cu convingere. Tu arăți pe față ceea ce faci, cinstit, fără prefăcătorie, nu încerci să ascunzi nimic. În ce măsură este mai demnă de respect acea soție de negustor, de fermier sau de patrician care caută dragoste pe ascuns cu centurioni tineri? Cine nu bănuieşte de ce multe neveste de fermieri îşi petrec timpul mai mult la fermele lor, însoțite de cîte un actore, vilic sau sclav voinic, poate şi frumos?

Ascultîndu-l pe Metrobius, Marciana sorbi de cîteva ori din cupa lui Lucullus. Era toată numai viață şi încîntare.

— Şi ce vrea de la mine „matroana" lui Laetius Vitalis? Eu n-am fost niciodată „încurcată" cu bărbatul ei. Nici nu văd ce aş putea să-i spun, mă tem că n-o să mă creadă!

— Să te duci, Marciana, o îndemnă Lucullus. Ca femeie, poate să aibă nevoie de altceva, tu ai s-o înțelegi.

— Aşa am să fac, cedă fata. Dacă va încerca ceva, mîinile mele se vor înfige zdravăn în părul ei!

Singur în tricliniul bogat al villei sale, Laetius Vitalis, neliniştit şi nerăbdător, golise cîteva cupe de vin, în aşteptarea lui Metrobius cu Marciana. De dimineață trecuse pe la procurator. Iustus Valentinus nu-şi precupețise laudele pentru inimosul quattorvir, a cărui activitate îi mulțumea pe toți, iar Alliana era fericită cînd îi auzea vorbind astfel despre Sargetius. La plecare, Metella îl sfătuise să nu-l mai ponegrească pe tînăr în fața fetei.

Dacă nu va obține nimic prin Marciana, mai avea şi alte căi de lovire. Auzind paşi în atriu, se întoarse cu fața spre uşă, aşteptînd să apară în cadrul ei fata sau Metrobius. Rămase dezamăgit cînd îl văzu pe actorele de la fermă. Pe fața lui îşi făcu loc îngrijorarea:

— Ce e, Anicetus? S-a întîmplat ceva? De ce ai plecat de la fermă? se grăbi să-l întrebe.

— Toți zeii să te țină, stăpîne! îl salută actorele, rîzînd cu gura larg deschisă, pe a cărui față cu fălci mari şi ochi mici se oglindea satisfacția servului ce săvîrşise o faptă socotită importantă, cerută de stăpîn. E bine, continuă el. Am furat din turmele lui Sargetius douăzeci de oi şi zece capre. Acum e toamnă, va ieşi o pastrama minunată!

Supărarea începu să se spulbere de pe fața lui Laetius Vitalis.

— Ai făcut în aşa fel, încît să nu fie nici un fel de bănuială? Să ştie de asta numai sclavii cei mai de încredere!

— Jur pe Proserpina, stăpîne! Nu ne-a simțit nici vîntul! Ciobanii lui sînt turbați, caută peste tot. Mai trag nădejde că le vor găsi rătăcite prin vreun colnic din pădure.

— Ia vino mai aproape, îl îndemnă Laetius Vitalis înveselit, întinzîndu-i o cupă. Bea, poate că eşti obosit şi însetat. Să ştii, Anicetus, ți-am mai spus-o, dacă mă mulțumeşti, te răsplătesc bine!

Actorele goli cupa cu lăcomie. Îşi şterse mustățile şi barba, uitîndu-se adînc în ochii stăpînului, supus ca un cîine.

— Vorbeşte, Anicetus! Văd ceva în privirea ta.

— Jupiter nu doarme, stăpîne! Mai am o veste, care cred că o să te bucure, spuse clipind şiret.

— E vorba tot de el?

— Poate, stăpîne, ştiu eu?! Tu o să le judeci mai bine. Alaltăieri am pus doi din sclavii noştri de la stînă să asculte pe ascuns ce vorbeau ciobanii lui. Au auzit mai mult ce povestea bătrînul baci, Hadciper, pe care îl are acolo ca om de încredere. Cică după ce se vor retrage legiunile, cei ce rămîn în Dacia vor avea o căpetenie de sînge dac, care s-ar trage dintr-o căpetenie de a lor. L-au văzut cum se bucura, cînd a strigat că n-o să treacă mult şi o să fie din nou o Dacie liberă.

Această veste îl tulbură pe Laetius Vitalis. Întinse mîna după o nouă cupă de vin.

— Bătrînul acela n-a rostit nici un nume?

— Nu, stăpîne! La urmă Hadciper i-a pus pe ciobani să jure pe zei că n-o să sufle o vorbă la nimeni.

Laetius Vitalis îl prinse pe actore de umeri cu amîndouă mîinile şi începu să-l zguduie plin de mulțumire:

— Zeii îmi sînt martori, Anicetus! Îți vorbesc din suflet. Dacă-mi iese bine lovitura, vei fi un om liber, cu pămîntul tău, cu casa şi averea ta! Acum pleacă, vreau să rămîn singur.

Abia ieşise actorele, cînd Metrobius împinse uşor pe Marciana în tricliniu, iar el se retrase. Fata se aştepta să găsească acolo pe soție, aşa cum îi spusese sclavul, nu pe Laetius Vitalis. Cînd îl văzu tresări, schimbîndu-şi plecăciunea în provocare. Se trezi în ea încrederea şi siguranța femeii ce se ştie frumoasă şi dorită de bărbatul din față.

— Pe Cibela, nu m-am aşteptat, Laetius Vitalis, sa foloseşti astfel de trucuri, spre a mă face să vin în casa ta! Vrei să-l faci gelos pe Lucullus, pentru că mă cam neglijează?

— Jupiter să mă pedepsească, Marciana, dacă nutresc pentru tine gînduri rele! Au venit zile frumoase, luminoase, zeii îşi întorc faţa spre tine, Marciana!

Fata pufni neliniştită, nu-i plăcea vorbăria lui. Răspunse după ce se aşează pe un scaun, mai mult trîntindu-se, degajată:

— Lasă-mă cu palavrele tale, Laetius Vitalis! De cînd te-a prins mila de mine?

Laetius Vitalis se apropie de ea. O cuprinse cu braţul peste umeri şi o strînse la piept.

— Tot aşa de repezită ai rămas. Pe mine întotdeauna ai ştiut cu multă şiretenie să mă îndepărtezi. Dar nu-ţi port ciudă pentru asta, sînt un om aproape bătrîn. Îl mai doreşti pe Sargetius?

— Pe cine?! Pe încrezutul ăla de neam barbar? Ducă-se la Proserpina! Se crede bărbat frumos, nu vrea să se încurce cu una ca mine. Lasă că-l cunosc eu!

Ochii lui Laetius Vitalis luciră. Umplu o cupă şi i-o întinse. După ce sorbi de cîteva ori, fata continuă:

— Dar ce, nu cumva l-a luat la goană nepoata procuratorului, gîsculiţa aia spălăcită, care se crede atît de frumoasă? Dacă mi-ar încăpea în mînă, aş găsi eu cum să mă răzbun pentru nepăsarea şi disprețul cu care mă priveşte întotdeauna!

— Minunat! Aşa te vreu, Marciana! Facem amîndoi o alianţă: nu ne vom lăsa pînă nu-l lovim crunt pe urmaşul barbarilor!

Fata lăsă cupa, privindu-l mirată.

— Pentru asta m-ai chemat?! Cu asta vrei să-mi înfrumuseţezi zilele? Ţi-ai făcut socoteala greşit, Laetius Vitalis, înseamnă că nu-l cunoşti pe Sargetius! Eu nu pot să fiu o momeală pentru el. Trebuie să cauţi alta, mai mironosiţă, mai nevinovată, mai neştiutoare într-ale vieţii.

— Te înşeli, Marciana. Cu ceea ce am plănuit, voi lovi în plin. Ştii că la vînătoare se întîmplă să arunci sulița într-un mistreţ şi-l dobori pe cel de alături.

— Ai în cine să ocheşti, pentru a-l atinge pe el? îl întrebă fata, privindu-l rece şi hotărîtă.

— Am, Marciana! Dacă vom reuşi să dăm pe faţă mişelia, nu numai că ne vom răzbuna, ci vom dovedi şi dragostea noastră pentru imperiu, pentru împărat, pentru Roma. De cîtva timp s-a pripăşit pe lîngă el un alt barbar, cu numele de Rundacitulp.

— L-am văzut. S-o fi numind cum spui tu, dar n-are mutră de dac, aşa cum n-am eu înfăţişare de vestală.

— Pentru el te-am chemat, Marciana. Vreau să aflăm cine este, de unde vine, ce caută aici şi, mai ales, de ce se întîlneşte atît de des cu Sargetius. Trebuie să pui în joc toate farmecele tale de femeie, să-l zăpăceşti pe Rundacitulp, să nu-l laşi pînă nu afli de la el tot ce ne-ar putea folosi. Mă leg în faţa zeilor, Marciana, că vei avea cu ce să-ţi înalţi o villa în mijlocul Porolissumului! Îţi voi da bani să-ţi faci toate poftele!

Fata se săltă de pe scaun, îndepărtîndu-l de lîngă ea.

— Şi dacă o să-ţi calci cuvîntul, Laetius Vitalis?

— Pe toţi zeii, Marciana, nu trebuie să te îndoieşti!

— Lasă zeii! Ei nu mi-au dat niciodată să mănînc. Te mai întreb încă o dată: dacă n-ai să-ţi ţii promisiunea?

— Vrei să-ţi ofer ceva de pe acum?

— Nu, nu vreau, însă trebuie să ştiu preţul. Suma s-o încredinţezi patronului tabernei „La bogăţia lui Cressus”. Ce zici, Laetius Vitalis? Poate voi ajunge şi eu bogată ca acel Cressus!...

5

La început, Pollio nu ştiu încotro să pornească. Întreaga ceată se văzuse liberă mai repede decît sperase. S-ar fi îndepărtat de Ampelum, dar nu se putea hotărî s-o părăsească pe Dazia. După cîteva zile de la luptă, o parte din sclavi se răzleţiseră care încotro credea că se va ascunde mai bine, deşi Pollio, Timacus şi Artemidorus încercară să-i reţină. Un sclav fugar, hăituit, înfometat şi fără adăpost, sfîrşea întotdeauna prin a fi prins, dacă nu cădea sfîşiat de fiare prin păduri. Cei rămaşi găsiră un adăpost bun în peştera dintr-o vale neumblată, a cărei gură pornea din tufărişul de pe povîrnişul muntelui. Căutară sa se pregătească pentru înfruntarea iernii. Suferinţa nu-i descuraja, priveau viitorul cu încredere şi speranţă. La răstimp de două, trei zile, unul dintre ei cobora în vale pînă spre Ampelum, culegînd veşti.

Venise rîndul lui Artemidorus.

Peste noapte, vremea se schimbase. Un vînt rece cu spic de ploaie măruntă se pornise dinspre miazănoapte. Întîrzierea lui Artemidorus îl neliniştea pe Pollio. Cu răbdarea topită, îl luă pe Timacus şi urcară pe

platoul de pe stînca din apropierea peşterii, locul de unde privirea răzbătea pînă departe printre povîrnişurile văii. Jos se zărea Ampelumul. Pollio se rezemă gheboşat de trunchiul unui brad, cu mîinile înfundate adînc în buzunarele sumanului, iar căciula îndesată pînă peste urechi. Lîngă el, Timacus se mişca fără stare, cu palmele vîrîte una contra alteia pe mînecile largi ale cojocului. Dedesubtul lor se întindea pădurea ca un covor aruncat peste vîrfurile verzi, galbene, ruginii ale copacilor ce-şi lepădau frunzişul.

— Ce te frămîntă, Timacus, de nu stai locului?

— Vremea asta păcătoasă! Şi Artemidorus!... Tu ai destulă încredere în el? îl întrebă, oprindu-se în dreptul lui.

— Ca în tine şi-n mine!

— Să mă pedepsească zeii, poate că judec cu răutate! Mi-e teamă să nu se fi dus la legulul Aelius Marius.

Pollio îl săgeta cu privirea:

— Ca în schimbul libertății să ne trădeze?

— Sau a pornit singur într-altă parte! Au trecut trei zile de cînd a plecat. Trebuia să se întoarcă de ieri.

Cu mişcări încete, Pollio îşi strînse mai bine sumanul pe trup şi se întoarse, rezemîndu-se de brad cu celălalt umăr. Vorbi mai mult murmurînd, ca pentru sine:

— Dacă întîrzie, înseamnă că va aduce o veste mare. În curînd va cădea zăpada. Vom sta zile întregi închişi în peşteră, fără să ştim ce se petrece jos. De multe ori mă frămîntă gîndul că poate am greşit sau am fost lipsit de curaj.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Timacus cu îngrijorare sporită.

— Cred că era mai bine dacă porneam spre miazănoapte, prin părțile Porolissumului. Ne-am fi amestecat printre tăietorii de lemne prin păduri, pînă se limpezeau lucrurile în Dacia.

Timacus dădu roată de cîteva ori micului platou, făcînd salturi scurte, cu paşi mărunți, pentru a se încălzi. Se opri apoi dintr-o dată în fața lui Pollio:

— Te-ai gîndit ce o să facem, dacă Roma nu părăseşte Dacia?

Cu fața adăpostită între colțurile gulerului sumanului, Pollio răspunse, mai mult reflectînd:

— Adesea în viață, omul se descurcă în cele mai grele împrejurări, tocmai cînd nu mai vede nici o scăpare, cînd crede că totul este pierdut. Tot aşa şi noi: dacă legiunile nu vor pleca, vom găsi o cale. Îmi pun nădejdea în

tatăl Daziei şi în alți oameni de treabă ca el. Pe lîngă ei putem trăi, pînă vom fi dați uitării de cei ce ne caută. Tot e mai bine să rătăceşti liber, decît să scobeşti prin galeriile lui Aelius Marius.

Tăcu, zguduit cu putere de Timacus:

— Se aude un chiot! E al lui Artemidorus! Nu mă înşală auzul, e semnul nostru de recunoaştere!

Pollio ascultă, săltîndu-şi căciula de pe urechi.

— Să nu te fi înşelat şuieratul vîntului.

Chiotul se repetă după un timp, limpede, mai aproape.

— Să ne ferească zeii de rău! Să ştii că s-a întîmplat ceva! şopti Timacus îngrijorat.

— Mergem în calea lui. Să ne grăbim! murmură Pollio, pornind în jos pe potecă.

Nu merseră mult pînă îl întîlniră pe Artemidorus, urcînd printre copacii rari ai pădurii. După el venea Dazia, iar în urmă tatăl ei. Se apropiau cu paşi iuți, mai mult în fugă.

— Trebuie să fugim cît mai degrabă! începu Artemidorus suflînd greu. Se pregăteşte încercuirea văii şi prinderea noastră!

— Stai şi te odihneşte puțin, îl îndemnă Pollio, pornind în întîmpinarea fetei. Nici nu poți să mai vorbeşti de atîta alergare.

Ajunşi în peşteră, se aşezară în jurul focului. Artemidorus povesti fără răgaz cele aflate cît stătuse în vale:

— Legulul Aelius Marius a dat sfoară peste tot că dă libertate acelui sclav fugar care va destăinui locul unde ne ascundem, iar dacă acesta va fi un om liber, s-a legat să-l răsplătească din plin cu o mare sumă de bani. Toate astea mi le-a spus Tenax. Un timp am stat ascuns la el. Şi cum zeii cei răi nu dorm, s-a găsit un păcătos dintre cei ce s-au răzlețit de noi, îl ştiți cu toții, Oxus. Cînd un sclav s-a născut în sclavie, îi e greu să ducă lupta vieții, se sperie ca un copil rătăcit prin mulțime. Spre norocul nostru, tabernagiul a tras cu urechea la cele ce vorbeau un centurion şi un decurion, în timp ce goleau cănile de vin. Se vede treaba că amîndoi se gîndeau să obțină răsplată bună de la legul pentru prinderea noastră. Mai ales a ta, Pollio. Partea rea este însă că tracul n-a înțeles bine cînd vor porni să ne încercuiască — astăzi sau mîine — de aceea trebuie să ne grăbim. Eu zic să plecăm neîntîrziat!

Privirile se întoarseră spre Pollio. Pe fața lui împietrită, plutea o undă de îngrijorare plină de frămîntare.

— Vor să ne încercuiască, zici? repetă el, şi încordarea se destinse, iar stăpînirea de sine spori. Ei uită că nu au atîția legionari în cohorta de la Ampelum cu care să umple văile şi munții. Da, vom pleca, dar nu pe lumină, ci pe întuneric. Cunoaştem cu toții ce se povesteşte despre răscoala sclavilor conduşi de Sarmis. Întotdeauna cetele lui, ascunse prin munți, s-au mişcat de la un loc la altul numai în miez de noapte. Vom merge pe poteci necunoscute lor, bătătorite de fiarele codrului, prin locuri neumblate, îndreptîndu-ne cît mai mult spre crestele munților de la miazănoapte. Astăzi, după căderea serii, la cel dintîi cîntat al cocoşilor de pădure, pornim.

Restul zilei trecu în înfrigurarea aşteptării. Pregătirile nu luară mult timp. Sclavii fugari aveau puține lucruri, mai mult arme de apărare, făurite de fiecare în răstimpul zilelor de libertate: măciuci agere din lemn tare, sulițe măestrite cu multă migală, bine lustruite, cu vîrf de fier ascuțit ca briciul, pavăze improvizate din bucăți de lemn scobite, prevăzute cu legătură din frînghii de tei, iar la fiecare nu lipsea de la brîu cuțitul. Cîțiva dintre ei reuşiseră să facă rost de spade scurte de legionari şi scuturi din piele groasă, bătute pe margini cu bumbi de bronz.

Tot timpul Pollio se strădui să se arate vesel, căutînd să insufle fiecăruia curaj şi încredere. Stătu mult de vorbă cu Dazia şi cu tatăl ei. Spre seară, văzîndu-i că încă nu se hotărau să plece, încercă să-i îndemne:

— E timpul să porniți. Trebuie ca înainte de se lasă noaptea să ajungeți în vale. Mai departe mergeți acasă şi pe întuneric.

Dazia privea întristată cînd spre Pollio, cînd spre tatăl ei. Clipa cea grea sosise. O copleşea îngrijorarea de viața omului a cărui dragoste o purta în suflet. Nu rosti nici un cuvînt, numai lacrimile se porniră şiroaie.

— Păi, flăcăule, să nu te îngrijeşti de noi. Putem să ne întoarcem acasă la orice vreme din noapte, răspunse bătrînul, trecîndu-şi degetele prin barba deasă, căruntă.

Arăta un om nu prea înalt, cu fața prelungă, osoasă, destul de ager şi vînos pentru vîrsta lui. Pletele lungi, altădată de un blond arămiu, erau aproape albe.

— Bătrîne, eşti tatăl ei, te privesc ca pe un părinte. Dacă zeii vor fi îndurători, eu şi ea ne vom trai viața împreună. E bine să plecați, să ne lăsați să luptăm cu toată străşnicia de va fi nevoie, ca eu să nu fiu chinuit de grija voastră, în toiul încleştării!

Bătrînul continua să-şi treacă degetele prin barbă. Pe măsură ce-l asculta, pe fața lui răsărea un zîmbet slab, izvorît din dragoste pentru

tînărul sclav, al cărui curaj şi isteţime îl scăpase de temniţă. Răspunse îndemnului cu multă linişte, fără grabă:

— Cei ce te însoţesc, flăcăul meu, au visat să trăiască şi zile de libertate adevărată. Zeii s-au milostivit şi v-au făcut să scăpaţi din mîinile legulului. Ar fi păcat ca unii dintre voi să-şi piardă viaţa atît de repede cînd nici n-au gustat din fericirea dată de traiul în deplină tihnă. Trebuie să ocoliţi lupta. Îngrijorarea mea vă cuprinde pe toţi, nu se răsfrînge numai asupra ta şi a fetei.

— De mult gîndesc şi eu la fel, se grăbi Pollio. Însă, de ne vom vedea împresuraţi, să ne lăsăm prinşi şi puşi în lanţuri?

— Dar eu n-am rostit astfel de vorbe, nu m-am gîndit la un astfel de îndemn, reluă bătrînul. Vezi tu, Pollio, cei din neamul meu, cu obîrşia din glia pe care o călcăm, au un obicei păstrat din străbuni: la orice treabă pornesc, ei pun răul înainte.

Din vale răsunară urlete de sălbăticiuni, repetate de crestele munţilor ce străjuiau povîrnişurile. Străjile vesteau pericolul. Se pornise încercuirea.

— Întotdeauna e bine ca omul să pună răul înainte, numai aşa sporeşte prevederea! îi linişti bătrînul, cu un surîs ce arăta adînca înţelegere a lucrurilor. Acum trebuie să mă urmaţi fără şovăire. Nu e vreme de pierdut nici o clipă!

Departe în zare, spre răsărit, se întindea pe deasupra munţilor geana albă a zorilor. Vremea se potolise, arăta semne de înseninare. Fugarii scăpaseră din încercuire şi de urmăritori. Legionarii îi căutau mult în urmă, dincolo de lanţul stîncilor prăpăstioase ce se profilau în lumina palidă a dimineţii. Cine putea să cunoască munţii Ampelumului, pînă la cîmpia ce se lăsa către apus, mai bine decît tatăl Daziei? Dacă cineva ar fi căutat obîrşia fetei, ar fi descoperit că se trăgea dintr-o vitează şi bogată viţă de tarabosti, trunchi robust şi rămuros frînt la subjugarea Daciei. Din tată-n fiu urmaşii acestui neam păstraseră taina locurilor de ascuns. Bătrînul alesese cea mai sigură cale de scăpare: pătrunsese cu ei într-o altă peşteră, apropiată de aceea în care se adăpostiseră, a cărei gură se pierdea în crăpătura unei stînci, îi purtase prin sînul muntelui, scoţîndu-i într-o pădure de brazi, feriţi de orice pericol, în altă vale.

Soarele se ivi de după creste, inundînd văile cu o lumină slabă, ceţoasă, rece de toamnă tîrzie. Din poiana în care se odihneau se vedea o vale largă ce se întindea sub ei, depărtîndu-se pînă dincolo de zări. Se ştiau liberi, o

libertate ca a fiarei de codru: în fiecare clipă trebuiau să fie gata de fugă sau de apărare. Lîngă Pollio stătea Dazia, tristă, tăcută, cu ochii roşii de neodihnă şi plîns.

— D-apăi e vremea să plecăm, eu şi fata! rosti bătrînul, scuturîndu-se de cetina uscată prinsă pe zeghe. Tu nu ne mai grăbeşti, Pollio? îl întrebă cu un surîs plin de bunătate.

— Trebuie să ne rugăm zeilor pentru sănătatea ta, bă-trîne! Cît despre grabă, ce să mai vorbim?! Dacă am fi dat lupta cu legionarii...

— Ar fi fost păcat de viețile voastre! Acum, ştiindu-vă afară de pericol, pot să spun pentru ce v-am însoțit. Aici, pe vîrful muntelui, îți vorbesc cu inima deschisă, Pollio. Care părinte nu înțelege frămîntarea şi chinul copilului său? Acum mi-a venit mie rîndul să vă îndemn: plecați cît mai degrabă, nu vă lăsați învinşi de oboseală. Ştiu că aveți hrana puțină, însă cu ajutorul zeilor, o să vă descurcați într-un fel. Tu, Pollio, să ai grijă de tine, nu de Dazia. De-ți va fi cu putință şi inima te va împinge, ştii unde poate fi găsită. Povața mea este să porniți spre miazănoapte, ținînd-o tot pe marginea pădurilor din sus, dinspre creste. Cînd ajungeți aproape de Porolissum, ocoliți-l cu grijă, luați-o către răsărit pînă treceți munții dincolo, la frații noştri daci liberi. Eu şi fata ne vom ruga zeilor să vă dea ajutor pe lunga voastră cale de rătăcire fără odihnă!

Bătrînul prinse fiica de mînă şi luă drumul întoarcerii. Sclavii îi urmăriră cu privirile, pînă dispărură după un dîmb.

Diurpanneus părăsise de multă vreme Porolissumul, într-o nouă încercare de căutare a Diegiei. Umbla nestingherit, de cînd Sargetius îi dăduse act, scris de tabular, în care arăta că îl avea ca baci cu plată la turmele sale, iar cei şase daci însoțitori purtau dovezi că erau ciobanii săi. Făcuse fără odihnă cîteva ocoluri pe la fermele şi vicurile dintre Apulum, Ampelum, Brucla şi Potaissa, prefăcîndu-se porniți în căutarea de oi şi capre de vânzare. Hotărîrea o luase din ziua cînd Offas auzise de la un meşteşugar, în trecere pe la Colegiul săracilor, că o fată, Diegia, ar fi fost cumpărată ca sclavă de un fermier ce-şi avea moşia undeva între Apulum, Ampelum şi Potaissa. În apropiere de Potaissa, unde îl îndemnase o femeie să se ducă, aflase de o sclavă cu acel nume, însă nu se alesese decît cu o nouă dezamăgire: aceea nu era sora lui. Obosit de căutare şi copleşit de tristețe, pornise de-a dreptul peste munți spre ferma şi stîna lui Sargetius. Îl grăbea şi apropierea iernii.

Într-o seară, strînşi în jurul focului, mîncau pastrama de capră, friptă pe jar, şi beau la răstimpuri din ulcioare, moleşiți de dogoarea flăcărilor. Stăteau sub un colț de stîncă, în jurul căreia strînseseră un strat gros de iarbă şi frunze uscate, bun pentru odihnă. Vorbeau fără grijă, ştiind că pînă departe nu se simțea urmă de om. În liniştea ce se întindea în jurul lor, răsunară în apropiere trosnete de vreascuri. Îşi încordară auzul.

— Să fie vreo jivină? şopti unul, încercînd să străpungă cu privirea întunericul dintre copacii rari, mărit de flăcările ce pîlpîiau deasupra jărăgaiului.

Tihna pieri. Se răsuciră toți deodată în partea din care alte trosnete se repetară, punînd mîinile pe măciuci. Diurpanneus se ridică în picioare şi se lipi cu spatele de stîncă. Ştia că urşii nu se apropie de foc, iar zimbrii fug cînd simt miros de om.

— Dacă eşti om rătăcit şi ai gînd bun, vino la lumină, fără teamă de noi! îndemnă el cu voce potolită. Iar de ne dai roată cu porniri duşmănoase, îndepărtează-te, altfel te facem praf cu măciucile! Să ştii că noi nu sîntem o ceată de latroni.

Cineva tuşi din întuneric. Se auziră alte trosnete.

— Gîndurile noastre sînt curate. Nu ştiu dacă şi ale voastre sînt la fel! se auzi printre copaci.

Ca la un semn, şi ceilalți săriră în picioare, îndepărtîndu-se de foc. Puteau să fie uşor străpunşi de săgeți bine țintite, cei din întuneric fiind ajutați de lumina flăcărilor.

— Să se apropie de foc unul dintre voi! strigă Diurpanneus, căutîndu-şi cuțitul la brîu.

Se auziră cîțiva paşi, însoțiți de pietre rostogolite în vale.

— După îmbrăcăminte, nu păreți a fi de-ai stăpînirii! vorbi omul din umbră. Arătați mai mult ca cei ce se trag din daci.

Dintre copaci se ivi Pollio, atent la mişcările lor, continuînd să vorbească:

— De ce să vă ascund adevărul? Sîntem cîțiva sclavi fugari, scăpați de la minele de aur ale Ampelumului. Rătăcim spre răsărit, pînă trecem dincolo, la dacii liberi. Ne-am putea bizui pe bunătatea şi sprijinul vostru?

Diurpanneus se apropie de el. Cuvintele rostite răspicat, cu sinceritate şi durere de Pollio, îi sporiră încrederea. Cu toate acestea, nu se arătă lipsit de prevedere:

— De cele mai multe ori şi cei mai răi latroni tot aşa încep să vorbească celor pe care vor să-i prade! Dar cu noi n-o să vă meargă! îl amenință el, căutînd să-l încerce.

Pollio săltă căciula. Pe fața lui mult slăbită, ce părea şi mai înnegrită, se contura un zîmbet. Răspunse amenințării:

— Dacă ar fi să ne luptăm, noi v-am doborî! Sîntem de două ori mai mulți decît voi. Avem nevoie de cineva care să ne ajute, nu să-l jefuim. Sîntem bărbați în toată firea, nu mi-e ruşine să-ți spun că foamea şi frigul caută să ne învingă. Am avea pe unde să ne adăpostim pe aici, fără să fim prinşi? se grăbi, înviorat de speranță.

— Cine să vă mai prindă? Se vorbeşte că legiunile vor părăsi Dacia, aşa că rămîneți ca oameni liberi. Dar ne luarăm cu vorba, uitînd de înfometarea voastră. Adu-ți tovarăşii de drum lîngă foc. O zi, două vom împărți cu toții merindele noastre. Te mai întreb încă o dată, sînteți cu gînduri curate?

Pollio izbucni în rîs:

— Curate ca aurul pe care ne-am chinuit din greu să-l scoatem la iveală din adîncul muntelui, pentru îmbogățirea altora. Artemidorus, Timacus! strigă el, punând mîinile pîlnie la gură. Veniți încoace!

Se strînseră în jurul focului, a cărui vatră o lărgiră pentru un cerc mai mare. În cîteva clipe, din merindele şi vinul cetei lui Diurpanneus nu mai rămase fărîmitură şi picătură.

— Pînă ajungeți unde ați pornit o să suferiți de foame, murmură Pollio, bătînd cu un tăciune în spuza din fața lui. Am fost flămînzi ca lupii spre sfîrşit de iarnă. Nici nu ştiu cum să vă mulțumesc. Aşadar, toți sînteți daci?

Diurpanneus răspunse:

— Da, daci. Văd că te îngrijeşti de noi că nu mai avem merinde, dar voi ce o să faceți? Peste una sau două zile văile şi pădurile se vor îmbrăca în haină groasă de omăt. Vă prinde iarna prin creierii munților, fără hrană, fără îmbrăcăminte bună...

— Decît sclavie, mai bine suferință ca oameni liberi! se grăbi Timacus. Nu ne mai putem întoarce din drumul ales!

Apropierea se făcuse, nu mai putea fi vorba de bănuială de nici o parte. Diurpanneus îşi trecu privirea pe fețele slăbite ale sclavilor, împurpurate de dogoarea focului. Găsise o cale de a-i ajuta:

— Eu zic să mergeți cu noi. Stăpînul fermei unde vom ajunge mîine este un bărbat de ispravă, cu sufletul plin de omenie.

Sclavii se mişcară, cercetîndu-l cu teamă. Timacus clătină din cap, arătîndu-şi neîncrederea:

— De acolo am putea fi daţi cu uşurinţă pe mîna gărzilor!

— Mergeţi fără grijă, oameni buni! Nimeni nu vă vrea răul! După ce îl veţi cunoaşte pe cel la care vă duc, o să-mi mulţumiţi cu recunoştinţă. Tu ce zici? îl întrebă pe Pollio.

— Te vom urma! Facem o încercare. Să ştii că nu ne vom lăsa uşor prinşi. Acolo vom putea să muncim, să plătim găzduirea?

— Ce să lucraţi pe timp de iarnă? reluă Diurpanneus, rîzînd. Poate să curăţaţi staulele de omăt. Dar nu vă îngrijiţi de asta, cel la care vă duc e un om bogat.

— Mi-e teamă să nu mă văd iarăşi în lanţuri! murmură un sclav mărunt şi slab, cu privirea înfricoşată.

Rîsul lui Diurpanneus răsună pînă departe.

— Uitaţi de sclavie, oameni buni! Daţi-o duhurilor rele! La primăvară vom vedea ce va fi de făcut, pînă atunci se pot întîmpla multe. Cînd va da colţul ierbii, poate că şi eu voi avea nevoie de ajutorul vostru. A trecut mai mult de un an de cînd mi-a fost furată sora şi — ce ştiu eu ce au făcut zeii?! — Mă tem că acum se află pe undeva vîndută ca sclavă. N-a auzit nici unul dintre voi de o sclavă Diegia? Acum apropie douăzeci de ani, vîrstă plină de primejdie pentru o fată.

— Noi ştim de Dazia! şopti un sclav.

— Dazia e altă fată! sări Pollio, tulburat de gîndul că şi ea ar putea fi răpită, pierzîndu-i-se urma. Dacă ne va fi cu putinţă, te vom ajuta din răsputeri! îl încredinţa el.

Pe toţi îi doborîse oboseala şi somnul. Adormiră repede. În jurul lor se întindea liniştea pădurii şi a munţilor.

6

Iustus Valentinus se întoarse spre fereastră şi privi mulţimea ce forfotea pe via Septimia, între for şi amfiteatru, îngrămădită pe pîrtia îngustă dintre troienele de zăpadă. Ninsese cîteva zile potolit, îngroşînd stratul de omăt. Ţinea mîinile la spate, frămîntîndu-şi nervos degetele. Alături de masa lui de lucru, aşezat pe un scaun, stătea Laetius Vitalis. Tăcea. Îşi dădea seama că reuşise să-l supere, însă în acelaşi timp

să-l şi convingă că Sargetius se dovedea un duşman al Romei, al imperiului. Văzînd că procuratorul parcă uitase de prezența sa, bogatul fermier se mişcă, tuşind uşor:

— Eu plec, Iustus Valentinus. Faci aşa cum vei crede mai bine şi cum îți cere obligația răspunderii pe care ți-a încredințat-o împăratul. Eu mă simt cu cugetul împăcat.

Procuratorul se întoarse şi-l învălui într-o privire absentă, din care nu lipsea o undă de silă şi de plictiseală.

— Mă voi ruga zeilor, continuă Laetius Vitalis, deschizînd uşa, să-ți arate calea cea mai bună! Eu văd cum pericolul se apropie!

Rămas singur, Iustus Valentinus se aşează pe scaunul de la masa de lucru şi îşi sprijini capul în mîini. Încă din toamnă veştile primite de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa şi de la Roma nu erau liniştitoare. Se vedea tot mai izolat în acel colț îndepărtat al imperiului, în pericol să rămînă încercuit de triburile năvălitoare venite dinspre răsărit şi miazănoapte. De mai multe ori se gîndise să plece, să-şi ceară înlocuirea din postul de procurator, dar o hotărîre fermă încă nu luase. N-ar fi vrut să apară în ochii împăratului drept unul care dezertează de la datorie, tocmai în momentul cînd imperiul se găsea sub pericolul unei noi năvăliri a goților în Moesia şi Tracia. Vestea adusă de Laetius Vitalis îl descumpănise: Sargetius urzea ceva în taină împotriva imperiului! Putea el ca procurator să ia drept adevărate cele povestite de o femeie? Pe Marciana o cunoştea destul de bine, îi provocase dese supărări prin legătura cu Lucullus şi prin scandalurile stîrnite prin taberne. Ordonase contubernalului ca un decurion, însoțit de cîțiva legionari, să meargă la negustorul Synethus, să-l aducă neîntîrziat pe Rundacitulp. Ceruse să-l anunțe şi pe tribunul Decius Sabinus. Împreună cu el, spera să scoată adevărul de la cel ce se socotea urmaş al regilor daci şi viitor rege al Daciei libere, stabilind totodată ce rol avea Sargetius în acea acțiune. Tribunul veni repede. Înalt, cu părul roşu, cu ochii verzi-cenuşii şi cu gîtul gros, arăta ca un gladiator ajuns la gradul de tribun. La această asemuire contribuia şi cicatricea lungă ce-i brăzda obrazul drept, din susul urechii pînă sub bărbie, semn al unei napraznice lovituri de spadă, primită în bătălia cu goții de la Abrittus, acolo unde îşi găsise moartea împăratul Decius. Se aşează pe scaun, după ce rosti salutul obişnuit față de comandantul său. Cercetîndu-l, ochii mari şi negri ai procuratorului nu-l găsiră neliniştit de chemare, lucru care îl făcu să se enerveze:

— Poate să se şi prăbuşească imperiul, tribune, şi tu tot cu aceeaşi nepăsare ai să priveşti cele ce se întîmplă!

— Dar ce, chiar s-a petrecut ceva? A venit ordinul că se retrag legiunile din Dacia? îl întrebă, întorcîndu-se greoi în scaun, împiedicat în mişcări de tunica prea strîmtă pentru trupul lui masiv.

— Eşti numai cu gîndul la plecare!

— Şi la lupte, cînd am cu cine să le dau.

— Poate că ai să ajungi general, comandant al noii armate a Daciei libere! Cel mai de încredere şi mai încercat militar al noului rege!

— Ce vorbe sînt astea, Iustus Valentinus?!

— Socotesc că un comandant de cohortă ca tine, care — ştiu eu ce gînduri nutreşti?! — nu-şi informează superiorul că în Porolissum s-a ivit un pretendent, ce se dă drept urmaş de-al lui Decebal şi se pregăteşte să devină rege la momentul prielnic, înseamnă că a şi trecut de partea lui!

Rîsul gros al tribunului făcu să răsune încăperea:

— Şi tu crezi asemenea poveşti? Le-am auzit şi eu, dar nu le-am luat în seamă. De fapt, dacă împăratul părăseşte Dacia, n-avem ce pierde. Cei ce rămîn vor trebui să aibă şi ei o căpetenie, un rege, ceva... Cine va fi acela, nu ne interesează.

Nepăsarea cu care vorbea tribunul îl irită pe procurator şi-l făcu să ridice tonul:

— Tu uiți că Dacia lui Decebal începuse să fie un pericol pentru Roma? Dacă se repetă...

Tribunul îl privi mirat.

— Dacia lui Decebal, Iustus Valentinus, adică acea Dacie de atunci, plină de oameni viteji, cumpătați, cu dragoste de neam, nu asta de astăzi, locuită de un amestec de neamuri ce s-au contopit.

— Crezi că şi-au uitat toți obîrşia, Decius Sabinus? Cei ce se ştiu cu sînge dac mai speră.

— Şi asta e tot nimic! Şi apoi, Iustus Valentinus, să fim drepți: ei se cred acasă, pe pamîntul lor. Eu, cum ştii, sînt de neam gal. Dacă aş fi trăit în Galia...

Tribunul tăcu, văzînd uşa deschizîndu-se. Rundacitulp intră, călcînd stăpîn pe sine, îmbrăcat cu tunică frumoasă, din cel mai scump postav adus de prin părțile orientului, peste care purta o pelerină cu falduri bogate, căptuşită cu blană de lup, uşoară, cu păr mărunt. Era pregătit să înfrunte orice amenințare din partea procuratorului, şi totodată să se arate

cît mai mlădios, punîndu-şi în joc toată iscusința şi şiretenia. La rîndul său, Iustus Valentinus nu se aşteptase să vadă un tînăr aşa de vioi, cu atîta distincție în ținută. Se găseau față în față doi oameni porniți să se înfrunte. Ceea ce întărea hotărîrea lui Rundacitulp era încrederea fără limite în Sargetius, bărbat curajos şi măsurat în toate, vlăstar al tarabostilor din neamul Dicomes de la Carsidava. Se hotărîse să braveze în fața procuratorului, pătruns de convingerea că el şi ceilalți luptători — Diurpanneus, cu daci liberi de dincolo de munți; Pollio, cu sclavi fugari, al căror număr începuse să crească; Offas, cu cei din Colegiul săracilor — erau gata să înfrunte orice pericol la chemarea sa.

De unde înainte se gîndise să-l țină în picioare şi la distanță pe periculosul pretendent, Iustus Valentinus îi arătă un scaun în partea opusă, față în față cu tribunul.

— Aş vrea să ştiu mai întîi, începu el, care îți este numele adevărat: Euphoros sau Rundacitulp.

— Amîndouă, Euphoros-Rundacitulp! răspunse fără grabă. Aşa este astăzi în Dacia, mai toți sîntem urmaşii celor contopiți pe aceste meleaguri. Din partea bunicii dinspre mamă am primit numele de Euphoros, iar pentru tata, am fost numai Rundacitulp.

Procuratorul nu bănui că cele auzite erau scorneli ticluite la iuțeală. De fapt Rundacitulp chibzuise mult asupra răspunsurilor, atent să prindă rostul chemării sale acolo.

— Aşadar, ai şi ceva sînge dac? interveni tribunul.

— Poate chiar mai mult! răspunse fără să ezite.

— Curios! murmură procuratorul. Cei de sînge dac sînt mai bălani, la față, păr, ochi. Tu arăți curat grec...

— Asta nu e totdeauna regulă, Iustus Valentinus, se grăbi tribunul. Eu am văzut copilul unei evreice brunete, pe care îl avusese cu un centurion de neam gal. Ei bine, micuțul era aidoma mamei, fără nici un fir de păr blond.

— Să zicem! Te asemeni mult cu unchiul tău Synethus. Dar asta nu schimbă cu nimic gravitatea încercării tale, continuă procuratorul. Ce te-a făcut să te gîndeşti că ai putea deveni rege al Daciei? Îți dai seama în ce situație te-ai pus?

Asculțîndu-l, Rundacitulp tresări: înțelesese. Cu iuțeala fulgerului, în minte îi apăru imaginea Marcianei. Se încrezute mult în ea, o îndrăgise şi mai mult, îi făcuse unele destăinuiri.

— Oricine se socoteşte pretendent este duşman al împăratului, al imperiului, iar eu am datoria să...

— Dar eu nu m-am gîndit niciodată să iau locul celui ce stăpîneşte Roma, imperiul... Îl întrerupse, întărindu-şi curajul.

— Cum ar putea cineva să ajungă rege al Daciei altfel, decît punînd la cale o răscoală, încercînd să alunge legiunile de aici? De unde ai tu acest drept?

Rundacitulp trase de sub tunică pergamentul scris de Sarmis şi-l întinse procuratorului, răspunzînd în acelaşi timp la întrebare:

— Dacă străbunicul meu a fost ales de Sarmis să-l urmeze ca rege al Daciei, strănepotul lui are acelaşi drept, în clipa cînd țara dacilor va fi din nou liberă!

— Cînd va izgoni legiunile? strigă Iustus Valentinus.

— Nu, cînd vor părăsi ele acest pămînt, din ordinul Romei. Se petrec astăzi, continuă el după o scurtă ezitare, mari prefaceri în lume, schimbări pe care nu le mai poate opri nici Roma, nici împăratul. Din fierberea ce cuprinde popoarele vor ieşi noi aşezări...

Cine îl cunoştea pe Metrobius, nu se putea să nu înțeleagă că Rundacitulp folosea cuvinte reținute din prelegerile filozofului sclav, ascultate de el la Colegiul săracilor.

— Aceste prefaceri, continuă cu mai multă aprindere, se vor înfăptui din ciocnirea a două puteri de nestăvilit: de o parte, noua credință în învățătura galileanului, iar de cealaltă, năvălirile barbare dinspre răsărit şi miazănoapte. Colosala înfruntare va duce la schimbarea lumii: se va destrăma imperiul, va slăbi puterea Romei, vor fi altele gîndurile şi legăturile oamenilor. Poporul rămas în Dacia va avea nevoie, Iustus Valentinus, de un conducător. Dacă acea căpetenie voi fi eu sau altul, acest lucru nu văd de ce l-ar mai interesa pe împărat, din moment ce legiunile vor părăsi meleagurile noastre! Pentru asta nu înțeleg de ce eşti atît de supărat.

Procuratorul şi tribunul se priviră unul pe altul stînjeniți, impresionați de cele auzite. Ascultîndu-l, Decius Sabinus se gîndea la Galia lui, cu înflăcărare, învăluindu-l pe Rundacitulp într-o undă de adîncă prețuire. Vedea cu mintea apropierea eliberării popoarelor.

— Tot ce ai rostit sînt gînduri de duşman al imperiului! curmă procuratorul tăcerea ce domni un timp. Datoria mea este să te trimit legat la guvernatorul de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, însoțit de o gardă

puternică. Se ştie că toți pretendenții prinşi şi-au sfîrşit zilele în spînzurătoare.

Iustus Valentinus vorbea cu ton potolit, lipsit de o hotărîre fermă, ca şi cum el însuşi se îndoia de cele rostite. Nesiguranța şi neconvingerea lui nu le scăpă Rundacitulp. Prinse momentul şi trecu pe o poziție de apărare, fără să slăbească atacul:

— Pentru imperiu, Iustus Valentinus, reluă el cu mai multă fermitate, viața unui om nu contează. Trebuie să căutăm însă ceva mai adînc în firea lucrurilor — erau cuvinte folosite des de Metrobius — să privim pe deasupra timpului şi a depărtărilor, să vedem ce s-ar putea petrece. După mine, imperiul nu este altceva decît oamenii şi popoarele ce trăiesc între hotarele lui. Nu socoteşti că ar fi bine pentru Roma, pentru imperiu, ca în Dacia sortită de zei să devină un fel de via gentium, să existe o căpetenie, un rege supus Romei, care să-i apere aici hotarele atît de nesigure? Eu ast-fel de gînduri nutresc, Iustus Valentinus! Sînt gata să mă leg că Dacia va rămîne mai departe supusă împăratului! Asta numai dacă legiunile vor fi retrase dincolo de Danuvius, altfel...

— Altfel, ce? întrebă tribunul nerăbdător, uimit de cele auzite, gîndindu-se la o amenințare.

— Altfel nu se va porni nici răscoală, nici luptă cu legiunile, nici semănare de ură între cei care mai au în ei mîndria că sînt urmaşi ai dacilor şi ceilalți.

Rundacitulp prinsese bine momentul. Pornirea lui Iustus Valentinus se muiase, iar pe tribun îl socotea de partea sa. Continuă pe un ton mult potolit, ceea ce plăcu procuratorului:

— Dealtfel, nu uit că dacă m-ar împinge zeii cei răi să fac vreun pas greşit, n-aş fi lăsat. Îl am lîngă mine pe Sargetius, un bărbat brav, cinstit, sincer, care m-ar opri la timp. N-ar mai fi nevoie să mă socoteşti tu duşman, Iustus Valentinus, pentru că în clipa cînd mi-ar descoperi trădarea, aş fi un om cu desăvîrşire pierdut!

— Depinde! Trădător al cui?! murmură procuratorul.

— Al imperiului, al împăratului! răspunse cu convingere, deşi ştia că în sufletul lui Sargetius trădarea se înțelegea numai a Daciei, a celor ce se trăgeau din daci.

Tribunul se săltă de pe scaun şi începu să măsoare încăperea cu paşi rari, cu zgomotul pierdut în covorul gros şi moale.

— Eu zic să-l lăsăm în pace, Iustus Valentinus. Aşa cum stau lucrurile, nu văd nici un pericol din partea lui. Şi apoi, continuă el după o clipă de gîndire, poate că legiunile nu vor fi retrase de aici niciodată.

Procuratorul îl asculta, clătinînd din cap aprobator, în timp ce privea spre uşa deschisă de contubernal. Intră grăbit Lucullus.

— Toți zeii să-ți dea sănătate, tată! salută el din mers, îndreptîndu-se spre un scaun. Am venit pentru ceva uimitor, care va face faimă Porolissumului!

— La ce trăsnaie te-ai mai gîndit?! îl întrebă mirat, învăluindu-l într-o privire caldă, părintească.

De cînd se împrietenise cu Metrobius, Lucullus se potolise cu totul. Chefurile şi scandalurile de altădată deveniseră simple amintiri. Rar mai făcea cîte o petrecere, însă şi aceea cu destulă cumpătare şi linişte. Iustus Valentinus aflase şi, pe măsură ce văzuse schimbări în bine la fiul său, pe care îl socotise pierdut, tot mai mult îl prețuia pe înțeleptul sclav.

— Nu e trăsnaie, tată. Prin ceea ce vrem noi să facem, Porolissumul va porni înaintea Sarmizegetusei!

— Adică al Ulpiei Traiana! îl corectă bătrînul.

— Tot una e. Eu şi Metrobius ne-am gîndit să înființăm o şcoală de înaltă învățătură, o academia. Ca la Roma, la Atena şi la Alexandria din Egipt. Vor veni să asculte prelegerile noastre mulți tineri din Dacia, dornici de învățătură. Viața va pulsa aici mai vie, mai frumoasă, mai luminoasă. De mult nutream în suflet această dorință, însă abia astăzi am reuşit să-l fac pe Metrobius să-mi promită ajutorul său. Va fi minunat, tată!

— Cum, să fii ajutat de un sclav?

— Sclavia lui e cu cîntec, tată, bănuiesc că ne ascunde ceva. O vom lămuri şi pe asta mai tîrziu. Va veni şi el să asculte prelegerile, continuă, arătîndu-l pe Rundacitulp, precum şi Sargetius, şi mulți alții. Poate că o să vii chiar şi tu, cu tribunul...

— Vom face o academia, Lucullus! Mă bucură că ți-ai găsit un scop în viață. Va fi şcoala a doi filozofi: Metrobius şi Lucullus, al căror renume se va întinde pînă departe. Acum e timpul să mergem la masă. Voi puteți pleca, eu mai rămîn puțin cu Rundacitulp.

După ce tribunul şi Lucullus ieşiră, procuratorul îl luă de braț pe Rundacitulp şi-l împinse spre fereastră:

— Eşti tînăr şi ambițios, dar mai gîndeşte-te. Nu te arunca într-o rătăcire plină de pericole, şi nu scăpa nici o clipă din vedere că ai pe

Sargetius lîngă tine. În el clocoteşte sînge dac. N-aş vrea să-ți dai seama prea tîrziu, cînd nimeni nu te-ar mai putea scăpa de răzbunarea lui!

CAPITOLUL III
NAVALIREA HOARDEI

1

Procuratorul privea de la fereastră mişcarea de pe via Septimia, între for şi amfiteatru. Venise primăvara. Soarele trimitea revărsări de lumină peste grădinile cu pomi înfloririți.

Prin mulțimea zgomotoasă şi veselă, Iustus Valentinus descoperi pe Metrobius şi Lucullus, vorbind şi gesticulînd înconjurați de mai mulți tineri. În Porolissum luase ființă academia dorită de ei. Începutul fusese modest, însă cu vremea numărul celor ce veneau să asculte prelegerile se mărise, atraşi de talentul şi gîndirea sclavului filozof. La cîteva prelegeri participase şi procuratorul, însoțit de tribun şi de centurionii cohortei. Viața lui Metrobius se schimbase, se bucura de libertate, umbla îmbrăcat cu tunică din stofă scumpă, era admirat şi respectat. Înrîurirea lui se făcuse atît de mult simțită, încît îndată după topirea zăpezii, tinerii din Porolissum începură să iasă la plimbare în tunici asemănătoare cu ale sclavilor. De cînd se înființase academia, un suflu nou de viață se simțea peste tot: mai multă agitație, mai mult optimism, discuții mai aprinse şi — ceea ce părea cu totul curios celor în vîrstă — sclavii socotiți în rîndul oamenilor, fără desconsiderare, fără batjocorire.

Procuratorul îi urmări cu privirea pînă se pierdură în mulțimea ce se ducea şi venea dinspre amfiteatru. Nu reuşea să-şi schimbe gîndul de la Metrobius. L-ar fi făcut de mult libert, pentru că o lege nouă dată de senatul de la Roma prevedea ca sclavul care fugea şi cerea protecția oficiului public, după gravitatea faptelor puse în sarcina stăpînului, putea să fie trecut în rîndul sclavilor publici. În virtutea acelei legi, în calitatea sa de procurator, ar fi putut împinge lucrurile pînă acolo, încît să-l elibereze. Ceea ce nu reuşea să înțeleagă Iustus Valentinus era refuzul hotărît al sclavului de a cere ajutor unui oficiu public. Faptul că Laetius Vitalis nu se

învoia să-i redea libertatea, n-ar fi constituit o piedică, dacă el ar fi dorit-o. De la Metrobius gîndul său trecu pe nesimțite la tribunul Decius Sabinus. Întîrzierea lui îl îngrijora. Ar fi trebuit să se înapoieze încă de ieri, aşa cum îi dăduse dispoziții la plecare. Trecuseră zece zile de cînd fuseseră chemați la Ulpia Traiana Sarmizegetusa toți comandanții de legiuni şi de cohorte din Dacia.

Se întoarse de la fereastră şi se îndreptă spre masa de lucru, pregătit să citească rapoartele aduse de curieri în cursul dimineții, cînd intră contubernalul, raportînd că tribunul sosise şi cerea să fie primit. Vestea îl învioră.

— Am întîrziat, Iustus Valentinus, începu Decius Sabinus, cu fața împietrită, ştergîndu-se de sudoare. Trebuia să aflu cît mai multe despre cele petrecute dincolo de Danuvius.

— Din nou o revoltă a vreunui general, care vrea să devină împărat? Toți au prins poftă să ajungă stăpîni ai Romei!

— Nu, Iustus Valentinus, e altceva, mai grav. Alaltăieri a ajuns la Ulpia Traiana Sarmizegetusa vestea că goții, mulți ca frunza şi ca iarba, au pătruns în Moesia, hotărîți să se stabilească definitiv în cîmpia mănoasă a Traciei. Populația fuge îngrozită, hoardele pîrjolesc totul în calea lor. Guvernatorul a şi primit ordin să trimită într-acolo o parte din cohortele legiunilor din Dacia, iar împăratul se pregăteşte pentru o grea bătălie cu ei. Ce zici de astea, Iustus Valentinus, nu crezi că şi noi sîntem în pericol?

— Ce să zic? Nu te ştiam atît de fricos!

— Ce ne facem dacă Moesia va fi cucerită? Goții se vor întoarce împotriva Daciei şi o vor cotropi!

— Chiar eşti de nerecunoscut, tribune! Tu ai uitat bătăliile în care hoardele lor au fost decimate? Te asigur că şi de data asta legiunile Romei le vor trece printr-un nou măcel.

— Nu e totuna, Iustus Valentinus! Atunci au fost puțini, doar cîteva zeci de mii. Acum se vorbeşte de două sau trei sute de mii de barbari. Mai mulți decît armata Romei.

Tribunul tăcu. Auzea afară strigăte al căror înțeles nu-i venea să-l creadă:

— Gepizii! Năvălesc gepizii!

Decius Sabinus se repezi spre fereastră. Văzu mulțimea fugind îngrozită. În fața clădirii se opri un decurion, descălecă în grabă şi se repezi înăuntru. Tribunul alergă spre uşă. Reveni însoțit de curier:

— Spune că o hoardă de gepizi a atacat castrul cel nou de pe Samus, i-a zdrobit pe apărători şi continuă să înainteze în goana cailor. Jefuiesc, omoară, iau captivi, dau foc fermelor şi vicurilor...

— Opreşte-te, tribune! strigă procuratorul, săltîndu-se de pe scaun. Un comandant militar nu se pierde la aflarea unui pericol! Ia spune, decurioane, ce s-a petrecut acolo?

Decurionul înainta un pas, pregătindu-se de salut.

— Lasă, nu e vreme de salut, raportează mai repede!

— Gepizii au trecut peste Samus la ivirea zorilor, începu el, însă nu ne-a prins nepregătiți, aflasem din timp apropierea lor. Centurionul Flavius Quintus a scos din castru mai mult de jumătate din centurie şi a ascuns-o într-un loc, de unde putea să-i lovească mai uşor. Cînd gepizii au dezlănțuit atacul, noi cei de afară le-am căzut în spate. A fost o bătălie cruntă, dar scurtă. Soarele nu se ridicase mult pe cer cînd hoarda s-a îndepărtat urlînd, în goana cailor, pierzîndu-se în pădurile din lungul rîului. O parte din castru a ars. Pierderile noastre n-au fost prea mari. Aşa mi-a ordonat centurionul să raportez.

— Şi altceva?

— Centurionul Flavius Quintus se temea, reluă decurionul, că s-ar putea ca gepizii să se îndrepte încoace, spre Porolissum. Centuria noastră a rămas în apropierea castrului, dar a trimis iscoade pînă departe în jur.

Procuratorul redeveni militarul încercat:

— Decurioane, pleci imediat înapoi şi raportezi centurionului că ordinul meu este să rămînă pe loc, să lupte cu năvălitorii pînă la sacrificiu! Va primi neîntîrziat ajutorul nostru. Hoarda care înaintează spre noi va fi zdrobită!

Decurionul salută şi ieşi. Procuratorul se întoarse spre tribun cu un surîs ce oglindea nelinişte:

— Înainte de venirea ta, am admirat de la fereastră frumusețea acestei zile de primăvară, fără să bănuiesc că mă aşteptau atîtea griji şi necazuri. Tribune, nu avem timp de pierdut, trebuie să facem pregătirile şi să pornim în grabă!

În tot Porolissumul se întinse ca fulgerul vestea năvălirii gepizilor. Pretutindeni se iscă panică, mulți începură să caute locuri mai ferite de ascuns, sau se gîndeau să fugă spre Napoca. Apoi, cu trecerea timpului, se potoliră. Bărbații se adunară în grupuri pe ulițe, discutând cu aprindere zvonurile, îndreptîndu-se spre for, în apropierea căruia era oficiul public al

procuraturii, nerăbdători să afle veşti noi. Pentru cei mai în vîrstă erau încă proaspete în minte cele petrecute cu cincisprezece ani în urmă, pe timpul domniei împăratului Gallienus, cînd Porolissumul fusese împresurat de năvălitori, iar zidurile castrului de pe dealul din apropiere dărîmate. Alungarea lor se făcuse după lupte grele, cu ajutor sosit în grabă de la Napoca şi Potaissa.

Printre cei ce aşteptau în for alte veşti era şi grupul format de Sargetius, Metrobius, Lucullus şi Offas, ce stătea retras lîngă casa augustalilor. Vorbeau cuprinşi de îngrijorare. Gîndul lui Sargetius alerga spre fermă, unde se aflau de cîteva zile Opilia şi Alliana. Îşi punea speranța în Diurpanneus şi Pollio, amîndoi ascunşi cu cetele lor la stîna de sub dealul ce se înălța dincolo de fermă, spre răsărit. Nu bănuia că gepizilor le venea mai uşor să se îndrepte spre Porolissum, dacă urmăreau să dea mai întîi lupta, să zdrobească centuriile care apărau granița, apoi să pornească la jefuire şi la luarea de captivi. Peste grupurile adunate se întinse un val de teamă în momentul cînd trei centurii coborîră din castru, pe lîngă amfiteatru, îndreptîndu-se spre miazănoapte. Zvonurile se întețiră: unii spuneau îngroziți că gepizii se apropiau în goana cailor, alții că s-au oprit undeva pe rîul Samus, în partea unde cîmpia era mai largă, mai bogată. Spre seară se întinsese din nou panica, cei mai fricoşi părăsiră casele şi porniră în grabă pe drumul spre Napoca. Şi tot spre seară, Sargetius, Metrobius şi Offas cerură contubernalului să-i introducă la procurator. Acesta îi primi imediat.

— Sargetius, n-ai plecat la fermă să aduci fetele?! întrebă mirat, ridicîndu-se de pe scaun. Metella e tare îngrijorată!

— Nu, n-am plecat, Iustus Valentinus. În calitatea mea de quattorvir nu trebuie să părăsesc Porolissumul. Am trimis acolo doi oameni de încredere. În aceste momente de grele încercări, poate că va fi mai multă nevoie de mine aici.

Procuratorul se lăsă din nou pe scaun, făcîndu-le şi lor semn să se aşeze.

— Aşa! Acum să-mi spuneți de ce-ați venit. Vreți să luptați împotriva năvălitorilor, alături de centuriile păstrate aici pentru apărarea Porolissumului?

— Vrem ceva mai mult, Iustus Valentinus, răspunse Sargetius, aşezîndu-se pe scaunul cel mai apropiat de masă. Ne gîndim să întărim

apărarea, să-ți venim în ajutor cu forțe mai puternice, socotind că nu este de pierdut nici o clipa.

— Am trimis curieri la Napoca şi la Potaissa, legiunea va porni încoace cîteva centurii. Înțeleg ce vreți voi, dar e greu să strângi oameni de încredere, hotărîți să lupte.

Sargetius întinse mîna spre Metrobius şi spre Offas:

— Venirea lor nu-ți spune nimic, Iustus Valentinus? Metrobius este la academia idolul tineretului, iar Offas — magisterul Colegiului săracilor din Porolissum.

— Ei şi? Ce pot ei să facă?

Făcînd semn lui Sargetius, Metrobius se grăbi să răspundă:

— Eu de mult am înțeles, Iustus Valentinus, că cei tineri reprezintă o forță puternică. Totul este să ştii să-i înflăcărezi, să-i faci să te asculte şi să te urmeze. Ei, tinerii, cînd sînt convinşi de adevărul unei cauze, se aruncă în luptă cu tot sacrificiul, iar însufleţirea lor nu cunoaşte margini. Cu voia ta, Iustus Valentinus, vreau să strîng pe cei care îmi ascultă prelegerile, să-i organizez pe grupe de luptă şi mîine în zori să vin cu ei alături de cele două centurii oprite aici!

— Asta vrem să facem şi noi, cei din Colegiul săracilor! urmă Offas. Vor fi mulți gata să lupte, alături de Sargetius. Cine ajută colegiul nostru mai mult decît el? Aşa ne-am gîndit, să pornim o dată cu ceilalți împotriva hoardei de năvălitori!

Mai înseninat la față, procuratorul se mişcă în scaun, privindu-i cu admirație şi recunoştință.

— Să ştiți că şi eu m-am gândit ca, în cazul unui pericol de nestăvilit, să chem populația în ajutorul centuriilor. Dacă sînteți hotărîți, sînt gata să vă dau tot sprijinul!

Plin de avînt, Sargetius se ridică în picioare nerăbdător:

— Nu numai sprijin, ci şi arme, Iustus Valentinus! De fapt pentru asta am venit. Avem nevoie urgentă de spade, sulițe, arcuri, săgeți şi scuturi. Şi mai este ceva: să dai ordin tribunului, plecat cu cele trei centurii, să nu atace hoarda, s-o atragă spre Valea Zimbrilor şi să aştepte sosirea noastră.

— Aşa, îmi place cum vorbeşti, Sargetius! Ai şi luat ton de comandant. Tu să fii căpetenia cetelor ce le veți forma! Vei avea şi armele necesare. Să nu avem odihnă pînă nu alungăm pe barbari!

Rămas singur, procuratorul reluă şirul gîndurilor de mai nainte de venirea lor. Vedea cu mintea marea încercuire în care se găsea: la miazăzi,

dincolo de Danuvius, goții, iar la miazănoapte, în apropierea sa, gepizii. Dacia romană se afla în pericolul de a fi ruptă de imperiu sau de a fi părăsită de Roma. În înlănțuirea reflecțiilor ce le făcea, îi apăru imaginea lui Rundacitulp. Un fior îi săgeta inima. Cei trei: Sargetius, Metrobius şi Offas nu acționau pentru el? Punînd mîna pe arme, nu vor porni o răscoală? Se cuvenea să fie atent, să le urmărească mişcările. Numai încrederea în Sargetius îl mai linişti.

Metrobius dovedi însuşiri alese. Strînse tinerii ce-i urmăreau prelegerile şi le vorbi. În plină noapte, ajutat de Lucullus, îi organiză pe grupe de luptă şi le distribui arme de la magazia cohortei. Dincolo, la Colegiul săracilor, Offas, cu sprijinul lui Sargetius, reuşi să strîngă numeroşi săraci şi să le dea arme. La ivirea zorilor, unitățile de luptă ale tinerilor şi săracilor, împreună cu cele două centurii păstrate pentru apărarea Porolissumului, porniră pe cărări tainice spre Valea Zimbrilor. În fruntea lor mergea procuratorul însoțit de Sargetius. Spre seară ajunseră la locurile stabilite pentru fiecare centurie şi fiecare pîlc de luptători din grupul tinerilor şi săracilor. Toată noaptea ce urmă, iscoade bine alese urmăriră mişcările din tabăra duşmană. Spre uimirea lor, în zori — când aşteptau cu încordare începerea luptei — se întinse fulgerător vestea că hoarda pierise în pădurile de dincolo de Samus. Ce se întâmplase? Năvălitorii aşteptau întăriri? Pregăteau o lovitură printr-un mare ocol, făcînd o manevră de încercuire? Fugiseră de teamă? Astfel de întrebări frămîntau pe procurator, în clipa cînd străjile anunțară sosirea unei solii de pace, trimisă de căpetenia gepizilor. În fața acestei situații, Sargetius ceru învoirea procuratorului şi porni în goana calului de-a dreptul prin păduri, spre ferma sa din cotul cel mare al rîului Samus.

2

După ce străbătea Porolissumul printre cartierele Marodava şi Serdos, pîrîul Zerdis ocolea templul lui Mithras şi Crîngul lui Pan, apoi se îndrepta spre răsărit, şerpuind printre dealuri până se vărsa în râul Samus. Acolo, la locul de întîlnire, pe malul stîng al Samusului, se întindea ferma lui Sargetius, rămasă moştenire de la bunicii dinspre mamă. Conacul fermei era o villa rustica, mai mică decît aceea de la Porolissum, fără atriu şi peristyl. În spatele villei, spre deal, se întindeau

două construcții lungi de lemn: într-una se înşirau încăperile-locuințe ale sclavilor, iar în cealaltă, magaziile şi staulele. Alături, pe o cuprindere mare de-a lungul Samusului, la vale, era ferma lui Laetius Vitalis, considerată de tabular drept cea mai întinsă şi bogată moşie din această parte a Daciei. Vecinătatea îl înfuria mult pe bogatul fermier, îl chinuia gîndul că urmaşul dacilor va rămâne stăpânul fermei sale, după părăsirea Daciei de către Roma. Mai departe, în susul Samusului se întindeau pădurile şi plaiurile pe care păşunau turmele lui Sargetius, iar în partea opusă, în josul apei, pe brațul de întoarcere al cotului rîului, erau pajiştile pentru turmele lui Laetius Vitalis. Pentru a ajunge de la o stînă la alta pe drumul cel mai scurt, trebuia trecut de două ori prin apa adîncă şi repede, de aceea ciobanii lor se vedeau foarte rar.

Aşezarea celor două stîne, despărțite de cotul împădurit al rîului, uşurase în mare măsură adăpostirea pe timpul iernii a cetei de daci liberi a lui Diurpanneus şi a celei de sclavi fugari a lui Pollio. Diurpanneus se ducea des la Porolissum, împins de dorul după Opilia şi de strădania de a o găsi pe Diegia. Totodată, era un bun ajutor pentru Sargetius şi Rundacitulp la pregătiri, pentru ziua cînd se va porni retragerea legiunilor. Încă din toamnă doi flăcăi din ceata lui plecară peste munți, cu îndemnul de a strînge cît mai mulți oameni şi a-i pregăti pentru luptă. Cît despre Pollio, focul lui rămăsese acelaşi: dorul de Dazia. Răbdase cu tăria dată omului de speranță, convins că venirea primăverii va aduce fata la fermă. Cînd se topise zăpada, Offas pornise spre Ampelum cu un car de vase, trăsese la taberna lui Tenax şi-l rugase să cheme pe Dazia cu tatăl ei. Sfîrşitul fusese aşa cum prevăzuse: dacul nu se încredea decît în oameni pe care îi cunoştea bine. Cu toată potrivirea răboajelor ce le aveau, bătrînul se arătase de neînduplecat:

— Te du să spui lui Pollio că pe fată i-o dau, că şi eu l-am îndrăgit mult, dar n-o poate lua de-aici nimeni făr-de el! De unde să ştiu că răbojul nu-i furat sau pierdut, ori că el n-a plecat la zei, doborît de vreun mişel? Să-mi las fata pe mîini străine, s-ajungă sclavă? Cînd o fi cu putință, i-o aduc eu!

Pollio se împrietenise cu bătrînul Hadciper, baciul turmelor, ajutîndu-l la treburi. Artemidorus, aciuat pe lîngă actorele Velleius, omul de încredere de la fermă, devenise un fel de vilic. Numai Timacus stătea mai mult cu sclavii fugari, ferindu-se să fie văzuți de oamenii lui Laetius Vitalis.

Aşa se desfăşura viața la fermă, cînd Opilia şi Alliana s-au hotărît să se ducă acolo, dornice să-şi desfete privirile la frumusețea pomilor înfloriți.

Apoi mai era şi noul oaspete al fermei: un pui de urs. Ursuleţul fusese găsit de sclavii lui Pollio scheunînd lîngă trupul mamei zdrobită de copitele şi străpunsă de coarnele zimbrilor. Dar sufletul de fată ascunde multe: Opilia ţinea să fie mai mult timp în apropierea lui Diurpanneus, iar Alliana ştia că Sargetius va veni acolo o dată cu începerea lucrărilor de primăvară.

În după-amiaza zilei cînd decurionul aducea la Porolissum vestea năvălirii gepizilor, Alliana şi Opilia se aflau lîngă ţarcul puiului de urs, înveselindu-se de ghiduşiile lui: se căţăra pe prepelecii înfipţi de Artemidorus, alerga prin ocol sau se urca pe ţarc pînă-l oprea plasa de curpeni, bine împletită, care acoperea tot bîrlogul lui. Fetele îl urmăreau cu încîntare.

În liniştea ce le înconjurau, auziră strigătele actorelui. Velleius le căuta. Avea vocea sugrumată de îngrijorare. Aflînd de năvălirea gepizilor, îşi pierduse capul. Diurpanneus era plecat la stînă, împreună cu Pollio. Cei doi oameni trimişi de Sargetius aduseseră actorelui cuvîntul stăpînului în legătură cu ascunderea fetelor, apărarea fermei şi împrăştierea turmelor sus în munţi, în caz de pericol. Se ştia din bătrîni că năvălitorii se fereau să dea luptă făţişă cu centuriile, căutînd să atace mai mult fermele şi stînele, pierind dincolo de hotar în păduri cu prăzile şi cu turmele. Diurpanneus se întoarse seara tîrziu şi, aflînd veştile, plecă împreună cu Velleius înapoi la Pollio. La stînă se sfătuiră şi cu bătrînul Hadciper, care văzuse în lunga lui viaţă multe năvăliri din miazănoapte. Strînseră la un loc sclavii fermei, pe cei din ceata lui Pollio şi dacii lui Diurpanneus şi îi împărţiră, unii pentru apărarea villei, iar alţii a stînei. Dimineaţa, oameni aleşi ca străji, se îndreptară spre locurile de pîndă. Ziua trecu în linişte. Spre seară panica se întinse dintr-o dată: la Velleius veni înspăimîntat Anicetus, actorele lui Laetius Vitalis — uită de ura dintre stăpîni — şi îi ceru ajutor. Oamenii lui luaseră urmele unei cete de gepizi, şi numai uniţi i-ar fi putut alunga. Totul s-a petrecut cu o iuţeală ameţitoare: actorele Anicetus lovi dinspre rîu, iar de la deal Diurpanneus cu Pollio. Prinşi ca într-un cleşte, gepizii sloboziră valuri de urlete, pierind în hăţişuri.

Alliana şi Opilia au stat mult timp în villă, cuprinse de teamă, cu toate că se simţeau împinse de curiozitate să vadă lupta. Ştiind că cetele plecate se aflau dincolo de ferma lui Laetius Vitalis, pe plaiul în urcuş dintre rîu şi pădure, în liniştea ce cuprinsese toată valea, fetele ieşiră din casă şi alergară spre fundul ogrăzii. De pe un dîmb priviră îndelung, cu mîinile streaşină la ochi, nereuşind să desluşească ceva prin pîcla groasă. În

încordarea şi îngrijorarea lor, nu simțiră nici o mişcare prin tufişurile din apropiere, pînă în clipa cînd brațele puternice a doi gepizi le-au strîns cu putere, le-au astupat gurile şi au dispărut cu ele în pădure. Privindu-i, fetele se îngroziră de chipurile înfricoşătoare ce le purtau în goana cailor: plete lungi, arămii, slinoase, lungi pînă peste umeri, ochi spălăciți cu căutături crude, fălci puternice, mustăți pleoştite şi bărbi încâlcite.

Se lăsă seara şi apoi noaptea. Ei străbăteau fără oprire păduri neumblate, văi cu povîrnişuri repezi, plaiuri întinse şi înainte de ivirea zorilor sosiră în tabără. Duseră fetele în fața lui Gerthorund, căpetenia hoardei, un bărbat tînăr, voinic, cu părul auriu, fața sîngerie şi pieptul lat, îmbrăcat cu un fel de tunică din blană de lup, bine rostuită pe trup. Pătrunse de răcoarea nopții şi de spaimă, se îngroziră la vederea lui. Nu pricepură nimic din tot ce vorbeau cei ce intrau şi ieşeau din cortul căptuşit cu postavuri colorate, pardosit cu covoare groase, pînă în clipa cînd îl aduseră pe un moşneag, un captiv pe care căpetenia îl ținea ca sclav şi îl folosea ca tălmaci.

Cînd Gerthorund află că în puterea lui se găsea nepoata procuratorului, izbucni într-un hohot nestăvilit de rîs şi bătu cu piciorul în pămînt. Porunci să se pregătească un cort bun pentru fete.

3

Sub un fag de la marginea unei poiene din pădurea în care spregătise lovirea gepizilor, procuratorul aştepta solia năvălitorilor. Ziua frumoasă de primăvară era spre sfîrşit, soarele coborîse către crestele munților. Două zile Metrobius, Lucullus şi Offas alergaseră fără răgaz, îndeplinind tot ce le ceruse Sargetius, iar Rundacitulp îl urmase pe quattorvir pretutindeni. În scurtul răstimp de încordare, procuratorul nu scăpase din vedere pe Lucullus şi Metrobius. Sclavul filozof se bucura de respect printre tinerii din Porolissum.

Aşezat pe o buturugă, Iustus Valentinus cerceta pe rînd pe fiecare, cu gîndul pornit departe. Situația i se părea destul de încîlcită. Imperiul era şubred. Împărații se proclamau şi se alungau de armată. Răscoalele popoarelor asuprite de Roma se țineau lanț. Noua credință în învățătura galileanului schimba sufleteşte oamenii. Triburile barbare din afara imperiului năvăleau în hoarde nepotolite, jefuiau, omorau, şi se retrăgeau

fulgerător. Cu toate acestea se obişnuise, însă de două zile îl frămîntau alte gînduri, lipsite de conturare. Întrezărea prin negura viitorului ridicarea unor impresionante puteri noi, emanate de la cei mulţi: săracii şi sclavii. Nemulţumiţi de soartă, se vor uni, vor lupta sfărîmînd totul, aducînd îndreptări noi. Apoi mai erau şi tinerii. Şi ei reprezentau o forţă, şi ei începeau să vadă lumea cu alţi ochi; pentru mulţi sclavia era o stîlcire a demnităţii omului. De la tineri, gîndul îi reveni iarăşi la Metrobius. Iustus Valentinus începu să zîmbească. Intui că aceste frămîntări nu constituiau de fapt propriile sale idei, ci crîmpeie din prelegerile sclavului filozof. Ca o scînteie, un gînd îl fulgeră: Ce ar fi să-l descoasă de-a dreptul pe Metrobius? Pînă ce garda va aduce de la Sarnus solia gepizilor va trece timp. Dar gîndul ce-l fulgeră îl şi înfiora: dacă sclavul îl va înfrunta cu vorbe nepotrivite? Totuşi, se hotărî. Încercarea tot trebuia făcută odată.

— Haideţi să rupem tăcerea! Spuneţi ceva, tu, Offas, ori tu, Metrobius! îndemnă el, căutîndu-şi o poziţie mai bună pe buturugă.

Offas îl privi încurcat. Despre ce ar putea să vorbească procuratorului? El ştia să frămînte şi să modeleze lutul, nu să vorbească frumos. Murmură tulburat:

— Eu... ce să spun? Să-l auzim pe Metrobius! El are totdeauna ceva de lămurit...

Privirile se îndreptară spre sclav. Îndemnul procuratorului nu-i răscolise liniştea. Începu să vorbească fără grabă:

— Vrei să rupem tăcerea, Iustus Valentinus?! Despre ce am putea să vorbim? De fapt, fiecare om poartă multe în suflet şi ele îi vin în minte mai ales în clipele cînd stă de vorbă cu sine însuşi. Gîndurile rămîn însă de cele mai multe ori în noi, nu ne încumetăm să le dezvăluim şi altora. Şi ştii de ce? Pentru că oamenii care stau de vorbă cu ei înşişi sînt îndeosebi sclavii şi săracii. Dacă cineva izbuteşte să se apropie de sufletele lor, să le cîştige încrederea, minţile acestor oameni se dezleagă, inimile lor se deschid.

Procuratorul îl învălui într-o undă de admiraţie. Făcu semn la toţi să se aşeze. Repetă îndemnul cu multă căldură:

— Spune mai departe, Metrobius! Zici că poţi să-i faci şi pe sclavi să-şi deschidă inimile?

— Cine nu le-a pătruns în suflete, Iustus Valentinus, nu are cum să-i înţeleagă. Aşa umiliţi şi chinuiţi, cum sînt, se simt oameni în momentele cînd stau de vorbă cu ei înşişi. Ştii ce devin ei în acele clipe, Iustus Valentinus? Nişte revoltaţi, gata să se ridice împotriva ordinii lucrurilor.

Atunci doresc să se întîmple ceva: potop şi cutremur, foc şi lavă, secetă şi uragane, să piară tot. Îi cunosc destul, suferința lor m-a zguduit adînc. Pentru asta am pornit în lume, să văd ce este sclavia, să pătrund cu mintea în gîndul sclavilor, să-mi dau seama ce...

— Cum vine asta?! îl întrerupse procuratorul, uimit peste măsură. Tu n-ai fost, tu nu eşti sclav?!

Metrobius îşi strînse fălcile. Sosise momentul să se destăinuie. Fața lui se împietri. Fusese furat de propriile-i reflecții, nu mai putea să dea înapoi:

— Nu, Iustus Valentinus! Nu sînt şi n-am fost niciodată sclav! răspunse cu un zîmbet plin de o linişte lucidă. Cu mine s-a petrecut un fapt nemaiîntîmplat vreodată.

Tribunul îşi descheie tunica şi-şi slăbi centura, tulburat de cele auzite. În fața sa se afla un om cunoscut de multă vreme, dar pe care totuşi în fond nu-l cunoscuse. Însă cel mai frămîntat părea Offas. Magisterul Colegiului săracilor îl avea pe sclav de mult timp ca ajutor. Ce se petrecea cu el?! Îl chinuiau duhurile rele?

— V-am răscolit sufletul, şi este de înțeles, continuă Metrobius. Să nu mergeți cu gîndul pînă acolo, încît să începeți acum să vă temeți de mine. Îmi pare rău că nu-i aici şi Laetius Vitalis. Dar, presupunînd că l-aş îmbuna cu vorbele mele, ce ar însemna un stăpîn de sclavi schimbat în bine, față de miile de schingiuitori? Nu stăpînii de sclavi să fie buni, ci sclavia să dispară!

Rundacitulp îl ascultase la început din curiozitate, apoi din interes. Cele auzite îl contrariau. Cum să se desființeze sclavia?! N-ar mai avea cine munci pămîntul fermelor, n-ar mai exista ajutoare pentru negustori! Şi ce s-ar face imperiul cu atîtea lucrări de drumuri şi de construcții publice? Nu se mai putu stăpîni şi-l întrerupse pe Metrobius:

— Cînd nu va mai fi sclavia, sărăcia şi foametea se vor întinde pretutindeni! Puterea regilor şi împăraților nu stă numai în armată, ci şi în numărul sclavilor. Puterea vine de la bogăție, iar aceasta la rîndul ei de la sclavie!

— Da, da, Rundacitulp! rîse Metrobius. Să ştii că nu greşeşti, în adevăr puterea purcede mai mult de la sclavie. Marii faraoni, regi ai Egiptului, depre care au rămas multe însemnări în piatră şi pe papiruse în biblioteca cea mare de la Alexandria, au reuşit să înalțe monumente uriaşe numai pentru că a existat sclavia, fiindcă au avut putere să facă din popor robi. Cît despre tine, Rundacitulp, cauți să fii de partea lui Synethus. Ce s-ar face bogatul şi lacomul negustor, sau unul ca Laetius Vitalis, fără sclavi?

Stînd cu coatele pe genunchi şi cu capul sprijinit în mîini, Lucullus îl privea dintr-o parte. Îşi aminti de „rătăcirile” sale filozofice, în taberna „La bogăția lui Cressus”. Încă de atunci încolțise în mintea lui gîndul că Metrobius nu este sclav. Oare cine ar putea să fie? Cu ce scop a înființat academia? Aceste întrebări, şi altele, îl făcură să nu dea importanță discuției despre sclavie. În cele din urmă, se hotărî chiar s-o curme:

— Schimbi firul vorbelor cum vrei tu, Metrobius. Despre sclavie am auzit multe de la tine. Dar cum se face că, deşi sclav, susții totuşi că nu eşti?

— Sînt Metrobius, şi trebuie să rămîn Metrobius-sclavul. Altfel prea mulți tineri din Porolissum ar fi zguduiți sufleteşte. Ei iubesc în mine, în egală măsură, filozoful şi sclavul. Acest lucru să nu te surprindă, de fapt de mult nu mă mai socotesc sclav, şi asta Iustus Valentinus a văzut-o. Laetius Vitalis nu se mai poartă cu mine ca un stăpîn față de sclav. Şi am înțeles de ce, mai ales de cînd academia din Porolissum a ajuns să fie cunoscută pînă departe. Dar v-am pus destul la încercare răbdarea. Tu ştii, Lucullus, am ascultat prelegerile lui Plotin şi pe ale lui Ammonius Saccas, am fost la Alexandria Egiptului şi la Roma, am umblat şi prin alte părți, dar nu ca sclav, ci ca om liber. Pe atunci eram tînăr, cunoşteam bine filozofia lui Pitagora, pe a lui Aristotel, pe stoici şi epicurieni. Toate aceste filozofii, chiar şi a lui Plotin, nu m-au ajutat să găsesc răspuns la întrebările ce-mi chinuiau sufletul şi mintea. Una din ele m-a frămîntat cel mai mult: de ce sclavii sînt socotiți de stăpînii lor în rîndul animalelor? Iată dar marea nenorocire a vremurilor noastre: o parte din oameni a înrobit pe cealaltă. Această frămîntare m-a împins să îndur un timp viața de sclav. Îmi dădeam seama că numai trăind alături de ei, suferind ca ei, îşi vor deschide inimile față de mine, voi reuşi să pătrund adînc în cugetul lor. Am trăit viața de sclav şi am căutat să fiu socotit cu adevărat sclav. În vremea aceea, aveam un prieten foarte apropiat sufleteşte, pe care îl iubeam ca pe un frate. Şi el mă avea în inimă la fel. I-am destăinuit ce gînd mă frămînta: vream să trăiesc viața de sclav timp de zece ani, apoi să redevin liber, să pun bazele unei filozofii a sclaviei, sau, mai bine zis, a unei filozofii împotriva sclaviei. Am făcut legămînt, l-am însemnat pe un pergament şi l-am întărit cu sigiliul unui oficiu public. La împlinirea celor zece ani, arătînd dovada scrisă, oricine mi-ar fi fost stăpînul, avea obligația să-mi redea libertatea, primind în schimb prețul plătit la cumpărarea mea. Pergamentul acela nu l-am luat cu mine, de teamă să nu-l pierd. Acum, cei zece ani s-au scurs. În

acest răstimp am schimbat şase stăpîni, unul mai rău decît altul. Dintre toți aici de față, numai Offas ştie că în urmă cu două săptămîni m-a căutat un negustor din Insula Rodos — acolo trăieşte prietenul meu — care mi-a adus pergamentul şi banii necesari răscumpărării. Aşadar...

— Dar nu va fi nevoie de nici un ban! izbucni procuratorul, tulburat peste măsură. Eşti liber, Metrobius! Ți-ai reluat libertatea chiar din clipa asta!

— Stai, Iustus Valentinus, îți cer puțină îngăduință, mai am ceva de spus. Aceşti zece ani mi-au dat putința să înțeleg îngrozitorul chin al sclavului: nu înfometarea, nici torturile, nu munca istovitoare, ci deznădejdea, năruirea oricărei speranțe. Aflat într-o astfel de stare sufletească, totul în el se destramă, devine mincinos, fură, linguşeşte, urăşte, pierde simțămîntul de om şi cade în rîndul animalelor. Iată dar care este înfiorătorul adevăr. Acum, Iustus Valentinus, înțelegi de ce tinerii din Porolissum s-au schimbat aşa de mult, de ce privesc cu alți ochi sclavia, socotindu-i pe sclavi ca pe nişte semeni egali lor. Dar va trece multă vreme pînă cînd toată lumea se va convinge de acest lucru.

— Aşadar, acesta eşti, Metrobius?! murmură procuratorul. Şi ce ai de gînd să faci? Pleci din Porolissum?

Metrobius rîse, ştergîndu-şi sudoarea de pe față.

— Am spus-o, Iustus Valentinus. Rămîn Metrobius, sclav eliberat şi sărac. Nu pot părăsi Colegiul săracilor şi pe Offas, nici pe Sargetius şi Lucullus, ori pe tinerii de aici, şi nici pe tine, Iustus Valentinus!

Procuratorul zîmbi mult înveselit — îi plăcuse încheierea — se întoarse şi-l căută cu privirea pe contubernal:

— Ce se aude? N-a sosit solia?

— Tocmai pentru asta am venit, răspunse acesta. Am văzut-o urcînd încoace cu garda noastră.

— Să-i aduci mai repede pe trimişii căpeteniei barbare!

Se ridică de pe buturugă. Îl mişcase mult cele povestite de Metrobius, de aceea schimbase vorba. Nu uită însă să răspundă dovezii de dragoste şi respect ce o avusese din partea omului învățat, care trăise în sclavie numai pentru a-şi potoli setea de cunoaştere, din năzuința de luptă împotriva răului:

— Îți sîntem recunoscători, Metrobius, pentru că ai îndrăgit aceste locuri. Şi, ca să-ți arăt înalta mea prețuire, mă leg în fața zeilor că, după ce alungăm pe gepizi şi ne mai liniştim, voi pune să se înalțe alături de for o

clădire asemenea unui templu. Acolo va fi academia din Porolissum, condusă de filozoful Metrobius!

În fața lui Iustus Valentinus se aduse solia lui Gerthorund, formată din bătrînul sclav tălmaci şi doi gepizi, unul tînăr, înalt, iar celălalt mărunt, mai în vîrstă.

— Ne rugăm zeului nostru pentru sănătatea ta! începu cel tînăr în limba lui, fără ca cei de față să înțeleagă vreo vorbă. Am venit cu gînduri bune.

Tălmaciul repetă în limba Romei cele spuse. Procuratorul răspunse la salut în numele împăratului.

— Căpetenia noastră, Gerthorund, vrea să trăiască în pace cu voi, romanii. De aceea îți va trimite înapoi fetele, pe Alliana şi pe Opilia! continuă cel tînăr.

Auzind rostit numele fetelor, Iustus Valentinus păli. Bătrînul tălmaci nu-l lăsă să se frămînte prea mult:

— Cele două copile au fost răpite de la o fermă. Una ne-a destăinuit că e nepoata ta. Ele se găsesc acum în tabăra lui Gerthorund şi, dacă nu te învoieşti cu ceea ce-ți cere, le va face sclavele sale, va pieri cu ele în pădurile fără sfîrşit de la miazănoapte.

Tremurînd, procuratorul privi în jur, căutînd pe cineva. Uitase că Sargetius plecase spre fermă.

Gepidul cel tînăr arătă condițiile, iar bătrînul le tălmăci:

— Gerthorund cere să-i dai pămîntul de dincolo de Samus. Vrea să se aşeze acolo cu hoarda lui. El se leagă să nu mai năvălească după prăzi. Dar şi tu trebuie să-l încredințezi că centuriile tale nu-l vor ataca. Va aduce fetele numai după ce va avea dovada că respecți înțelegerea.

Iustus Valentinus îşi pierdu de tot cumpătul. Privirea lui se tulbură. La o astfel de nenorocire nu se aşteptase. Se găsea prins între două condiții grele: pe fată — se gîndea la Alliana — nu putea s-o sacrifice, lăsînd-o în mîinile gepizilor, iar din cuprinsul imperiului nu înțelegea să cedeze nimic fără ştirea împăratului. Dacă Sargetius ar fi fost de față, ar fi putut amîndoi să ia hotărîre.

— Din granițele imperiului nu cedăm pămîntul cerut! interveni tribunul, văzînd că procuratorul se pierduse cu totul. Căpetenia voastră să se mulțumească mai bine cu o răscumpărare bună: aur, grîu, vite şi altele. Să ne dea fetele, să părăsească Dacia şi să nu mai năvălească peste hotarul nostru!

Solul cel tînăr se mulțumi să clatine din cap, semn că nu primea propunerea. De mult Gerthorund căuta un loc bun pentru a se aşeza cu hoarda. Întîmplarea cu răpirea fetelor o socotea drept un ajutor trimis de zei. Se pregăti să nu cedeze.

Văzînd că tăcerea se prelungea, Metrobius se ridică de pe buşteanul pe care sta şi începu să vorbească rar, fără ton de amenințare:

— Iustus Valentinus, îți vorbeşte acum un om liber, unul care n-a trecut prin viață fără să nu înțeleagă cele ce se petrec în jurul său. Socotesc că imperiul este destul de şubred. De acum înainte tot mai multe hoarde se vor năpusti peste hotarele lui, atrase de bogăție şi de o viață mai împlinită. Ele sînt întocmai ca fluturii şi gîzele de noapte: atrase de lumină, se reped spre flacără, fără să ştie că-şi ard aripile. Pătrunzînd în imperiu şi stabilindu-se într-un loc, aceste popoare năvălitoare se vor pierde repede, topindu-se printre cei în mijlocul cărora s-au aşezat. Se apropie frămîntarea cea mare şi contopirea neamurilor, Iustus Valentinus! Se vor trage alte hotare, iar între ele se vor vorbi alte limbi, izvorîte din amestecul graiurilor. Pentru ce atunci să te aşezi împotriva prefacerilor? De ce să nu fie salvate viețile şi sufletele celor două copile? Primeşte cererea gepizilor, întăreşte prin legămînt condițiile lui Gerthorund şi te vei convinge că, deşi ai pricinuit un rău, pe care şi aşa imperiul şi Roma nu l-ar simți, ai făcut ceva bun pentru cei ce trăiesc în Dacia!

Bătrînul sclav tălmăcise la răstimpuri gepidului tînăr cuvintele rostite de Metrobius. Pe măsură ce asculta, fața i se lumina de un zîmbet plin de speranțe. De cînd văzuse cele două fete nutrea pornirea ca, după liniştire, să-şi caute o astfel de soție.

Cei din jur aşteptau hotărîrea procuratorului. Nimeni nu bănuia ce frămînta el în minte. Grija de Alliana, asupra căreia se revărsa dragostea lui părintească, îl făcea să fie prevăzător. Se întoarse spre tribun, apoi spre decurionul ce comanda garda ce însoțise solia, şi ordonă:

— Decurioane, vei merge cu bătrînul sclav pînă în tabăra lui Gerthorund cu o solie din partea mea. Iei cu tine doi legionari. Pe aceşti doi soli gepizi îi declarăm ostateci. Ei nu vor fi eliberați, decît cînd ne vor aduce fetele!

— Dar Gerthorund nu le va da pînă nu va şti dacă te învoieşti să se aşeze pe pămîntul de lîngă Samus, lămuri bătrînul sclav tălmaci, apropiindu-se de procurator şi şoptindu-i: Pot să-i spun că ceri şi eliberarea

mea? Solul cel tînăr îi este frate, nu-l va lăsa în mîinile voastre. Mă voi ruga zeilor tot restul vieții pentru sănătatea ta!

Iustus Valentinus redeveni stăpîn pe sine. Nu se mai temea de viața fetelor. Rosti cu hotărîre:

— Să-i spui lui Gerthorund că primesc să se aşeze pe pămîntul cerut, îi las răgaz trei zile. Dacă va îndrăzni să se apropie de fete, cei doi soli vor fi spînzurați, iar hoarda lui nimicită!

Bătrînul sclav tălmăci gepidului tînăr cuvintele procuratorului, apoi părăsi poiana, însoțit de decurion şi de doi legionari.

4

Gerthorund ascultă pe bătrînul sclav, rîzînd cu poftă, pînă în clipa cînd acesta îi vorbi despre condițiile eliberării fetelor. Izbucni deodată, săgetîndu-l cu priviri pline de ură:

— Mi-ai trădat fratele, sclav ticălos! Nu se putea ca, văzîndu-te în mijlocul alor tăi, să nu încerci să-i ajuți. Trebuia să mă fi gîndit din timp la asta. Spui că te-a cerut şi pe tine? O să te dăm! Cum? Vom vedea! Cu romanii vreau să trăiesc în bună înțelegere. Ce va fi mai tîrziu, nu ştiu...

Tăcu. Apoi, parcă aducîndu-şi aminte de bătrîn, îl alungă. Afară, în întuneric, tălmaciul se opri, nehotărît încotro s-o apuce, frămîntat de înțelesul vorbelor auzite. Un gînd îi licări în minte: să asculte ce va mai spune Gerthorund. Porni înainte, înşelînd vigilența străjilor, făcu un ocol şi se apropie de cortul lui prin spate. Se înfiora cînd înăuntru răsună vocea groasă a căpeteniei gepide:

— Le vom da fetele! Ele sînt pentru noi un ajutor trimis de zeul nostru Wodan. Vom putea să ne aşezăm aici şi să trăim în pace cu romanii. Dar pe ticălosul de bătrîn, fiindcă ne-a trădat solia, îl vom omorî încercînd pe el săgețile!

Înfricoşat, bătrînul se îndreptă în fugă spre cortul unde ştia că se aflau fetele închise. În fața corturilor împrăştiate pe plaiul ce urca în pantă domoală, pîlpîiau flăcări deasupra vetrelor. Se ascunse într-un tufăriş, aşteptînd ca somnul să-i învingă pe cei ce mai stăteau în jurul focurilor. Cînd cocoşii taberei vestiră miezul nopții, se pregăti să pornească. Dar nu apucă să facă nici o mişcare, rămase țintuit locului. Cu tot auzul său slăbit de vîrstă, distingea alături un foşnet, ca şi cum cineva îl pîndea:

— Ieşi încoace, bătrîne! auzi de dincolo de tufăriş. Te caut de mult timp. Vrei să scapi fetele?

Recunoscu vocea. Era a unui flăcău gepid, crescut şi îngrijit mai mult de el. Ieşi, călcînd încet, bîntuit de îndoială şi teamă.

— De unde ştiai că sînt aici? Pentru ce mă cauți? îi

În fața lui, tînărul se contura în întuneric ca o pata neagră. Se opri în apropierea lui.

— Vreau să te ajut, moşule. Ştii cum se gîndeşte Gerthorund să-ți pedepsească trădarea?

— Am auzit, flăcăule! De tine nu mă feresc, vreau să fug, să fiu departe la ivirea zorilor, dar nu-mi dă pace inima să las pe cele două copile pradă deznădejdii. Încerc numai să trec pe lîngă cortul lor, să le şoptesc că în curînd vor fi eliberate. Durerea şi spaima din suflete nu cred că le lasă să doarmă.

Tăcu dintr-odată, auzind cum flăcăul rîde înfundat.

— De ce te bucuri? Tu nutreşti alte gînduri?

— Da, să le scap de aici. Nu trebuie să ajungi la cort, pentru că ele nu mai sînt acolo. Cînd a căzut întunericul, Gerthorund şi celelalte căpetenii aşteptau neliniştiți întoarcerea voastră, a soliei plecată la romani. Eu am dat fuga la fete. Poate că a fost spre norocul lor strădania ta de a mă învăța limba Romei. Le-am tăiat legăturile şi le-am scos din tabără. Acum stau ascunse în pădure. Mîine la revărsatul zorilor vor pleca mai departe. Aflînd că Gerthorund a pus să te omoare, m-am gîndit că singura ta scăpare a rămas fuga. Te-am căutat mult, pînă mi-a dat în gînd să te aştept prin preajma cortului fetelor. Să mergem la ele, bătrîne! Tu te vei descurca mai uşor, porneşti cu ele mai departe în plină noapte.

— Nu cumva pui la cale vreo ticăloşie, Grimhild?

— Aşa îți spune sufletul? Sînt crescut la pieptul tău, am învățat multe de la tine. Aş fi gata să plec cu voi, dar sînt gepid, duşmănit de romani.

Bătrînul îl îmbrățişa cu dragoste:

— Grimhild, feciorul meu, zeii îmi răsplătesc răbdarea şi căldura cu care te-am crescut şi învățat! Dacă ei îmi vor ajuta, voi face tot ce-mi stă în putere şi te voi lua la noi.

Mişcat adînc, tînărul îl apucă pe bătrîn de mînă şi se pierdu cu el în întuneric. Din tabără, se porni primul cîntat al cocoşilor, de după miezul nopții...

Soarele se înălțase către vremea prînzului. Bătrînul mergea înainte, iar după el fetele. După două zile de chinuri, spaima lăsase pe fețele lor semne care poate că nu se vor mai şterge niciodată. Opilia se ținea mai dîrză, se pregătise sufleteşte pentru viața de captivă. Alliana se mîngîia cu speranța că Iustus Valentinus va găsi o cale de înțelegere cu căpetenia gepidă. Şi mai era ceva: amîndouă păstraseră în suflete încrederea că aleşii lor — Sargetius şi Diurpanneus — nu vor cunoaşte odihna pînă nu le vor scoate din tabăra lui Gerthorund. Ținînd-o pe marginea unei păduri, bătrînul le îndemna la mers, urmînd o potecă bătută de fiarele din codru. Le povestea tot ce-i trecea prin minte, oprindu-se mai des la întîmplări legate de creşterea lui Grimhild. Ceea ce făcuse tînărul îl tulburase peste măsură. Într-un loc le ajută să treacă peste trunchiul unui copac doborît de furtună, le privi fețele palide şi începu să zîmbească:

— Dacă cineva m-ar vedea, şi-ar închipui că sînt dus de două zeițe, care vor să se înveselească luînd cu ele un moşneag, glumi el, pentru a le potoli teama.

— Zeițe chinuite! murmură Alliana.

— Da, fetele moşului. Cîteodată şi ele se lasă prinse şi purtate prin tabere de luptători, dornice să-şi mai petreacă timpul.

Se întoarse din nou şi le privi. Clătină din cap şi îşi continuă mersul vorbind:

— Să mă ierte zeii dacă păcătuiesc, dar voi nu arătați a fi romane, ci mai mult dace. În tinerețe, cu mult înainte de a cădea captiv, am stat cu centuria prin apropiere de Ampelum, pe valea rîului Aureus, unde am cunoscut fete de daci curați. Mă gîndesc ce s-or fi zbătînd tinerii ce v-au îndrăgit! Doar nu vor face nesocotința să pătrundă în tabăra lui Gerthorund. Gepizii sînt ca fiarele de codru cînd prind un duşman...

— Taci! Se aude ceva! şopti speriată Opilia.

Se opriră, ascultînd cu încordare. Pe povîrnişul de pe cealaltă parte a văii, printre tufişurile şi copacii rari, se iveau şi se pierdeau de-a lungul unei cărări mai mulți gepizi. Alergau în galopul cailor. Bătrînul le trase repede în dreptul unui desiş.

— Dacă zeii sînt cu noi, poate că nu ne-au văzut! le încuraja el. Să ne afundăm în pădure şi să grăbim mersul. Trebuie să vă țineți tari, fetelor!

Căutară să alerge prin locurile în care desişurile erau mai bogate în frunziş. În urma lor ropotele se auzeau tot mai aproape.

— Vin după noi! murmură Alliana îngrozită. Moşule, mai bine să stigăm după ajutor!

— Dacă ne aud, ne dăm singuri în mîinile lor. Să ne grăbim! În sus pădurea e mai deasă.

Nu înaintară prea mult. Caii gepizilor se vedeau aproape. Pădurea răsună deodată, pînă departe în susul şi josul văii, de strigătele fetelor, cerînd ajutor. Bătrînul căută în grabă un loc de apărare. Privirea îi căzu pe trunchiul unui fag, rupt mai sus de o statură de om, ros pe dinăuntru de putregai, formînd o scorbură adîncă. Se repezi şi împinse în ea fetele, iar el rămase afară, pregătit pentru luptă. După cîteva clipe se văzu prins între sulițele gepizilor.

— Ce, bătrîne, aşa de lacom eşti? Ai furat amîndouă fetele? Una nu-ți era de ajuns? rîse unul dintre ei.

— Înapoiați-vă la tabără şi spuneți că nu ne-ați găsit! îi imploră el. Mă voi ruga zeilor pentru voi!

— Vorbeşti ca şi cum nu l-ai cunoaşte pe Gerthorund! reluă cel ce glumise. Avem poruncă să te aducem înapoi, viu sau mort. Haide, scoate-le de acolo, să le urcăm pe cai. După atîta drum şi spaimă, trebuie că sînt frînte de oboseală.

Bătrînul îşi trecea privirea de la unul la altul, ținînd sulița bine strînsă în mîini, hotărît să se împotrivească, sacrificîndu-şi viața. Pentru el, acolo sau în tabăra lui Gerthorund, tot moarte era.

— Pe mine nu mă veți duce viu în fața lui! strigă el. Dacă aveți un pic de omenie în voi, lăsați-ne să plecăm departe!

Pădurea răsună de hohotele de rîs ale gepizilor.

— Ți-ai pierdut mințile, moşule? îl batjocori altul. Pe fete nu trebuie să ni le dai tu, le luăm noi. Cît despre tine, dacă vrei să fii dus mort la Gerthorund, o vom face şi pe asta!

Porniți să-l batjocorească pe bătrîn, gepizii nu simțiră că din partea de sus a plaiului se apropiau pe brînci mai mulți oameni. Deodată pădurea răsună de chiote de luptă. Două topoare, mînuite cu dibăcie de după trunchiurile fagilor, doborîră doi gepizi. Alt gepid căzu ca trăznit, izbit în cap de o măciucă.

Bătrînul nu apucă să se dumirească ce se întâmplă. Neclintit cu sulița în mînă, acoperea cu trupul său gura scorburii. Cei trei gepizi rămaşi în viață, văzînd pericolul, se avîntară spre desişul pădurii, nu înainte însă ca unul dintre ei să repeadă sulița în pieptul moşneagului.

Totul se petrecu repede ca o părere. Cînd ieşiră, fetele se văzură între Pollio, Artemidorus şi baciul Hadciper, amîndouă copleşite în egală măsură de bucurie şi întristare. Dar nu era vreme de pierdut. Cu multă îndemînare şi pricepere, Hadciper trase vîrful suliței din rană, puse frunze şi cîrpe pe pieptul bătrînului tălmaci, strîngîndu-l bine cu feşe, apoi îl rezemă de trunchiul scorburos.

— Sîntem plecați toți în căutarea voastră, povesti Pollio, aşezîndu-se pe o buturugă. Nu ştia nimeni ce s-a întîmplat şi încotro, s-o apucăm. Sargetius cu Diurpanneus vă caută în partea cealaltă, spre tabăra hoardei. Noi ne găseam dincolo de coama dealului, pe coastă. Dacă nu strigați, erați pierdute.

5

Toată noaptea Diurpanneus şi Pollio au răscolit pădurile şi văile din apropierea fermei, fără să dea de urmele fetelor. Spre ziuă, Timacus le aduse vestea că nişte tăietori de lemne întîlniți în partea dinspre apus zăriseră doi gepizi în galopul cailor, purtînd în brațe cîte o femeie. Dimineața Diurpanneus se gîndi să dea de ştire lui Sargetius, dar pînă la urmă se hotărî ca, însoțit de cei mai curajoşi dintre oameni, să pornească spre tabăra gepizilor, iar Pollio cu Artemidorus să facă un ocol spre răsărit şi miazănoapte.

În seara zilei cînd Sargetius sosi, găsi ferma aproape pustie. O bătrînă sclavă îi povesti cele întîmplate. Fără să-i mai aştepte, sări pe cal şi se îndreptă spre plaiul unde Gerthorund îşi avea tabăra. Abia spre ziuă reuşi să-l întîlnească pe Diurpanneus. Se sfătuiră îndelung. În plină zi nu se puteau apropia prea mult de năvălitori. Se hotărîră să pîndească orice mişcare în tabăra gepizilor. Nu aşteptară prea mult cînd printre tufişuri zăriră siluete de călăreți. Înaintau urmînd ocolurile largi ale unei poteci. Momentul nu trebuia pierdut. Sargetius sări ca o năluca asupra gepidului care mergea în frunte, încleştîndu-şi mîinile în gîtul lui. Amîndoi se prăvăliră de pe cai la pămînt. Spre cel de al doilea se aruncă Diurpanneus, tot aşa de fulgerător. Ceilalți gepizi — erau numai cinci — văzîndu-se înconjurați de o duzină de oameni — ceata de daci a lui Diurpanneus — nu încercară să se opună. Gepidul căzut în mîinile lui Diurpanneus se lăsă

moale, ca şi cum se bucura că fusese prins. Era Grimhild. Numai Sargetius cu gepidul doborît se menţineau în încleştare.

— Dacă asta a fost voia zeilor! rosti Grimhild în limba Romei, fapt care îl miră pe Diurpanneus. Mă văzui şi în mîinile romanilor!

Ceilalţi se dădură într-o parte, privind lupta pe viaţă şi pe moarte dintre cei doi. Cînd Grimhild desluşi lucind în mîinile lor cuţitele, începu să strige de răsuna valea:

— Opriţi-vă! Nu trebuie să moară nici unul dintre voi! Tu, romanule, ţine seama că ai în faţa ta pe Gerthorund, căpetenia hoardei de gepizi. Iar tu, Gerthorund, e bine să te gîndeşti că ai nevoie de prietenia unei căpetenii romane!

Cei doi se descleştară o clipă, Grimhild le urmărea mişcările. Văzîndu-i că se pregăteau să se înfrunte din nou, porniţi să se lovească de moarte, flăcăul începu să rîdă, spunîndu-le în glumă:

— Jur pe Wodan că amîndoi sînteţi plecaţi să daţi de urmele fetelor şi amîndoi vreţi să le găsiţi! De ce să vă luptaţi? Mai bine căutaţi-le împreună. Poate că umblînd alături unul de altul vă veţi împrieteni şi le veţi afla mai repede.

Diurpanneus se aruncă între ei, atent să facă faţă oricărei lovituri. Bănuia că aşa cum flăcăul vorbea limba Romei, o ştia şi căpetenia gepidă pe care o însoţea.

— Da, acesta este adevărul, recunoscu el. Căutăm fetele! Pentru eliberarea lor vom lupta cu preţul vieţii! Voi ce ştiţi de ele?

— Ne-au scăpat! răspunse Gerthorund, punîndu-şi cuţitul la cingătoare. Au fugit peste noapte, scoase din tabără de un bătrîn. Sîntem plecaţi în căutarea lor.

— Poate că pînă acum ele au fost găsite şi prinse de cetele tale, îl privi Sargetius cu neîncredere. Ştiu că ai trimis solie în tabăra romană, însă nu cunosc înţelegerea la care ai căzut cu procuratorul. De aceea, ca să fim încredinţaţi de eliberarea lor, vă luăm cu noi, pe tine şi pe tînăr. Eu mă numesc Sargetius, tu?

— Ai auzit! Sînt Gerthorund!

— Spune-le, Gerthorund, să dea de veste că eşti la noi. Viaţa, nu-ţi va fi în pericol, cît timp hoarda va aştepta liniştită înapoierea ta. Iar dacă fetele au fost găsite, să le aducă acolo de unde le-au răpit, la ferma de pe rîul Samus!

Peste valea largă a Samusului începuse să se întindă pîcla înserării. Aşezaţi în jurul unei mese, sub un măr încărcat de flori, stăteau liniştiţi de vorbă. Se ospătaseră bine, golind mai multe rînduri de cupe, uitînd că în dimineaţa acelei zile se înfruntaseră ca duşmani de moarte.

— Gerthorund, acum ai prieteni printre romani, începu Grimhild. Să te aşezi cu hoarda prin apropiere, să faci ca gepizii să trăiască aşa cum îşi duc viaţa oamenii de aici. Eu unul aş vrea ca de astăzi să arunc de pe mine blănurile şi cozile de sălbăticiuni. De mult sînt chinuit de dorinţa de a vedea cum arată un for, amfiteatrul, termele! Bătrînul pe care l-ai ţinut ca sclav mi-a fost ca un adevărat părinte. De la el am aflat multe despre romani, despre Dacia, despre imperiu şi de toată lumea. Şi pe tine te-a învăţat limba Romei...

— Dacă vreţi să rămînem prieteni, îl întrerupse Sargetius, să trăiţi alături de noi, trebuie să luaţi obiceiurile noastre şi să vorbiţi limba noastră. Aici în Dacia a trăit un popor brav, muncitor, vesel, cu multă dragoste de ţară. Roma l-a învins, i-a cotropit pămîntul, imperiul şi a întins hotarele peste ţara lui. Acum cei ce trăiesc pe aceste meleaguri sînt urmaşi de-ai dacilor amestecaţi cu romanii, vorbesc limba Romei şi, deşi mai simt curgînd prin trupurile lor sînge dac, îşi dau seama că nu mai pot să întoarcă din mers atîtea prefaceri. Tu ce ai de gînd să faci, Gerthorund? Nu poţi s-o ţii numai pe năvăliri şi jafuri!

La întrebarea atît de făţiş pusă, Gerthorund se îmbujora, îşi privi blana frumoasă ce-i acoperea pieptul şi parcă se ruşina.

— Nu ştiu! răspunse încurcat. Mă găsesc în mîinile voastre, iar fratele meu într-ale procuratorului. Acum nu mai pot ca, în schimbul fetelor, să-l scap. Trimisesem solia cu gînduri bune. Aş vrea o împăcare cu romanii. De aceea n-am făcut prădăciuni, n-am pus foc fermelor şi vicurilor voastre, ca altădată. Prinderea fetelor o socotisem drept un ajutor dat de zei.

Sargetius rămase un timp pe gînduri, bătînd uşor cu degetele în masă. Ar fi vrut să fie de faţă şi procuratorul.

— Spune-mi, Gerthorund, tu ai vrea să te aşezi cu hoarda înlăuntrul hotarelor imperiului? îl întrebă.

— Aşa gîndisem! Să iau o bucată de pamînt pe Samus.

— Ca un cuceritor, ori ca o căpetenie care vrea să se supună Romei cu tribul său?

Gerthorund nu-şi pusese o asemenea întrebare. Răspunse nehotărît, căutînd să aleagă vorbele:

— Nici eu nu ştiu cum. Aş vrea să viețuim în pace.

— Eşti hotărît să trăieşti în prietenie cu noi, Gerthorund? Te întreb asta, pentru că mintea mea aleargă cu totul în alta parte. Nu cumva nutreşti năzuința să te aşezi cu hoarda pentru totdeauna în Dacia? Poate că a ajuns pînă la voi zvonul că Roma îşi retrage legiunile de aici.

— Eu nu ştiu de-asta, răspunse Gerthorund. Şi chiar de-aş fi aflat, tot aşa făceam. Dacă imperiul părăseşte Dacia, aici va fi pămînt, case, ferme, viile.

Sargetius se întoarse mai mult spre el:

— Dar nu va pleca toată lumea! rîse, bătîndu-l uşor pe spate.

Tăcu. Privirea i se întunecă, iar rîsul îi împietri pe buze. Dacă gepizii devin un pericol pentru cei ce vor rămîne în Dacia? Dacă Gerthorund urmăreşte să cotropească vicurile şi fermele? Un fior îl răscoli, măsurîndu-l cu privirea:

— Dacă aş şti că celor ce nu vor pleca le va fi dat să îndure lovituri din partea ta, te-aş omorî cu mîinile mele!

Pe Gerthorund nu-l speriară cuvintele lui Sargetius. Îi potoli teama cu un răspuns potrivit:

— Dacia are şi alți vecini, mai răi şi mai lacomi decît gepizii mei. Îi uiți pe goți? Deşi sîntem de acelaşi neam, ei ne urăsc de moarte. Vrei prietenia mea sau pe a goților?

Sargetius nu mai avu timp să răspundă. Sări în picioare şi pornit în calea fetelor. Îmbrăcate curat şi odihnite, suferința prin care trecuse nu lăsase urme prea adînci. Pe fețele şi în privirile lor plutea o umbră, ca şi cum încă nu se simțeau în deplină siguranță. Cînd îl văzu pe Grimhild, Opilia nu se putu stăpîni să nu strige, arătîndu-l cu mîna:

— El ne-a salvat! El ne-a scos din tabăra gepidă! Gerthorund aruncă spre flăcău o căutătură rece. Pentru el, unele lucruri erau de neînțeles. Ştia că bătrînul tălmaci fugise cu fetele.

CAPITOLUL IV
TÎRGUL NEVESTELOR

1

Sargetius se despărți de bătrînul Degidus destul de supărat. Bunicul îl mustrase. Gîndi că poate anii ce-i ducea în spate îi slăbise mintea, nu mai putea înțelege frămîntările de acum ale lumii. Porni spre atelierul de olărie, rotindu-şi din mers privirea pe deasupra pădurii, spre pintenul de stîncă unde se înălțase altădată cetatea, în timp ce în minte îi reveniră cuvintele bătrînului:

— Ai face bine — dacă mai simți curgînd prin vinele tale puțin sînge dac — ca atunci cînd pui la cale ceva pentru ajutorarea neamului, să te uiți îndelung sus, spre ruinele cuibului de viteji!

Pentru ce să privească într-acolo? El nu este un urmaş de-al tarabostelui care a stăpînit cetatea. Dar vorbele bătrînului continuau să-i răsune în urechi:

— Şi de cîte ori vezi acele ziduri, să-ți aduci aminte de povestea lui Burio, adică a lui Butes. Numai aşa te va îndemna sufletul ce trebuie să faci!

Supărarea se pornise de cînd cu venirea lui Rundacitulp, căruia nu-i spunea în alt fel decît „vîntură lume”. Însă în cea mai mare măsură îl tulburase alte spuse ale lui:

— Strămunicii şi strămoşii te privesc, Sargetius, de lîngă Marele Zamolxis! Ei ştiu că tu ai rămas ultima lor speranță!

Ce trebuia să înțeleagă el prin asta, bătrînul nu voise niciodată să-i spună. Se mulțumea doar să pufăie de mîhnire şi bătrînețe, mişcîndu-se neliniştit de la un loc la altul. În sinea lui, Sargetius nu se îndoia că bunicul îl iubeşte. De multe ori se gîndea la Rundacitulp. În acele momente îl înfiora un sentiment de respect, de supunere față de acela în care începuse să vadă întruchiparea poporului dac liber, a unei Dacii reînnoite. În clipele de mare frămîntare nu-şi mai găsea locul, îl căuta pe Metrobius şi se cufundau în discuții, făcînd cele mai ciudate presupuneri asupra schimbărilor pe care

le-ar putea aduce viitorul apropiat. Ajunsese să înțeleagă că regele simboliza unirea strînsă a dacilor în fața primejdiei.

Din uşa atelierului îl zări pe Offas lucrînd la roata lui de olar. Se lupta cu lutul, îl modela parcă în duşmănie, încrâncenat, absorbit de muncă şi de gînduri. Părul negru îi cădea pe frunte în şuvițe încîlcite. Îmbrăcase de-a dreptul pe piele tunica veche, cenuşie. Mîinile îi erau într-o continuă mişcare, păreau ale unui automat.

— Dar ce te supără lutul? Astăzi îl frămînți prea tare, îi spuse, oprindu-se lîngă roată.

Scos din gînduri, Offas săltă spre el privirea:

— Cîteodată aşa lucrez! răspunse, fără să zîmbească. Te văd vesel, ai şi de ce, dacă ne gîndim la spaima prin care ați trecut, tu şi Diurpanneus. Mă rog zeilor pentru fericirea voastră şi a fetelor!

— Te-am urmărit din uşă cum lucrai şi mi-am zis: iată pe magisterul Colegiului săracilor şi căpetenia cetei de săraci luptători. Privit dintr-o parte, prin lumina cenuşie pătrunsă prin fereastră, te asemănai cu Prometeu ferecat de stîncă. Ce-ți tulbură sufletul, Offas?

Olarul începu să-şi curețe palmele pe poalele tunicii, aşa cum făcea întotdeauna. Lucra singur în atelier, ceilalți erau afară după treburi, la scosul lutului din groapă sau la pregătirea lemnelor pentru cuptorul de ars vasele.

— Nu-mi dau seama dacă mă nelinişteşte ceva! Cîte nu zboară prin mintea omului!

— Şi la ce meditai?

— La multe. La Grimhild, la tine, la Rundacitulp...

— La Metrobius nu?

Offas zîmbi. În ochi i se aprinse o lucire vie.

— Pe el îl port în suflet, mai ales de cînd am aflat cine este şi ştiu că nu mai e supus sclaviei. Le-am spus celor din colegiu că locul de comagister trebuie încredințat unui sclav, că urmează să aleagă pe altul în locul lui, şi ei au ales...

— Pe cine?

— Tot pe el. A strigat unul din adunare că îl socoteşte pe Metrobius mai sclav decît toți sclavii. Iar de sărac...

— Dar spre Grimhild de ce ai rătăcit cu mintea? Cîteva clipe Offas îl privi fără să-i răspundă. Se ridică de pe scaunul său de olar şi-i puse mîna pe umăr:

— Vezi tu, sufletele oamenilor poate că sînt la fel, deşi unii umblă îmbrăcați în toge, alții în tunici de sclavi, iar mulți mai poartă pe trupuri blănuri de animale. La toate astea cuget, le frămînt în mine, dar numai Metrobius ar putea să mă lămurească. Şi m-am mai gîndit la ceva: la fiica mea, Iunilla. I-aş dori un soț ca Grimhild. Într-o dimineață a venit în atelier gepidul şi a rămas aproape pînă la amiază. S-a minunat de meşteşugul meu.

Offas se apucă să aşeze într-un loc mai ferit vasele lucrate. Sargetius îl ajută la treabă, în timp ce gîndul îi zbură la Grimhild şi la încurcătura procuratorului cînd aflase că fetele, scăpate din tabăra gepizilor, se găseau în siguranță. De bucurie, Iustus Valentinus trimisese să-l aducă pe fratele lui Gerthorund în cortul său. Se arătase binevoitor, golind împreună multe cupe de vin. În aceeaşi seară au şi ajuns la înțelegere: Gerthorund se aşeza cu hoarda sa în afara Daciei, în apropiere de hotarul imperiului şi se lega să nu mai facă năvăliri după jafuri. În schimb, obținuse încuviințarea ca trimişi de-ai lui să poată veni la Porolissum după cumpărături — îmbrăcăminte, podoabe, lucruri de gospodărie — plătite cu aur, cu chihlimbar şi cu blănuri căutate.

— Te-ai apucat să muți dintr-un loc în altul oalele numai ca să-ți faci de lucru. Spune-mi, Offas, ce-ți mai arde sufletul?

Fața olarului se umbri. Murmură, cu o undă de reținere:

— Se petrec fapte în care nu vreau să mă amestec. Eu am în sînge ceva de grec şi de persan, n-am nimic de dac. Nu trebuie să mă bag în ceea ce pregătiți voi, cei ce vă socotiți urmaşi ai dacilor.

Sargetius începu să rîdă. Îl cunoştea bine pe olar, îl iubea mult, cu încredere nețărmurită.

— Ți-am spus că atelierul ăsta e numai cu numele al bunicului, că de fapt îți aparține. Ştii că-ți rămîne pentru totdeauna?

— Nu înțeleg unde vrei să ajungi!

— Ascultă, Offas, dacă legiunile părăsesc Dacia, tu pleci?

— Încotro s-o apuc eu? Am femeie, copii... Cum să pornesc pe drumul pribegiei?

— Atunci de ce nu vrei să te alături nouă?

Mai luminat la față, Offas se opri din lucru, punîndu-şi mîinile în şolduri:

— Ai adus-o bine cu vorba. Acum află ce mă arde în suflet: nu-mi place de Rundacitulp! O fi urmaşul acelui taraboste, pe care Sarmis îl sortise să

rămînă rege al Daciei, însă nu văd în el căpetenia unui popor. Dacă mă întrebi pentru ce, îți răspund că aşa îmi spune inima. Ce e în sufletul omului se vede pe fața lui...

— Bănuiesc de unde vine pornirea! murmură Sargetius cu amărăciune. Cum stai mai toată ziua alături de bunicul, nu se putea să nu ajungi să gîndeşti la fel ca el!

— Poate că te înşeli. De multe ori l-am auzit pe bătrîn rostind de unul singur prin curte numele lui Rundacitulp, însă față de mine a vorbit prea puțin despre el.

— Adineauri mi-a strigat, supărat, că ar fi bine să privesc din cînd în cînd sus, spre locul unde a fost cetatea...

Offas îl străpunse cu privirea:

— Ți-a spus ce trebuia. Bătrînul s-a gîndit că numai aşa îți vei mai aminti de înaintaşii tăi!

Sargetius se trase cîțiva paşi înapoi, mirat.

— Ce se petrece astăzi cu tine, Offas? Nu cumva şi Metrobius îl are în suflet la fel ca tine pe Rundacitulp?

— Nu pot să-mi dau seama. Mi-a spus, în ziua cînd ne aflam cu toții strînşi în jurul procuratorului — eram în aşteptarea soliei gepizilor, tu plecaseşi spre fermă — că Rundacitulp arăta ca o fată fricoasă, care fusese luată să lupte cu năvălitorii. Dar să-l lăsăm în pace, tu poate că ştii mai multe! Spune-mi, rămîi acasă, sau mergi cu mine spre colegiu?

— Dacă nu te stînjenesc, pot să te însoțesc.

Curtea largă a colegiului arăta plină de viață de cînd Servius locuia în încăperea din spatele villei vechi. Pe o bancă, sub un măr, aproape de intrare, stăteau de vorbă Metrobius şi Servius. Văzîndu-i, Metrobius îi întîmpină:

— Numai bine şi sănătate vă doresc! Vă spun şi eu ca oracolul de la Delfi: dacă nu veneați voi, veneam eu. Mă pregăteam să plec spre atelierul de olărie. Acolo văd minunile ieşite din mîna omului. Parcă aud cum vorbeşte lutul, îmi istoriseşte trecutul de frămîntări al pămîntului: de cînd a luat el ființă, cum au prins viață oamenii, animalele...

— Aşa, Metrobius! îl întrerupse Sargetius. Cînd te porneşti, eşti ca o roată împinsă de şuvoiul apei. Ursitoarele te-au înzestrat cu darul frumos al vorbirii. Dar nu ți-am răspuns la salut. Ce să cer zeilor pentru tine?

Metrobius se porni să rîdă cu poftă:

— Să le spui să-şi facă o groapă mare, să intre toți în ea, să se acopere cu pămînt mult şi să lase oamenii în pace! Ori să se ducă la Vezuviu, să se arunce prin gura în care fierb pietre topite.

— Ia să-mi spui, are sau nu are treabă aici Offas? Vreau să ştiu dacă a plecat de la atelier numai ca să scape de mine.

— La Colegiul săracilor este întotdeauna ceva de făcut. Necazurile şi durerile celor săraci şi umili nu contenesc niciodată. Am pregătit tot ce trebuie pentru ospățul nostru de mîine.

Şi adăugă, schimbînd tonul spre glumă:

— Avem noroc cu unul Sargetius, care nu uită să trimită din cînd în cînd cîte ceva pentru prînzul celor aflați în lipsuri. Astăzi veneam într-acolo nu numai să văd minunatele forme noi ale lutului, ci şi pe tine.

Zîmbetul împietri pe fața lui Sargetius.

— Dar ce-aveți astăzi toți cu mine? M-a luat ia rost bunicul, m-a judecat Offas, acum te pregăteşti tu...

— Eu le am gîndite de mult. Nu sînt ca o roată de apă împinsă de şuvoi? E bine să cunoşti şi ce frămînt eu.

— Dacă aici nu e prea grabnică treaba, vă propun să facem cale întoarsă. Mergem la mine. Poate că acolo, încălziți de tăria unui vin bun, mă veți judeca mai aspru!

Luară drumul înapoi. Din mers, Sargetius săltă privirea pînă deasupra pintenului de piatră, rămînînd cu ochii ațintiți spre locul pe care se înălțase altădată cetatea. Acum dădea alt înțeles cuvintelor bătrînului. Vedea cu mintea străjerii de pe vremuri cum sunau din cornuri şi tulnice, vestind plecarea la vînătoare a tarabostelui, cum comații mergeau agale pe drumul ce şerpuia coborînd, din care nu mai rămăseseră decît urmele, schimbate într-o potecă îngustă, vedea flăcăii întrecîndu-se de sărbătoarea coronaei — a belşugului — fiecare dornic să iasă învingătorul, să fie alesul celei mai frumoase fete, şi zărea prin negura trecutului mesele bogate, pline de veselie, cu stăpînul cetății în mijlocul mulțimii.

— Să vă spun ce am mai făcut, începu Metrobius. Alaltăieri, după spectacolul din amfiteatru, un gladiator m-a rugat să trec pe la şcoala lor. M-am dus astăzi de dimineață, însoțit de Grimhild. Tînărul gepid aproape că nu se mai desparte de mine. M-am văzut numaidecît înconjurat de oamenii aceia sortiți să moară în arenă, m-au rugat să-i lămuresc cum e cu lupta pentru eliberarea sclavilor. Le-am spus că eu nu pun la cale nici o răscoală, iar ei m-au întrebat: „Cine îndeamnă tineretul din Porolissum să

se ridice pentru pieirea sclaviei?" Mi-a fost destul de greu să-i fac să înțeleagă că, de fapt, eu nu fac altceva decît să spun în prelegerile mele ceea ce gîndesc şi ceea ce cred despre oameni, despre zei şi credință, despre sclavie, despre bine şi rău. Ce să mai lungesc, vorba. Pînă la urmă gladiatorii s-au legat să se ridice, o dată cu tineretul la luptă fățişă pentru curmarea sclaviei. Încep să cred tot mai mult că Porolissumul va fi prima urbe din imperiu care va rămîne fără sclavi. Aşa cum este aşezat, departe de Ulpia Traiana Sarmizegetusa, la marginea imperiului, poate că Roma nici nu se va amesteca în cele petrecute aici.:

— Zici că la şcoala gladiatorilor—a fost şi Grimhild. De ce nu l-ai adus încoace? îl întrebă Offas.

— L-am lăsat acolo. Mai bine zis, a vrut el să rămînă, îi răspunse, şi schimbă vorba: Tu m-ai ascultat, Sargetius? Priveşti cam de mult în susul povîrnişului. Ți-e teamă că pe-acolo va năvăli din nou vreo hoardă?

— M-am uitat aşa...

— Ştiu, nici nu trebuie să-mi spui. Cînd priveşti într-acolo, nu se poate ca inima ta să nu bată altfel. De cîtva timp tot vreau să te întreb: Te încrezi mult în Rundacitulp? Crezi că e calea cea mai bună, să-l urmezi?

— Pentru ceea ce ne străduim să facem, mă încred! răspunse, descumpănit de întrebare. Sînt hotărît să lupt alături de el! Tu ştii, Metrobius, despre ce este vorba. Altă cale nu văd.

— Crezi că numai eu ştiu? A aflat şi Iustus Valentinus!

Uimit peste măsură, Sargetius se opri şi se dădu un pas înapoi, învăluindu-l într-o privire rece:

— Tu ai poftă de glume astăzi! Ce v-a găsit pe toți? Nu cumva la mijloc e o urzeală dibace, prin care se caută să fim împiedicați de a porni ceea ce pregătim cu atîta răbdare?

Pieptul lui Sargetius se încordase: în ochi îi lucea o flacără aprinsă de îngrijorare. Fața îi împietrise. Metrobius îi prinse zbuciumul şi căută să-i spulbere neîncrederea:

— Noi încercăm să te ajutăm să izbuteşti în luptă. Da, Iustus Valentinus a aflat nu numai ce se pregăteşte pentru Rundacitulp, continuă Metrobius, întorcîndu-se din mers şi aşteptîndu-l, ci şi alte lucruri, la care cred că nu te-ai gîndit. De aceea am vrut să vin astăzi la tine. Pentru Iustus Valentinus nu mai este o taină că Rundacitulp va fi proclamat rege al Daciei libere şi, în plus, ceea ce nu ştii tu, e că el a consimțit să rămînă supus Romei, dacă hotarele imperiului se vor muta înapoi pe Danuvius.

Sargetius merse un timp privind în jos, apoi săltă capul. Pe fața lui se săvîrşea o schimbare cu totul opusă. Vorbi cu mult calm:

— Da, îl înțeleg! Mă miră numai faptul că a fost la procurator şi mie nu mi-a spus. Vezi, Metrobius, tu le întorci cum vrei cu filozofia ta. Ai spus odată că față de cel ce ți-ar sta în cale, te-ar împiedica să înfăptuieşti ceva, e bine sa te arăți prieten, să-l convingi că ceea ce vrei să porneşti este şi în folosul lui. Pentru procurator, cînd ceva se face în interesul imperiului, e ca şi cum ar fi în scopul său. Se poate ca vouă să nu vă placă Rundacitulp. În momentul de față însă interesează numai unirea celor ce se simt legați de acest pămînt cu cei ce se mai gîndesc la umbrele strămoşilor lor, adică a celor hotărîți să rămînă pe loc. Rundacitulp se trage dintr-un taraboste pe care un înaintaş de-al meu îl sortise să-i urmeze ca rege. Dacă prin el vom realiza acea unire...

— Tu eşti doară vlăstarul acelui viteaz, îl întrerupse Offas.

— Ce vrei să spui cu asta? Gîndeşti că eu aş fi în drept...

— Da, întări Offas, tu ar trebui să fii rege! Tu eşti singurul moştenitor al puterii pe care au avut-o Sarmis, Decebal şi înaintaşii lor. Metrobius ar putea să-ți lămurească mai bine asta.

Ajunşi în dreptul villei se opriră la poartă.

— Văd că astăzi v-ați pornit să mă tulburați, toți la rînd, mai lipseşte numai Diurpanneus!

— Şi Pollio! rîse Metrobius. Nici el nu părăseşte Dacia.

Sargetius socoti că discuția se continua inutil:

— Să rămînem înțeleşi, Rundacitulp este bărbatul pe care îl vom recunoaşte ca rege! Vreau să îndeplinesc în totul voia străbunicului meu intrat în legendă.

Intrară. În tricliniu era răcoare şi linişte. Goliră tăcuți cîteva cupe de vin. Metrobius gîndea că-l supărase pe Sargetius. În atriu se auzi foşnet de picioare tîrşite. Uşa se deschise încet şi intră bătrînul, suflînd greu.

— Nu vă supăr mult. Mi-a spus Opilia că sînteți numai voi trei; era bine să fi fost şi Diurpanneus.

Sargetius îi sări înainte, ajutîndu-l să se aşeze pe un scaun. Îl îndemnă să soarbă puțin vin, apoi să spună ce dorea. Bătrînul luă cupa cu mîna tremurîndă.

— Poate că te-am supărat, Sargetius, cu cele ce ți-am spus astăzi. Totul a pornit dintr-o îngrijorare de om bătrîn. După ce ai plecat la olărie, am stat şi am chibzuit îndelung. Acum şi eu zic că tu vezi bine lucrurile. Că acela va

fi Rundacitulp sau altul, asta e treaba voastră, a celor care rămîn pe loc. Eu am venit numai să vă sfătuiesc să dați sfoară în țară, ca lumea să ştie din vreme, să nu înceapă, pradă disperării, să alerge îngrozită că rămîne în pustiu, cînd legiunile şi oficiile publice vor pleca. Pentru asta, uite ce m-am gîndit: se apropie vara, pe la jumătatea lui cuptor se ține Tîrgul nevestelor, locul de întîlnire al celor ce se mai simt daci. Trebuie să dați vestire să vină acolo cît mai mulți, şi să vă duceți şi voi, adică tu, Sargetius, cu Rundacitulp şi Diurpanneus. Ştiu eu?! N-ar strica să-i luați şi pe Metrobius, Offas, Pollio, dacă îi trage inima. Asta am vrut să vă spun. Dar voi să faceți aşa cum gîndiți mai bine. Să nu vă luați după spusele unui bătrîn, dacă mintea vă poartă altfel. Eu mă voi ruga zeilor pentru voi!

Cei numiți de bătrîn s-au sfătuit multe zile în şir, după care au pornit oameni peste tot prin Dacia, să ducă vestea, printre cei ce se mai socoteau daci, că la Tîrgul nevestelor din acel an va veni şi omul sortit să devină rege după retragerea legiunilor.

2

De mult timp meşterul Timocles, iscusitul făurar din partea de sus a Ulpiei Traiana Sarmizegetusa, arăta neliniştit. De dimineață, venise la atelier, lucrase cîtva timp fără poftă, apoi îşi scosese şorțul de piele, îmbrăcase iarăşi tunica şi plecase spre for.

Populația marii colonii trecea printr-o vie frămîntare de cînd sosise vestea că goții pătrunseseră în Moesia şi înaintau spre Tracia, fără ca legiunile împăratului Claudius să-i poată opri. Unii socoteau Dacia ca şi ruptă de imperiu. Către Roma nu se mai pornea prin cheile înguste ale rîului Rabo, spre Drobeta, ci pe partea cealaltă, prin Tibiscu, spre Viminacium. Guvernatorul provinciei luase măsuri de păstrare a ordinii, ascunzîndu-se gravitatea situației. Zvonurile se împrăştiau totuşi, pornite mai ales de la militari. Pînă la Ulpia Traiana se-ntinsese spaima şi cruzimea năvălitorilor. Pe unde treceau, nu lăsau în urma lor decît ruine, sînge şi scrum. Aşa povesteau negustorii, curierii şi alți oameni veniți de dincolo de Danuvius, fugiți din calea hoardelor în Dacia, unde se simțeau în mai multă siguranță.

Făurarul nu se gîndea să părăsească Dacia. Alături de atelier, în curtea bogatului negustor de sclavi Castinus, răsunau bocănituri şi strigăte.

Dassius şi Cletus, calfele ştiau că vecinul se pregătea să plece la Roma. Ascultînd zgomotele ce veneau de acolo, Dassius nu putea să-şi alunge din minte cele petrecute cu un an în urmă, cînd negustorul încercase să-şi ia înapoi sclava, pe Diegia. Rămaşi singuri după plecarea meşterului, întăriră focul — aveau de forjat nişte scoabe pentru un dulgher — dornici să arate sporul la treabă în lipsa lui. Se întreceau bătînd fierul pe nicovală, cînd o femeie intră în fugă în atelier, strîgînd:

— Fugi, Dassius, latronii ți-au furat nevasta şi copilul!

Era o vecină de lîngă casa lor. Din iarnă Diegia devenise mamă. Pentru amîndoi, copilul — micul Diurpanneus — era soarele vieții lor. Dassius nu se îndoia că ticăloşia pornea tot de la Castinus. Într-o clipă au stins focul şi închis atelierul. Au alergat la brutarul de peste drum, prietenul lui Timocles, au luat ajutoare şi cai, pornind în galop spre plaiul pe care îşi avea căsuța. Ajuns acolo, puse ajutoarele să încercuiască pădurea, iar el dezlegă cîinii şi pătrunse cu ei prin tufişuri. Gîndea că fugarii, ducînd cu ei o femeie cu copil, nu avuseseră timp să se îndepărteze prea mult. Se desfăşură o adevărată vînătoare, în care cîinii se dovediră de mare ajutor. Din cei patru oameni trimişi de Castinus, doi reuşiră să fugă, iar doi căzură sub loviturile urmăritorilor.

În for se adunase multă lume, mai ales meşteşugari, negustori şi militari. De sus, de pe crestele Muntelui cel Mare[15], sufla peste Ulpia Traiana Sarmizegetusa o boare răcoritoare. De multă vreme Ulpia Traiana devenise un loc de atracție şi de odihnă pentru patricienii îmbuibați şi plictisiți ai Romei. După cei peste o sută cincizeci de ani de la cucerirea Daciei, colonia ajunsese cea mai populată aşezare din această provincie. Cine se putea rupe de acele locuri atît de frumoase, fără să le regrete?

Meşterul Timocles plecase spre for nerăbdător să afle noi veşti. Făcuse mai multe ocoluri prin larga răspîntie din care porneau cele trei căi principale: via Ulpia Traiana, via Dacia Traiana şi via Roma, străbătuse de cîteva ori drumul dintre casa augustalilor şi amfiteatru, prinse şi ascultase grupurile de curioşi, lacomi să afle ultimele zvonuri. Se hotărîse să se întoarcă la atelier, cînd se auzi strigat de cineva din mijlocul unei adunări de mai mulți bărbați ce stăteau de vorbă în apropierea soclului pe care se înălța statuia de marmură a lui Traian. Întorcîndu-se, văzu pe doi dintre cei mai buni prieteni de-ai săi: Sedatius, dulgher cu faimă, şi Liccannius, brutarul, care de la un timp dădea semne de grabnică îmbogățire, iar

15 Masivul Retezatul.

alături de ei un tînăr centurion — nepotul brutarului — un gladiator voinic şi lanistul Epipodius. Se îndreptă într-acolo dornic să schimbe cîteva'vorbe.

— Haide, Hefaistos[16]! îl îndemnă brutarul, cum obişnuia să-i spună în glumă. Vino să ne spui dacă te mai potriveşti cu patronul tău. Te văzurăm cum treceai țanțoş.

Timocles se opri lîngă ei şi rîse:

— Nu ştiu la ce fel de potrivеală te gîndeşti! Şchiop, cum vezi, nu sînt, iar de urît... ai putea să întrebi femeile. Să ştii, Liccannius, pe mine unul mă mai țin puterile! încheie el, izbucnind şi mai tare în rîs.

— Lasă, nu te mai preface că n-ai înțeles, continuă brutarul. Voi făurarii ar trebui să meşteriți cît mai multe vîrfuri de sulițe şi de săgeți, spade lungi şi scurte, tridente şi orice este bun de luptă. Nu se ştie dacă n-o să fim nevoiți să ne apărăm de hoardele năvălitorilor. Ori te paşte alte gînduri...

Făcînd ochii mari, ca şi cum s-ar fi arătat surprins, meşterul făurar caută un răspuns potrivit momentului şi glumei:

— Pe Jupiter! Nu cumva, Liccannius, te-ai şi hotărît să coci pîine pentru barbari? Ai putea să cîştigi şi mai mult.

— Da, da, am auzit că ei plătesc bine, lasă în urmă numai ruine şi scrum! adăugă Sedatius, dulgherul.

— Ehei, nu mă prind ei! Barem într-o împrejurare grea, ca aceea pe care o aşteptăm, să-mi folosească banii cheltuiți cu nepotul meu să ajungă centurion. Cînd o să-mi spună el că trebuie s-o iau din loc, am şters-o spre Lederata, apoi la Singidunum, unde am un frate. Goții pot să pătrundă pînă acolo. Tu, dulgherule, continuă brutarul abia stăpînindu-şi rîsul, ai putea să rămîi, lucrezi dulgherie şi tîmplărie pentru corturile hoardei.

— Să ştii că barbarii, după ce se vor aşeza locului, vor începe să-şi înalțe case de lemn, piatră şi cărămidă, i-o întoarse dulgherul, semn că gluma brutarului nu-l supărase. Aş vrea să ştiu de la centurion, el a sosit de curînd dinspre Danuvius, poate că ştie: Ce ar fi de făcut, dacă se vesteşte că vine hoarda năvălitoare şi n-am mai avea timp de fugă?

Centurionul răspunse cu timiditate, după ce tuşi încet de cîteva ori:

— Cel mai bun lucru e să te ascunzi, să nu te arăți pînă cînd barbarii n-au pornit mai departe. Se înțelege, mai trebuie şi ceva noroc. În multe cazuri prind, leagă şi duc cu ei numeroşi captivi. Dar pînă aici nu vor ajunge. Ei se feresc de munți, sînt oameni mai mult de cîmpie, le place să

---

16 În mitologia greacă, zeul focului şi al meşteşugurilor, considerat şi patronul fierarilor. Era urît şi şchiop.

alerge în goana cailor toată ziua. Vă spun ceva, şopti el făcîndu-le semn să se strîngă în jurul său, care nu trebuie să se audă. Cînd am venit încoace, de la Drobeta am întovărăşit pe drum un centurion, curier din garda împăratului, aducea un mesaj către guvernatorul Daciei. Ne-am întovărăşit, l-am făcut să-mi destăinuie ce se vorbeşte prin tabăra stăpînului Romei. Mi-a dezvăluit cu teamă că pe aici o să fie pericol. Roma se gîndeşte să părăsească această provincie, să-şi retragă legiunile. După cîte am înțeles, în acel mesaj ordinul ar suna cam aşa: dacă armata romană îi învinge şi alungă pe goți, toată lumea rămîne pe loc — adică militarii şi funcționarii — iar dacă barbarii n-au putut fi opriți, trebuie să părăsească în grabă cetățile, castrele şi oficiile publice, luînd tot ce se poate duce.

— Acum pricep de ce se pregăteşte cu atîta zor hoțul de Castinus, vecinul meu! se miră făurarul, a cărui îngrijorare începea să crească. Da, el ştie multe, poate să afle din timp orice. Negustorii hoți sînt în strînse legături cu alți hoți: tabulari, dispensatori[17] şi alți funcționari de-ai oficiilor. Şi voi ce aveți de gînd să faceți? O să stați cu mîinile în sîn, rugîndu-vă la zei?

— Eu o şterg înaintea legiunilor! se grăbi lanistul. Mă duc în altă parte cu gladiatorii mei.

— Cu cei care au de gînd să te urmeze, Epipodius! i-o reteză gladiatorul. Eu unul m-am decis să rămîn pe loc pînă în ultima clipă.

— Te gîndeşti să te îmbogățeşti, luînd din ce părăsesc alții? îl întrebă cu amărăciune lanistul.

— Şi de ce nu? Decît să rămînă hoardelor barbare...

Celorlalți le pierise pofta de glume, mai ales brutarului şi dulgherului.

— Dar tu ce-ai de gînd? îl întrebă brutarul pe făurar. Te-ai grozăvit de multe ori că n-ai să faci nici un pas afară din Ulpia.

— Da, m-am lăudat! răspunse, rostind rar vorbele. M-aş făli şi acum, dacă aş şti că nu ajung goții pînă aici!

Meşterul făurar tăcu, întorcîndu-se în partea spre care priveau ceilalți. Pe via Ulpia Traiana lumea părea intrată în panică. Uitînd de cele vorbite, porniră cu toții într-acolo. Mulțimea se scurgea spre cartierul în care se afla atelierul lui Timocles. Îngrijorat, făurarul iuți paşii, luînd-o înaintea celorlalți. Întotdeauna se temuse de foc, în atelierul său cărbunii nu se stingeau pe vatră toată ziua, iar acoperişul putea fi uşor mistuit de flăcări. Îl zări pe Cletus apropiindu-se în fugă. Acesta îl văzu, se opri lîngă el:

---

17 Socotitori şi casieri în oficiile publice fiscale.

— Meştere, să mergi repede la atelier! Trebuie să-l opreşti pe Dassius. Se nenoroceşte dacă îl omoară pe Castinus!

Timocles îl asculta fără să înțeleagă. Ştia că negustorul de sclavi se pregătea de plecare. Să fi nutrit oare Dassius gîndul unei răzbunări pînă în ultima clipă? îi trecu prin minte. Vecinul său nu mai încercase s-o fure pe Diegia, de cînd el îl amenințase cu atîta hotărîre. Porni alături de calfa care, suflînd greu, îi povesti pe drum tot ce se petrecuse.

— S-a strîns multă lume, mai ales dintre cei săraci. I-a dus Dassius într-acolo, încheie Cletus, alergînd după meşterul care, pe măsură ce afla de cele întîmplate, mărea şi grăbea paşii.

Ajuns la poarta lui Castinus, meşterul rămase uimit. Curtea negustorului era plină de sărăcime, fiecare căutînd ceva bun de luat. Carele, împrăştiate prin curte, zăceau golite, răsturnate, încărcăturile lor pieriseră ca fumul în vînt. Sclavii negustorului stăteau ascunşi, îngroziți de puhoiul de oameni înfuriați, în partea din fund a ogrăzii ardea un hambar.

Disperat, Timocles începu să-l strige pe Dassius. Îl şi vedea legănîndu-se în lațul spînzurătorii, iar soția şi copilul rămaşi fără sprijin. Îşi iubea mult calfele, pierderea oricăruia dintre ei doi o privea ca pe o nenorocire. Ocoli în fugă curtea îngrijorat, căutîndu-l peste tot. Nimeni nu ştia unde se găsea. Cletus, mai norocos, îl descoperi într-un beci. Înconjurat de cîțiva tineri ca şi el, Dassius îl judeca pe Castinus, înainte de a-l trimite la Proserpina. De sus din prag, meşterul strigă atît de tare, încît cei dinăuntru se speriară:

— Opreşte-te, Dassius! Ți-au luat mințile duhurile rele? Coborî treptele, sărind din două în două, se repezi la el şi-l zgîlțîi cu toată puterea:

— Ar trebui să te snopesc în bătaie! Cine o să te scape din mîinile gărzilor pentru cele ce ai făcut?

Aprins de mînie, gîfîind, Timocles îl privi îndelung pe Castinus. Negustorul, cu fața albă ca varul, trîntit la pămînt, cu mîinile şi picioarele legate, tremura, îngrozit de spectrul morții.

— Iartă-mă, Timocles! îl rugă, învăluindu-l într-o privire plină de disperare. Eşti vecinul meu, am greşit! Scapă-mi viața şi-ți las toată averea mea, îți dau toți...

— Care avere, Castinus? îl întrerupse meşterul, mai potolit, bucuros că sosise la timp. Nu mai ai nimic: nici avere, nici sclavi de vînzare. De ce nu mi-ai ascultat sfatul, Castinus?

În beci se lăsase o tăcere grea.

— Te implor, Timocles, iartă-mă! Voi aduce jertfe bogate zeilor, mă voi ruga toată viața pentru sănătatea ta, dacă-mi cruți zilele! A fost o nebunie ce am încercat să fac!

Încordarea se prelungi cîtva timp.

— Îți las viața, Castinus, răsună vocea aspră a meşterului, nu fiindcă mi-ar fi milă de tine, ci spre a salva pe acest tînăr nesocotit, care s-a lăsat pradă pornirii spre răzbunare. Eu aş fi făcut altfel: te aşteptam undeva în munți şi te trimiteam la Proserpina fără să mă mai tem de gărzi. Acum ai scăpat. Trebuie să juri însă că, o dată plecat, nu te vei întoarce şi nu te vei duce cu nici o plîngere la guvernator. Altfel, pe toți zeii, dacă a treia oară îmi mai încapi în mînă, vei fi un om mort! Jură, Castinus!

Ieşiră afară din beci. Timocles cu calfele sale reuşiră cu greu să potolească furia mulțimii, pînă l-au văzut pe negustor plecat. Înapoiați în atelier, meşterul îl mustră pe Dassius:

— Am înțeles pornirea ta, a fost în joc viața Diegiei şi a copilului. Dar după ce i-ai scăpat, nu ți-ai dat seama că săvîrşeai o faptă necugetată? Dacă îl omorai pe negustor, nu mai aveai altă scăpare decît să fugi în munți, altfel te aştepta spînzurătoarea!

Cele petrecute cu Castinus înfiorară pe mulți din Ulpia Traiana Sarmizegetusa: fermieri, negustori, meşteşugari, funcționari. Zvonurile despre cele săvîrşite de sărăcime s-au extins cu iuțeală. Bogații, intrați în panică, îşi vedeau averea şi viața în pericol, de aceea încercau pe toate căile să obțină pedepsirea cît mai aspră a celor vinovați. Negustorul Castinus nu mai fusese văzut. Un călător venit dinspre Singidunum povestea că îl întîlnise la Viminacium, în drum spre Roma. Un timp Timocles şi-a ținut ascunsă calfa, de teamă să nu fie prinsă de legionari, apoi cu vremea toate se potoliră. Viața îşi reluă cursul obişnuit, Dassius şi Diegia s-au întors acasă cu micul Diurpanneus. Vechea temere de negustorul de sclavi se topise.

Într-o seară, pe la calendele lui iulie, Dassius se arătă atît de fericit, cu atîta vervă şi neastîmpăr, încît o tulbură pe Diegia. Aflase oare ceva de fratele ei Diurpanneus? se întreba ea cu sufletul plin de speranță. După cină, se aşezară pe prispa casei, la lumina lunii ce se ivise de după crestele munților. Alături de ei stătea bătrîna, ghemuită, liniştită, cu gîndurile ei.

— Spune-mi, de ce eşti atît de vesel? îl întrebă Diegia, lăsîndu-şi capul pe pieptul lui.

— O să pornesc departe pentru cîteva zile!

— Ai auzit ceva de Diurpanneus? se grăbi ea cu nestăvilită speranță. Mi-e atît de dor de cei de acasă!

— Nu, n-am auzit, dar sper să aflu ceva acolo unde merg.

Urmă o clipă de tăcere. Dassius trase adînc aer în piept şi-l slobozi cu o uşoară şuierare. Nu era un oftat, ci mai mult o descărcare şi o înfrînare a nerăbdării.

— Astăzi am aflat o veste care mă face să nu mai am stare. Îmi vine să cînt, să strig de bucurie, să vă iau în braţe şi să joc cu voi. Cică cei din miazănoapte au găsit pe acela ce ne va fi rege, dacă legiunile vor pleca peste Danuvius. Dacia va fi din nou liberă, vom avea iarăşi un conducător viteaz, ca Decebal! Vestea asta a început să umble numai între ai noştri. Se spune că au trimis în taină vorbă în toate părţile ca, cine vrea şi îi stă în putinţă, să meargă la Tîrgul nevestelor din anul ăsta. Acolo se vor afla lucruri noi, se vor pune multe la cale. Ce zici, mamă, s-o iau pe Diegia cu mine?

Bătrîna îşi adună cu greu gîndurile. Vorbi cu voce stinsă:

— La Tîrgul nevestelor am fost şi eu pe vremuri. E mult de atunci... Se adună multă lume pe un vîrf de munte, departe de aici. Dacă mă mai ajută ţinerea de minte, înainte să ajungi acolo, poposeşti la Ampelum, apoi urci şi treci peste cîteva creste. Ai să poţi tu să nimereşti, băiatul meu?

— Cum să nu, mamă? Doară n-o să mă duc singur! Or să pornească mulţi, şi o să-ntîlnesc în cale şi mai mulţi.

— Acolo, la Tîrgul nevestelor, e frumos! reluă bătrîna, clătinînd capul de aduceri aminte. Te vezi numai între lume de-a noastră. Eu zic să plecaţi amîndoi, dar băiatul să nu-l luaţi cu voi. Aveţi mult de mers, ar fi prea obositor să-l purtaţi în braţe, v-ar strica toată bucuria, iar eu aş rămîne...

— Dar nu te las aici, mamă! Te duc la meşterul Timocles, a primit cu bucurie să te găzduiască pînă ne înapoiem.

Dassius îşi petrecu o mînă pe după mijlocul Diegiei, strîngînd-o cu dragoste la piept.

— Dacă-l întîlnim acolo pe Diurpanneus?! oftă ea.

— La ce te gîndeşti? De-l vom găsi, aducem pe Diurpanneus cel mare să-l vadă pe Diurpanneus cel mic.

Lîngă ei bătrîna îşi şoptea singură, făcîndu-şi mai vii amintirile. Începu să vorbească rar, ca şi cum şi-ar fi povestit sieşi:

— Mi-a spus buna mea legenda muntelui pe care se ţine Tîrgul nevestelor. Cică prin părţile de acolo, pe unde străbunicii noştri găseau în

munți mult aur, o găină fermecată oua în fiecare zi cîte un ou de aur şi-l lăsa să pătrundă adînc prin crăpăturile stîncilor. Aurul ăsta îl scoteau căutătorii daci ce scobeau după el. După ce țara a fost cotropită, găina a zburat, chipurile să nu mai dea aur duşmanului, şi s-a oprit pe vîrful unde se strîng în fiecare an cei de sînge dac. Se spune că mult timp şi-a lăsat ouăle acolo, dar cum Marele zeu n-a vrut ca Dacia să mai fie liberă, sfîşiată de durere, găina fermecată a zburat în altă parte...

Bătrîna tăcu. Dinspre pădure se auzi strigătul unei păsări de noapte. Dassius strînse brațul trecut peste mijlocul Diegiei; iar ea, drept răspuns, îşi săltă cu duioşie copilul la sîn.

3

De sus, de pe vîrful turtit al muntelui ce găzduia în fiecare an Tîrgul nevestelor, se vedea pînă departe valea largă a rîului Aureus. Locul era o înfrățire a celor care, deşi nevoiți să vorbească limba cuceritorului, îşi păstrau neschimbate îmbrăcămintea şi obiceiurile străbunilor. În partea cealaltă a muntelui, spre apus, coborau dealuri împădurite ce se învălurau pînă dispăreau în cîmpia netedă pierdută în zare. Tîrgul nevestelor de pe Muntele Găinii devenise locul de întîlnire al celor ce trăiau prin văile munților, împrăştiați pînă departe spre miazănoapte şi miazăzi, sau prin vicurile ce se înşirau de-a lungul Aureusului. De cînd au început şi cum au început să se adune îşi mai amintesc doar bătrînii şi o povestesc ca pe o legendă. Nimeni din cei în viață nu apucase acele vremuri de grea urgie. Fuseseră anii de bejenie, de umilire şi caznă a dacilor prinşi şi duşi pe şantiere sub amenințarea flagrunelor, urmați de anii de răscoală a dacilor şi sclavilor ridicați la luptă pentru alungarea legiunilor Romei, cînd, conduşi de Sarmis, merseseră din izbîndă în izbîndă, pînă la trădarea care făcuse ca totul să fie înecat în sînge. În anii aceia de grea cumpănă, dacii ascunşi în locuri tainice prin păduri, văi şi munți, nemaiputînd îndura singurătatea, se adunau în miez de vară pe vîrf de munte, să se vadă rudă cu rudă, frate cu frate, bunic cu nepot, să se întrebe de sănătate şi să-şi întărească nădejdea că Marele zeu se va îndura şi va ierta poporul dac, redîndu-i libertatea şi viața tihnită de altădată. Dar anii aceia grei au avut un sfîrşit. Cu trecerea timpului, s-a ajuns la o împăcare a romanilor cu dacii, aşa cum au făcut la Porolissum, cu mult în

urmă, cei doi daci bravi: Butes şi Dicomes. Vîrful de munte a devenit tot mai mult tîrgul de întîlnire şi de petrecere a celor de sînge dac. Şi cum viaţa îşi cere drepturile, a rămas locul de vedere şi de îndrăgire a flăcăilor cu fetele, de întemeiere a unor noi căsnicii. În fiecare an aşteptau cu nerăbdare sorocul şi porneau veseli spre vîrful de munte al legendarei găini cu ouă de aur.

În cea de a cincea zi după idele lui iulie, întreaga vale a Aureusului şi înălţimile dimprejur începură să prindă viaţă. Din toate părţile, perechi, familii şi cete urcau spre vîrful teşit, locul tîrgului. Verdele pădurilor şi al plaiurilor, albastrul nesfîrşit al cerului, îmbrăcămintea fetelor, femeilor şi bărbaţilor se contopeau într-un joc de culori şi lumini ce încîntau ochii şi inimile. Guvernatorul, procuratorii, militarii şi funcţionarii oficiilor publice ştiau că Tîrgul nevestelor e o sărbătoare a dacilor. Nimeni nu încerca să le stânjenească petrecerea. Urcuşul nu părea greu din nici o parte. Unii porneau pe jos, înşiruindu-se pe poteci şerpuitoare, alţii veneau călări pe cai sau îndemnînd la mers vreun măgar ce-şi purta samarul încărcat. Pe vîrful teşit ajungeau şi carele, ţinînd-o pe drumeagul ce ocolea muntele. Spre seară, pe plaiul de pe vîrf forfotea lumea. Grabă multă se vedea la cei ce pregăteau lucrurile aduse pentru vînzare: le alegeau, le rînduiau bine, căutînd să fie cît mai plăcute la vedere. Unii se opreau să admire mărfurile, alţii făceau schimburi după preţuri cunoscute din trecut. Înţelegerea se făcea repede, fără prea stăruitoare tocmeală.

Într-o parte a plaiului, aproape de un tăpşan, Offas îşi întinsese amforele, oalele, ceştile, opaiţele şi statuetele aduse pentru vînzare. Înfipsese în pămînt mai mulţi prepeleci pe care agăţase vase mici şi uşoare, cu cozi sau toarte, ori opaiţuri şi statuete legate cu sfori de diferite culori. Avea şi un ajutor: pe Iunilla, fiica lui, o fată subţire, cu ochi adînci, negri, cu faţa mică, prelungă, arătînd atît de plăpîndă, încît nu părea să fie copila vîrtosului olar. Iunilla abia împlinise şaisprezece ani.

În altă parte, spre locul făurarilor, într-o vîlcea, erau întinse pe jos numeroase unelte şi lucruri mărunte din fier, aduse de Dassius şi Diegia, veniţi cu un cărăuş plătit de meşterul Timocles, al cărui car se afla tras alături. Pe o vatră de pămînt bine bătătorită, Dassius rînduise, după mărime, topoare, barzi, sfredele, cuţitoaie, vîrfuri de săgeţi şi de suliţe, scoabe, piroane şi alte lucruri de folos în gospodărie.

Peste tot pe vîrful teşit al muntelui erau grămezi de cergi, sarici, cojoace, blănuri, țesături, ciubere, coveți sau alimente: brînză, pastrama, miere, fructe şi zarzavaturi.

În dimineața celei de a şasea zi după idele lui iulie începu tîrgul. Era prima, din cele trei zile, cît dura Tîrgul nevestelor. Ziua se anunța frumoasă. Soarele se ridicase deasupra coamelor împădurite, alungînd în funduri de văi pîcla dimineții. Cel ce mai venise în alți ani aici nu scăpa din vedere o deosebire izbitoare, mai ales în purtarea bărbaților. Ca şi altădată, cînd doi se întîlneau, îşi făceau întîi urări de sănătate, apoi se apropiau unul de altul, întrebîndu-se în şoapta:

— Ai auzit că nu e departe ziua cînd Dacia va fi din nou liberă? Să ne ajute Marele zeu!

— Cică o să avem un rege. Se trage din viteazul Decebal. Aş vrea s-apuc şi ziua aceea!

— Să nu uiți, poimîine, cum trece de amiază, ne întîlnim sub coastă, în Poiana Mestecenilor! îl vom vedea pe cel ce ne va fi rege. A venit însoțit de mai mulți bărbați ageri de prin părțile Porolissumului. Zeul Zamolxis să le dea sănătate!

Dar cine mai cunoscuse Tîrgul nevestelor în alți ani mai era izbit de altă deosebire: în acest an numărul bărbaților în putere părea mult mai mare. Prin mulțimea veselă, plină de însuflețire, se aflau şi cei veniți de la Porolissum. Umblau despărțiți, fiecare urmărind altceva. Diurpanneus se gîndea să nu lase locşor necercetat, nutrind speranța că poate va da de urmele Diegiei. Pollio şi Dazia, însoțită de bunul ei tată, se țineau de mînă, strecurîndu-se printre oameni, hotărîți să nu se mai despartă niciodată. Grimhild rătăcea alături de Metrobius, flăcăul gepid nemaisăturîndu-se să privească şi să cunoască lucruri şi fapte dintr-o lume cu totul nouă pentru el, nerăbdător totodată să ajungă mai repede spre locul unde Offas îşi vindea oalele, învins de dorul după Iunilla. Numai Sargetius şi Rundacitulp stăteau retraşi la umbra unui copac, aproape de Poiana Mestecenilor, la cîteva sute de paşi de plaiul tîrgului.

La o răscruce de drumuri, Pollio văzu strînsă lume multă. Cu Dazia de mînă, îşi făcu loc mai în față. În mijlocul unui cerc de oameni, un bătrîn cu îmbrăcămintea zdrențuită îndemna un urs să joace, stîrnind hazul celor din jur. Fără să ia seama la mulțime, ursul se arăta liniştit şi ascultător: sărea pe labele dinapoi întocmai ca un om, se culca pe burtă şi pe spate, se prefăcea că doarme sau se cățăra pe un prepeleac îngropat bine în pămînt.

Cînd bătrînul întinse spre privitori o ulcică de pămînt, aşteptînd ca fiecare să dea cît îl lasă inima, Pollio scoase din chimir şi-i puse o mînă de bani. Ursarul făcu ochii mari, privindu-l mirat: bărbatul ce se arăta atît de darnic nu părea prea bogat. Se gîndi — drept mulţumire pentru dărnicia lui — să facă ceva care să uimească mulţimea. Scutură într-un anumit fel lanţul şi bătu în toba de lemn cu palma bine întinsă la gura ei, scoţînd sunete uşor modulate, ascuţite şi înfundate. Ursul tresări, mormăi de cîteva ori, se linse pe bot, apoi începu să-şi rotească în toate părţile capul, ca şi cum ar fi cercetat faţa fiecăruia dintre cei ce-l înconjurau.

— Face-ţi roata mai mare! îi rugă bătrînul. Vreau să vă arăt ceva ce n-aţi mai văzut.

— Luptă-te cu ursul, moşule, dacă vrei să-ţi dau un denar! strigă unul spelb, slab şi adus de spate, care duhnea a vin.

Bătrînul îl cîntări din ochi cu milă:

— Zeii văd şi ştiu totul! Pentru ceea ce am făcut pînă acum, n-ai dat nimic. Nu mă aştept să fii darnic nici de-acum încolo.

— Uite colea, reluă spelbul, sunînd în mînă cîteva monede, dacă o să-mi placă, ţi-i dau pe toţi. Vreau să te văd luptîndu-te cu ursul, să-l culci la pămînt!

Fără să-l mai ia în seamă, bătrînul continuă să bată în tobă şi să zornăie lanţul, făcînd semne ca lumea să se tragă înapoi.

— Aşa, acum să nu vă speriaţi. Ursus al meu mă ascultă mai bine ca un copil. Staţi liniştiţi şi tăceţi din gură.

Apoi, dintr-o dată schimbă tonul, vorbi cu ton poruncitor, repetînd rar şi accentuat:

— Ursus, la cea mai frumoasă!... Cea mai frumoasă, Ursus!... Cea mai frumoasă... mai frumoasă... frumoasă... şi trăgea într-un anumit fel de lanţul legat de belciugul trecut prin nasul lui, ca şi cum îl îndemna să pornească într-o anumită parte.

Ursul începu să umble prin faţa mulţimii mormăind şi, la un semn făcut de bătrîn din lanţ, pe care nimeni nu-l luă în seamă, se opri în faţa Daziei.

— Ai un bărbat voinic şi chipeş ca un zeu! rosti bătrînul. Nu mă îndoiesc că, din multa dragoste ce-i porţi, nu te temi de el. Acum, zeiţo, să nu-ţi fie frică nici de Ursus al meu!

Fără să vrea, Dazia se trase un pas înapoi, strîngîndu-l de mînă pe Pollio.

— Dacă eşti cea mai frumoasă, zeița mea, Ursus ştie, vrea să te arate tuturor. Aproprie-te de el şi mîngîie-l pe cap cu mîna.

— Pollio, ce să fac?! murmură, fata, stingherită de privirile celor din jur.

— Mîngîie ursul fără teamă, sînt eu cu tine!

Fiecare nevastă tînără nutreşte convingerea nestrămutată că bărbatul ei este mai isteț, mai curajos, mai puternic decît alții, are încredere nețărmurită în el. Dazia întinse mîna şi-l mîngîie uşor pe blana de pe cap, în timp ce animalul mormăia satisfăcut.

— Să stai liniştită, zeița mea, fără frică! o încuraja bătrînul, continuînd să îndemne ursul prin lanț, prin sunete de tobă şi prin vorbe: Ia-o în brațe, Ursus! Ia-o în brațe!

Cu tot curajul ei şi cu toată încrederea în Pollio, Dazia începu să tremure. Nu se trase înapoi, aşteptă. Ursul o cuprinse cu labele peste mijloc, o făcu se se îndoaie spre spate, o luă în brațe ca pe un copil şi, mormăind de plăcere, ocoli cu ea cercul făcut de mulțime. Cei din jur priveau cu răsuflarea oprită, numai Pollio rîdea, urmărind atent mişcările animalului, cu mîna strînsă pe prăselele cuțitului înfipt în teaca de la brîu. După ce făcu ocolul, ursul se opri în fața lui Pollio şi, parcă legănînd pe Dazia, aşteptă.

— Ia-ți zeița, bunule om, asta aşteaptă Ursus! Ia-o în brațe din labele lui!

Ca şi cum Dazia lipsise de mult de lîngă el, Pollio o luă repede şi o strînse cu dragoste la piept. Din iuțeală, foile şi cămaşa fetei se săltară, iar genunchii ei albi, frumoşi, se arătară o clipă vederii tuturor. În acel moment de fericire deplină, Pollio îşi aminti de anii săi de sclavie, de zilele cînd tînjise după libertate. Văzu în urs o ființă chinuită, şi în suflet îl năpădi o milă fără margini; o pornire de a face ceva pentru el. Ursul se retrăsese în mijlocul cercului, se aşezase pe labele dinapoi şi îşi lingea botul satisfăcut.

— Cui nu i-a plăcut, să nu dea nimic! scormoni bătrînul dărnicia privitorilor, întinzînd spre ei ulcica.

Pollio lăsă pe Dazia din brațe şi se apropie de moşneag.

— Îmi vinzi ursul? îl întrebă, hotărît să-l ducă departe în pădure şi să-i dea drumul.

Bătrînul se opri şi-l cercetă mirat.

— Crezi că se cîştigă mulți bani cu el? îi răspunse tot printr-o întrebare, clătinînd capul cu tristețe. Tîrgul nevestelor se ține numai o dată pe an, iar prin vicurile pe unde umblăm în zilele de sărbătoare nu ne alegem cu mare

lucru, îl am de mic, era un pui cînd l-am găsit în pădure. L-am crescut cu grijă şi milă.

— Aş vrea să mi-l vinzi! insistă Pollio. Îți dau cît îmi ceri! stărui el, sub privirile pline de uimire ale celor din jur, şi mai ales ale Daziei, care tăcea de teamă să nu-l supere.

Mai luminat la față, bătrînul începu să zîmbească.

— Aş putea să-ți iau banii, zise oftînd, căci dacă mila te împinge să-i dai drumul în pădure, eu aş fi în cîştig: Ursus vine de oriunde îndărăt acasă. Mi-a mai scăpat de cîteva ori noaptea şi, cînd am ajuns la coliba mea, l-am găsit în uşă. Mă aştepta.

— Îl duc mai departe! murmură Pollio, cu hotărîrea muiată.

— Doreşti binele ursului, făcîndu-i rău! strigă cineva din spatele mulțimii.

Pollio recunoscu vocea; era Metrobius. Acesta îşi făcu loc printre oameni, ieşind în față.

— Dacă bătrînul a crescut ursul de mic, continuă Metrobius, îi va fi greu să trăiască în pădure, să-şi caute hrana, să-şi facă un bîrlog, să se apere. Se va simți părăsit, va căuta oameni, iar aceştia înspăimîntați, îl vor ucide. Povestea animalului ăsta îmblînzit se aseamănă cu aceea a unui sclav: Cică un stăpîn, mişcat de bunătatea sclavului său bătrîn, care îl crescuse şi îl slujise toată viața, voise să-i dea libertatea. „Mai bine omoară-mă, stăpîne!” i-a spus plîngînd nefericitul. „Aşa neputincios cum sînt, sub povara anilor, încotro aş putea s-o apuc, unde aş mai găsi adăpost?” Acel stăpîn a înțeles că pentru bătrînul sclav libertatea era prea tîrzie. În loc să-i aducă fericire, devenea pentru el suferință. Poate că şi animalul acesta, dacă ar putea vorbi, tot aşa ar spune.

Cei din jur ascultau înmărmuriți cuvintele pline de adevăr rostite de Metrobius. Bătrînul îşi privea ursul cu ochii înecați în lacrimi. Ca trezit dintr-un vis, Pollio scutură capul, băgă mîna la brîu, o scoase plină cu bani şi-i puse pe toți în ulcică. La plecarea de la Porolissum, Sargetius îi dăduse cu inima largă, ştia că o va întîlni pe Dazia, să aibă ce cheltui, fără reținere. Ținînd fata de mînă, ieşi din mulțime petrecut de căutături pline de mirare. În apropierea lui Metrobius zări pe Grimhild cu Iunilla. Privirea lui se încruntă. Tînărul gepid ținea în brațe o cuşcă în care se zbătea o veveriță, alergînd în colivia rotitoare. Lumea din jur făcea mult haz de zbaterea ei. Răscolit, nu se mai putu stăpîni:

— Povestea ursului s-a potrivit bine cu a bătrînului sclav, dar nu poți să mă înşeli, spunînd că merge şi la veveriță! se adresă el lui Metrobius, măsurîndu-l rece, ca şi cum nu s-ar fi cunoscut.

Smulse colivia din brațele lui Grimhild, fără ca acesta să încerce vreo împotrivire, se îndreptă spre copacul cel mai apropiat şi o deschise. Veverița rămase locului cîteva clipe, nehotărîtă, apoi sări afară, făcu un salt şi începu să se cațere sprintenă pe trunchiul gros, dispărînd în frunziş. Metrobius o urmărea zîmbind.

— Ce-ți trebuie veveriță, Grimhild? îl întrebă înciudat şi înveselit totodată de fapta făcută. Tu să ai grijă de cealaltă veveriță! rîse, arătînd-o din ochi pe Iunilla.

— Şi ție ce-ți trebuia urs? i-o întoarse Metrobius, luîndu-l de braț şi pornind mai departe.

Soarele se ridicase mult deasupra capetelor. Căldura se arăta pe fețele oamenilor, răbufnind în broboane de sudoare, însufleţirea creştea. Flăcăii se țineau după fete, iar ele îşi roteau ochii după ei, roşindu-se. Aşa se desfăşura Tîrgul nevestelor, cu rînduială: în prima zi, căutarea; în cea de a doua, tinerii îşi şopteau vorbe de dragoste, iar în a treia se înțelegeau părinții. De aceea, flăcăii din acea parte a Daciei nu obişnuiau să spună că se duc la tîrg, ci că merg să-şi aleagă nevastă. Şi cum vorba din bătrîni nu se dezminte niciodată — cînd doi se caută, se găsesc — în după-amiaza primei zile bîlciul îşi schimba înfățişarea. La tot pasul întîlneai perechi ce se pregăteau să rămînă împreună pentru toată viața.

Diurpanneus vedea atîta mulțime, încît nu-i venea să creadă că nimeni nu ştie ceva de Diegia. Rătăcise pe toate cărările, se oprise acolo unde era strînsă mai multă lume, ascultase, atent să-i audă numele rostit de cineva. Trecuse de-a lungul cărării făurarilor, privise topoarele, bărzile şi cuțitele lui Dassius, cătase de cîteva ori spre femeia culcată alături de car, cu fața acoperită de maramă, fără să-şi închipuie că era sora pe care o căuta. Pornise mai departe copleşit de întristare. Noaptea aproape că n-a închis ochii. A vorbit mult cu Sargetius, amîndoi îngrijorați de starea lui Rundacitulp. Spre seară le spusese că se simțea atît de bolnav, încît abia mai putea să umble. Întâmplarea o socoteau drept un semn rău pentru acțiunea lor.

A doua zi, în zori, Diurpanneus porni din nou în căutare, decis să întrebe pe unii şi pe alții, dacă n-au auzit de o fată de dincolo de munții de la răsărit şi vîndută ca sclavă. Se găsiră şi din aceia care îl descurajară:

poate că n-o fi fost vîndută în Dacia, iar imperiul era mare. Cîțiva, mai răutăcioşi, sau prinşi de tăria vinului, îl batjocoriră:

— Ce mai cauți o fată care a fost furată? Alege-ți mai bine una de aici. Văd că eşti bărbat frumos!

Sau alții:

— Pentru ce te mai frămînți? Femeia se simte bine în brațele oricărui om, numai puternic să fie. Alungă din gînd orice speranță!

Ar fi putut să-i doboare dintr-un pumn, dar nădejdea nu-l lăsă pradă unei porniri ce s-ar fi sfîrşit cu bătaie şi învălmăşeală. Cînd au plecat din Porolissum, bătrînul Degidus le-a amintit o credință rămisă din strămoşi:

— Zeii pedepsesc pe cei care în zilele de tîrg strică veselia mulțimii! Să vă feriți de oamenii puşi pe harță.

Tot întrebînd şi ascultînd, nu-şi dădu seama cînd ajunse la Offas. Olarul vînduse aproape toate vasele. Lîngă car stăteau Grimhild şi Iunilla, iar ceva mai la o parte, Metrobius. Schimbă cîteva vorbe cu ei şi reluă căutarea descurajat, frămîntat de gînduri. Făcuse oare bine, stînd o bună parte din timp la Porolissum, în apropierea Opiliei? Nu era o pedeapsă venită de la zei, întemeindu-şi fericirea tocmai cînd Diegia se va fi găsit în cea mai neagră deznădejde? întrebările se succedau şi se spulberau într-un joc lipsit de coerență aruncînd lumini şi umbre în sufletul său. Pornise fără să-şi aleagă cărarea, cercetînd fețele femeilor întîlnite. Nici nu ştia că ajunsese iarăşi pe cărarea făurarilor, cînd deodată se auzi strigat:

— Diurpanneus! Diurpanneus!

Se opri locului ca trăznit. Gîndurile pieriră fulgerate. Nu reuşi să prindă din ce parte fusese strigat. Se întoarse.

— Diurpanneus! Diurpan...

Era strigăt de femeie care plîngea, pradă disperării şi speranței. Din nou se întoarse, dar nu avu timp să vadă ce se petrece. Două brațe se prinseră de gîtul lui.

— Diurpanneus! gemu Diegia, sărutîndu-l cu înfocarea dorului nestins, fără să-şi mai poată stăvili lacrimile.

— Diegia, tu eşti? Nu-mi încearcă zeii prea mult suferința? strigă el, îndepărtînd-o de la piept, lacom s-o vadă mai bine.

Se trase un pas înapoi speriat. Era pradă duhurilor rele?! Femeia din fața sa nu putea să fie sora răpită: arăta prea frumoasă, cu obrazul prea sănătos. În mintea lui, tot căutînd-o de doi ani, imaginea sorii se redusese la aceea a unei sclave: slăbită, îndurerată, chinuită. În jurul lor lumea,

strînsă în cerc, îi privea cu nestăvilită curiozitate, fără să înțeleagă ce se întîmpla.

— Eu sînt, Diegia! Eu, fratele meu drag! Lacrimile îi curgeau pe față, trupul tremura chinuit de încordare. Dar dincolo de suspine şi tulburare, Diurpanneus simțea un suflet plin de mulțumire, dornic de viață. În aceeaşi clipă, Dassius îşi făcea loc prin mulțime. Diegia se întoarse şi-l împinse spre Diurpanneus. Dintr-o ochire, Dassius îl recunoscu: îi povestise de nenumărate ori Diegia despre el, îl descrisese în culorile cele mai vii.

— Eşti Diurpanneus! îi spuse, prinzîndu-l de umeri şi zguduindu-l cu putere. Am vorbit mult despre tine şi te-am dorit. Vino lîngă carul nostru. Altfel s-ar putea să rămîn fără lucrurile aduse pentru vînzare.

Soarele se apropia să coboare după creste. În Poiana Mestecenilor stăteau toți la rînd pe un buştean: Sargetius, Offas, Metrobius, Pollio, Diurpanneus, Dassius şi Grimhild. În apropiere, pe iarbă, lîngă un tufiş de aluni, Diegia, Dazia şi Iunilla povesteau şi rîdeau. Bărbații vorbeau rar, fiecare frămîntîndu-şi propriile gînduri. Sargetius şi Diurpanneus nu puteau să înțeleagă schimbarea lui Dassius, din clipa cînd îl zărise pe Rundacitulp culcat sub adăpostul înjghebat din crengi şi frunziş. Atmosfera de tihnă se spulberă în clipa cînd Dassius întrebă, cu o pornire pe care ceilalți n-o înțelegeau:

— Şi chiar pe ăsta vreți voi să-l faceți rege?!

Sargetius îl săgeta cu o căutătură aspră. Ce voia să spună, cînd abia se cunoscuseră? Ce ştia el despre lupta lor? Îi răspunse pe un ton în care vibra o undă de mustrare:

— Port în suflet hotărîrea nestrămutată de a îndeplini dorința vitejilor noştri străbuni, a celor care şi-au vărsat sîngele pentru o Dacie liberă! Voia străbunicului meu îndepărtat a fost ca din neamul lui Rundacitulp să fie ales regele.

— Eu ştiu că din alt neam, se grăbi Dassius. Era vorba de un taraboste al cărui nume începea cu Bur. Nu se mai înțelegea ce era scris pe un pergament, fusese şters de vreme.

Cu fața împietrită, Sargetius îl prinse de umeri, strîngîndu-l cu putere. Ce voia să spună? îi batjocorea?

— Ai văzut tu acel pergament? De unde ştii? Dassius începu să rîdă, deşi crisparea lui Sargetius n-o înțelegea. Nu vedea legătura dintre Rundacitulp şi pergament.

— Cel pe care îl pregătiți să fie rege este, după neam, un grec din Ulpia Traiana Sarmizegetusa! Cum l-am văzut, l-am recunoscut dintr-o ochire!

— Dar pergamentul rămas de la Sarmis? întrebă Sargetius cu totul tulburat, rotindu-şi privirea pe fețele celorlalți.

Toți îl ascultau cu încordare. Numai Metrobius zîmbea cu o satisfacție greu ascunsă.

— Acel pergament l-am avut eu, continuă Dassius, dar l-am pierdut, ori mi l-a furat cineva. Am dat de el în coliba unui bătrîn, care a trăit singur, pustnic, mai sus de casa noastră, pe coasta muntelui. Îşi dusese zilele în atîta sărăcie încît, după moartea lui, a fost unicul lucru ce l-am putut lua de-acolo. Mă miră că ați pus de gînd să aveți un astfel de om ca rege! murmură el, privind în jos, apoi deodată săltă capul, rostind răspicat: Dar n-am spus bine „să aveți", ci „să avem", că şi eu port în mine sînge de dac. Iar de va veni vremea să ascultăm de un rege, el trebuie să fie pe placul acelora pe care îi va conduce!

— De cînd l-am văzut, mi-am dat seama că acest Rundacitulp ascunde ceva în suflet. Căutătura lui nu este aceea a unui om sincer, cu inima deschisă! zise Metrobius, satisfăcut că lucrurile luau o astfel de întorsătură.

— Numele lui este Euphoros. Ştiu că are un unchi bogat la Porolissum, negustor sau aşa ceva, adăugă Dassius.

O schimbare ca un cutremur zgudui adînc pe Sargetius. Cine ar fi reuşit să-i pătrundă în suflet, şi-ar fi dat seama că din acea clipă avea în față un alt om. Cu vocea sugrumată de mînie, palid, se întoarse spre ceilalți:

— Diurpanneus, Pollio, Offas, mergeți cu mine! Pentru că a înşelat tot ce avem mai scump în suflete, ne vom răfui! Trebuie să socotim fapta lui drept o adevărată trădare!

Veni şi cea de a treia zi a tîrgului, cînd, după obicei, se ajungea la înțelegerea dintre părinții tinerilor. În fiecare an ziua începea liniştită: perechile şi familiile lor se strîngeau lîngă un car, sub un copac sau la un adăpost înjghebat în pripă, intrau în vorbă, luînd-o pe departe, întrebîndu-se dacă vitele erau sănătoase, dacă semănăturile fuseseră bune, dacă strînseseră miere multă şi despre alte treburi de gospodărie, treceau apoi cu vorba la copii şi de acolo la nunta ce trebuia pregătită. Cînd înțelegerea era ca şi făcută, cele două mame se retrăgeau pe nesimțite, îşi vedeau de treaba lor: întindeau pe iarbă o bucată mare de pînză albă, pe care puneau de-ale

mîncării, bucate aduse de acasă, sau cumpărate din bîlci. Pe la vremea prînzului, vîrstnicii şi tinerii se ospătau din plin, iar după amiază vinul îşi arăta cu prisosință puterea. Seara vuia muntele de veselie, de strigătele şi chiotele celor ce se pregăteau de plecare către casă.

În anul acesta însă, cea de a treia zi se desfăşură altfel. De dimineață, bărbații — mai ales aceia care aveau fată sau flăcău — trăiră o îndoită însuflețire: una, nuntirea tinerilor, iar cealaltă, speranța că în acea zi vor vedea pe cel ce le va fi rege. Se făcu totul în grabă, înțelegerea dintre părinți merse repede, ospățul nu se prelungi, iar vin se bău numai atît cît cerea buna cumpătare, fiecare socotind că nu se cade să se ducă tulburat la minte în fața căpeteniilor, şi mai ales a celui pe care sperau să le fie rege.

Nu trecuse mult din amiază cînd Poiana Mestecenilor se umplu de oameni, mai ales bărbați mai vîrstici. Pe o movilă, în mijlocul poienii, stăteau cei veniți de la Porolissum, la care se alăturase Dassius.

Cînd Sargetius ridică brațele, cerînd linişte, întreaga adunare amuți. Cei de pe margini se strînseră şi mai mult, micşorînd cercul. Mişcat, pătruns de semnificația adîncă a momentului, palid, cu un zîmbet uşor în colțul gurii, Sargetius începu să vorbească:

— Astăzi trăim o clipă înălțătoare. Se ivesc zorile Daciei libere! Dacă Marii noştri înaintaşi — Burebista, Decebal, Diegis şi Sarmis — ne-ar vedea de acolo de sus din cer, nu s-ar putea ca sufletele lor să nu tresalte de mulțumire. Da, se întăresc speranțele în renaşterea unei Dacii noi, şi acest lucru rezultă din numărul mare al celor veniți să ne asculte. Sînt semne că legiunile romane vor fi retrase dincolo de Danuvius. Cei ce rămîn pe loc vor fi cu adevărat liberi, iar țara va înflori ca altădată!

— Vrem să-l vedem pe cel ce ne va fi rege! strigă un bărbat voinic, care dădea semne de nerăbdare.

Sargetius se pregătise pentru un astfel de moment, din clipa cînd Rundacitulp redevenise Euphoros.

— Îl vreți pe rege? întrebă el adunarea. Priviți în jurul vostru. Fiecare dintre voi ar putea să fie regele, numai să dovedească suflet, iubire pentru popor, să arate că este hotărît şi viteaz, înțelept şi bun. Priviți-l pe cel de alături şi, de va fi voia zeilor, îl veți vedea pe cel care ne va fi rege. El este între noi, putem să ne rugăm pentru sănătatea şi înțelepciunea lui. Mîine, ajunşi la casele voastre, să vă gîndiți la această clipă înălțătoare, să vă pregătiți pentru chemarea cea mare, să vă făuriți arme şi să găsiți cît mai mulți tovarăşi de luptă! Dar mai presus de toate, să ştiți ce vorbiți şi față de

cine vorbiți, pentru ca oamenii Romei să nu creadă că se porneşte vreo răscoală. Mă rog zeilor să plecați cu inimile sus, să vă întăriți pentru luptă şi să ne întîlnim sănătoşi!

Pe deasupra adunării plutiră urale înfundate. Mulți îşi aruncară în sus căciulile, sumanele şi tot ce le venea la îndemînă, arătîndu-şi astfel însufleţirea şi bucuria. Dintre cei ce stăteau în fața lui Sargetius se desprinse un bătrîn albit de ani. Începu să urce cu paşi rari pe movilă. Pletele îi jucau în adierea uşoară a vîntului.

— Tot ce a spus feciorul este bine, începu el arătîndu-l pe Sargetius, şi noi aşa vom face! Dar nu ştim cine este, nu ne-a spus ce semn ne va da atunci cînd va veni vremea. Îl vedeți? Este voinic şi frumos, are o privire care te pătrunde şi te încălzeşte. Luați-i seama cît de mult aduce cu căpeteniile de altădată ale poporului dac. Şi dacă e aşa, cum să nu ne încredem în el şi în vorbele lui? Păi, feciorule, îl măsură bătrînul cu privirea, eu unul te urmez şi mă bat cu duşmanul pînă îl bag în infern! Mă voi ruga într-una zeilor să te ajute, să ne porți la izbîndă!

Din nou izbucniră urale. Tot timpul Metrobius stătuse liniştit mai la o parte, aşezat pe o piatră. Îndată ce bătrînul sfîrşi, se apropie de Sargetius, ridică mîinile, făcînd semne pentru linişte. Vorbi potolit, aşa cum obişnuia cînd îşi ținea prelegerile:

— Cînd treci pe o punte, trebuie să te uiți bine unde calci, altfel poți cădea în apă. Aşa cum vreți să porniți, mi se pare că nu luați seama bine unde puneți piciorul. Ca să nu mă înțelegeți greşit, poate că e mai bine să facem o mică socoteală. Să zicem că am avea un pumn de grîu, pe care l-am împărțit în trei grămăjoare separate: într-una boabele care ar fi romanii curați, în alta dacii curați, iar în cea de a treia locuitorii acestei provincii care au sîngele altoit. Aş vrea să-mi spuneți cinstit: care grămăjoară ar fi mai mare, a dacilor curați, a romanilor curați sau a celor cu sîngele amestecat?

— Păi de ce ne mai întrebi, feciorule? se grăbi bătrînul care vorbise mai înainte. Cine nu ştie că cea mai mare grămăjoară e a celor ce sînt de viță nouă? Dar ce spun eu? Auziți, oameni buni, eu zic că cele două grămăjoare laolaltă n-ar fi cît grămăjoara celor ce se trag din altoiul dacilor cu romanii!

— Socoteala cam aşa este, reluă Metrobius. Între cei ce trăiesc acum în Dacia sînt mulți cu sîngele amestecat. Dacă aşa stau lucrurile, vă întreb: e bine, e drept şi cinstit ca, după retragerea legiunilor de aici, numai cei ce se ştiu urmaşi de-ai dacilor — deşi poate că au în sîngele lor şi cîteva picături

de alt neam — sînt îndreptățiți să creadă că ei reprezintă țara? Numai ei trebuie să-l aleagă pe rege sau pe cel ce va fi într-un fel căpetenie? Nu socotiți că făcînd astfel s-ar da drumul unui izvor de ură între cei pe care zeii i-au sortit să trăiască laolaltă pe aceste meleaguri? Şi atunci, uite ce zic eu: cînd va veni momentul acelei grele încercări, să ne unim toți cei ce vrem să rămînem pe loc, să ne alegem căpetenii dintre bărbații care se vor dovedi cei mai viteji şi mai iubitori de popor, şi să trăim înfrățiți. Eu zic că acesta e cuvîntul pe care fiecare dintre noi trebuie să-l ducă şi să-l spună acasă, celor în mijlocul cărora trăieşte! Doresc tuturor numai bine, noroc şi multă sănătate!

Metrobius se retrase şi se aşeză din nou pe piatră. Cuvintele rostite de el conțineau atîta adevăr, încît adunarea rămase un timp tăcută, tulburată. Dar bătrînul nu avu stare, se urcă iarăşi lîngă Sargetius. Îndemnă la veselie şi curaj:

— Ce ați rămas aşa? Ce, n-a grăit bine? Aşa este! M-am uitat la ei, la ăştia de pe movilă, toți sînt nişte căpetenii, dar nu vor să ne-o spună. Eu, de cînd am venit, nu m-am lăsat pînă n-am aflat cîte ceva despre fiecare. Pot să vă şi spun: el — întinse mîna spre Sargetius — la Porolissum e o căpetenie, cică e quattorvir. Celălalt — arătîndu-l pe Diurpanneus — e dac curat, un taraboste de dincolo de munții de la răsărit. Ăsta — Offas — e căpetenie de-a săracilor din Porolissum, iar el — Pollio — e tot o căpetenie, de-a sclavilor, care nu s-au lăsat pînă nu şi-au căpătat libertatea. Să ştiți că l-am lăsat înadins la urmă pe cel care ne-a vorbit cu atîta omenie. Şi el este un fel de căpetenie, cică tot tineretul de acolo îl urmează, nu iese din cuvîntul lui.

Bătrînul făcu o scurtă pauză, după care rosti tare şi rar, căutînd să fie auzit de întreaga adunare:

— Ce mai stați, căpeteniilor? Faceți aşa cum socotiți că e bine, iar noi vă vom urma! Toți zeii să fie cu voi!

Intervenția lui Metrobius şi completarea făcută de bătrîn provocară o schimbare adîncă în gîndurile lui Sargetius. Acțiunea ce se începea îi apărea dintr-o dată de o amploare greu de stăpînit şi greu de dus. Se vedea dator totuşi să încheie într-un fel adunarea. Săltă brațele, cerînd linişte, apoi vorbi cu convingere potolită:

— Acum ştim ce ne aşteaptă, ne dăm seama ce trebuie să facem. Da, să ne unim cu toții, de orice sînge am fi cei ce rămînem, să orînduim lucrurile aşa cum va fi mai bine! Să nu uitați: noi nu ne socotim căpetenii! Cînd va

sosi momentul, le vom alege. Pînă atunci, să ne ferim de cei pe care îi bănuim că ar putea să ne trădeze, sau ne-ar fi duşmani de moarte în momentele grele. Ne despărțim pătrunşi de gîndul că viitorul nostru va fi legat de tăria şi hotărîrea noastră! Rog zeii să ne călăuzească, şi gîndurile şi pornirile!...

Poiana răsună mult timp înfundat de urale. Mulțimea începu să se împrăştie. Soarele cobora dincolo de creste. Pe deasupra văilor se întindea un val de pîclă albăstruie, îmbrăcînd înălțimile.

Vîrful teşit al muntelui, unde trăise legendara găină cu ouă de aur, rămăsese gol. Tîrgul nevestelor luase sfîrşit. Numai cei de la Porolissum mai întîrziau în Poiana Mestecenilor. Euphoros trebuia judecat şi pedepsit, însă fiecare încerca să se sustragă şi căuta motive: Diurpanneus se pregătea să plece degrabă cu Diegia şi Dassius la Porolissum, iar de acolo să treacă în fugă munții, să liniştească mama îndureratăde răpirea fiicei. Pollio ținea să facă un ocol pe la Ampelum, cu Dazia, pentru ca proaspăta lui soție să-şi ia unele lucruri, în vreme ce Offas avea nevoie de un popas la Alburnus Maior, să facă aranjament pentru un nou transport de vase. Metrobius n-ar fi vrut să se amestece în judecarea şi pedepsirea unui „pierde-vară”, cum îi plăcea să-l numească pe Euphoros. Fiecare, căutînd să se dea la o parte, se arăta grăbit să-şi vadă de treburile proprii.

În sufletul lui Sargetius creştea furia din două cauze: una, pornirea împotriva ticălosului care avusese atîta cutezanță, iar alta, teama că desfăşurarea evenimentelor putea să le-o ia înainte, să-i prindă nepregătiți. Cei şase oameni puşi de Synethus să-i păzească nepotul se făcuseră nevăzuți. Nu se îndoia că fugarii porniseră în goană spre Porolissum.

Era spre seară cînd Metrobius explică scurt, cu multă convingere că, din moment ce Euphoros s-a dat drept pretendent la a deveni rege al Daciei, numai dacii se puteau socoti înşelați în buna lor credință, deci lor le revenea dreptul să-l judece şi să-l pedepsească. Urmarea nu întîrzie: Offas coborî cu carul spre Alburnus Maior, Pollio — cu Dazia şi tatăl ei — porniră de-a dreptul peste munți către Ampelum, iar Metrobius plecă grăbit la Porolissum, însoțit de Grimhild. Întunericul prinse în Poiana Mestecenilor numai pe Sargetius, Diurpanneus, Dassius şi Diegia, împreună cu ceata de daci a lui Diurpanneus, care păzea pe Euphoros legat sub adăpostul de frunzare. Stăteau tăcuți în jurul focului. Timpul se scurgea încet. Cînd Cloşca-cu-pui răsări pe cer, săriră în picioare. Sosise momentul. Îl scoaseră

de sub frunzar şi-l legară de un copac din apropierea vetrei de jar pe care jucau flăcări, fiecare frămîntat de alte gînduri; cu alte temeiuri pentru pedepsirea ticăloşiei: Sargetius, furios pentru slăbiciunea de care dăduse dovadă, încredințîndu-se în vorbele unui aventurier, iar Diurpanneus înciudat de ruşinea ce o resimțea, gîndind că s-ar fi putut întîmpla ca un grec viclean să ajungă rege al neamului său. În Dassius mocnea cîte ceva din furia lui Sargetius şi din ciuda lui Diurpanneus. La lumina focului, fața lui Euphoros lucea palidă, împietrită de groază. Din tînărul frumos, vioi şi elegant de altădată, rămăsese numai o arătare chinuită. Toți trei ar fi vrut să-l judece, deşi acest lucru le părea de prisos. Ce socoteală puteau să-i ceară? Ce să-l întrebe şi ce fel de judecare să-i facă?

În apropiere, aşezați roată, stăteau flăcăii din ceata lui Diurpanneus, aşteptînd să vadă sfîrşitul.

— Eu aş vrea să ne spună: Cum a ajuns pergamentul în mîinile lui? rupse Dassius tăcerea.

— Răspunde, Euphoros! strigă Sargetius, ca trezit la realitate, strîngînd pumnii.

— Am fost îndemnat de zeii cei răi! Numai ei, şi duhurile rele, au făcut să-mi răsară în minte gîndul că aş putea să mă dau drept urmaş al acelui taraboste, altfel...

— Şi cum ai ajuns să-l ai? îl întrerupse Dassius cu ton rece.

— Cu bani. Am plătit. De la prietenul tău Cletus am aflat, dar nu el mi l-a dat. Mi-a spus odată întîmplător că tu ai un pergament rămas de la Sarmis, prin care lăsa pe un taraboste ca rege al dacilor. Acel nume, Burodus, este o născocire a mea.

— Vreau să ştiu cine ți-a dat pergamentul! insistă Dassius.

— O bătrînă, Aelia — tu o cunoşti — care mergea deseori pe la mama-ta. N-a fost prea greu pînă i-am dat de urmă. Femeia, neputinciasă şi săracă, s-a arătat lacomă, cînd a auzit că e vorba de bani. Nu ştiu cum a făcut, dar mi l-a adus.

— Ai săvîrşit o ticăloşie! strigă Dassius, săgetîndu-l cu ură. Pentru asta îți vei primi răsplata!

Euphoros îl înfruntă:

— Dar tu tot n-ai fi făcut nimic cu el, nu te tragi din acel taraboste. Ştiu unde l-ai găsit.

Liniştea cu care răspundea Euphoros spori mînia lui Sargetius. Era ca un vulcan gata să erupă. Totuşi se stăpîni. Îl întrebă cu ton rece, ascunzîndu-şi pornirea:

— Trec peste toate, Euphoros, chiar şi peste modul cum mi-ai batjocorit buna-credință, însă un lucru țin neapărat să ştiu: prin ce te-ai legat în fața procuratorului?

— Nu-înțeleg ce vrei să spui?!

— Ai mers de mai multe ori la Iustus Valentinus, lucru de care mie nu mi-ai spus. După ce am aflat, am aşteptat. Recunoşti sau nu? Să nu uiți că eu ți-am acordat toată încrederea!

— Prima oară am fost dus cu forța, luat de un decurion.

— Te-ai legat ca, devenit rege al Daciei părăsită de imperiu, să ții mai departe țara supusă Romei, ca şi cum legiunile încă s-ar afla aici. Asta e o dovadă că în sufletul tău nu nutreai hotărîrea de a face să renască Dacia lui Decebal, iar poporul să fie stăpîn în țara lui! La început, cum te credeam cu sufletul curat, mi-am zis că în situații grele ne e permis să facem orice, numai să înşelăm duşmanul, şi am tot aşteptat să-mi spui ce urmăreai. Acum însă, cînd ştiu cine eşti, mă stăpîneşte convingerea că, o dată ajuns rege, te înconjurai de o ceată de nemernici, de vîntură-lume, ca şi tine, gata oricînd să vinzi țara!

— Să-l dăm morții mai repede, acum nu e vreme de pierdut, îndemnă unul din flăcăii ce-l însoțeau pe Diurpanneus.

— Dacă vă atingeți de mine, procuratorul va spînzura pe cei vinovați. Oamenii mei au şi pornit într-acolo! amenință el îngrozit.

— Iustus Valentinus ştie. Nu va regreta pierderea unuia care pregătea o răscoală! i-o întoarse Diurpanneus.

— La moarte cu el! strigară deodată mai mulți flăcăi.

Sargetius se găsea în pragul luării unei hotărîri. Nu vedea ce pedeapsă mai potrivită se cuvenea trădătorului. În liniştea ce se lăsă cîteva clipe, auzi călcătură de om ce se apropia în fugă. Se întoarse şi îşi încorda atenția.

— Pregătiți-vă de luptă! îndemnă el scurt, pornind în calea celui ce venea, care nu putea fi decît una din străji.

O umbră se năpusti dintre tufişuri, oprindu-se în fața lui, suflînd greu:

— Vin legionarii! şuieră îngrijorat.

— Îl dăm morții! se auzi, seacă, vocea lui Sargetius, parcă nesigur dacă ceea ce hotăra era bine.

— Legionarii înconjoară muntele şi Poiana Mestecenilor, adăugă straja, cu răsuflarea nepotolită.

Cuprins de disperare, Euphoros începu să strige după ajutor. Pînă în această clipă se consolase cu speranța că nu vor avea curajul să meargă atît de departe cu răzbunarea.

— Să-l lovim toți deodată! îndemnă Diurpanneus. Toți trebuie să ne apărăm neamul, să nu se spună că tu, Sargetius, l-ai ucis. Alături de tine, şi eu am jurat că vom pedepsi trădarea şi mişelia!

Într-o fulgerare, bărzile şi cuțitele, aruncate cu setea răsplătirii ticăloşiei, străpunseră trupul lui Euphoros. În cîteva clipe în poiană se întinse din nou liniştea.

— Să ne rugăm zeilor ca acest nemernic să fie singurul trădător al luptei noastre! murmură Sargetius.

Sosi şi straja trimisă în partea opusă, spre apus. Şi pe acolo apăruseră legionari care urcau muntele. Pericolul era mare. Dassius ar fi vrut să fugă cît mai repede cu Diegia, dar Sargetius îl opri. În situații grele, numai cel ce este cu adevărat viteaz poate să-şi arate însuşirile de luptător.

— Vom merge strînşi laolaltă, şopti el. Tăiem valea, apoi o ținem tot către miazănoapte, pe povîrnişul celălalt.

Se desfăşură o adevărată întrecere între ei şi zorile ce începeau să lumineze plaiul. Toți tineri şi aprigi la luptă, erau hotărîți să lovească fără şovăire. Aproape de drum, doi legionari îi văzură, dar nu încercară să-i oprească. Sunară din trompete, dispărură în vale, de-a curmezişul povîrnişului. Apucară să taie drumul în fugă.

Se socoteau scăpați, cînd de după un colnic apărură cîțiva legionari. Dassius şi Diurpanneus dădură primele lovituri, în timp ce Sargetius se repezi spre decurionul care îi comanda. Se petrecu tocmai ce gîndise: să treacă printre ei, fără să-i rănească sau să-i răpună, ca astfel să răspundă în fața legilor numai de moartea lui Euphoros. Decurionul nu primi lupta, ordonă retragerea, luînd-o la fugă spre desişul pădurii.

Porniră mai departe. Începuse urcuşul. Sargetius frămînta în minte cele petrecute, fără să poată întrevedea sfîrşitul. De unde aflaseră legionarii şi cum de sosiseră atît de repede, cînd pînă la castrul de la Alburnus Maior era o depărtare destul de mare? Şi apoi, nu-şi dădea seama dacă scăpase din încercuire.

Cei şase oameni ce formau garda lui Euphoros n-au plecat spre Porolissum şi nici nu s-au oprit undeva prin apropiere. Unul dintre ei, pus

de Synethus şef al gărzii, urmase întocmai porunca bogatului negustor: dacă se întîmpla ca viața nepotului să fie în primejdie, să nu şovăie nici o clipă, să ceară ajutor militarilor.

Se luminase. Soarele arunca razele peste crestele înalte, alungînd spre văi negura. În fața fugarilor, pe înălțimi, se zăreau plaiurile acoperite cu iarbă deasă şi aspră. Merseseră fără oprire. Socoteau legionarii rămaşi mult în urmă, devale.

Sargetius ieşi la marginea pădurii, cercetă întinderile de-a lungul povîrnişurilor, încercînd să găsească o potecă, cînd deodată răsunară semnale date cu trompeta. Fusese văzut. Din mai multe părți, din tufişuri şi vîlcele se iviră cete de legionari. Pentru o clipă, socoti totul pierdut. Obosiți, copleşiți de numărul mare, trebuiau să se apere, să lovească fără cruțare. Încercă să găsească un loc bun pentru apărare. La cîteva sute de paşi, pădurea înainta în sus ca un pinten, cu copaci mărunți, deşi şi stufoşi. Se îndreptă într-acolo. Diegia nu putu suporta starea de încordare, căzu înfrîntă de greul urcuşului. Dassius şi Diurpanneus începură s-o poarte pe rînd în brațe. Nu mai aveau spor la înaintare. Legionarii se apropiau. Sargetius decise să se oprească şi să primească lupta. Dar ce se petrecu în acel moment, a fost ca o lovitură de trăsnet. Din altă margine de pădure se auziră sunete de corn. În plai năvăliră mai multe cete de oameni, acoperind cerul cu strigătele lor. Dintr-o parte se apropiau legionarii, iar din cealaltă ajutoarele, trimise parcă de zeii cei buni, ca o adevărată minune.

Ciocnirea se dezlănțui scurtă, crudă, hotărîtoare. Dar tot atît de fulgerător luă sfîrşit. Loviturile pline de curaj date de cetele aduse de Offas şi Pollio obligară pe militari să bată în retragere şi în cele din urmă să se facă nevăzuți în pădure.

— L-ați răpus pe trădător? întrebă Offas, aruncînd din mînă toporul, al cărui tăiş lucea de sînge.

Privindu-l cu recunoştință, Sargetius îi confirmă printr-o uşoară clătinare a capului.

— De multe ori te-ai mirat, reluă Offas, de ce eu, Metrobius şi bătrînul Degidus nu ne puteam împăca să te vedem ținînd în preajma ta un vîntură-lume! Şi mai voiai să-l ai ca rege!

Sargetius murmură, copleşit de încordare:

— Dacă nu era Dassius, n-am fi aflat ticăloşia, am fi mers din greşală în greşală. Ceea ce s-a petrecut este pentru mine o grea lovitură, trebuie să iau toată răspunderea faptelor asupra mea. Tu şi Pollio porniți degrabă cu

ceilalți devale. La Porolissum trebuie să spuneți că n-ați văzut nimic şi nu ştiți nimic, pentru ca astfel procuratorul să pună urmăritori numai după mine. Fără îndoială, el va afla de cele întîmplate din mai multe părți: de la guvernator, de la cohorta din Ampelum şi de la Synethus.

— Pornisem amîndoi, eu şi Offas, povesti Pollio, spre Alburnus Maior. N-am mers mult şi am întîlnit legionari îndreptîndu-se în sus. N-ar fi fost nici o bănuială, dacă Offas nu l-ar fi recunoscut pe sclavul pus de Synethus căpetenie a gărzii lui Euphoros. Am dat repede sfoară printre bărbații ce coborau de la tîrg şi, toți ca unul, s-au arătat gata să lupte. Cînd am văzut atîta însuflețire, parcă mi-a crescut, inima. Presimt, Sargetius, că ăsta e începutul. De-acum înainte trebuie să ne ținem tari!

CAPITOLUL V
DESTAINUIRILE UNUI BATRÎN

1

Cei ce-l vedeau pe Synethus plimbîndu-se prin for cu togă scumpa, de un alb imaculat, se mirau. Niciodată bogatul negustor nu se arătase astfel în mulțime. Cînd ieşea din prăvălie — şi asta rareori — cu treburi la oficiul public al dărilor, trecea grăbit, fără să privească în jur. Acum însă, mergea agale, se oprea uneori locului, pierdut în gînduri, apoi pleca mai departe agitat, gesticulînd cu mîna ce-i ieşea de sub togă, ca şi cum se afla în pragul luării unei hotărîri grele. Venise în for îndată după-amiază, măsurîndu-l cu paşii în lung şi în lat, uitîndu-se întruna spre fereastra unde ştia că lucrează procuratorul. Aflase de două zile cele petrecute la Tîrgul nevestelor şi rămăsese îngrozit de moartea năpraznică a nepotului său. Îl tortura durerea şi spaima de cîte ori îi revenea în minte Sargetius, a cărui răzbunare bănuia că se va întinde pînă la el.

În for, mulțimea se plimba liniştită şi veselă. Soarele se lăsa către seară. Synethus plecase de acasă decis să intre la procurator. Îşi pusese în gînd să-i arate întregul adevăr, apoi să-i ceară protecția. Dar cînd ajunsese în for, hotărîrea lui se muiase. De cîteva ori pornise spre clădirea oficiului public şi se oprise din drum, şovăind, frămîntat de întrebări. Dacă procuratorul îl găsea vinovat? De ce şi-a încurajat nepotul să pornească pe un asemenea făgaş plin de primejdii? Şi dacă Iustus Valentinus îl socotea un duşman al imperiului, al împăratului?

Astfel de gînduri îl chinuiau, cînd îl văzu pe Laetius Vitalis. Bogatul fermier umbla întotdeauna elegant îmbrăcat, se purta cu distincție. De obicei nu-i plăcea să stea de vorbă cu oricine în văzul lumii. În această zi, însă, neliniştit de zvonuri — cel mai proaspăt fiind acela că tineretul din Porolissum se ridica făţiş, cerînd eliberarea sclavilor — simțea nevoia să afle ce treabă l-a adus în for pe lacomul negustor. Se opri în fața lui, schițînd un zîmbet nedefinit:

— Pe toți zeii, Synethus, aproape să nu te mai cunosc! începu el. Ce se petrece cu tine, ai poftă să te plimbi? Ori ai venit la pîndă, vrei să-i prinzi pe datornicii care au cam uitat soroacele de plată? Să nu te superi, am glumit...

Pe negustor îl bucură atenția lui, îl ştia cel mai bun prieten al procuratorului. Se arătă îndatoritor:

— Mă rog zeilor pentru sănătatea ta, Laetius Vitalis! Îți doresc din suflet numai fericire! Am ieşit să mai văd lumea, că de, viața nu e aşa lungă. Cu ce ne alegem cînd va fi să plecăm la zei? Cît despre datornici, e bine să nu mai vorbim de ei!

— Vrei să spui că-ți mai datorez ceva?

— Chiar dacă o mai fi, nu asta mă frămîntă acum...

Fermierul slobozi un hohot de rîs zgomotos. Mulți dintre cei ce treceau prin apropierea lor întoarseră capetele. Lumea îl cunoştea drept om de viață, se încurca des cu fetele de la taberna „La bogăția lui Cressus". Se apropie de urechea lui Synethus, şoptindu-i:

— Nu cumva te rogi acum Afroditei? Poate că eşti chinuit de mîngîierile unei femei frumoase... Văd prin apropierea noastră pe Marciana. O doreşti?! Ştiu că nepotul tău...

— Care nepot?

Laetius Vitalis izbucni din nou în rîs, se trase iarăşi lîngă el şi-i şopti, ținîndu-l de togă:

— De mine să nu te fereşti, am aflat totul de multă vreme. Rundacitulp, tînărul care va fi rege al Daciei după plecarea legiunilor, ştiu că-ți este nepot!

— Şi altceva n-ai mai auzit? îl întrebă îngrijorat, apucîndu-i mîna ce-i ieşea de sub togă.

— Ce? S-a întîmplat ceva?

Negustorul îi slobozi mîna. Se întoarse, privind speriat în jur.

— Nu-mi dau seama dacă fac bine că spun. Ție nu-ți ascund: da, era nepotul meu!

— Cum, era, acum nu mai e? Ce a pățit?

În ochii lui Synethus luciră lacrimi.

— E mort, Laetius Vitalis! A fost ucis departe de aici, la Tîrgul nevestelor, aproape de Alburnus Maior.

Fermierul săltă capul. Îl săgeta cu privirea:

— Cum a fost cu putință? Ce a căutat el tocmai pe muntele acela? L-a atacat vreo ceată de latroni?

— N-au fost latroni, Laetius Vitalis, nu ştiu bine ce s-a întîmplat, bănuiesc numai. Poate că Sargetius a aflat că sub numele de Rundacitulp se ascundea nepotul meu, Euphoros!

Cu totul schimbat la față, Laetius Vitalis îl apucă de umeri şi-l zgudui cu putere. În ochii lui juca o scînteiere plină de satisfacție. Nu se mai putu abține:

— El l-a omorît? El, urmaşul barbarilor?

— Da, împreună cu alții! Cică au dat o luptă cu legionarii plecați să-i prindă şi...

— Le-a scăpat?

— Ca prin minune. Le-au sărit în ajutor cei veniți la tîrg. Nu pot să-mi închipui ce au vrut să pună la cale acolo şi ce s-a întîmplat! Venisem cu gîndul să mă duc la procurator, dar...

Tăcu, speriat de bucuria ce radia pe fața lui Laetius Vitalis. Era oare atît de vesel, pentru că murise Euphoros?

— Zici că vrei să mergi la Iustus Valentinus? Bănuiesc că te chinuie teama de Sargetius. Să nu fii speriat. Dacă în adevăr s-a întîmplat nenorocirea, barbarul nu mai are nici o scăpare. Sînt convins că acum legionarii i-au dat de urmă.

Ura lui Laetius Vitalis împotriva lui Sargetius, care de mult timp mocnea neputincioasă, izbucni cu intensitate sporită. Moartea lui Euphoros îl bucura, iar îngrijorarea lui Synethus îl lăsa cu totul indiferent.

— Vrei să mă însoțeşti la procurator? îl întrebă. Îl fac pe Iustus Valentinus ca în seara asta să trimită garda la villa urmaşului barbarilor, să-l prindă şi să-l închidă în carcerile de sub tribunele amfiteatrului.

— N-a venit acasă, cine ştie pe unde stă ascuns!

Laetius Vitalis cată spre soare, voia să vadă cît mai era pînă se înserează. Îl apucă de braț şi porni cu el spre oficiul public. Procuratorul se aştepta la venirea lor, dar nu la amîndoi în acelaşi timp. Nici nu avea nevoie de explicații, cunoştea ce era în sufletul fiecăruia. Îl ascultă liniştit pe fermier, deşi îl supăra dușmănia ce vibra în vocea lui.

— Iustus Valentinus, întotdeauna ai fost de partea barbarului, nu mi-ai dat dreptate. Acum trebuie să procedezi cu energie, altfel te faci părtaşul pregătirii unei noi răscoale! încheie Laetius Vitalis cu o satisfacție nedisimulată.

Procuratorul zîmbi şters, cu stăpînire de sine.

— Ştiu tot ce a raportat centurionul comandant al legionarilor care au dat lupta cu ei. Au găsit pe acel Rundacitulp sau Euphoros mort, legat de un copac. Dacă v-aţi fi aflat în locul lui Sargetius, şi dacă acela în care v-aţi încrezut se dovedea un uzurpator de drepturi, un trădător al unui legămînt, ce i-aţi fi făcut? Bănuiesc că acolo, la Tîrgul nevestelor, cineva l-a recunoscut şi a dat pe faţă ticăloşia. Pentru mine, ceea ce urmărea să facă acel Euphoros era curată nebunie. În imperiu s-au ridicat mulţi pretendenţi, unii au susţinut că se trag din viteazul Decebal, cum a fost acel Regalianus, ce se voia stăpîn al Romei, ucis de roxolani...

— Dar, Iustus Valentinus... sări Laetius Vitalis.

— N-am terminat! îl opri procuratorul, ridicînd mîna. Bănuiesc ce vrei să spui. N-am uitat că mă găsesc aici în slujba imperiului, a împăratului. N-aş vrea să mă înţelegeţi greşit. Sargetius a înfăptuit un omor, iar legile pedepsesc crima, asta pe de o parte. Pe de altă parte, lupta dată cu legionarii este o răzvrătire, de aceea am dat ordin gărzilor să-l urmărească, să-l găsească şi să-l prindă. La mine, ca procurator în această parte a Daciei, alte simţăminte pentru el nu există. Însă ca om, nu uitaţi că am familie: soţie, soră, fiu, nepoată — lucrurile se schimbă, Euphoros trebuia pedepsit pentru mîrşăvia făcută. Aşadar, să fiu bine înţeles de voi: procuratorul a ordonat urmărirea, prinderea şi întemniţarea lui Sargetius, acuzat de omor şi răzvrătire! accentuă, privindu-i pe rînd, apoi continuă cu voce potolită: Ce ai vrut să mai spui, Laetius Vitalis? Ai încercat de cîteva ori să mă întrerupi.

Fermierul se mişcă încurcat în scaun:

— Ce am vrut eu, ai spus tu, Iustus Valentinus. Am crezut că n-ai de gînd să-l arunci în carcere pe barbar. Nu mă îndoiesc că, dacă-l prinzi, îl trimiţi la Roma să fie spînzurat pe via Ostiana, acolo unde sînt pedepsiţi căpeteniile de răscoale!

Procuratorul întoarse capul spre fereastră. Pe Sargetius îl cunoştea bine, era sigur că legionarii nu vor reuşi să pună mîna pe el. Cine nu-l iubea şi cine n-ar fi fost gata să-l ascundă de urmăritori? Alături îi avea pe Offas şi pe Metrobius, cu săracii şi tinerii din Porolissum nu s-ar fi putut lupta nici chiar el, deşi era procurator. Pe lîngă toate acestea, mai era la mijloc Alliana, îi cunoştea dezastrul din suflet. Avea motive întemeiate să fie reţinut în măsurile luate. O clipă gîndul îi rătăci spre Gerthorund. Dacă Sargetius fugea în tabăra gepizilor, n-ar mai fi fost cu putinţă prinderea lui.

De la răpirea fetelor, ei rămăseseră prieteni. Vedea cum situația din această parte a Daciei devenea tot mai nesigură. La alungarea gepizilor săriseră în ajutor săracii şi tinerii, ale căror căpetenii erau Offas şi Metrobius.

— Pentru asta ai venit la mine, Synethus? îl întrebă, căutînd să rupă tăcerea ce se prelungise prea mult. Te rog să mă crezi că-ți înțeleg durerea. Mai pot face ceva pentru tine?

Negustorul tuşi, parcă surprins. Răspunse, încurcîndu-se:

— Vezi, Iustus Valentinus, eu tot mă tem de el! Mi-e frică de-o răzbunare a lui. Ştii, l-am ținut în villa mea pe Euphoros...

Procuratorul se ridică în picioare, semn că ei trebuiau să se retragă. Îl încuraja pe negustor:

— Îl cunosc bine pe Sargetius, nu-l cred în stare să-şi piardă vremea, răzbunîndu-se. Du-te şi-ți vezi liniştit de negustoria ta, Synethus! Cît priveşte durerea ce o încerci, aşa a fost voia zeilor!

Tăcu. Îl văzu pe contubernal intrînd. Raportă din uşă:

— A sosit curierul de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa!

— Şi este ceva urgent?

— Poate că mai mult grav! răspunse contubernalul, întinzîndu-i un pergament. E un mesaj din partea guvernatorului.

Desfăşură sulul şi citi în şoaptă. Îl reciti, făcînd pauze între fraze şi, pe măsură ce timpul trecea, creştea pe fața lui tulburarea şi paloarea. Spuse contubernalului că poate să plece. Începu să se plimbe prin încăpere, mergînd de la masă la fereastră şi înapoi. Laetius Vitalis şi Synethus îl urmăreau cu presimțiri rele. Un timp se opri la fereastră şi privi la mulțimea veselă ce trecea prin for. Deodată se întoarse, se apropie cîțiva paşi şi se opri în fața lor. Amîndoi tresăriră la vocea lui cu totul schimbată:

— Lăsați la o parte orice alte îngrijorări şi socoteli! Începeți să vă strîngeți lucrurile! Cred că nu vă gîndiți să rămîneți pe aceste meleaguri, printre barbari!

— Dar ce s-a întîmplat, Iustus Valentinus? se grăbi Laetius Vitalis, alergînd cu gîndul spre Roma.

— Am primit vestea pe care de mult o aşteptam. Guvernatorul îmi ordonă să pregătesc în grabă cohorta şi oficiile publice, în curînd se va părăsi Dacia. La Ulpia Traiana Sarmizegetusa plecările au şi început. Goții au înaintat pînă în Tracia şi, dacă nu vor fi zdrobiți în bătălia spre care caută să-i atragă împăratul, totul este pierdut. Celor de aici nu le rămîne altceva de făcut decît să pornească degrabă spre Roma.

Fermierul şi negustorul se priviră descumpăniți, parcă nu le venea să creadă, se obişnuiseră cu zvonurile.

— Ce mai staţi? Nu este vreme de pierdut! Să fim înțeleşi: cînd ieşiți de aici, nu suflați nimănui nici o vorbă. Vom îngriji noi să dăm de veste populației prin oficiile publice, atunci cînd va sosi momentul.

Procuratorul sună clopoțelul. Ordonă contubernalului să cheme pe tribunul Decius Sabinus, cu toți centurionii din cohorta sa.

Afară, Laetius Vitalis şi Synethus se opriră aproape de for, nehotărîți încotro să pornească. În jurul lor mulțimea se plimba liniştită, veselă şi zgomotoasă. Soarele coborîse, gata să scapete după crestele de dincolo de Marodava. Peste întreaga vale a Porolissumului se întindea o pînză subțire, albăstuie de pîclă, anunțînd sfîrşitul zilei călduroase de vară.

— Laetius Vitalis, te iert de orice datorie! se porni Synethus, rupînd tăcerea. Să plecăm amîndoi, înaintea cohortei şi a oficiilor. Vom merge împreună în mai multă siguranță pînă la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, iar acolo vom vedea. Avem sclavi mulți. Pe cei mai de încredere îi punem să ne apere.

Ascultîndu-l, fermierul clătina capul a descurajare:

— Crezi că vei primi de la ei vreo mînă de ajutor, atunci cînd vei fi atacat de latroni? Fii sigur că nu aşteaptă decît un prilej potrivit pentru fugă, dornici să se vadă liberi. Dacă vrei să pleci, pe mine să nu mă aştepți. N-am de gînd să părăsesc Porolissumul înaintea procuratorului. Sînt hotărît să nu-mi las averea în mîna barbarului Sargetius!

— Dar el va urma fata, Laetius Vitalis!

— Nimic nu mă îndreptățeşte să cred asta. Sufletul unei femei nu este atît de uşor de înțeles. Să nu uităm că acum el este urmărit pentru omor şi răzvrătire, se află într-o situație...

Dinspre amfiteatru se întinse peste for un val de murmure şi strigăte. Laetius Vitalis uită să continue ce voia să mai spună. Din mulțime, unii porniră în fugă într-acolo.

— Să fie vreo nouă năvălire de-a gepizilor? se întreba Synethus cuprins de teamă.

— Sau poate o răscoală, adăugă Laetius Vitalis. Procuratorul crede că numai el şi noi ştim de ordinul de plecare. Veştile zboară cum nu-ți poți închipui! Vrei să mergem? Sînt curios să aflu ce se întîmplă sau ce primejdie ne mai aşteaptă.

În apropierea amfiteatrului, îl întîlniră pe Metrobius. Cobora dinspre castru urmat de patru oameni, care purtau pe umeri o targa înjghebată din ramuri împletite, acoperită cu un strat de iarbă, iar deasupra trupul unui om învelit cu o pînză. Văzîndu-l pe fostul său stăpîn, Metrobius încercă să-l ocolească, dar Laetius Vitalis îi ieşi înainte:

— Pe Jupiter, Metrobius, de multă vreme doresc să-ți vorbesc! Încrederea mea în înțelepciunea ta nu cunoaşte margini, în aceste timpuri grele, eu şi Synethus ne găsim la o adevărată răscruce...

— Nu e acum momentul! murmură, fără să se oprească.

— Dar ce s-a întîmplat? Pe cine duceți pe targa? Fostul sclav îi răspunse, schițînd un zîmbet plin de decepție:

— M-am frămîntat mult, Laetius Vitalis, să înțeleg dacă există soartă, sau dacă cele prin care trecem sînt aduse de întîmplare. Pe targa ducem trupul lui Lucullus!

— A căzut de pe cal? se grăbi Synethus, parcă bucuros că şi procuratorul va încerca o durere grea ca a sa.

— A fost zdrobit sub copite de un zimbru. Stăteam deasupra unui povîrniş, aşteptînd să treacă prin valea îngusta turma speriată de gonacii noştri. În încordarea momentului, priveam cu toții în partea din care se auzeau strigătele şi chiotele cînd, din cea opusă, s-a ivit un zimbru mare, fioros. Lucullus a făcut cîțiva paşi, încercînd să ajungă la marginea prăpastiei ori — ştiu eu! — poate că avusese de gînd să-şi repeadă sulița, dar deodată o parte din povîrniş s-a desprins cu el, prăbuşindu-se în fața fiarei. Zimbrul a mugit speriat, s-a oprit o clipă, apoi s-a aruncat asupra sărmanului Lucullus, împungîndu-l şi zdrobindu-l, în timp ce noi strigam şi urlam îngroziți, aruncînd în el sulițele. Dar la ce a mai folosit? A murit şi Lucullus o dată cu fiara sălbatică!

— Zeilor, ce va dezlănțui prăpădul ăsta în sufletul lui Iustus Valentinus?! murmură întristat Laetius Vitalis.

Metrobius clătină capul, continuînd tot aşa de potolit:

— În fața morții nu-mi pierd firea. Am avut-o de multe ori lîngă mine, ştiu că sfîrşitul nu poate fi altul. Sînt îndurerat de pierderea bunului Lucullus, de care mă legau multe lucruri. Din această nenorocire am înțeles că nu există soartă, iar întîmplarea nu este decît ceva ce se leagă de moment, de ceea ce se săvîrşeşte în firea lucrurilor. În sufletul meu durerea se ascunde, nu iese în afară.

Îşi strînse fălcile într-o săltare ritmică, copleşit de cele petrecute într-un răstimp atît de scurt. Nimeni nu ştia că vînătoarea constituise numai un pretext, scopul adevărat era acela de a se întîlni cu Sargetius undeva departe, într-o pădure dinspre Samus. Fostul sclav-filozof nu-şi pierdu şirul gîndurilor, îşi reaminti cuvintele cu care îl oprise Laetius Vitalis:

— Te-am înțeles oare bine? Parcă ai zis că amîndoi vă găsiți la o răscruce, doreai să-mi vorbeşti...

— Ce putem să-ți mai spunem, Metrobius?! De cîteva zile zeii s-au luat la întrecere să ne pună la grele încercări! De necazul lui Synethus ştii. Acum iată altul, al lui Iustus Valentinus. Şi, peste toate astea... lungi el vorba, şovăind, în tine am încredere, mi-ai dovedit-o de atîtea ori. Ne aflam la procurator cînd a venit curierul de la Ulpia Traiana cu un mesaj: s-a dat ordinul de pregătire a părăsirii Daciei. Ce ne facem, Metrobius? Ce ne sfătuieşti? Tu eşti un bărbat învățat, vezi departe lucrurile...

Vestea nu-l tulbură. O aştepta. Răspunsul, dur, rece, nu întîrzie, pentru ei nu nutrea alte sentimente:

— Oameni ca voi n-ar avea pentru ce să rămînă. Eu nu vă spun nici să stați, nici să plecați, hotărîți-vă singuri! Acum vă las, mă duc la Iustus Valentinus să-l ajut să-şi înfrîngă durerea!

Fără să-i salute la despărțire, Metrobius se pierdu în mulțimea ce se mişca în valuri, discutînd cu aprindere despre moartea năpraznică a fiului procuratorului. Fermierul şi negustorul se priviră unul pe altul, descumpăniți şi descurajați. Porniră apoi fără țel spre amfiteatru, tăcuți, fiecare rumegîndu-şi gîndurile.

În urma lor, dinspre castrul de pe vîrful dealului, pădurea întindea amurgul pe deasupra forului.

2

Viața la Porolissum se tulburase dintr-o dată. Întreaga aşezare părea un furnicar răscolit. Nimeni nu-şi mai găsea liniştea. Pe cele trei căi principale şi pe ulițele înguste ce porneau din ele se vedea lume mergînd grăbită sau strînsă în grupuri, vorbind agitat. Pregătirile de plecare ale militarilor şi funcționarilor nu mai erau simple zvonuri, cu care se obişnuiseră de mult. Sus, în castru, centuria stătea gata să pornească în marş, iar în cazarma de lîngă amfiteatru, cohorta îşi încheia socotelile cu

negustorii, pentru furniturile făcute armatei. La oficiile publice, scribii discutau alarmați, dezorientați. Unii tabulari şi dispensatori cu mai mult sînge rece nu-şi pierdeau vremea pălăvrăgind la nesfîrşit. Umblau să strîngă de la populație diferite dări şi datorii, pe care nu le mai înscriau ca venituri ale imperiului, ci le treceau de-a dreptul în buzunarele lor.

Moartea atît de năpraznică a lui Lucullus făcuse din Iustus Valentinus — bărbatul care întotdeauna dominase situații grele — un om doborît de evenimente. De aceea tribunul Decius Sabinus îşi depăşea atribuțiile: pusese gardă militară de pază la villa lui Sargetius şi trimisese un decurion însoțit de legionari să ia în stăpînire, ca aparținînd legiunii de la Potaissa, ferma, stîna şi turmele sale.

Într-o astfel de stare complexă — durere, dezorientare, nesiguranță — se găsea procuratorul cînd trimise după Metrobius şi după Grimhild.

În taberna „La împăcarea zeilor", Surillius se aşezase pe un scaun din apropierea unei mese la care stăteau trei preoți şi un aedil: Suriacus, de la templul lui Mithras, preotul de la templul lui Apollo, din cartierul Magnus, cel al templului Silvanus, şi Anthus, aedilul templului Apollo. De vederea lor îl ferea două amfore înalte. În fierberea atîtor veşti şi zvonuri, tabernagiul socotea că de la preoți se pot afla alte lucruri, de multe ori mai folositoare decît cele pornite din preajma procuratorului. Obişnuit să asculte ce vorbesc meşterii, îşi încorda atenția să prindă cît mai bine:

— Ce zici, Suriacus, începem pregătirile? îl întrebă preotul templului Silvanus.

Preotul Suriacus răspunse, după ce sorbi din cupă:

— Fie că mai aşteptăm, fie că ne pregătim, pentru noi e totuna, nu putem lua templele cu noi.

— Nu te-nțeleg, ce vrei sa spui?!

— Mă întrebi şi te miri de parcă n-ai şti ce se petrece dincolo de Danuvius. Pe unde au trecut goții n-a rămas templu nedărîmat.

— Cei care au trecut la credința în învățătura galileanului sînt mai uniți, interveni preotul templului Apollo. Se spune că aranjează să plece toți o dată. De fapt ei au de dezlegat o adevărată şaradă: dacă merg în imperiu, se pot aştepta la persecuții, iar de rămîn alături de barbari, s-ar putea ca aceştia să-i lase în pace cu credința, însă îi vor face captivi, adică sclavi.

— Eu am auzit altfel, cică nu pleacă nici unul, interveni preotul templului Silvanus.

— Aici la Porolissum, loviturile primite i-au mai rărit pe cei ce urmează noua credință, lămuri Suriacus, îndreptîndu-şi privirea spre preotul de la templul lui Apollo. Ar fi bine să-ți trimiți aedilul la templu. Anthus, tu du-te, noi mai avem de vorbit!

— Acum spune, îl îndemnă preotul templului Apollo. Am înțeles că te-ai ferit de aedilul meu.

— Trebuie să încercăm cu sărăcimea din Porolissum, să nu-i mai urmeze pe Metrobius şi pe Offas, olarul.

Preotul lui Apollo se mişcă neliniştit, privind în jur cu neîncredere şi teamă. Îl întrebă pe Suriacus:

— Şi cum crezi că am putea să facem asta?

Pregătindu-şi răspunsul, Suriacus se aplecă spre ei:

— Ducem dovadă procuratorului că de moartea lui Euphorus nu e vinovat numai Sargetius, ci şi ei doi. Probăm cu omul lui Synethus.

— Cu procuratorul nu e nici o speranță, interveni preotul templului Silvanus, frecîndu-se pe ceafa grasă, închizînd şi mai mult ochii mici, uşor codați. Eu zic să încercăm ceva cu tribunul. El se arată hotărît să-l prindă pe Sargetius, asta mi-a spus-o Synethus. Dăm lui Decius Sabinus o sumă de bani — e destul de lacom, dornic să se îmbogățească — şi, într-o noapte, filozoful şi olarul pier fără urme.

— Să facem cum spui tu! întări Suriacus. Acum e tîrziu, văd că se lasă amurgul. Mîine îl căutăm pe tribun şi aranjăm. Goliți-vă cupele şi haideți să mergem.

În tabernă se mai aflau puțini oameni. Patru stăteau la o masă din apropierea ferestrei, de unde urmăreau agitația din prăvălia şi curtea lui Synethus, pînă spre pîrîul Zerdis, pe malul căruia se înălța villa bogatului negustor. Între timp venise tabularul Bellinus şi se aşezase la masa lor.

Surillius îi privea de la tejghea, cercetînd cu mintea pe fiecare. Vecinii ştiau că Synethus se pregătea în grabă de plecare. Pe cei patru de la masa de lîngă fereastră, toți din cartierul Serdos, tabernagiul îi ştia: leneşi, cîrcotaşi, bețivi, pîndeau momentul cînd carele încărcate vor părăsi curtea. Surillius pricepu că tabularul — sclav public — pusese ochii pe prăvălia şi villa negustorului, îi tocmise să le ia în stăpînire pînă în ziua cînd procuratorul pleca din Porolissum. Stînd lîngă ei, Bellinus îi îndemna întruna cu vin şi le vorbea, arătîndu-se vesel.

Cînd uşa se deschise şi intră Grimhild, Surillius se bucură:

— Ce, eşti în trecere spre Offas? îl întrebă rîzînd, făcîndu-i semn să se aşeze pe scaunul de alături. Gepidule, ai să te faci roman de tot. Iunilla e acum zeița şi lumina ta!

Grimhild se obişnuise cu glumele lui, însă nu era momentul pentru ele. Îl întrerupse, făcîndu-i semn cu mîna:

— Am fost la procurator, se porni în şoaptă. Mi-a spus să dau fuga la Gerthorund, să-l fac să nu năvălească decît după ce cohorta va părăsi Porolissumul. Cică hoarda ar fi trecut Samusul încoace.

Zîmbetul de pe fața lui Surillius zbură. Dacă gepizii năvăleau, nimeni nu mai putea să rămînă pe loc, iar el era unul dintre cei ce nu se gîndeau sa plece.

— Şi tu crezi că o să-l poți opri?

— Ba! Nici nu încerc, dacă mă prinde! N-a uitat de necazul ce i-am făcut cu fetele, cînd i-am stricat socotelile.

— Atunci nu văd de ce te grăbeşti?

— I-am spus procuratorului că nu pot să mă duc, nu vreau să cad în mîinile lui Gerthorund. Asta ar putea s-o facă numai Sargetius. Ei au rămas prieteni.

— Şi ce a zis Iustus Valentinus? se grăbi tabernagiul, gîndindu-se la pericolul în care se găsea Sargetius.

— A tăcut încurcat, pentru că n-are de unde să-l ia. I-am spus că dacă dă ordin să înceteze orice urmărire, voi încerca să mă duc la el, adică să-l găsesc...

— Unde? Cum să-i dai de urmă?!

— Pentru asta am venit la tine. Ştiu că vine pe aici trimisul lui, să afle ce se mai mişcă prin Porolissum.

Surillius făcu ochi mari şi rîse:

— Mă, gepidule, să mă încred în tine? De abia ai aruncat după tine blana de lup şi te-ai făcut hoț, ca ăştia de pe-aici?

— Hoț ca un tabernagiu, rîse şi Grimhild. Dar ai răbdare, vine numaidecît Metrobius. Pe el ai să-l crezi?

Tabernagiul îl prinse de umeri, scuturîndu-l cu putere:

— Ştie şi Metrobius că ai fost la procurator?

— El m-a dus acolo, şi tot el m-a trimis încoace.

— Stai liniştit, goleşte o cupă, două. Treaba o să meargă bine.

Surillius nu se învîrti prea mult prin bucătărie, cînd în tabernă intrară Metrobius şi Offas. Afară se lăsase întunericul, cei patru de la masa de

lîngă fereastră plecară o dată cu tabularul, iar alți mușterii nu se mai aștepta să vină. Spuse sclavului să încuie ușa, iar el se retrase împreună cu ceilalți în încăperea rezervată pentru clienții aleși. Le povesti cele auzite de la cei trei preoți.

— Așadar, voi amîndoi, încheie el, privindu-i pe Metrobius și Offas, ar trebui să stați ascunși un timp. Eu zic că n-ar fi rău să vă duceți la Sargetius, să așteptați cu toții la un loc. Ce o mai fi, vom vedea. Dac-o fi de luptat, plecați o dată împreună.

— Mă duc și eu acolo! sări Grimhild. Procuratorul a spus că dacă nu-l opresc pe Gerthorund, să nu mai calc prin Porolissum!

— Lucrurile se încurcă, murmură Offas, frecîndu-și neliniștit fruntea cu palma. Ce facem cu fetele? De cînd Sargetius a fost pus în urmărire, pe Opilia o țin la mine. Acum în aceeași situație mă găsesc și eu. Ce fac cu Iunilla? Dacă tîlharii de preoți se gîndesc să pună la cale răpirea fetelor, ca astfel să pună mîna și pe noi?

Metrobius goli cupa umplută de sclav, fără să-i aștepte pe ceilalți. Se grăbea să spună ce gîndea:

— Lucrurile nu se încurcă din cauza fetelor, ci în urma celor ce se vor petrece în Moesia. Restul sînt fapte mărunte, care se vor aranja de la sine: bat goții, Dacia va deveni un adevărat infern; învinge împăratul, toată panica de acum se va destrăma ca fumul în vînt. Pînă la lămurirea așteptată, trebuie ca cei răi să nu fie lăsați să facă și mai rău. Văd că te uiți la mine nerăbdător, Offas. Nu mă îndoiesc că gîndul te poartă tot la fete, bănuiești că am uitat de ele. Vă întreb: unde credeți că ar putea fi în deplină siguranță?

— Poate acolo la Sargetius, își dădu părerea Surillius. Ce se va întîmpla cu voi, se va petrece și cu ele.

— Și dacă va trebui să luptăm cu gărzile? întrebă Offas. Le putem pune în pericol.

Ascultîndu-i, Metrobius continua să zîmbească. Nu-i lăsă să se frămînte mult:

— Pe fete le ducem în villa lui Iustus Valentinus. Vor sta cu Metella și Alliana. De acolo nu va îndrăzni nimeni să le ia — și nici n-ar putea — garda procuratorului stă de veghe zi și noapte.

Surillius oftă, clătinînd capul a nehotărîre.

— Alliana este greu încercată, murmură el, una, urmărirea lui Sargetius de către legionari, cealaltă, pierderea lui Lucullus!

— Tocmai de aceea, reluă Metrobius. Va avea cine s-o ajute să-şi înfrîngă durerea. După ce ducem fetele acolo, plecăm cu toţii la Sargetius. Pînă atunci, tu, Surillius, trebuie să ne ţii ascunşi pe aici pe lîngă tabernă. Bineînţeles, cu mîncare din destul şi vin din cel mai bun! rîse el.

Surillius se săltă în picioare, ameninţîndu-i cu mîna pe toţi trei, cu o mină ce arăta, sub aerul de glumă, hotărîrea lui:

— Mă uit la voi!... Să nu cumva să vă îndemne vreun zeu sau duh rău la trădare, că nu veţi găsi scăpare nici în gaura de şarpe! Asta n-o spun pentru Offas, în el mă încred ca în mine. Şi cum nu e vreme de pierdut, să trecem acum la treabă!

3

Sargetius stătea ascuns în partea dinspre apus a Porolissumului, într-o peşteră din munţii de dincolo de Marodava, mai sus de poiana unde străjuise altădată cetatea tarabostilor din neamul Burio. Mergînd cu pas întins, se putea ajunge acolo în răstimpul dintre două cîntări ale cocoşilor, însă urcuşul şi gura intrării constituiau piedici deosebit de grele, pentru cine nu cunoştea semnele potecii. Înăuntru, la lumina făcliilor, se întindea un gol cît un templu, cu boltă ce răsuna la fiecare călcătură. Împreună cu el erau Diurpanneus şi Pollio, cu cetele lor. Toţi cei căutaţi de gărzi.

Cum la oamenii cu sufletul curat recunoştinţa nu are limite, cel care alerga neobosit zi şi noapte, aducînd veşti şi cele trebuincioase, era Servius, libertul. Devenit om liber, muncise cu sîrguinţă, făcuse economii pînă la sacrificiu, fusese ajutat de Colegiul săracilor şi de Sargetius, reuşind să-şi răscumpere soţia de la Synethus. Din sclavul fricos şi chinuit nu se mai recunoştea nimic, se dovedea un om stăpîn pe sine, cu trupul învîrtoşat, cu sufletul întărit, gata în orice clipă să îndeplinească orice i-ar fi cerut Sargetius şi Offas.

A doua zi după întîlnirea din taberna lui Surillius, Sargetius privea de la înălţime, ferit vederii de tufele de brazi, cum Servius urca grăbit printre stîncile prăvălite pe firul văii. Era însoţit de trei bărbaţi. Negura dimineţii de început de toamnă se ridica, strîngîndu-se în suluri ce se rostogoleau peste creste. Soarele, ca un glob mare roşu, îmbrăca zările într-o nuanţă palidă rozalie. Urmărea liniştit apropierea lor. Ştia că nu se ivise nici un pericol

prin apropiere, privind semnul purtat de Servius: o ramură de brad cu o şuviță de pînză albă legată la vîrf. Dealtfel flăcăul de strajă, ascuns pe după colțuri de stînci, vestise prin lovituri scurte, ca o toacă de schit, sosirea omului de legătură. Cum nu se aştepta ca fostul sclav să aducă pe cineva, Sargetius nu-şi putu învinge nerăbdarea, coborî printre tufele de brazi cățărați pe povîrnişul de piatră, întîmpinîndu-i. Din gura peşterii, îl urmăreau cu privirea Diurpanneus şi Pollio. Arăta de nerecunoscut, barba şi mustățile, bogate, blonde, lăsate să crească în voie, îi dădeau o înfățişare cu totul schimbată, asemenea dacilor de pe Columna Traiană. Recunoscu de departe pe cei ce veneau. Avu o strîngere de inimă, bănui că la Porolissum se petrecea ceva. Offas putea să fie urmărit de gărzi — luase parte la lupta dată cu legionarii la Tîrgul nevestelor — dar ce era cu Metrobius şi Grimhild? se întrebă el.

Pînă urcară la peşteră, Offas şi Metrobius povestiră ce ştiau despre îngrijorarea procuratorului, provocată de înaintarea gepizilor, şi despre uneltirile preoților pe lîngă tribun, pentru a-l face să-i întemnițeze pe ei doi. Ascultîndu-i, Sargetius întrezărea ce va urma: o încleştare de forțe pornite să se nimicească. Mai întîi legionarii cu gepizii, apoi o mare învălmăşeală în care intrau, de o parte gepizii şi legionarii, iar de cealaltă cei ce nu voiau să părăsească Dacia.

Ajunşi sus, s-au strîns cu toții pe micul platou din apropierea peşterii, închis pe o parte de peretele abrupt de piatră, ferit vederii de tufişuri de brazi stufoşi ce-l înconjurau. Numai vulturul ce se rotea la mare înălțime cu unduiri uşoare din aripi putea să-i vadă, scrutînd crestele şi văile. S-au aşezat pe blocuri netede, desprinse din peretele de stîncă, formînd un semicerc ca într-un mic amfiteatru. Alături de ei, tînărul gepid se bucura că venise.

— Aşadar, ne putem bizui pe Surillius, iar cu fetele ați făcut bine, cel puțin nu mai avem grija lor, începu Sargetius, căutînd un făgaş pe care să pornească discuția.

— Acum ne bizuim şi pe Grimhild, adăugă Metrobius.

— Asta numai Offas poate s-o ştie, rîse Pollio, altfel nu-l aducea încoace.

Offas înțelese aluzia. Rîse şi el. Îl plăcea pe tînărul gepid.

— Îmi vine să cred că zeii ne-au purtat prin atîtea frămîntări şi au aranjat astfel lucrurile, ca noi să ne adunăm laolaltă. O vorbă din bătrîni spune: Cine se aseamănă, se-adună! Ne aflăm în pragul unor încercări

grele. La Porolissum, aşa cum stau lucrurile, nu e bine. Moartea lui Lucullus l-a zguduit atît de puternic pe procurator, încît l-a făcut neputincios. Cred că Iustus Valentinus doreşte să se întoarcă la Roma. El nu are străbunici şi strămoşi înmormîntaţi aici, ca mine, Surillius, Dassius şi Diurpanneus, nu caută libertatea ca Pollio, Artemidorus şi Timacus, nu se gîndeşte să lupte pentru binele oamenilor, ca Metrobius şi ca Offas. Dacă zeii ne-au legat printr-o prietenie puternică, mă întreb: să fie oare tot voia lor ca noi, uniţi, să pornim la luptă?

— De ce să fie voia zeilor? sări Pollio. Crezi că ei ne-au făcut pe noi, sclavii de la Ampelum, să ne ridicăm împotriva legulului Aelius Marius? Dorul de libertate ne-a adus aici!

— Pollio ţi-a dat răspuns la întrebarea ce te frămîntă, interveni Metrobius. Da, înclin şi eu să cred ca tine: ne vom vedea puşi în faţa unor încercări grele, pentru asta se cade să ştim de la ce pornim şi ce vom avea de făcut. Un filozof sau un geometru, cînd are de rezolvat o problemă, caută mai întîi să stabilească ce cunoaşte în legătură cu ea, apoi, sprijinit pe cele ştiute, încearcă să-i găsească dezlegarea. Aşa trebuie să facem şi noi. Să le luăm pe rînd: ştim că guvernatorul Daciei a dat ordin să se pregătească plecarea — cei bogaţi sînt gata să pornească o dată cu armata şi cu funcţionarii oficiilor publice, iar preoţii se zbat să îndemne pe săraci să-i urmeze — şi, de asemenea, ştim că Gerthorund vrea să năvălească din nou încoace. Din aceste două ştiute, noi putem...

— Mai ştim că sclavii nu vor să-şi urmeze stăpînii, adăugă Artemidorus cu înflăcărare stăpînită.

— Aşa este, reluă Metrobius. Nu mai vorbesc de cei mulţi, oamenii care trăiesc prin vicurile împrăştiate pe întregul cuprins al Daciei, nici ei nu se gîndesc să pribegească departe de locurile în care s-au născut. Aşadar, din toate cele cunoscute, pe care am putea să le împiedicăm să nu se înfăptuiască şi pe care trebuie să ajutăm să se împlinească după dorinţa noastră? E bine să oprim cohorta, centuriile şi oficiile publice să nu plece? Nu! Se cade să-i reţinem pe cei bogaţi? La ce ar folosi? Dar trebuie să ne opunem cu îndîrjire ca cei ce nu vor să se înstrăineze de Dacia, să fie duşi cu sila! Putem să ajutăm sclavii să-şi rupă lanţurile, să-şi părăsească stăpînii! Şi se impune să încercăm potolirea gepizilor, să-i facem să renunţe la năvălirea care ne-ar provoca multe greutăţi. Pentru asta mă gîndesc că Sargetius trebuie să stea de vorbă cu Gerthorund.

Metrobius tăcu. Pe fețele celor din jur plutea o umbră de îngrijorare. Fiecare îşi dădea seama că va fi de luptat cu pericole mari, că un timp în Dacia se va întinde haosul. În mintea fostului sclav-filozof reflecțiile se înlănțuiau în continuare. Văzînd că nici unul nu găsea nimic de spus, reluă:

— Dacă ne gîndim la toate cele ştiute, este de presupus că lucrurile se vor complica mult, iar acțiunea noastră nu va fi uşor de stăpînit. Vreau să spun că nu putem porni nimic fără un conducător. Unul dintre noi trebuie să fie căpetenie. În focul luptelor, în toiul greutăților, cînd poate că ne vom găsi împrăştiați, va trebui să fie cineva care, cunoscînd situația şi locul fiecăruia, să hotărască, să dea ordine, să împletească şi să îndrepte loviturile spre aceeaşi țintă. Pentru răspunderea asta atît de grea, eu socotesc că cel mai potrivit dintre noi este Sargetius! Cine crede mai bun pe altul, să-şi spună părerea pe față şi să hotarîm împreună.

Propunerea nu surprinse pe nici unul. Momentul nu provocă descumpănire şi nici reținere:

— Ce să ne mai gîndim şi ce să mai alegem, Sargetius e de mult căpetenia noastră! Noi aşa l-am socotit şi pînă acum! rosti Pollio, cătînd spre Artemidorus şi Timacus, care confirmară uşor prin mişcări ale capului.

— Tot el a fost căpetenie şi atunci cînd am plecat cu săracii şi tinerii, alături de centurii, împotriva gepizilor! adăugă Offas.

— Da, Sargetius este căpetenia noastră! întări Diurpanneus. De el trebuie să ascultăm, în orice împrejurare ne-am găsi!

Sargetius nu se văzuse niciodată într-o astfel de situație, nu se gîndise şi nu se aşteptase la o astfel de explozie a ataşamentului lor. Îşi simți trupul străbătut de un val de căldură, fața i se îmbujora, iar în ochi îi apăru o lucire vie. Emoția îl copleşea.

Înțelegînd furtuna din sufletul lui, Metrobius se grăbi să-l ajute să treacă mai uşor prin acel moment de puternică încordare. Rosti, săltîndu-se în picioare:

— Sargetius, din această clipă ne eşti căpetenie! Noi cei de față ne legăm să îndeplinim fără şovăire hotărîrile tale!

— Noi cei care am fugit din sclavie, strigă Pollio, jurăm că vom lupta alături de tine cu sacrificiul vieții!

— Şi eu jur, se ridică Offas, şi o dată cu mine jură toți săracii din Colegiul nostru!

Luptîndu-se să-şi înfrîngă tulburarea, în sufletul lui Sargetius se săvîrşeau schimbări profunde, la care nu se aşteptase. Cu o mişcare scurtă, se ridică de pe blocul de piatră. O dată cu el sări în picioare şi Diurpanneus:

— Mă leg să pornesc degrabă peste munți. Strîng cete de luptători şi le aduc încoace! Cu toată îndelungata stăpînire romană, noi de acolo ştim că sîntem frați cu cei de aici!

Sargetius îşi aținti privirea pe fața fiecăruia, căutînd sa pătrundă în suflet, nu pentru că se îndoia de el, ci spre a-i transmite ceva din dragostea sa. Pe toți îi prețuia şi în toți avea încredere. La entuziasmul lor, răspunse potolit, dar ferm:

— Pînă acum, cît am frămîntat împreună aceleaşi gînduri şi am purtat aceleaşi griji, fără ca unul dintre noi să fie căpetenie, m-am simțit mai puțin împovărat. Nici n-ați aşteptat ca eu să spun, dacă ma învoiesc să fiu conducătorul, şi v-ați pornit să-mi juraţi credință şi supunere. Într-o frîntură de timp, ați trecut asupra mea greul ce-l purtam cu toții. Dar nu asta mă îngrijorează, ci întrebarea: Voi putea să fac să se îndeplinească năzuințele noastre? La jurămîntul vostru răspund tot cu un jurămînt: Mă leg în fața voastră căpeteniilor — căci şi voi sînteți căpetenii — să lupt cu prețul vieții ca pe aceste meleaguri părăsite de Roma să domnească liniştea, ordinea şi dreptatea! Tu, Pollio, căpetenie a sclavilor care vor lupta pentru a trăi ca oameni liberi, trebuie să alergi, să strîngi cît mai mulți în cetele tale! Tu, Offas, căpetenie a săracilor din Porolissum, caută să-i aduni, să ți-i apropii, să-i pregăteşti pentru greaua încercare! Să le spui — aşa cum şi Pollio să nu uite să spună sclavilor — că cine vrea să fie stăpîn de casă, ogradă şi țarină, să trăiască liniştit şi îndestulat, să vină mai întîi să lupte! Tu, Diurpanneus, să ne aduci cît mai multe cete de dincolo de munți! Întîlnind privirea pătrunzătoare a. lui Metrobius, Sargetius tăcu. A cui căpetenie putea să fie el?

— Iar tu, Metrobius, să mă sprijini în toate! Să mă opreşti din timp, cînd vei vedea că sînt în pericolul de a cădea în greşeală! Tu vei fi ajutorul şi înlocuitorul meu! Cît despre tine, Grimhild, ştiu că vrei să rămîi şi să trăieşti printre noi, tu să mă ajuți să-l întîlnesc pe Gerthorund!

Gerthorund îşi mutase de curînd tabăra în cotul cel mare al rîului Samus. Căpetenia gepizilor căutase să se apropie de Porolissum, dar şovăise să treacă dincoace de apă. Se temea să nu fie surprins şi încercuit

de romani. Iscoadele trimise îi aduceau veşti îmbucurătoare: militarii din castre se pregăteau să plece, iar prin vicurile înşirate de-a lungul văilor, populația trăia în nesiguranță. De mult visase să cucerească o cetate mare, cu viile frumoase, cu temple şi for, pe care să şi-o facă scaun de domnie. Se oprise în cotul cel mare al Samusului, pentru că locul era mai uşor de apărat şi totodată cel mai apropiat de Porolissum. Nutrea gîndul ca în ziua cînd iscoadele vor vesti plecarea centuriilor spre miazăzi, să năvălească în galopul cailor şi să pună mîna pe bogățiile rămase în cetate.

În drum spre Gerthorund, Sargetius şi Grimhild se opriră pe la vremea prînzului pe o colină din apropierea rîului, ascunşi într-un desiş din pădure. Urcat într-un fag bătrîn, ce-şi înălța ramurile deasupra celorlalți copaci, tînărul gepid urmărea tot ce se mişca în tabără şi în apropierea ei. Zărind un călăreț pe malul celălalt, gîndi că sosise momentul aşteptat. Coborî în grabă şi merse ascuns prin tufişuri pînă aproape de el. Se opri şi-l privi mai bine. Îl recunoscu, era un prieten din copilărie. Făcea de strajă călare de-a lungul rîului. Se arătă vederii lui, schițînd un semn să se oprească. Acesta nu încercă să-l prindă, îi strigă, arătînd cu teamă spre tabără:

— Fugi, Grimhild! Dacă te prinde Gerthorund, vei fi ucis!

— Nu mă sperii de asta! îi răspunse. Du-te şi spune-i lui Gerthorund să treacă rîul neînsoțit de nimeni, să urce pe colina din apropiere, unde îl aşteaptă Sargetius! Îl cheamă în numele prieteniei lor, pentru binele lui şi al hoardei.

Cînd straja i-a dus vestea, căpetenia gepidă rămase mult timp pe gînduri. Pentru Sargetius nutrea porniri bune, însă o umbră de îndoială încerca pentru Grimhild. Se temea, deşi nu-l credea capabil de trădare. Ar fi putut să înconjoare fulgerător colina şi să-i prindă pe amîndoi. Frămîntînd astfel de gînduri, îi apăreau în minte chipurile fetelor, al Allianei şi Opilliei. Multe nopți nu-l învinsese somnul, trăise cu imaginile lor. O astfel de soție îşi dorea, într-o casă frumoasă ca a romanilor.

Cînd Grimhild îi spuse, din copac, că Gerthorund trece rîul şi porneşte în sus, Sargetius începu să coboare dîmbul spre a-i ieşi în cale. Cînd se văzură suficient de aproape, săltară brațele şi grăbiră paşii unul spre altul:

— Cu toate că ne tragem din neamuri deosebite, începu Sargetius, trebuie că există între noi o asemănare, din moment ce fiecare a avut încredere în celălalt. Rog zeii mei şi pe ai tăi să-ți dea sănătate şi mulțumire, Gerthorund!

— Să te cam fereşti de ai mei! Cînd suflă ei se preface totul în gheață! îi spuse, apucîndu-l cu amîndouă mîinile de umeri şi zguduindu-l prieteneşte. Dar lui Wodan tot mă rog pentru tine!

— Cînd sufletele sînt calde, dezgheață şi suflarea rece a zeilor tăi. Mă bucur mult că ai venit, Gerthorund!

Se aşezară sub fagul cel mare, lungiți pe iarbă. Deasupra lor, frunzele se desprindeau, îngălbenite de începutul toamnei, şi cădeau la pămînt învîrtindu-se. Gerthorund privi în sus şi, printre ramuri, îl zări pe Grimhild. Începu să rîdă:

— Acolo te-ai ascuns? Cînd o să pun mîna pe tine, ştii ce te aşteaptă! îl amenință cu ton de glumă, apoi cu voce mai scăzută continuă, întorcîndu-se spre Sargetius: Mi-a trecut supărarea pe el. Dacă nu scotea fetele din tabăra mea, nu plecam după ele, iar noi nu ne-am fi cunoscut. Am avut pe vremuri în hoarda mea un bătrîn înțelept, care trăise mulți ani în munții de gheață, acolo unde noaptea e lungă cît o jumătate de an. El îmi spunea adesea: „Cînd simți că într-un om prinzi încredere de la cea dintîi ochire, de acela să te legi pentru toată viața!” M-am bizuit pe tine din clipa cînd ți-am văzut fața!

— Tot aşa m-am încrezut şi eu, Gerthorund. Atunci aş fi putut să te omor, dar tu nu arătai a fi omul ce trebuie pierdut, ci cîştigat ca prieten. M-am străduit să privesc în calea vremurilor.

Gerthorund îl cercetă mirat. Îi spuse uşor tulburat:

— Dacă te-ai simțit atît de legat de mine, bănuiesc de ce ai venit. Poate că vrei să-ți iei rămas bun pentru totdeauna...

— De la căpetenia care abia aşteaptă să năvălească, să pună stăpînire pe tot ce rămîne.

— Pe tot ce va fi părăsit de voi, romanii! Nu văd de ce v-ar supăra asta?

Sargetius se săltă într-un cot, privindu-l adînc în ochi, cu o umbră de neîncredere. Gepidul de lîngă el se gîndise cu adevărat că va năvăli într-un ținut pustiu?

— Nu, Gerthorund! Cei ce rămîn nu se vor socoti părăsiți de Roma, pentru că ei nu vor pleca niciodată de pe pămîntul unde sînt înmormîntați părinții şi strămoşii lor. Unii se vor opune să fie duşi, alții se vor ascunde. Vor fi foarte mulți cei ce nu se clintesc de aici. Viața îşi va găsi un nou făgaş pe care să meargă înainte, se va face aici o nouă rînduială.

— Cu atît mai bine! se însufleți Gerthorund. Cuceresc cu hoarda mea numai atît cît îmi trebuie şi mă leg să-i apăr de alți năvălitori! Ce va urma vom vedea. Goții sînt un pericol pentru toți.

Cu mişcări încete, Sargetius se săltă, aşezîndu-se pe o buturugă. Se cerea din partea lui mult tact. Era momentul:

— Am ajuns cu vorba acolo unde doream. Acum pot să-ți spun pentru ce te-am chemat: trebuie să ştii, Gerthorund, că eu şi ceilalți — pe care i-ai cunoscut atunci la ferma mea — nu vom părăsi Dacia. Ne strîngem cete de luptă, ne pregătim să ocrotim pe cei ce vor rămîne. Pentru asta am socotit că e bine să cad la înțelegere cu tine. Am venit eu, pentru că m-au ales să le fiu căpetenie.

— Aşadar, vorbim ca între căpetenii?

— Deocamdată legiunile încă n-au plecat. N-aş vrea să mînii zeii, dar trebuie să privesc în față viitorul.

— Şi ce învoială vrei să facem amîndoi? îl întrebă, deşi gîndul îi alerga în altă parte, însă îşi reveni repede, continuînd să-l întrebe: Cu tine rămîn şi fetele? Pe Alliana ți-ai făcut-o soție? Opillia e acum a lui Diurpanneus?

— Cu voia zeilor, în curînd... amîndouă...

— O astfel de soție mi-aş dori şi eu! murmură Gerthorund. Dar spune-mi, schimbă el vorba, la ce înțelegere te gîndeşti?

Sargetius răspunse, fără să-l privească. Se uita undeva departe, printre vîrfurile copacilor, pe deasupra văii.

— Poate că zeii ne-au hărăzit să ne trăim restul zilelor împreună. Îți voi găsi o fată de-a noastră, dacă nutreşti această dorință. Acum îți cer numai atît, Gerthorund: să rămîi pe loc cu tabăra, aici pe Samus. Să aştepți liniştit plecarea legiunilor. Nu porni năvala şi nu prăpădi munca oamenilor. Dacă ținteşti cu adevărat să rămîi pentru totdeauna alături de noi, pentru ce să arzi vicurile sau să distrugi Porolissumul? Tu, cu hoarda ta, n-ai putea să înalți noi ville din cărămidă şi piatră, ci ai continua să trăieşti tot ca acum. După ce Roma va părăsi Dacia, ne întîlnim la Porolissum şi ne înțelegem. Dacă vei dori să tăim împreună ca vecini, îți vom da o parte din pamînt, atît cît îți va trebui. Acolo vei avea cetățile, vicurile, fermele şi villele tale. Asta e tot ce am vrut să spun, Gerthorund!

Aşteptă răspunsul, dar el întîrzie. Gerthorund nu se grăbi. Se ridică în picioare, scuturîndu-se de frunzele prinse de îmbrăcămintea lui din blănuri. Pe fața lui se contura un zîmbet plin de înțelesuri.

— Zeii ne vor îndemna ce să facem, atunci cînd va sosi momentul. Dacă în adevăr ne leagă încrederea şi prietenia, trebuie să-mi dovedeşti acest lucru. Astă-seară vreau să te am ca oaspete în cortul meu. Îl iei şi pe Grimhild. Mergi cu mine?

— Primesc să fiu invitatul tău, Gerthorund! răspunse Sargetius, hotărît ca şi pe această cale să pună la încercare sinceritatea căpeteniei hoardei gepide.

4

Viața în Porolissum îşi pierduse cursul obişnuit. Militarii, oficiile publice şi negustorii, în continuă fierbere, se pregăteau de plecare. Lipsurile începură să se resimtă, iar prețurile să crească. Amfiteatrul luă aspectul unei construcții părăsite, deveni locul de joacă al copiilor, ca şi forul, din care statuile au fost scoase de pe socluri. Cei care plecau, căutau să ia cît mai multe lucruri din gospodării. Costul vitelor şi carelor depăşiră repede posibilitățile celor mai puțin înstăriți, iar numeroase lucruri de casă, nemaiputînd fi luate, se vindeau pe sume neînsemnate sau erau părăsite prin curți.

Calendele lui octombrie era ziua sorocită de Synethus pentru părăsirea Porolissumului. Încă de la cîntatul de ziuă al cocoşilor, în jurul prăvăliei şi magaziilor se înteți forfota ultimelor pregătiri. Tot aşa de cu noapte aşteptau prin apropiere oameni din sărăcime, strînşi în grupuri mici, în locuri dosnice, ferindu-se unii de alții. Nu lipseau nici cei patru inşi din taberna lui Surillius, puşi de tabularul Bellinus să pîndească pregătirile şi plecarea lui Synethus. Pe după ziduri şi pe lîngă garduri, sărăcimea tremura de frig şi asculta zvonurile. Cînd se iviră zorile, prin porțile larg deschise ieşiră carele greu încărcate, însoțite de strigătele sclavilor surugii, legați cu lanțuri de loitre, care îndemnau vitele. Cînd ultimul car părăsi curtea, mulțimea năvăli înăuntru. Se dezlănțui o răbufnire şi o întrecere la care nimeni nu se aşteptase. În cîteva clipe un şuvoi de oameni se scurse prin porți, destrămîndu-se în toate părțile. În lăcomia şi graba lor nu ştiau pe ce anume să pună mîna. Luau un lucru, mergeau cu el în brațe, căutînd mai departe, iar cînd găseau altul, pe care îl socoteau mai bun, îl aruncau pe celălalt. Cei mai mulți au dat buzna în prăvălie, în beciuri şi magaziile înşirate pe o parte a curții, pîna spre villa. În beciul de sub prăvălie

descoperiră amforele cu vin şi untdelemn, la care bărbaţii se repeziră lacomi. Ceea ce era de aşteptat, nu întîrzie să se producă: întoarse şi ciocnite între ele, vasele se vărsară şi se sparseră, vinul şi uleiul s-au amestecat şi oamenii au ajuns să umble printr-un lichid gras, îngroşat deasupra. Se ajunse repede la îmbrînceală, ceartă şi bătaie.

Numai sus, la villa rămasă goală, lucrurile s-au petrecut altfel. Cei patru oameni tocmiţi de tabularul Bellinus nu s-au oprit din fugă, au luat-o înaintea tuturor, şi s-au aşezat între coloanele de marmură din faţa uşii mari de la intrare. Cîţiva încercară să treacă printre ei, însă sclipirea cuţitelor din mîinile lor îi făcură să se retragă îngroziţi. Toţi patru se socoteau ca şi stăpîni ai villei.

— Daţi-vă la o parte, puturoşilor! strigă o bătrînă sosită în urmă, cu răsuflarea tăiată de fugă. Ce, v-a îndemnat zeii cei răi să puneţi mîna pe villa şi s-o vindeţi pe vin?

Mulţi din gloată izbucniră în rîs.

— Şterge-o de acolo, Spurius, că dacă mă reped la tine te fac praf! ameninţă unul voinic, cu tunică ruptă, prin crăpăturile căreia se vedea pieptul păros, învîrtind pe deasupra capului un par noduros. Jur pe Proserpina că te pălesc de-ţi zboară creierii!

Cel numit Spurius stătea rezemat de coloana din apropierea uşii şi se juca aruncînd în sus cuţitul.

— Mai bine v-aţi duce la magazii, încă mai aveţi timp să găsiţi cîte ceva, îi îndemnă el. Nu ştiţi ce s-a vorbit prin lume, cînd s-a aflat că cei bogaţi se pregătesc de plecare? Cine ajunge cel dintîi la o casă părăsită, devine stăpînul ei. Noi am sosit înaintea voastră, aşa că villa e a noastră!

Prin mulţimea îngrămădită îşi făcu loc, dînd cu coatele, unul mărunt şi slab, cu ochi ca de veveriţă. Ţinea în mînă o piatră cît pumnul. Se întoarse şi îndemnă:

— Pe Hercule! strigă el. Vă speriaţi de cuţitele lor? Dacă aruncăm cu pietre, intrăm în villa în cîteva clipe. Puneţi mîna pe ce nimeriţi şi azvîrliţi o dată cu mine!

O ploaie de pietre, cioburi şi lemne se revărsă asupra celor de la intrare, o dată cu întetirea strigătelor şi îndemnurilor. Ameninţînd cu cuţitele, cei patru o rupseră la fugă, apucînd-o pe după villa. Cîţiva din gloată se pregăteau să pătrundă înăuntru, cînd în mulţime răsunară strigăte de spaimă:

— Fugiţi, vin legionarii!

— Vin gărzile!

— Să ne ascundem în pădure!

Femeile şi o parte din bărbaţi se îndepărtară, intraţi în panică. Legionarii, urmînd un decurion, urcară pe treptele dintre coloane. Cei intraţi în atriu ieşiră şi se pierdură printre ceilalţi.

— Vreau să ştiu care au sosit primii la villa! strigă decurionul, privind pe deasupra mulţimii.

— Noi! răspunseră cei patru, ieşiţi ca din pămînt.

Cei din faţă le aruncară căutături pline de mirare. Înapoierea lor se făcuse prea repede. De unde ştiuseră că vine garda? Nu părea să fie întîmplare curată.

— Villa este a lor! hotărî decurionul, rotindu-şi privirea peste mulţime, apoi continuă rîzînd: Acum e a lor, că ei au sosit cei dintîi, dar cine ştie a cui va rămîne pînă la urmă? Cică gepizii stau gata pentru o nouă năvală. Barbarii n-or să lase decît ruine arse.

— Cum ne vor ajuta zeii! vorbi cel numit Spurius. Decurionul începu să caute pe cineva prin gloată, uitîndu-se în toate părţile. Poate că ştia în ce parte stătea se prefăcea că nu-l găseşte:

— L-a văzut cineva pe tabularul Bellinus? întrebă el.

— Sînt aici, decurioane! se auzi din spatele unuia voinic.

— Bellinus, să-i înscrii pe ăştia patru ca stăpîni ai villei! Cine va încerca să intre peste ei va fi socotit latron!

Cu murmure, înjurături şi blesteme mulţimea începu să se împrăştie. Unii au pornit în fugă spre magazii, sperînd că vor mai găsi ceva. Pe porţile mari ieşeau oameni cu braţele încărcate de pradă.

Seara, în taberna lui Surillius, tabularul şi decurionul goleau în tihnă căni de vin. Alături, la altă masă, cei patru îşi beau şi ei vinul, mulţumiţi. Bellinus se mîngîia cu gîndul că în curînd, o dată cu părăsirea Porolissumului de către procurator, armată şi oficiile publice, el nu va mai fi sclav, ci om liber, stăpîn al villei care fusese a lui Synethus.

În toiul pregătirilor de plecare, a spaimei stîrnită de zvonul că năvăleau gepizii, a lipsurilor şi scumpetei, se schimbase viaţa plină de libertate şi veselie a tinerilor. Nu se mai vedeau prin for şi pe via Septimia, plimbîndu-se gălăgioşi în grupuri sau discutînd temele filozofice ale prelegerilor lui Metrobius, ca altădată. Liniştirea lor era pusă pe seama frămîntărilor şi a panicii generale. Prin lume se zvonise că Metrobius fugise. Unii susţineau

că el şi Offas sînt urmăriți de gărzi, alături de Sargetius, învinuiți de moartea nepotului lui Synethus. Alții întăreau zvonul după care filozoful şi olarul ar fi intrat într-o ceată de latroni.

Potolirea tinerilor era însă în legătură cu altceva: puneau la cale o lovitură, sfătuiți de Metrobius. Totul pornise de la Pollio. Căpetenia cetei de sclavi aflase de la Servius de plecarea lui Synethus, şi-i spusese fostului sclav filozof că el va aştepta carele cu ceata lui şi va elibera toți scalvii negustorului.

— Dar convoiul va fi bine păzit! s-a îndoit filozoful, dîndu-i de înțeles că n-ar încuviința să se piardă viețile celor care abia gustaseră libertatea.

Atunci îi venise ideea să cheme în ajutor tinerii. I-a spus lui Pollio că va fi ajutat de saltimbancii, măscăricii şi mimii pe care-i va întîlni în cale.

Şirul de care încărcate se mişca încet, urcînd greu povîrnişul, la jumătatea drumului dintre Porolissum şi Napoca. În carul din mijloc, sub coviltir, stătea Synethus cu familia. Pe de lături mergeau oamenii tocmiți pentru pază, bine înarmați, cu priviri agere şi simțuri ascuțite. Lumea bănuia că cei mai mulți dintre ei făceau parte din cetele de latroni, care dădeau lovituri în plină zi, la drumul mare. Bine plătiți, erau cei mai siguri paznici. Pădurea întorcea într-un ecou prelung scîrțîitul carelor şi cîntecele păzitorilor împrăştiați de-a lungul convoiului. Soarele urcase către prînz. Căldura potolită a zilei de toamnă începea să-i tragă la somn pe cei din care. Nimic nu prevestea spargerea monotoniei.

Deodată pădurea răsună de un chiot, izbucnit înaintea carului din fața coloanei. Paznicii ascultară, privind mirați într-acolo. Sclavii surugii s-au ridicat în picioare să vadă ce se petrece. Ceea ce se arătă ochilor părea ceva de necrezut: pe cele două părți ale drumului, înaintea şirului de care, dansau numeroşi saltimbanci, mimi şi măscărici. Ghiduşiile lor provocau hohote nestăpînite de rîs. Oamenii de pază grăbiră paşii curioşi, căutînd să ajungă acolo. Carul din față se opri, iar după el şi celelalte. Synethus coborî, îndreptîndu-se în fugă, cu teamă, spre ceata celor ce dansau încurcînd drumul, îi privi mirat, nereuşind să înțeleagă ce făceau. Luîndu-le mai bine seama, izbucni şi el într-un hohot de rîs.

— Cine sîntem noi? strigă un mim, cu ton declamator, a cărui mască înfățişa un om neînchipuit de gras, într-un moment de veselie nestăvilită. Precum vedeți, sîntem saltimbanci, mimi şi măscărici. Umblăm să înveselim lumea. Îi ajutăm pe zeii cei buni, războindu-ne cu cei răi. Am trecut pe la Apulum, Ampelum, Potaissa şi Napoca, iar acum mergem la Porolissum.

Poate credeți că aşteptăm mila şi ajutorul oamenilor, cîțiva denari? Să nu vă gîndiți la asta! Dar nici nu refuzăm: cine dă ceva, primim cu bucurie. Noi nici nu sîntem oameni! Eu stau mai mult pe lîngă zeul Pan şi rîd mereu de rîsul lui...

— Eu sînt un duh de-al pădurii, lui Silvanus i-aduc bucurii! rosti alt mim, cu mască ce înfățişa un cap de mistreț, al cărui rît şi ochi păreau că rîd.

— Eu sînt o nimfă de-a nopții îşi pițigăi altul vocea, subțiind-o ca de fată, a cărui mască arăta un cap de femeie strident fardată, cu părul răvăşit.

Alții urmară:

— Eu vin tocmai din infern...

— Eu din valurile mării...

— Eu din taberna lui Bacchus... Şi toți continuară în cor:

— Nu vă temeți, în batjocură luăm zeii,
Numai să-i înveselim pe oameni,
Fără să ne îngrijorăm sau să ne întrebăm,
Dacă viața e prea lungă ori prea scurtă!

Cînd au început refrenul, mai săltăreț şi mai vesel, li se alăturară saltimbancii şi măscăricii:

— Să ne lăcomim şi noi ca zeii,
Pofte şi iubire este viața.
Noi omorîm supărarea de mîine
Cu veselia zilei de azi!

Continuînd să cînte, au început să facă diferite mişcări, fiecare după masca purtată. Saltimbancii se întrecură în salturi şi tumbe, trecînd în şir neîntrerupt printre paznici, îndepărtîndu-i pe unii de alții. Mimii şi măscăricii mînuiau cu îndemînare cîte o eşarfă uşoară, albastră, mărind şi mai mult încîntarea celor din jur, care uitară de ei şi de rostul lor; La un moment dat, mişcările se iuțiră, refrenul deveni mai grav, cîntat într-un alt tempo:

— Să ne lăcomim şi noi ca zeii,
Pofte şi iubire este viața...

Şirul trecu pe dinafară cercului făcut de paznici şi, într-o fulgerare, fiecare simți pe gît eşarfa încolăcindu-se, strînsă cu putere, şi căzu ca trăznit. În aceeaşi clipă, năvăli din pădure Pollio cu ceata sa, aruncîndu-se asupra carelor. Izbite de topoare, loitrele începură să sară în țăndări, iar

lanțurile sclavilor să cadă slobode. Synethus privea împietrit, aşteptînd îngrozit ca unul să sară să-l sugrume. La un şuierat prelung, toți se făcură nevăzuți în desişul pădurii, însoțiți de sclavii negustorului.

Au fugit la timp. Din deal, dinspre Napoca, pe după colțul unui dîmb, se apropiau ropote de cai. La cotitura drumului se ivi un decurion, însoțit de mai mulți legionari. Văzură de departe paznicii lui Synethus zăcînd în nesimțire. El le ieşi în fugă înainte, începînd să se vaite:

— Săriți, tribune! îl imploră, ridicînd brațele spre decurion. Mai mulți măscărici, mimi şi saltimbanci mi-au sugrumat paznicii! Apoi din pădure au năvălit latronii şi mi-au furat sclavii! Săriți, tribune, prindeți-i! Plătesc oricât!

Decurionul îl privea perplex.

— Ce spune ăsta? îi întrebă pe legionari.

— Le-ai dat prea mult să bea, iar vinul a fost prea tare, îl batjocori un legionar.

— El n-a băut atîta, de-aceea n-a adormit buştean ca ceilalți, rîse un altul. A rămas numai cu vedenii, zăreşte doar mimi şi măscărici, amestecați cu latroni...

Legionarii rîdeau în hohote.

— Spui că plăteşti oricît? De unde bani, dacă te-au prădat latronii? îl întrebă decurionul.

— Nu, tribune, numai pe sclavi i-au luat!

— Lasă-l că e beat, decurioane! îndemnă alt legionar. Trebuie să ne grăbim, ne aşteaptă procuratorul.

Decurionul mai privi o dată spre el, continuînd să rîdă:

— Cînd o să vă treziți, n-o să mai ştiți nimic de măscărici şi de latroni. Pe toți zeii, după mine, ostaşi!

Aplecîndu-se în şa, decurionul strînse pintenii şi porni în galop, urmat de legionari, lăsînd în urmă un val de praf.

Unul după altul paznicii îşi reveniră. Spre seară, convoiul de care al lui Synethus se puse în mişcare, îndreptîndu-se spre Napoca. Ceea ce nu înțelegea bogatul negustor era faptul că latronii nu i-au scotocit bagajele şi nu l-au întrebat de bani.

5

Pentru a întări prietenia şi înţelegerea cu Gerthorund, Sargetius nu s-a grăbit să părăsească tabăra hoardei. Fusese ospătat şi găzduit cu toate onorurile obişnuite la gepizi. Ar fi săvîrşit o mare greşeală, dacă nu se supunea felului lor de a se purta cu oaspeţii, din prieteni i-ar fi făcut duşniani. Timp de cîteva zile, cît stătu în apropierea lui, reuşi să-i cunoască mai bine, să-i pătrundă în suflet. El şi întreaga hoardă erau dornici de o viaţă ca a romanilor; să-i imite în toate, să înveţe să scrie şi să vorbească frumos. Îl părăsi pe Gerthorund mulţumit şi liniştit.

Sosit în apropierea Porolissumului, îl trimise pe Grimhild la procurator. Recunoştinţa lui Iustus Valentinus se arătă în hotărârea de a-l primi, ordonînd contubernalilor ca nimeni să nu încerce să-l aresteze. Urmărirea lui înceta. La un astfel de gest îl îndemnase mai de mult Laetius Vitalis, care nutrea ceva în suflet, în frămîntarea lui de a găsi mijlocul de a-l face pe Sargetius să părăsească Dacia o dată cu legiunile şi oficiile publice. Găsise că cea mai bună momeală era Alliana, de aceea nu-şi află liniştea pînă nu-l convinse să ordone încetarea urmăririi lui.

Sargetius intră în villa procuratorului nutrind gîndul de a face tot ce era posibil pentru a o vedea pe Alliana. Se afla acolo şi Opilia. Nu-şi dădea seama dacă va fi primit de Iustus Valentinus cu reţinere şi răceală sau cu preţuirea de altădată. Contubernalul îl introduse în tabliniu şi se retrase repede.

— Haide, rebelule, ce te laşi atît de mult aşteptat?! îl certă procuratorul.

Sargetius se opri la cîţiva paşi. Pe faţă nu-i plutea nici o undă de zîmbet. Rosti cu durere adîncă, sinceră:

— Iustus Valentinus, pentru o clipă să uităm tot ce ne-a făcut să ne îndepărtăm unul de altul. Ca omul care te-a iubit şi te-a respectat întotdeauna, te rog să primeşti din partea mea cele mai curate simţăminte de mîngîiere în durerea cu care zeii te-au încercat atît de greu! Pierderea lui Lucullus a lăsat şi în sufletul meu un gol ce nu se va umple niciodată!

Procuratorul se apropie de el şi-l îmbrăţişă. Sargetius devenise cel de altădată: îşi răsese barba şi mustăţile, se îmbrăcase şi se purta cu distincţia cuvenită rangului său.

— Îţi mulţumesc, Sargetius! Nu m-am gîndit niciodată că pierderea dragului meu Lucullus nu te-a îndurerat, şi n-am privit rău nici o clipă

fapta ta. Dacă am pus să te urmărească, am făcut-o numai din datorie, obligat de răspunderea ce o am în această parte a Daciei. Spune-mi, vor mai năvăli gepizii?

— Acum nu, Iustus Valentinus. Gerthorund aşteaptă să plecaţi!

Cu o mişcare ce părea înfiorare, procuratorul se retrase un pas. Îl auzise limpede: spusese „să plecaţi”, nu „să plecăm”. Aşadar Laetius Vitalis avea dreptate, Sargetius se dovedea un duşman al imperiului. O clipă în minte îi apăru chipul lui Euphoros.

— Plecarea asta a început să mă chinuiască! murmură el. Pe tine, nu? Nutreşti alte gînduri?

Pe faţa lui Sargetius răsări un zîmbet plin de amărăciune.

— Şi pe mine mă frămîntă! Cu cît se porneşte mai repede, cu atît voi scăpa mai curînd de starea asta de „urmărit” pentru omor, pentru răzvrătire.

— Dar eu am dat ordin! Voi opri pe oricine să te...

— Ştiu şi-ţi mulţumesc, Iustus Valentinus! Uiţi însă că locul unde a fost pedepsit Euphoros nu se află în ţinutul administrat de tine. Dealtfel, guvernatorul de la Ulpia Traiana Sărmizegetusa, magistraţii de la Roma, împăratul pot oricînd să ordone prinderea şi spînzurarea mea. Pe ei nu-i supără omorul în sine, ci faptul că m-am luptat cu armata, că sînt un răsculat.

— Bine, se va uita şi asta. Dar de ce spui „să plecaţi”, şi nu „să plecăm”?

— Vreau să fiu sincer, Iustus Valentinus. Chiar dacă nu era la mijloc omorîrea lui Euphoros şi ciocnirea cu legionarii, amîndouă cântărind greu în învinuirea mea, eu tot nu plecam. Te ştiu un om cu inima deschisă, îţi cunosc sufletul. Ceva ce dăinuie în adîncul fiinţei mele mă face să mă simt puternic legat de acest pămînt. O chemare de dincolo de înţelegerea omenească îmi spune că destinul meu este altul. Cum, în ce fel? Nu-mi dau seama!

— De ar veni mai repede ordinul acela de punere în mişcare! A sosit toamna, se apropie iarna, dacă plecarea nu se va face nici în luna asta, e semn că se va amîna pînă în primăvară. Ar fi îngrozitor! Sînt lipsuri peste tot, preţurile nu mai pot fi stăvilite, cresc de la o zi la alta, sărăcimea a început să dea buzna peste cei ce s-au pregătit de plecare — cum au făcut cu villa şi prăvălia lui Synethus — funcţionarii de la oficiile publice nu fac altceva decît să caute motive pentru a jefui populaţia, iar armata se găseşte

într-o stare de dezordine cum n-am văzut-o niciodată. Regret mult că n-am cerut la timp înlocuirea mea de aici!

— După cuvintele rostite, parcă n-ai fi bărbatul pe care îl cunosc: procuratorul cinstit şi drept, militarul hotărît şi greu încercat, omul care nu se pierde în fața greutăților.

Din uşa larg deschisă a tabliniului, Laetius Vitalis îl întrerupse, înainta vorbind, fără să privească spre Sargetius:

— Ce se petrece cu tine, Iustus Valentinus?! Ai început să te îndoieşti de puterea Romei, de măreția imperiului?

Procuratorul îl privi cu un zîmbet ce oglindea descurajare.

— Puterea Romei!... Măreția imperiului!... Au devenit mituri. Astfel de cuvinte s-au rostit pe timpul lui Traian, după cucerirea Daciei. Acum imperiul este ca o villa părăginită, gata să se prăbuşească! Dar ce faci, pe Sargetius nu-l saluți? Nu v-ați văzut de mult, şi mai ales nu v-ați „înțepat" de mult.

Fermierul se întoarse, înainta cîțiva paşi, izbucnind în rîs.

— Zeii sînt buni cu tine, Sargetius! Ai omorît un om şi nu arăți deloc schimbat!

— Am lovit mai mulți, Laetius Vitalis! N-ai aflat încă?

Cu răutatea ascunsă dedesubtul vicleniei, fermierul răspunse:

— Ia să uităm toate cele ce s-au petrecut. Acel Euphoros — dacă am înțeles bine — a fost mai mult decît un trădător, v-a batjocorit. Şi-a meritat pedeapsa! Am aflat de la Iustus Valentinus că ai reuşit să-i opreşti pe gepizi. Asta e curată minune. Mă întreb: acea căpetenie s-a prostit sau tu eşti alesul zeilor?!

— Mă surprinde că acest lucru te miră, Laetius Vitalis. Ne înțelegem ca între doi „barbari", ca între doi oameni care presupun că s-ar putea să trăiască peste cîtva timp ca vecini, sau, ştiu eu?! Poate la un loc cu toții...

— Ei, stăpînii. Voi, sclavii! rîse Laetius Vitalis.

— Crezi că la asta se gîndesc zeii, al căror ales spui că sînt?

— Haide, gata, să schimbăm vorba! îi întrerupse procuratorul. De-abia v-ați văzut, şi ați început să vă luați la harță. Să trecem mai bine în tricliniu, să ne liniştim cu cîte o cupă de vin.

Procuratorul îi împinse uşor spre uşă. În tricliniu, masa era pregătită. Sorbiră în linişte vin cu aromă îmbietoare.

— E adevărat că ai stat cîteva zile în tabăra hoardei şi nu ți s-a întîmplat nimic? îl întrebă Laetius Vitalis, căutînd să găsească ceva de vorbă.

— Tot aşa de adevărat precum a fost el prins de mine şi nu i-am făcut nici un rău, răspunse Sargetius. Aceste popoare năvălitoare nu par atît de barbare, pe cît sîntem noi înclinați să credem. Poate că sînt împinse încoace de nevoia de a-şi schimba felul de viață. Întocmai ca fluturii şi gîzele de noapte, care dau buzna spre flacăra opaițului şi cad cu aripile arse, aceşti oameni vor sfîrşi prin a-şi frînge sulițele şi rupe arcurile, pierzîndu-se printre cei subjugați. Dar nu te-am întrebat, Laetius Vitalis, te simți mai bine de cînd ți-ai întins stăpînirea şi peste ferma mea?

Răspunsul îl primi fără întîrziere şi fără reținere:

— Tot aşa de bine, cum ai să te simți tu cînd vei fi stăpînul fermei mele, după ce noi vom părăsi aceste meleaguri.

— Din nou ați început?! îi mustră procuratorul.

— Nu trebuie să te mire, Iustus Valentinus, reluă Laetius Vitalis. Metrobius spunea deseori că filozofii au reuşit să dovedească prin retorica lor că atunci cînd doi se urăsc, de fapt ei se şi iubesc. Dar uite că veni vorba de iubire. Nu vrei să stăm noi doi aci, la o cupă de vin, şi să-l lăsăm pe el să se ducă la Alliana? Ca oameni mai în vîrstă, trebuie să-i înțelegem pe cei tineri.

Bunăvoința arătată de Laetius Vitalis îl miră pe Sargetius. Bănui că se petrecea ceva, lucru ce-i spori hotărîrea să revadă fata.

Villa lui Iustus Valentinus avea mai multe încăperi decît o casă obişnuită de om bogat. În exedra din aripa unde locuia Metella cu Alliana — iar de cîtăva vreme şi Opilia — se porni o vie mişcare din clipa cînd bătrîna sclavă intră buzna şi le anunță că la procurator intrase Sargetius. Sclava îl iubea ca pe propriul ei copil, mai ales de cînd începuse să vadă în el pe soțul fecioarei crescută de ea de la naştere. Fetele se însuflețiră dintr-o dată, pregătindu-se pentru primirea unui oaspete mult dorit. În sufletul Metellei se porni furtuna, ale cărei rafale aveau rădăcini vechi: Sargetius era urmărit pentru omor şi răzvrătire, ei se pregăteau să părăsească Dacia, iar Alliana se ofilea din zi în zi mai mult. Venirea lui la Iustus Valentinus, neadus de legionari, a făcut-o să prindă curaj. Ceva se schimbase, îi părea un semn bun. Tulburată, ieşi din exedra, îndreptîndu-se spre bucătărie. Rămase singure, fetele se porniră pe chicotit, aşa cum făceau adesea cînd se găseau împreună.

— A venit să te ia, Alliana, şopti Opilia, scuturînd-o de mînă. Asta înseamnă că nu-l mai urmăresc gărzile.

În ochii Allianei luciră lacrimi. Avea atîta încredere în Sargetius, încît niciodată nu o încercase teama că-l va pierde, îngrijorarea ce o năpădea venea din alte cauze.

— Poate ca au început să plece legionarii! murmură ea. Zeilor, oare ați săvîrşit minunea? gemu ea, înecînd-o plînsul.

În pragul exedrei stătea Sargetius.

— Zeii nu sînt în stare să ne arate astfel de miracole! rîse el intrînd, semn că auzise ultimele cuvinte rostite de Alliana. Minuni, dacă vor fi de făcut, trebuie să pornească numai de la noi.

Se îndreptă spre Alliana cu brațele deschise. Fără să şovăie, fata se aruncă la pieptul lui, suspinînd. După ea se repezi şi Opilia. De multe ori o chinuise teama că viața fratelui era în primejdie. Nu se putu stăpîni să nu-l întrebe:

— Ai venit să ne iei, Sargetius? Noi nu vrem să plecăm cu ei, nu ne lasă inima să părăsim Dacia!

Le strînse cu dragoste la piept, apoi, desfăcîndu-şi brațele, le îndepărtă puțin, căutînd să le privească mai bine. Stolele lor de doliu îi reaminteau de moartea lui Lucullus.

— Sînteți neschimbate, le spuse, cercetîndu-le fețele. Vă mai socotiți tot dace, ori v-ați dat de partea romanilor?

Săltă pe fiecare cu cîte un braț, rotindu-se cu ele de cîteva ori. Jucîndu-se, încerca să le înveselească.

— Vreți să rămîneți aici? Să trăiți alături de gepizii barbari, cu hoarda lor, în corturi?

— Latronule, parcă tu nu ştii! îl certă Opilia. Vom fi alături de doi rebeli, pe care-i urmăresc gărzile...

Dragostea lui pentru Alliana, care de cîteva luni mocnea închisă în suflet, cum stau cărbunii înroşiți sub spuză, se reaprinse mai puternică decît oricînd. O privi cu lăcomie. Parcă nu-i venea să creadă că o are în față. Ochii ei inundați de lacrimi arătau mai adînci, mai vii, mai limpezi ca niciodată.

În exedră intră Metella. Împietrită şi îndoliată, se aşează pe primul scaun întîlnit în cale.

— Numai zeii pot să spună cît de adînc respect port mamei aceleia care este stăpîna sufletului meu! o salută el înclinîndu-se, mirat de schimbarea

din înfățișarea ei: fața brunetă, rotundă, frumoasă, veselă altădată, devenise trasă, umbrită, cu ochii adînciți în orbite, cu părul albit, iar trupul împuținat.

— Rog zeii să-şi îndrepte mila spre tine şi spre noi! răspunse ea la salut. Mi-a spus sclava că te găsesc aici, la fete. Ei, te-ai împăcat cu procuratorul? Cu Iustus Valentinus ştiu că n-ai fost în aşa mare neînțelegere...

Alliana şi Opilia urmăreau înmărmurite cum sporea paliditatea pe fața lui Sargetius.

— Da, mulțumesc zeilor, sper că ne-am împăcat! Poate că l-am supărat mult, deşi nu mi-a spus-o. Dar fetele, de cînd sînt împreună, n-au mîniat pe nimeni?

Cu un colț al eşarfei, Metella îşi şterse lacrimile. Răspunse fără grabă, străduindu-se să-şi stăpînească îngrijorarea:

— De multe ori m-am bucurat din suflet cînd le-am văzut vesele. E mai bine să nu se gîndească la necazuri, vor veni ele şi fără să le aştepte. Zbuciumul lor îl ştiu, el mă neliniştește!

Metella tăcu. În uşă se oprise bătrîna sclavă.

— Astăzi vei fi oaspetele nostru la cină, continuă ea, rostind cuvintele în aşa fel, încît puteau fi luate drept întrebare, îndemn şi dorință. De mult n-ai mai stat împreună cu noi.

Un val de căldură se împrăştie prin trupul lui. Invitația era un semn de bunăvoință. Speranța în găsirea unei înțelegeri din partea ei crescu. Paloarea de pe fața lui începu să cedeze.

— Nu ştiu dacă Iustus Valentinus nu se gîndeşte să mă trimită undeva, răspunse cu ton scăzut, arătînd astfel că nu este vorba de un refuz, ci de o evitare a unei acceptări directe.

Metella spuse sclavei că rămîne la cină, făcîndu-i semn să iasă. Se întoarse apoi spre Sargetius, căutînd să reia firul discuției:

— Da, zbuciumul lor mă frămîntă mult. Zi după zi aştept să aud de la Iustus data plecării. Pe tine, urmărit de gărzi, n-am fi ştiut de unde să te luăm, cum să te ascundem, să te apărăm...

Aşezat pe un scaun între Alliana şi Opilia, Sargetius se ridică şi se înclină în fața Metellei:

— Zeii îmi sînt martori, veneam, dacă mă chema Iustus Valentinus, oricît de mare ar fi fost pericolul! Veneam, dar nu pentru a vă însoți... În numele Cibelei, o implor pe mama Allianei să ne dea dezlegarea

părintească, pe care de mult o aşteptăm, ca eu şi ea să devenim soți! Sufletul îmi spune că aceasta este voia zeilor!

Ca şi cum dinainte se pregătise pentru o astfel de clipă grea, Metella rămase nemişcată, fixîndu-l cu o privire pătrunzătoare. Alliana aştepta împietrită răspunsul ei, ca pe o sentință.

— De multă vreme nutrim dorința, eu şi Iustus, ca fata să-ți fie soție. Însă nici eu şi nici el nu ne vom învoi la aceasta, dacă nu te legi în fața noastră şi a zeilor că ne vei însoți acolo unde va trebui să pornim, dincolo de Danuvius!

— Mamă! gemu Alliana, frîngîndu-se pe scaun, cu fața îngropată între palme. Mamă, ai fost întotdeauna bună cu noi...

Sargetius era pregătit, privise ca probabil un astfel de răspuns. De aceea nu se înfiora, auzindu-l. Vorbi cu ton potolit:

— Merg cu gîndul că Alliana ar fi avut un frate, care s-ar fi găsit într-o situație asemănătoare cu a mea. Ca mamă, ce răspuns l-ai fi îndemnat să dea?

— Acelaşi, pe care îl aştept de la tine! îi răspunse cu voce tăioasă, încercînd să se țină tare, pentru că era convinsă că de acea clipă depindea soarta singurului ei copil. Dacă o iubeşti cu adevărat, trebuie să mergi cu noi! Nu văd de ce ai ramîne să te lupți cu hoardele năvălitoare?! Paloarea acoperi din nou fața lui Sargetius.

— Ca preț al ființei pe care o iubesc din toată inima, mi se cere să părăsesc Dacia! murmură el adînc îndurerat.

Tăcu un moment, privind îndîrjit cînd spre Metella, cînd spre Alliana. Rosti apoi cu o durere lăuntrică, grea ca o tortură:

— Îmi este cu neputință să plătesc un asemenea preț! Nu voi părăsi Dacia niciodată!

Fata se săltă în picioare, cu privirea rătăcită.

— Sargetius, de ce rosteşti astfel de vorbe?! strigă cuprinsă de disperare.

Fața împietrită a Metellei se crispă, de mînie deveni pămîntie. Ca mamă, se simțea profund jignită. Se aşteptase la insistențe şi implorări din partea lui, nu la un răspuns atît de categoric. Hotărîrea ei de a nu ceda se întări.

— Şi de ce eşti atît de decis să nu părăseşti Dacia? îl întrebă cu voce în care răsuna deziluzia şi durerea. De mult am văzut asta la voi — la tine şi la ele — v-ați băgat în cap ideea că ați fi mai mult daci, decît romani. Adevărul

este că ştiu numai zeii cît sînge dac o mai fi în voi! Nu văd pentru ce ții să rămîi aici? Te-ai gîndit bine la viitorul tău?

— Nu pot să părăsesc pămîntul pe care au trăit strămoşii mei!

Răspunsul Metellei veni tot atît de tăios:

— Iar eu nu-ți voi da de soție pe fiica mea!

Sargetius o privi îndelung. Fusese întotdeauna bună cu el şi cu Opilia. Acum părea de nerecunoscut. Se străduí să nu o înfrunte. Găsi destulă putere să se stăpînească. Îi vorbi cu ton la fel de potolit în care vibra însă hotărîrea:

— Dacă zeii ne-au predestinat ca noi să nu trăim viața alături unul de altul, Alliana va fi soția mea, în ciuda oricăror piedici se vor ivi în calea noastră! Nimeni nu poate să prevadă ce ne vor aduce timpul, oamenii, zeii, destinul...

În liniştea din exedra se auzeau numai suspinele Allianei. Alături de ea, Opilia îşi ştergea lacrimile, fericită că va putea urma pe Diurpanneus, fără să întîlnească opunerea nimănui.

— Opilia, să te pregăteşti să mergi acasă! continuă Sargetius după o lungă pauză. Vă cer iertare pentru supărarea pricinuită. Vă las în grija zeilor, deşi nutresc convingerea că ceea ce va fi de făcut nu trebuie aşteptat de la ei, ci de la oameni!

După ce închise uşa exedrei, în urma lui răsunară hohotele de plîns ale Allianei. În tricliniu, procuratorul şi Laetius Vitalis îl primiră cu priviri pline de nedumerire, văzîndu-i fața atît de împietrită şi de palidă. Nu se mai aşează pe scaun.

— Pot să plec, Iustus Valentinus?

În ochii lui Laetius Vitalis lucea satisfacția. Aşadar, înțelegea, sau ştiuse dinainte deznodămîntul?

— Te prețuiesc mult, Sargetius! îl asigură procuratorul. Bănuiesc ce s-a întîmplat. Eşti un bărbat demn de admirat. Nu trebuie să te laşi copleşit de o neizbîndă, care se va dovedi poate trecătoare. Dacă Roma nu va părăsi Dacia, multe din cele ce ni se par astăzi cu neputință de îndeplinit, mîine se vor destrăma ca fumul în vînt!

Cele spuse de procurator întăriră convingerea lui Sargetius că Laetius Vitalis nu era străin de cele petrecute. Îl neliniştea numai faptul că Iustus Valentinus avea în vedere şi o eventuală revenire asupra plecării, ceea ce ar fi complicat pentru el lucrurile.

6

Cine urmărea mai atent modul cum se desfăşura viaţa în Porolissum, nu se putea să nu observe că populaţia se împărţise în două: de o parte cei care rămîneau, iar de cealaltă cei ce aşteptau de la o zi la alta vestea plecării. Se pregătiseră de plecare militarii, funcţionarii oficiilor publice, negustorii şi fermierii, ba şi cîte un mic meşteşugar sau negustor scăpătat se gîndeau să plece, atraşi de mirajul unei îmbogăţiri.

Cele petrecute la procurator i-au adus lui Sargetius oarecare linişte. Nu se mai ştia urmărit. Offas şi Metrobius se fereau însă de preoţi, şi luptau cu ei, pentru că îndemnau pe cît mai mulţi săraci să-i urmeze. De aceea magisterul şi comagisterul au ascultat sfatul lui Sargetius, rămînînd în atelierul de olărie. Offas şi-a adus acolo întreaga familie.

Ceilalţi — Pollio, Diurpanneus şi cetele lor, mărite cu sclavii eliberaţi de la Synethus — părăsiră ascunzătoarea din munţi şi se înapoiară la ferma şi stîna de lîngă Samus. Cît despre Grimhild, tînărul gepid nu putea fi decît lîngă Metrobius, iar faptul că acolo se găsea şi familia lui Offas, era alături de Iunilla, lucru ce-l privea ca pe un semn bun din partea zeilor. În noile condiţii create, toţi aşteptau cu nerăbdare ziua plecării, dornici să-şi croiască o nouă viaţă.

Plutea în aer o stare de încordare şi de nesiguranţă. Sargetius stătea în tricliniu, abătut, sorbind din cînd în cînd din cupă. Îi trimisese Surillius o amforă cu vin de prin părţile Apulumului. Era singur. Bătrînul Degidus nu putea să mai umble, îşi trăia zilele mai mult în exedra, rămasă liberă după plecarea Opiliei. Sargetius se învoise — după cele întîmplate la procurator între el şi Metella — ca Opillia şi Diurpanneus să devină soţ şi soţie. Sărbătoriseră în grabă nunta la fermă, apoi noua familie rămăsese acolo.

Sorbind din cupă, ar fi vrut să aibă lîngă el pe Offas şi Metrobius. Amîndoi lucrau în atelier. Filozoful se străduia cu îndîrjire să înveţe aceea ce el numea „arta minunată a modelării lutului”. Nu avea poftă de vin. De fapt nu avea plăcere de nimic. Dorul de Alliana îl chinuia. Metrobius dusese fetei mai multe papirusuri şi de acolo adusese altele. Aflase că Metella regreta purtarea de atunci, pornită din nevoia de „a-şi salva copila, de a nu o lăsa printre barbari”, cum repeta adesea. Mai ştia totodată că Alliana se pregătea să fugă la Surillius, înainte de ziua plecării procuratorului, unde el

aranjase să se ascundă. În liniştea din tricliniu, auzi uşa scîrțîind la exedra, apoi zgomot de paşi tîrşiți pe pardoseală. Sări de pe scaun. Poate că bătrînul nu se simțea bine, îl împovărau prea tare anii. Se repezi să iasă.

— Nu te simți bine, bunicule? îl întrebă îngrijorat din prag, pregătit să-l prindă în brațe.

— Ba mă simt, nepoate, atît cît mă mai ține bătrînețea! Tu ce faci? Aş fi vrut...

Capul bătrînului arăta ca acoperit cu omăt. Ochii, vii încă, păreau că ridicau greu genele şi sprîncenele bogate, albe ca pletele.

— Poate că ai poftă de o cupă de vin? Intră, bunicule! îl îndemnă cu dragoste şi respect.

— Zeii nu te-au făcut degeaba aşa cum eşti, murmura bătrînul, înaintînd cu paşi mărunți. Mi-ai pătruns în suflet, ai înțeles dorința.

Sargetius îl luă de braț şi-l ajută să se aşeze pe un scaun. Umplu două cupe, îi întinse una şi-l îndemnă să bea. Bătrînul săltă încet mîna tremurîndă şi sorbi de cîteva ori.

— Mă îndemni ca şi cum mi-ar fi de lipsă vinul, şopti el, ştergîndu-şi mustățile şi barba.

Îl privi îndelung. Prin mulțimea anilor ce-i număra bătrînul, Sargetius zărea cu mintea departe, dincolo de umbra de viață din fața sa, pe cei ce au luptat şi au suferit apăsați de cotropitorii Daciei.

— A venit vremea, Sargetius! continuă bătrînul, suflînd greu. Ai umeri puternici, brațe vînjoase şi cap luminat. Poate că asta a fost voia zeilor, şi tot voia lor va fi pentru ceea ce o să vină...

Sargetius se mişcă neliniştit, mutîndu-se cu scaunul mai aproape de el. Oare bătrînul îşi simțea apropiindu-se ultima clipă a vieții? gîndi cu îngrijorare sporită.

— Bunicule, eşti bolnav...

— Stai potolit, reluă bătrînul, încă îmi mai pot duce anii. Nu de asta e vorba, ci de altceva: a sosit clipa să trec asupra ta jurămîntul lăsat de marii noştri înaintaşi. Legămîntul s-a păstrat din tată-n fiu de cei din neamul Dicomesilor. Cînd tatăl tău a plecat la zei, tu erai prea mic. Dar chiar de ai fi fost mai copt, el n-a apucat să cunoască taina neamului din care te tragi. Să nu te poarte mintea tocmai la neamul dacilor, la întregul popor, ci la înaintaşii noştri mai apropiați, la cei ce sînt urmaşi ai lui Dicomes Gemellinus Felix. Am ştiut de atunci, de cînd ai rămas orfan, că apăsa

asupra mea grija de a-ți trece jurămîntul încă nedezvăluit tatălui tău. Nu mă aşteptasem la moartea lui atît de timpurie şi de năpraznică.

Bătrînul făcu o pauză, pentru a mai prinde putere. Săltă cupa şi mai sorbi de cîteva ori la răstimpuri.

— Să mă asculți liniştit, continuă, punînd cupa pe masă. Vei afla fapte, unele poate auzite, însă marea taină o vei cunoaşte abia acum, din destăinuirile pe care ți le voi face. Ascultă! După ce vajnicul Decebal şi-a luat viața, spre a nu cădea viu în mîinile lui Traian, duşmanul lui de moarte, s-au făcut încercări puternice pentru alungarea romanilor din Dacia. Cel dintîi a fost Diegis, fratele lui Decebal, care a purtat prin munți lupta cu cotropitorii. A urmat apoi răscoala, a cărei căpetenie o ştii, Sarmis, străbunicul tău, al nostru. El a adunat sub acelaşi steag pîlcurile de daci, rămase fără căpetenie după căderea vijelioasă a lui Diegis, şi le-a unit cu cetele de sclavi ridicați la lupta pentru libertate. Sarmis a fost ales rege deopotrivă de dacii luptători şi de sclavii răsculați. A fost o vorbă din bătrîni, am auzit-o cînd eram tînăr: cică Marele Decebal lăsase pergament ca el, Sarmis, să fie rege. În toiul răscoalei aceleia, Sarmis luase ca ajutor şi-l sortise ca urmaş — dacă el cădea în luptă, iar Roma părăsea Dacia — pe un taraboste numit Burio.

— E vorba de acel Burio, stăpînul cetății Marodava, care după răscoală a trăit sub numele de Butes? îl întrebă uimit.

— Da, de el, de Burio, de Butes al nostru. Văd că te-ai schimbat la față, de ce te-a tulburat vestea asta?

— Atunci, pe pergamentul scris de Sarmis, adus de ticălosul Euphoros, despre Burio a fost vorba?!

— Nu ştiu de care pergament vorbeşti. Mie nu mi-ai spus nimic de el, nu mi l-ai arătat niciodată.

Sargetius se repezi în tabliniu şi aduse pergamentul pe care îl păstra ca pe ceva sfînt. Îl desfăşură şi-l arătă bă-trînului:

— Uite, bunicule, cum îşi începe Sarmis mesajul: „Sarmis către Bur..., hotărîre şi speranță...” O parte din numele acelui taraboste este şters. Să fie oare acest Bur... Începutul numelui lui Burio?

Bătrînul luă pergamentul, se duse la fereastră, îl săltă aproape de ochi şi-l cercetă cu atenție. Se întoarse clătinînd capul.

— Nu mai văd aşa bine. Semnele scrise se mişcă, printre ele parcă ar alerga furnici. Dar sînt mai multe vorbe lipsă pe el. Ai putut să-i prinzi înțelesul? Aş vrea să aud ce spune!

Ascultîndu-l cum citea rar, oprindu-se acolo unde scrisul era spălat de scurgerea anilor, bătrînul încuviința din cap cele auzite. Nu avu răbdare ca Sargetius să sfîrşească:

— Nu mai încape îndoială, de el este vorba, de acel minunat taraboste devenit Butes, despre care şi astăzi se mai povesteşte. De ce nu mi-ai arătat pînă acum pergamentul? strigă bătrînul cu amărăciune. De multe ori m-ai supărat şi te-am certat, cînd te vedeam cum te arătai supus în fața acelui nemernic Euphoros, ca şi cum îl vedeai rege! Dacă aş fi ştiut mai de mult...

— Dar tu mi-ai spus, bunicule, că regele era pentru înaintaşii noştri mai presus de oameni, privit şi respectat ca un trimis al...

— Poate că asta a fost voia zeilor, ca tu să suferi. Prin omorîrea acelui pierde-vară, ai ajuns să fii urmărit de gărzi.

— Acum s-au potolit, procuratorul i-a oprit.

— Eşti încă tînăr, nepoate! Nu ştii cît de întortocheate sînt legile imperiului. Oricînd urmărirea ta poate să reînceapă. Pentru omor poți fi căutat timp îndelungat, şi toată viața. Dar să nu te mai tulbur cu ce s-a petrecut, acum să vedem de cele ce ar putea să vină. Iată, aşadar, şi dovada că acel Burio sau Butes fusese lăsat de Sarmis să-i urmeze. Sarmis a avut însă un fiu, pe Dicomes, acel copil minunat de care se vorbeşte în poveşti, cel ce i-a aruncat tatălui cuțitul în arenă, numai să nu se lase sfîrtecat de lei în amfiteatrul de la Ulpia Traiana Sarmisegetusa.

— Dar toate astea le-am ştiut, bunicule! Dicomes a fost dat ca sclav, a ajuns aici la Marodava, a luptat şi i-a alungat pe astingii vandalici, apoi, redevenit om liber, a trăit sub numele roman de Dicomes Gemellinus Felix.

— Da, aşa a fost cu acel bărbat brav, din care ne tragem. Eu l-am mai apucat. Eram copil, poate de zece ani, cînd el a plecat la zei regretat de toată lumea de aici. Acum pot să-ți spun taina şi jurămîntul. Te voi pune să juri pe pergamentul care atestă dorința viteazului nostru înaintaş, cu toate că legămîntul n-a pornit de la el, ci de la Dicomes. Ca fiu al lui Sarmis, era singurul îndreptățit să fie rege, după alungarea legiunilor. În înțelepciunea lui, şi-a dat seama că atît cît va trăi, Dacia nu va scăpa de stăpînirea romană. Tatăl meu a fost cel mai mic dintre copiii săi, lui i-a lăsat taina neamului nostru şi legămîntul pe care trebuie să-l respectăm ca pe ceva sfînt. Taina sună aşa: Bărbatul cel mai tînăr în viață, care se trage din neamul lui Dicomes Gemellinus Felix, este de drept rege al Daciei, atunci cînd legiunile o vor părăsi. Această taină trebuie să treacă de la cel mai

bătrîn la cel mai tînăr, atîta timp cît neamul nostru nu se va stinge. Dar cu ea nu s-ar putea face nimic, dacă nu s-ar îndeplini jurămîntul...

Bătrînul se săltă greu în picioare şi-i făcu semn lui Sargetius să se ridice. Era tulburat, imîinile îi tremurau şi mai puternic.

— Pune mîna pe pergamentul lui Sarmis şi repetă după mine: „Jur în faţa zeilor... că în ziua cînd legiunile vor fi retrase... mă voi răzbate să strîng oaste... voi lupta... şi nu voi lăsa ca neamul meu să fie dus de aici!" Ai jurat, nepoate, să te ţie zeii viaţă lungă! Acum înţelegi de ce l-am urît pe acel Rundacitulp? Dar iată că urmează şi încercarea isteţimii, şi ea rămasă tot de la Dicomes: De ce pe lîngă taină mai este nevoie şi de jurămînt?

Faţa lui Sargetius se lumină de un zîmbet.

— E limpede, bunicule. Nu spunînd mulţimii taina, acel urmaş ar avea dreptul să fie rege, ci pornind în clipele grele să strîngă luptători, să apere neamul, să-l ducă la izbîndă, să-i redea libertatea şi, dacă va face toate astea, poporul îl va alege cu însufleţire căpetenie, pentru că este singurul îndreptăţit.

Parcă întinerit, bătrînul îl cuprinse cu braţele şi-l îmbrăţişă.

— Da, asta e dezlegarea lăsată de el şi, aşa cum ai spus-o, caută s-o porţi în suflet, s-o îndeplineşti!

Se îndepărtă cu paşi mărunţi şi se aşeză pe scaun. Obosise. Clipa fusese prea înălţătoare, iar inima lui slăbită de ani nu-l mai ajuta să treacă uşor prin astfel de încordări.

— Acum să mă asculţi mai departe, Sargetius, mai am ceva de spus. Aşa cum sînt, sub povara bătrîneţii, poate ai crezut că nu mai gîndesc la cele ce se petrec în jurul meu. Anii pe care îi port în spate m-au învăţat să privesc altfel lucrurile, le simt, aşa cum o vietate de-a pădurii presimte primejdia ce se apropie. Aici în Porolissum mulţi sînt pregătiţi şi aşteaptă ca procuratorul să ordone plecarea — cînd şi el va primi dezlegare de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Dar s-ar putea ca acel ordin nici să nu se dea. De mai bine de douăzeci de ani — tu erai mic, n-ai de unde să ştii — au mai umblat de vreo patru sau cinci ori zvonuri, ba chiar şi ordine de părăsire a Daciei, însă pînă la urmă nu s-au îndeplinit. De ce nu s-ar repeta şi de data asta acelaşi lucru? Să nu uiţi de el în prevederile tale.

— Dar mulţi stau gata de plecare, şi-au vîndut ce au avut...

Bătrînul îi făcu semn să tacă.

— Cei care conduc popoarele nu se împiedică în astfel de nimicuri. Cînd la hotare s-a ivit pericolul, nu iau în seamă greutăţile şi suferinţele, ba,

dacă ar face-o, n-ar putea să vadă prea departe. Crezi că de vei ajunge rege al Daciei, iar țara în primejdie, te vei opri de a porni la luptă ? Te vei abține de a nu trimite femeile, copiii şi bătrînii la adăpost în munți, de a nu le lua bucatele strînse, vitele, carele şi tot ce trebuie pentru purtarea unui război? Vei sta să asculți necazul fiecăruia? O căpetenie nu se poate încurca în lucruri mărunte. El trebuie să vadă neamul şi țara ca pe un tot, ca pe o ființă uriaşă de al cărei bine e dator să se îngrijească. Tu eşti un Dicomes! Să ştii că neamul nostru poartă acest nume nu de la cel care s-a numit Dicomes Gemellinus Felix — şi Sarmis a fost tot un Dicomes — ci se pierde în negura timpului. Dicomesii se trag din aceeaşi rădăcină cu Marele Decebal, iar cetatea şi moşia Ier — Carsidava — a fost pe-acolo prin apropiere de Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Aşadar, cu toate pregătirile făcute, s-ar putea ca nici de data asta legiunile să nu părăsească Dacia. Însă de acum înainte tu rămîi legat prin jurămîntul făcut. Ştii care-ți este chemarea.

Bătrînul tăcu, lăsînd loc unui surîs ce se pierdea în barbă.

— La ce te gîndeşti? îl întrebă, dîndu-şi seama că zîmbetul era pricinuit de ceva pe care şovăia să-l spună.

— Ştii că legămîntul trebuie dus mai departe. Tu ai datoria să-l treci altui Dicomes...

Fața lui Sargetius se întunecă. Gîndul îi alergă la Alliana.

— Te-am înțeles, bunicule! Trebuie să am urmaşi...

— A sosit vremea, nepoate, acum eşti destul de copt. Villa asta are nevoie de o stăpînă. Neamul nostru nu trebuie să se sfîrşească o dată cu tine. În puținele zile pe care le mai am de trăit, mă voi ruga zeilor să te călăuzească aşa cum vor socoti mai bine. Am văzut că ei te-au ajutat, l-au adus la Tîrgul nevestelor pe acel Dassius, te-au făcut să-ți dai seama de ticăloşia pusă la cale de acela care luase numele de Rundacitulp.

Cu mişcări încete, bătrînul se săltă de pe scaun şi se apropie de Sargetius. Îl bătu uşor pe umăr:

— Acum sînt liniştit, pot să plec la zei! De mult am tot aşteptat să prind momentul potrivit pentru destăinuiri. Să nu uiți nici o clipă: legămîntul este numai pentru urmaşii neamului Dicomes şi nimeni altcineva nu trebuie să afle, iar trecerea lui asupra urmaşului s-o faci numai cînd vei simți că ți se apropie sfîrşitul. Mai am numai un sfat, un îndemn pentru tine, Sargetius. Ai jurat că nu vei lăsa ca neamul nostru să fie dus de aici, şi poate te-ai gîndit numai la daci, aşa cred că a socotit atunci Dicomes Gemellinus Felix,

căci pe vremea aceea încă se mai putea vorbi de daci curați. Cu timpul, multe s-au schimbat. Daci adevărați mai găseşti numai prin vicurile răzlețite prin funduri de văi, pe creste de dealuri şi povîrnişuri de munte. Ceilalți sînt ca tine, ca Opilia şi ca Alliana. Sînge dac mai găseşti numai pe jumătate în trupurile voastre. Uite îndemnul meu: în zbaterea ta pentru acest popor trebuie să aperi, să nu fie dus de aici cu sila nici unul din cei ce s-au legat de acest pămînt, care simt că Dacia este pentru totdeauna țara lor. Rog zeii să te ajute, Sargetius! Plec de aci cu inima împăcată!

Bătrînul ieşi din tricliniu cu paşi mărunți şi mişcări nesigure, în urma lui uşa se închise fără zgomot.

7

Destăinuirile lui Degidus, în legătură cu taina şi legămîntul neamului Dicomes, zguduiră adînc sufletul lui Sargetius. Cele spuse de bătrîn îi reveneau într-o repetare nesfîrşită. Gîndul său se oprea deseori asupra acelei părți din jurămînt prin care se lega să lupte, ca poporul Daciei să nu fie înstrăinat. De atunci nu-şi mai regăsise liniştea. Stătea îndelung de vorbă cu Offas şi Metrobius, alerga la fermă şi la stînă, se sfătuia cu Diurpanneus şi Pollio, însă cînd revenea acasă era chinuit de aceeaşi frămîntare. Nu vedea ce ar trebui să facă, nu ştia cum să înceapă. Zilele se scurgeau, toamna înainta, începuse să se lase frigul, se apropia iarna.

Într-o zi, pentru a-şi mai potoli zbuciumul, ieşi din villa şi se îndreptă spre atelierul de olărie. Offas şi Metrobius munceau alături de ceilalți olari. Cînd se ivi în uşă, Metrobius opri roata, apăsînd tare picioarele, desprinse lutul de pe ea şi începu să-l frămînte cu mîinile.

— Să ştii, Sargetius, se porni el înveselit, cel mai bun leac pentru potolirea stării ce nu-ți dă pace, e să te aşezi colea lîngă noi, să te apuci să dai viață lutului. Cînd gîndurile iau formă, le împietreşti, le scoți din sufletul tău să le priveşti. Astfel modelate, ele nu te mai tulbură liniştesc, te înalță.

Sargetius se opri lîngă ei.

— Ce te faci, Offas? Ți-a luat-o ucenicul înainte! Parcă-l văd pe Metrobius cum, după plecarea procuratorului şi cohortei, îşi deschide un atelier de olărie lîngă for şi-ți ia muşteriii.

— Le-aş ține cele mai frumoase prelegeri, modelînd la roată vase şi statuete minunate!

Offas nu se lăsă aşteptat:

— Cea mai mare mulțumire a unui meşter este cînd vede că i-a luat-o înainte ucenicul! Ceea ce crede măiestrit frumos, poate să devină şi mai frumos.

— Uite că ştii să şi filozofezi, Offas! reluă Metrobius. Ai spus un mare adevăr. Numai aşa în artă s-au putut face paşi înainte. Mă uimeşti! Cu adevărat, în lut, lemn, piatră, marmură se pot ciopli cu dalta sau modela cu mîinile cugetări profunde, se pot exprima tulburătoarele stări sufleteşti şi face nepieritoare minunate frumuseți. Sargetius, vino să-ți arăt ceva filozofie modelată de mine.

Îl apucă de braț şi-l împinse spre o poliță pe care erau aşezate mai multe statuete, vase şi figurine de curînd scoase din cuptor. Luă o statuetă pusă deoparte, într-un colț al raftului.

— Ce zici de asta? La ce te face să te gîndeşti, privind-o? Sargetius o luă, o întoarse pe toate părțile, apropiind-o şi îndepărtînd-o, clătinînd uşor capul.

— Precum vezi, am modelat-o numai cu degetele, lămuri Metrobius, văzîndu-l că tace.

— Dacă ar fi să-i dau un nume, i-aş spune „Gînditorul”, murmură Sargetius, privind-o de departe în profil. Acest bărbat, care fără îndoială n-a putut să fie în mintea ta decît un filozof, un profet, un binefăcător al oamenilor, pare că suferă. Pe fața şi-n înfățişarea lui se oglindeşte o profundă frămîntare, o retragere în sine pentru a cugeta mai adînc, fără să arate îngrijorare sau descurajare, ci speranță şi încredere în mai bine.

Metrobius confirmă cu capul, adăugind cu înflăcărare:

— Prin această modelare am încercat să apropii filozofia de artă. Zac în sufletul nostru forțe nebănuite...

În acel moment, uşa se izbi puternic de perete. La început au crezut că furtuna a deschis-o. Afară vremea se schimbase, vîntul se întețise, nori plumburii alergau în valuri spre apus. Cînd s-au întors, au văzut-o pe Iunilla întrînd în fugă, urmată de Grimhild. Pieptul fetei sălta năvalnic. Sargetius o trimisese la Alliana.

— Ce s-a întîmplat, Iunilla? o întrebă nerăbdător, cu o undă de îngrijorare.

— E bine! răspunse fata. Nu mai pleacă nimeni! Ce e pe acolo, prin for, spre amfiteatru, te minunezi! E mare sărbătoare!

Oprit lîngă ei, tînărul gepid întări spusele fetei:

— A sosit vestea zdrobirii goților! Procuratorul a ordonat ca un decurion să stea în for şi, la răstimpuri, să anunțe lumea de marea victorie. Legiunile şi oficiile publice nu vor mai părăsi Dacia.

Înmărmuriți, se priviră unul pe altul, parcă nevenindu-le să creadă. Pe Sargetius vestea îl descumpănise, pentru el viitorul se arăta şi mai tulbure.

— Am venit în fugă, trimisă de Alliana, rupse Iunilla tăcerea. Mi-a spus că acum poți să te duci la ea. Crede că te vei împăca şi cu Metella. Nici nu mi-a mai dat papirus pentru tine.

— Pornesc spre for! murmură Sargetius. Mergeți şi voi într-acolo? Din nou ne găsim la o răscruce...

Vestea înfrîngerii goților căzuse ca un trăsnet. Ştirea tulbura atît pe cei pregătiți de plecare, ale căror rosturi în gospodării erau de mult zdruncinate, cît şi pe cei hotărîți să rămînă, pentru că se vedeau lipsiți de şansa de a lua în stăpînire casă, ogradă, țarină mai mari, mai bogate. Din toate părțile lumea se îngrămădea spre for agitată. Urcat pe piedestalul de marmură, de pe care de obicei se vorbea mulțimii cînd erau dezbateri publice, decurionul desfăşura sulul de pergament, pregătindu-se să repete mesajul. Sargetius, Metrobius şi Offas ascultară cu înfrigurare:

— „Către populația din întreaga Dacie — începu el să citească, țipat, fără modulări în voce — din partea guvernatorului Septimius Tertius de la Ulpia Traiana Saormizegetusa: Salut şi sănătate! Anul Romei 1023[18] a fost hărăzit de zei să se numească anul salvării Daciei. Împăratul Claudius al doilea, care de acum înainte se va numi Claudius Goticul, a zdrobit hoardele de goți în marea bătălie de la Naissus, în Moesia. Din cele trei sute de mii de barbari, cîți au năvălit, au fost ucişi peste cincizeci de mii, iar alte zeci de mii luați captivi. Resturile lor decimate au părăsit îngrozite Moesia şi Tracia, alungate de legiunile imperiului, pierind în ținuturile sciților, de unde nu vor mai îndrăzni niciodată să năvălească. Populația Daciei să stea liniştită, toți să se întoarcă la casele lor. Împăratul cu cohortele sale va zdrobi pe oricine va mai încerca să calce hotarele imperiului!”

Satisfăcut de sine, decurionul sări sprinten de pe piedestal şi se pierdu în mulțimea ce forfotea prin for.

— Ce spune dascălul nostru despre această uimitoare victorie?

---

18 Anul 269 e.n.

Metrobius se întoarse mirat. Văzu lîngă el patru tineri, dintre cei care îi ascultau prelegerile.

— Victoriile răsunătoare nu duc întotdeauna la rezultate răsunătoare. Adesea ele sînt un bun prilej de învățătură pentru învinsul care se gîndeşte la revanşă, răspunse el, clătinînd sceptic capul. Vor mai fi multe năvăliri de-ale goților, gepizilor, vandalilor şi altor neamuri, ce se vor izbi de hotarele imperiului. Eu v-am mai spus: lumea se găseşte într-o continuă prefacere...

Nerăbdător, Sargetius îl trase deoparte, altfel ştia că nu se oprea aşa de curînd. Îl văzuse prin mulțime pe Grimhild, îi căuta.

— N-am putut răbda, m-am luat după voi, zise tînărul gepid. Am crezut că vă găsesc pe lîngă villa procuratorului...

— De ce pe-acolo? îl întrebă Sargetius.

— Am văzut pe Alliana. Se plimbă cu mama ei prin mulțime şi am bănuit că trebuie să fii şi tu prin apropiere.

Sargetius nu se mai putu stăpîni:

— Mă duc pînă la ele. Voi aşteptați-mă la taberna „La bogăția lui Cressus”. De acolo vom merge la Surillius.

Surillius nu mai avea astîmpăr. Ieşea întruna din taberna, stătea în prag, privind în lungul drumului, dornic să-i vadă venind. Un fel de amărăciune, amestecată cu dezamăgire, îi tulburau sufletul. Ca mulți alții, trăise zile de speranță, aşteptase cu negrăită nerăbdare mult dorita sărbătoare, cînd Dacia va fi din nou liberă. Vestea se întinsese ca fulgerul — un tabernagiu afla zvonurile întotdeauna printre cei dintîi — aducea linişte şi pace, însă îndepărta în negura viitorului şansele eliberării. În taberna mai rămăseseră numai cîțiva oameni, mulți fugiseră spre for. După ce bău o cupă de vin — de obicei nu bea niciodată de unul singur — Surillius ieşi din nou afară şi privi de-a lungul drumului în partea ce ducea spre for. Văzu un tînăr apropiindu-se.

— Ce veşti noi se mai vîntură prin for, flăcăule? îl întrebă.

Tînărul se arătă sfios şi grăbit:

— Nu ştiu, nu vin dintr-acolo, ci dinspre Napoca. De la răspîntie am apucat-o încoace.

— Şi unde te duci? Parcă n-ai fi de pe-aici.

— Nici nu sînt! Caut taberna lui Surillius. Mai e mult pînă acolo? Cică se lasă spre Marodava.

Tabernagiul îl măsură cu bănuială. Se gîndi la fostul său vecin, la Synethus, poate venea din partea lui. Apoi la Dazia, la Ampelum, poate că-l trimisese după Pollio, iar în cele din urmă la Dassius, de la Sarrnizegetusa.

— Pentru ce-l cauți pe Surillius? Dă-l încolo! E un tabernagiu mai hoț decît mine! Vino înăuntru, goleşti o cană de vin, şi-ți spun unde-l găseşti, îl îndemnă rîzînd.

Tînărul dădea semne de nerăbdare şi grabă:

— Dacă e-încoace Marodava, spuse, întinzînd brațul în lungul drumului, dau eu de taberna lui!

Surillius îl apucă de mînă şi-l strînse cu putere:

— S-a-ntîmplat ceva? îl cauți oare pe Sargetius?

Noul venit se dădu un pas înapoi, privindu-l cu neîncredere. Auzise că printre tabernagii rar se găseau oameni buni.

— Haide înăuntru! Eu sînt Surillius!

Îl duse de-a dreptul în bucătărie, închise uşa şi spuse sclavului că nu trebuie să intre acolo.

— Stai şi te odihneşte nițel. Ți-o fi foame, ți-o fi sete! De unde vii?

Neîncrederea tînărului nu se topi. Se hotărîse să nu vorbească pînă nu se convingea să în adevăr se află în tabernă căutată.

— Aş vrea să beau puțină apă.

Surillius izbucni în rîs: 1

— Ştii că-mi placi? Nu trebuie să te încrezi atît de uşor într-un tabernagiu. Au fost pierduți mulți oameni căutați de gărzi. Îți dau apă, dacă vrei. O să bei tu şi vin, numai să vie Sargetius. Adineauri a trecut în jos, spre for.

Tînărul sări în picioare. Surillius îl săgeta cu privirea.

— Trimite după el, caută-l peste tot! Poate că legionarii de aici n-au aflat...

Înfiorat şi îngrijorat, nu se mai putu stăpîni, îl apucă de umeri şi-l zgudui cu putere:

— Ce pericol ne încearcă?! Pe toți zeii, te trîntesc de pămînt, dacă tot nu crezi că eu sînt Surillius!

Nu mai aşteptă răspunsul. Auzi în prăvălie răsunînd glasul lui Sargetius. Îl slobozi pe tînăr şi ieşi grăbit din bucătărie, în tabernă nu mai era nici un client, sclavul stătea în drum şi-l alungă, spunînd că stăpînul plecase spre for.

— Ce e cu tine aici, Dassius?! se grăbi Sargetius, văzîndu-l.

— Tu eşti, Dassius?! se miră Surillius. Pentru neîncrederea pe care mi-ai arătat-o, ai să mi-o plăteşti, flăcăule!

Dassius începu să povestească, fără să mai aştepte îndemnul lui Sargetius:

— Poate că zeii vor să ne ajute, de aceea l-a îndemnat pe Synethus să cumpere de la legiune villa rămasă pustie după plecarea negustorului de sclavi care o furase pe Diegia. Ca vecin, meşterul Timocles a căutat să lege prietenie cu el. De atunci, de cînd era să-l omor pe Castinus, meşterul pare cu totul alt om. Aşa că, îndată ce a văzut că are alături tot un negustor bogat, a început să se ocupe de el. Poate că şi cele petrecute la Tîrgul nevestelor, despre care îi povestesc mereu, l-au făcut să se schimbe, de aceea sare cu atîta suflet, mă ajută să lucrez cît mai multe topoare, barzi, cuțite, vîrfuri de săgeți şi de sulițe cerute de voi. O mai fi bănuind şi altceva despre Synethus? Nu ştiu! Meşterul mergea des la villa negustorului, iar el venea în atelierul nostru. Se duceau împreună în for, stăteau mult de vorbă la tabernă, golind cupe cu vin, ca şi cum ar fi fost cei mai buni prieteni. Aşa au mers lucrurile pînă acum cîteva zile. Venisem mai de dimineață la atelier, aşa mă înțelesesem cu cealaltă calfă. Am aprins focul şi ne pregăteam de treabă, cînd îl vedem pe meşter intrînd. De obicei el sosea mai tîrziu. S-a oprit în fața mea, m-a măsurat din ochi de sus pînă jos, apoi mi-a spus: „Dassius, să te văd dacă eşti cu adevărat luptător, altfel degeaba te-au ținut pe lîngă ei cei cu care te-ai întîlnit la Tîrgul nevestelor!” L-am privit mirat, am vrut să-l întreb ceva, dar el nu mi-a dat răgaz: „Ai să pleci numai decît la Porolissum! Să nu ai odihnă pînă nu-l găseşti pe Sargetius. Trebuie să se ascundă neîntîrziat!” Mi-a spus pe urmă că Synethus a plătit cu bani mulți pe primul contubernal al guvernatorului, iar acesta a aranjat ca un magistrat să se ocupe de pedepsirea celor care l-au ucis pe Euphoros. Au trimis gărzi să te caute şi să te întemnițeze pentru omor. Meşterul mi-a făcut rost de un cal bun şi am plecat degrabă. Pe drum, nişte legionari mi-au luat calul, însă la Apulum am cumpărat altul. Aproape de Napoca m-au jefuit latronii, n-am mai rămas cu nimic. Am venit încoace alături de o ceată de oameni cu carele, care aduceau ceva la Porolissum pentru cohortă. M-am despărțit de ei la răspîntie.

Sargetius îl asculta, însă gîndul lui alerga la Alliana. Abia se despărțise de ea. Metella îi făgăduise că în curînd va încuviința căsătoria. Acum din nou zeii se arătau potrivnici. Ceea ce-l îngrijora mai mult era faptul că

deocamdată nu vedea cît timp va dura urmărirea şi cum va putea sa scape de magistrați.

Trecuse de miezul nopții cînd, însoțit de Servius şi de Offas, Sargetius urcă din nou spre peştera din munte, ascunzătoarea lui tainică.

CAPITOLUL VI
ÎMPOTRIVIREA CELOR MULȚI

1

Toamna se arăta blîndă. Vremea călduță se prelungi pînă spre iarnă. Vestea înfrîngerii zdrobitoare a goților şi renunțarea Romei la intenția de a părăsi Dacia, au adus un nou val de creştere a prețurilor, mai ales la cele necesare pentru hrană. În situația grea creată, cei de la conducerea provinciei n-au scăpat din vedere că se cerea făcut ceva, spre a grăbi potolirea spiritelor, ca populația să uite de necazuri. De aceea, la Porolissum, la Apulum şi la Ulpia Traiana Sarmizegetusa se ordonă laniştilor să organizeze cît mai multe spectacole. Întotdeauna împărații Romei stăpîniseră popoarele folosind deviza: „Panem et circenses”[19], pe care guvernatorii ştiau să o aplice cu deosebită iscusință.

După sosirea lui Dassius şi plecarea lui Sargetius la peştera din munte, la procurator se prezentă decurionul trimis de la Ulpia Traiana Sarmisegetusa. Iustus Valentinus, omul legii şi al disciplinei, la vederea ordinului dat de guvernator, nu căută să-i dea de ştire sau să-l scape într-un fel pe urmărit, ci se mulțumi numai să murmure, oftînd:

— Să facă zeii cum le va fi voia!

Nu-şi ascunse îngrijorarea față de Laetius Vitalis, de Metella şi Alliana. Ferma trecuse în stăpînirea Opiliei după căsătorie, altfel ar fi fost luată din nou de lacomul vecin. Din umbră, Laetius Vitalis ținea legătură cu tribunul Decius Sabinus şi cu decurionul trimis să-l prindă pe Sargetius. Puse oameni de-ai săi să-l caute prin împrejurimile fermei şi stînii, să-l pîndească în apropierea villei, să ajute gărzile, numai să dea de urmele lui.

Cît au ținut toamna şi iarna, n-au aflat nici un semn despre locul ascunzătorii. Căutarea era dealtfel zadarnică, înainte de căderea zăpezii, Sargetius trecuse peste munții de la răsărit, împreună cu Diurpanneus,

---

19 Pîine şi jocuri (spectacole) de circ.

Opilia, Dassius şi Diegia, cu copilul. Bătrîna mamă îndurerată se văzuse dintr o dată cu cinci copii: două fete şi trei flăcăi. Pe Diegia de mult o socotise pierdută pentru totdeauna. Acolo, lipsiți de griji, şi în afară de orice pericol, au avut o iarnă tihnită.

În tot acest timp, pe Laetius Vitalis îl mira liniştea şi nepăsarea cu care îşi trăiau viața Metrobius şi Offas, ca şi cum pentru ei Sargetius nu mai exista. Două întîmplări deosebite l-au pus pe gînduri pe bogatul fermier: prima a fost răpirea şi torturarea de către Pollio cu ceata lui, a decurionului venit să-l prindă pe Sargetius. Cea de a doua, tăblița de lemn găsită într-o dimineață agățată de uşa villei sale, pe care era scris: „Dacă Laetius Vitalis nu înțelege să se astîmpere, îi va lua foc ferma şi tot avutul îi va fi împrăştiat în vînt!" De atunci el căpătase convingerea că fugarul îşi aflase scăparea la gepizi. Temerea sa i-a spus-o procuratorului. Cum Iustus Valentinus se ferea să-l înfurie pe Gerthorund, îl amenințase pe fermier, cerîndu-i să evite orice provocare.

După înverzirea codrului, revenirea la fermă a lui Diurpanneus cu Opilia trezi din nou bănuiala că Sergetius s-ar găsi prin apropiere. Într-adevăr, el se retrăsese în ascunzătoarea din peşteră, unde era vizitat deseori de către Offas, Metrobius, Pollio şi chiar Diurpanneus. O dată stătuse la el două zile şi Surillius, tabernagiul.

Pe la sfîrşitul primăverii, sosi vestea morții împăratului Claudius Goticul şi a proclamării ca împărat a lui Aurelian. Bărbat energic şi hotărît, noul împărat porni lupta pentru întărirea autorității imperiale, slăbită mult din timpul revoltelor generalilor sau a celor treizeci de tirani, şi pentru recucerirea unor provincii pierdute de imperiu. Lui Aurelian avea să-i crească atît de mult puterea şi prestigiul, încît în scurtă vreme ajunse să se proclame dominus et deus[20]. Vestea alungării alamanilor, prima lui victorie răsunătoare, ajunse repede în Dacia, întărind liniştea militarilor şi funcționarilor.

Venise vara. Soarele se apropia de vremea prînzului. În gura peşterii, Sargetius îşi purta privirea pe deasupra înălțimilor, urmărind cercurile largi descrise de doi vulturi în zbor lin, într-o planare cu aripile întinse, fără nici o altă mişcare. Aşa cum se roteau, în acelaşi cerc, nu puteau fi decît pereche, cu puii şi cuibul prin apropiere. Urmărindu-i, îşi aminti cuvintele bătrînului Degidus, despre datoria de a lăsa urmaşi. Era voia zeilor ca el şi Alliana să sufere, să nu-şi poată trăi viața împreună? gîndi revoltat. De

20 Stăpîn şi zeu.

alături, din peşteră, auzea vorbind pe cei doi flăcăi din ceata lui Diurpanneus, ajutoare şi străji. Meditarea în care era cufundat zbură cînd dinspre stîncile din apropiere se porniră pietrele devale. Se trase repede după un tufiş de brazi. Îl zări pe Servius coborînd. Se întîmplase oare ceva cu Metrobius? se întrebă. Primi însă răspunsul în aceeaşi clipă. De după stîncă apăru Metrobius, iar după el, Grimhild. Toți trei cu fețele îmbujorate de urcuş, lucind de sudoare.

— Ți i-am adus! şuieră Servius, răsuflînd uşurat, dînd jos desaga de pe umăr. Astăzi a trebuit să ne lungim nițel drumul. Cînd să urcăm, am văzut doi legionari stînd de vorbă în poiana unde a fost cetatea tarabostilor pe vremuri. Ne-am zis că poate mai erau şi alții — de unde ştii ce pun la cale zeii cei răi? — aşa că am făcut un ocol, ne-am apropiat de peşteră dinspre apus.

Băură apă limpede din izvorul ce susura prin peşteră. Sargetius şi Metrobius se retraseră pe micul platou ascuns între stîncă şi tufele de brazi, Grimhild se întinse pe un pat de iarbă, iar Servius începu să se pregătească de plecare înapoi.

— Acum poți să-mi spui, filozofule, ce ai mai făcut şi ce se mai mişcă prin Porolissum! îl îndemnă Sergetius, în timp ce se aşezau pe două lespezi netede de piatră. M-au frămîntat mult gîndurile. Am să ți le spun după ce aflu de la tine veştile.

Metrobius trăgea de o ramură a bradului din apropiere, urmărind jocul şerpuitor al vîrfului ei. Zîmbea.

— Ştii că zeii vor să se înveselească pe seama mea? începu el, fără să privească spre Sargetius.

— Nu cumva ți-ai pus de gînd să faci vreo trăznaie?!

Metrobius se întoarse, clătinînd din cap afirmativ:

— Da! Deşi ceea ce vreau să fac nu e de fapt o năzbîtie. Află că m-am hotărît să-mi leg viața de o femeie! Va fi o faptă care va uimi lumea din Porolissum!

Sargetius nu-l credea. Îl ştia puțin statornic în relațiile cu femeile. Nu vedea cum ar reuşi să se îngrijească de nevoile unei căsnicii. Şi apoi, cine putea să fie aceea din Porolissum care reuşise să-l subjuge atît de puternic?

— Unii oameni — bărbați şi femei — poartă în suflete adevărate comori de bunătate şi duioşie, continuă Metrobius, vorbind rar, potolit. Dar ei nu le arată, le țin ascunse. De multe ori, văzînd în jurul lor răutate, lăcomie, batjocură, stricăciune, nu-şi dau pe față sufletul, caută să se arate la fel cu

anturajul în mijlocul căruia trăiesc. Dacă la o astfel de stare se adaugă unele întîmplări care provoacă adevărate prăbuşiri sufleteşti, oamenii devin de nerecunoscut, alunecă spre nepăsare şi destrăbălare, caută să se salveze de nebunie, căci nu mai au de ales.

— Nu cumva, Marciana?! murmură Sargetius, mirat, tulburat.

Zîmbetul zbură de pe faţa lui Metrobius. Nu se aşteptase ca Sargetius să meargă cu gîndul acolo unde trebuia.

— Da, ea este! răspunse năpădit de duioşie. Vreau să culeg această mlădiță, să le arăt oamenilor că e o floare frumoasă, cu parfum suav. Pe timpul iernii, cînd tu erai plecat dincolo de munți, la Diurpanneus, ne-am întîlnit deseori, am stat de vorbă, ne-am pătruns în suflete. Am înțeles cît de mult suferă, cît este de revoltată. Îşi dă seama că oricum s-ar schimba, lumea tot n-ar vedea în ea decît o femeie periculoasă, de care soțiile trebuie să-şi ferească bărbații. Voi arăta tuturor că în inima Marcianei se ascunde o comoară!

— Asta tot din setea ta de a cunoaşte ce e în firea lucrurilor, de a pătrunde unele taine ale vieții. Aşa-mi închipui, nu?

— Se poate să fie şi asta! Eu am mai spus-o: oamenii sînt buni sau răi după locul unde i-au aruncat valurile destinului. Un negustor prea cinstit n-ai să întîlneşti niciodată, deşi poate ca ar dori sa fie. Un tabular care să nu ia ceva din ceea ce este al imperiului, n-ai să găseşti, mai ales cînd e convins că şefii lui fură fără teamă. Toți se poartă după cum i-a aruncat valul vieții. Marciana a fost nevoită să trăiască printre oameni cu purtări dubioase: beţivi, lacomi, mincinoşi, hoți. Într-o astfel de lume, nu putea să-şi arate adevăratul ei suflet, iar dacă ar fi încercat s-o facă, fii sigur că ar fi fost luată în batjocură. Aşa sînt oamenii, şi poate că aşa vor fi întotdeauna!

Aşezîndu-se mai bine pe lespede, Sargetius zise cu ton scăzut:

— Mă voi ruga zeilor pentru fericirea voastră! Cît despre mine, ce să mai spun?! Trec prin clipe cînd mă revolt împotriva lor.

— A cui?

— A zeilor, a destinului, a oamenilor! Trăiesc momente cînd îi blestem pe goți, nu fiindcă au năvălit în imperiu, ci pentru că au fost înfrînți. Dacă ei nu erau bătuți, legiunile, oficiile publice şi cei ce se pregătiseră să le urmeze poate că ar fi plecat din toamna trecută, iar Alliana ar fi fost acum...

— Alături de tine, îi luă vorba Metrobius, dar nu aici în peşteră. Te înțeleg, însă nu sînt în totul de acord cu tine. Să nu dorim niciodată graba evenimentelor. Acum e momentul să-mi spui ce gînduri te-au frămîntat.

Numai aşa voi putea să-mi dau seama mai bine ce ar fi de făcut, să pătrund în firea lucrurilor.

Sargetius se ridică în picioare, se mişcă tulburat, nehotărît, şi în cele din urmă se rezemă de un colţ al stîncii.

— Cu Iustus Valentinus ai mai vorbit? El ar putea să ceară guvernatorului încetarea urmăririi mele.

— Zicea că ar fi făcut-o de mult, dacă n-ai fi dat lupta cu legionarii. De cînd la Roma e un împărat nou, de a cărui severitate tremură toţi, pînă şi guvernatorii, Iustus Valentinus socoteşte că o încercare n-ar fi în folosul tău şi nici în al lui. Asta mi-a spus-o chiar ieri. M-a chemat să mă întrebe dacă ar fi cu putinţă să schimbăm academia într-un athenaeum, adică în loc să-mi ţin prelegerile plimbîndu-mă cu tinerii prin jurul amfiteatrului, să pun bazele unei şcoli mari, într-o clădire cu încăperi numeroase, să am ca ajutoare mai mulţi grammaticus[21], iar eu să fiu retor[22]. Vrea să facă asta în amintirea lui Lucullus. Începutul aş putea să-l pornesc în villa părăsită de Synethus, pînă se va construi o şcoală, asemenea celor de la Roma. Dar să revin la cele ce te frămîntă pe tine: Iustus Valentinus nu mai este omul care să contribuie plin de curaj la lămurirea unei situaţii. Ce alte gînduri nu ţi-au dat pace?

— Multe. Pe fiecare îl socotesc bun. O idee a fost să iau pe Alliana şi să trec dincolo munţii, la mama lui Diurpanneus. Ar fi ca un schimb: el aici, eu acolo. Altă cale ar fi să mă duc în tabăra lui Gerthorund, rămînînd astfel aproape de fermă şi de Porolissum, gata să pornesc alături de ceilalţi în orice clipă.

— Înclin să cred că ar fi primejdios să te bazezi atît de mult pe căpetenia gepizilor. Mai ales să duci pe Alliana în apropierea lui. Şi altceva ce te-a mai neliniştit?

Tulburat, Sargetius se îndepărtă de colţul stîncii şi începu să măsoare cu paşi rari micul platou în care se sfîrşea bîrna.

— Parcă ai venit anume astăzi, să mă faci să cred că nu pot găsi nici o cale de ieşire din situaţia în care am ajuns. Dar nu este aşa, o voi lua pe Alliana şi mă voi duce la mama lui Diurpanneus!

Metrobius se săltă şi el în picioare.

— Da, ai spus bine, nu te înşeli. Am urcat pînă aici să-ţi arăt că lucrurile nu par să se schimbe, de aceea trebuie să chibzuim bine. Poate că

---

21 Profesor pentru învăţămînt de nivel mediu, cu grad mai mare decît un litterator (învăţător, educator).
22 Profesor pentru învăţămînt de grad superior.

Alliana va mai sta cîtva timp alături de mama ei şi, cum dragostea ce-ți poartă este destul de puternică, va fi şi hotărîtă să aştepte. După cît văd, ai ajuns să nu te mai gîndeşti că Dacia ar putea să fie părăsită de Roma, că aici va fi de luptat. Noi te-am ales căpetenie şi te mai socotim încă. Ieri mă găseam la procurator cînd a venit tribunul Decius Sabinus. Au vorbit fără să se ferească de mine. La Roma, noul împărat se dovedeşte mînă de fier. Cere tuturor să-i execute fără şovăire ordinele. Ştiu că pe vremuri circula o glumă prin capitala imperiului: „Cînd împăratul este leu, guvernatorii devin tigri!" De teama lui Aurelian, guvernatorul Daciei s-a schimbat cu totul, s-a făcut fiară. Pînă acum Iustus Valentinus a fost lăsat să conducă aşa cum a socotit el mai bine. Ceea ce am aflat mai important de la ei, a fost vestea adusă de un curier de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa: cică au început să sosească în Dacia alte centurii. Nu vin multe dintr-o dată, ci cîte una, la răstimpuri, pe căi diferite: prin Drobeta, prin Dierna sau pe la Lederata. Se întrebau şi ei — procuratorul şi tribunul — lucru la care trebuie să ne gîndim şi noi: pentru ce se umple provincia asta cu militari? Procuratorul bănuieşte că la Roma s-ar fi aflat de pregătirea vreunei răscoale, iar Aurelian se arată hotărît s-o zdrobească de la început. Pentru asta centuriile sosite sînt îndrumate mai ales spre castrele din părțile de miazănoapte. Eu cred altceva. Împăratul se teme de o năvălire năprasnică a goților şi gepizilor.

— Pentru asta ar trebui legiuni întregi, nu centurii.

— Nu ştiu ce să zic, parcă pluteşte în aer o pîclă. Presimt că se pregăteşte ceva.

Pe măsură ce îl ascultase, Sargetius uitase de tot ce-l chinuise pînă atunci. În ochii lui limpezi şi adînci se oglindi acea lucire care îi apărea în clipele de mare îngrijorare, de grea cumpănă, cînd trebuia să ia o hotărîre.

— La Porolissum a sosit vreuna din acele centurii? îl întrebă, oprindu-se în fața lui şi pătrunzîndu-l cu privirea, ca şi cum ar fi căutat să-i afle gîndurile.

— Pînă acum, nu. Poate că au ajuns abia la Ulpia Traiana.

— Te-ai gîndit cam ce ar trebui să facem?

Metrobius redeveni filozoful:

— Atunci cînd o problemă grea mă frămîntă, încerc să pătrund în firea lucrurilor, căci numai acolo pot descoperi adevărul şi găsi dezlegarea. Ca să prindem firul faptelor, socotesc că e momentul să aşteptăm desfăşurarea lor, să le urmărim cu atenție încordată şi să tragem învățăminte din fiecare.

Unii filozofi spun că întotdeauna un eveniment îl pregăteşte pe altul, că nimic nu se naşte din senin, există o înlănțuire în tot ce se întîmplă în jurul nostru. Acum ştim că se aduc centurii, însă mîine sau poimîine se vor produce fapte noi, care ne vor ajuta să întrevedem ceva, să ne pregătim într-un fel.

Pe fața lui Sargetius se contura un zîmbet slab. Îndoiala îi umbrea sufletul. Se aplecă, rupse un fir de iarbă şi începu să-l toace între dinți, continuînd să măsoare cu paşi rari micul platou.

— Ai spus că mă mai socotiți căpetenie. Dacă este aşa, eu te mai consider ajutorul meu, Metrobius! Vreau ca peste două zile să ne întîlnim aici: eu, tu, Diurpanneus, Offas şi Pollio! Dacă împăratul este leu, iar guvernatorul tigru, noi va trebui să fim cînd lupi, cînd vulpi!

2

Vestea căzuse ca un trăsnet şi se întinsese fulgerător în toată Dacia. Disperarea şi revolta se întîlneau pretutindeni, mai ales prin vicurile împrăştiate de-a lungul drumurilor din văile ascunse prin munți. După ce se împînzise provincia cu centurii proaspăt sosite, guvernatorul adusese la cunoştință populației hotărîrea împăratului Aurelian de a părăsi Dacia. Prin mesajul imperial, care se citi în cetăți, vicuri, castre, şantiere, Roma ordona ca fiecare familie să pregătească tot ce putea duce şi să pornească spre Danuvius în ziua cînd gărzile vor vesti plecarea. Mesajul preciza că cei ce vor căuta să fugă sau să se ascundă vor fi prinşi şi duşi legați în lanțuri, iar dacă se vor opune, spînzurați. Se mai arăta că acolo unde va fi strămutată, populația va fi bine apărată şi va primi păşuni şi pămînt bun de muncă. Totul se făcea, încheia mesajul, pentru a se scurta hotarele imperiului şi întări paza lor împotriva hoardelor barbare ce năvăleau dinspre răsărit şi miazănoapte.

Ordinul provocă o vîltoare ca un uragan. Sosise într-un moment cînd, după zdrobirea goților, se potoliseră zvonurile despre retragerea legiunilor şi a oficiilor publice. Gărzi de legionari se iviră prin vicuri şi pe drumurile principale. În scurt timp militarii trecură la silnicii ce îngrozeau populația. Prin vicurile mai răzlețe, n-au aşteptat să treacă termenul înlăuntrul căruia oamenii trebuiau să se pregătească de plecare, ci au început să strîngă familiile în țarcuri împrejmuite cu garduri de mărăcini, bine păzite de străji.

Efectul nu întîrzie să se arate: îndată ce au prins de veste, mulți şi-au luat femeile, copiii şi vitele şi au pierit în păduri şi munți. Pe unii au reuşit să-i prindă, i-au legat cu lanțuri de pari bătuți adînc în pămînt şi le-au luat vitele. În unele părți s-au încins lupte, transformând totul în haos şi nesiguranță.

Sargetius urmărise cu atenție mişcările centuriilor, căutînd să folosească bine timpul de aşteptare. Se pregătise. La aflarea ordinului de părăsire a Daciei, el şi ajutoarele sale ştiau dinainte ce au de făcut: el, să strîngă luptători de prin vicuri, Offas şi Metrobius să pregătească pe cei din Colegiul săracilor, să-i organizeze pentru luptă; Diurpanneus să treacă munții, să adune cetele pregătite încă din toamnă, iar Pollio, Artemidorus şi Timacus, să dea lovituri pe la ferme şi şantiere, să elibereze cît mai mulți sclavi şi să le dea cele trebuincioase pentru luptă. Fiecare păstra o strînsă legătură cu Sargetius prin oameni de încredere.

Între timp însă, la Porolissum se porni o altă panică: năvălirea gepizilor. Gerthorund înaintase cu hoarda sa, aşa cum se înțelesese cu Sargetius, urmărind să atragă într-acolo centuriile cohortei tribunului Decius Sabinus, în aşa fel încît centuriile de curînd sosite în acea parte a provinciei să rămînă fără ajutor. Şi totuşi, intențiile guvernatorului nu se desluşeau limpede.

De cîteva zile, Sargetius urmărea de la marginea pădurii de pe deal mişcările din țarcul de lîngă un vie de pe valea Aureusului, pe drumul se ducea spre Potaissa. Număra legionarii care intrau sau ieşeau, încercînd să-şi dea seama de numărul celor lăsați pentru pază. Nu putea să înțeleagă de ce oamenii de pe acea vale erau împărțiți: unii închişi în țarcuri împrejmuite cu gard puternic de mărăcini, iar alții lăsați liberi pe la casele lor. Spre seară, coborî dealul şi se apropie de o curte răzlețită, ce se lăsa spre pădure. În ogradă un bărbat meşterea domol. Îl urmărise mult timp de sus în tot ce făcuse. Nu părea să lucreze ceva în legătură cu plecarea, ci mai degrabă cu rămînerea pe loc. Sări peste gardul împletit din nuiele, îndreptîndu-se spre el cu grijă. Cei rămaşi pe deal îi supravegheau pe amîndoi, gata să sară în ajutor, iar la nevoie să lupte. Cînd ajunse la cîțiva paşi, omul îl zări.

Se opri din lucru şi-l privi mirat. Cine era, şi de ce venea dinspre pădure?

— Toți zeii cu tine, bunule om! salută Sargetius, oprindu-se lîngă el. M-am rătăcit prin părțile astea. Sînt de dincolo de muntele pe care se ține Tîrgul nevestelor. Poți să mă găzduieşti măcar o noapte? Dacă n-ai loc, pot dormi afară...

Omul puse o mînă în şold, iar cu cealaltă începu să-şi treacă degetele prin barbă, cercetîndu-l de jos pînă sus.

— Cum de te-ai rătăcit?! Drumul e aci devale şi, de o apuci pe el în sus, te duce înapoi spre casă. Spune mai bine ca eşti unul din cei fugiți, care se feresc să nu-i prindă gărzile!

— M-ar pedepsi zeii, bunule om, dacă n-aş recunoaşte cinstit că ai spus bine! Da, aşa este, am făcut prostia să fug, şi am ajuns să-mi dau seama de greşeală.

Omul se schimbă la față. Un zîmbet se închega între mustăți şi barbă. Îşi dădea seama că glasul celui ce vorbea îl mai auzise cîndva. Prin mintea lui treceau felurite presupuneri.

— Zici că ai făcut prostia şi greşeala?! murmură el, mai mult să nu tacă, străduindu-se să-şi amintească unde şi cînd îl întîlnise.

Bănuind că se înşelase, Sargetius se grăbi să schimbe vorba:

— Sau poate că nici tu n-ai de gînd să pleci! Să nu te superi, dacă ştii ceva, învață-mă cum ar fi mai bine!

Auzindu-i din nou vocea, omul săltă capul şi-l scutură cu putere. Deodată izbucni în rîs. În ochii lui se oglindea uşurarea ce se săvîrşea în suflet, spulberîndu-se bănuiala.

— Te-ai schimbat mult! spuse, pradă unei tulburări nestăpînite. Te îmbătrîneşte barba, însă urechea nu mă înşală. Nu eşti Sargetius? Te-am ascultat anul trecut la Tîrgul nevestelor. Mi-a părut rău că anul ăsta n-am fost acolo. Am auzit că te-ai dus. Mai apoi, am vrut să te caut, dar n-am avut cum să-ți dau de urmă.

Sargetius îl asculta nemişcat. La asta nu se aşteptase. Ar fi vrut să-l îmbrățişeze pe omul din fața sa. O undă de prevedere îl făcea însă să se rețină. Aşteptă să mai spună ceva.

— Ai strîns ceva luptători? Viu şi eu, mai aduc şi pe alții, numai să-mi spui unde-ți găsesc cetele! Aici ne ştim ăi care nu plecăm. Ne-am vorbit să ne ajutăm, după ce rămînem singuri. Au mai fost şi alții, dar i-au prins şi închis legionarii în ocolul cu gard de mărăcini de la marginea vicului. Noi, ceştilalți, am dat tabularului şi decurionului denarii ceruți şi ne-au lăsat în pace. Cînd o fi să plece, ne ascundem în pădure!

Omul tăcu. Îl cerceta cu îndoială. De ce nu-i spunea nimic? Pentru ce se uita la el atît de pătrunzător?

— Haide, spune, unde putem să te găsim?

Cît timp îl privise şi ascultase, Sargetius se gîndise ce cale să aleagă, cum să pună la încercare buna-credinţă a bărbatului în faţa căruia se găsea.

— Pentru cele ce mi-ai spus, ar trebui să te îmbrăţişez ca pe un frate de luptă. Dar las să fac asta sus, în pădure, în văzul celor care mă urmează! La cel dintîi cîntat de după miezul nopţii al cocoşilor, îmi găseşti ceata la fagul cel gros de la marginea poienii de pe deal, acolo unde este o colibă dărăpănată. Toţi zeii cu tine, bunule om, dacă eşti în adevăr aşa cum arăţi!

Sargetius se îndepărtă în grabă, sări peste gard şi pieri în pădure. Omul stătu un timp pe gînduri, apoi porni în fugă spre casă.

După miezul nopţii, la lumina lunii, doi bărbaţi s-au strîns în braţe cu dragoste şi încredere, hotărîţi să meargă împreună la luptă, fără să bănuiască defel că din acea clipă aveau să rămînă aproape nedespărţiţi.

— Mă numesc Burillius! rosti cu însufleţire cel îmbrăţişat, dîndu-se cîţiva paşi înapoi. Jurăm că te vom urma şi vom lupta alături de cetele tale fără odihnă, să eliberăm pe cei prinşi de gărzi!

— Burillius, vei fi căpetenia cetei pe care ai adus-o şi a celor pe care îi vom mai strînge! întări Sargetius cu recunoştinţă. Acum să vă adunaţi cu toţii în jurul meu şi să mă ascultaţi...

În zori, cînd străjile din jurul ţarcului au văzut apropiindu-se un mare număr de oameni pregătiţi de luptă, n-au încercat să se opună. S-au îndepărtat în fugă pe drumul spre Potaissa.

Sargetius începuse să împlinească legămîntul luat în faţa bătrînului Degidus. Toţi cei închişi în ţarc se văzură eliberaţi.

3

La Ampelum, în taberna „Bucuria lui Bacchus”, se răriseră muşteriii. Tabernagiul Tenax, tracul cel spătos, cu un ochi lipsă, se pregătise de plecare în văzul lumii, dar nu dădea semne de grabă. Aranjase în aşa fel lucrurile, încît să părăsească locul printre cei din urmă, lacom să pună mîna pe cît mai mult aur. Venise în Dacia să strîngă ceva bani, apoi să se întoarcă acasă, să cumpere pămînt şi să trăiască

liniştit, cultivînd zarzavaturi şi flori. La Ampelum, în măsura mai mare decît în alte părți, se plăteau în taină, de către cei ce nu voiau să plece, sume ispititoare tabularilor şi centurionilor, de aceea tabernagiul dădea denari în schimbul aurului.

Era seară cînd Tenax se aşeză pe un scaun lîngă tejghea şi începu să moțăie. În tabernă nu mai rămăsese nimeni. Din susul văii ajungeau pînă la el zgomote surde de la ciocanele şi morile care sfărîmau pietrele. În lăcomia lor, legulii îşi chinuiau sclavii, ținîndu-i în galerii pînă noaptea tîrziu. Cînd auzi uşa scîrțiind, tabernagiul zîmbi, mai înainte de a deschide ochii, convins că intrase unul care aducea cîțiva grăunți de aur, dar cînd văzu pe cine are în față, surîsul i se topi pe buze. Era tatăl Daziei.

— Care duh rău nu-ți dă pace, bătrîne, să stai liniştit acasă? îl întrebă, mai mult ca să-l îndemne să vorbească.

— Toate-s bune, mulțumesc zeilor! murmură bătrînul, aşezîndu-se pe un scaun din apropierea lui.

— A venit Pollio de şi-a luat nevasta? Peste cîtva timp n-o să mai aveți teamă de nimic, bănuiesc că o să rămîneți cu toții aici.

— D-apăi unde să plecăm? întări bătrînul, făcîndu-i semn să se tragă mai aproape. Da, a sosit Pollio, dar nu s-o ia pe Dazia! D-asta am fost trimis încoace.

Tabernagiul făcu ochii mari.

— Vrea ceva bani? îl întrebă, cu gîndul că sclavul poate încerca să se răscumpere de la legulul Aelius Marius.

Bătrînul făcu semn că nu pentru asta venise. Se aplecă şi mai mult spre el, aproape de ureche, deşi taberna era goală:

— Tu mai vrei să-i ajuți pe sclavi, Tenax, aşa cum o făceai înainte? Pollio îşi pune multă nădejde în tine.

— Cum să-i ajut?! Ce să fac?

— Îți spun numaidecît, dar mai întîi să ştii despre ce e vorba: Pollio e acum căpetenia sclavilor fugiți de la stăpînii lor. Pe lîngă cei cu care a plecat de-aici, a mai adunat alții, de prin părțile Porolissumului, şi de pe la ferme. Are trei cete mari, fiecare cu căpetenia ei, dar toți ascultă de Pollio.

— De ce nu-şi vede de treabă! Vrea să ajungă să se lupte cu centuriile? Poate că n-a sosit încă momentul...

După ce privi spre uşă, încredințîndu-se că nu-i ascultă nimeni, bătrînul se aplecă din nou, bătîndu-l uşor pe umăr.

— Tu n-ai de unde să ştii. Pollio are legături cu alte căpetenii, dar nu de sclavi, ci de oameni liberi, mai ales din cei care se mai ştiu cu sînge dac, care nu vor să părăsească pămîntul strămoşesc. Poate că se vor da lupte, cînd legiunile vor porni spre Danuvius.

— Bine. Şi ce vrea de la mine?

Cu mişcări domoale, bătrînul începu să-şi frămînte barba, vorbind rar, apăsat, şoptit:

— De cîteva zile, Pollio şi celelalte căpetenii ale cetelor sale dau roată locului în care lucrează mai mulți sclavi: la galeriile lui Aelius Marius. Se vorbeşte că iarăşi s-au mai găsit nişte şuvițe de aur care se înfundă adînc în stîncă. Legulul a adus mulți sclavi să lucreze acolo. I-a împrumutat de la alții, munca nu se opreşte zi şi noapte. Ştii ce a pus de gînd Pollio? Să elibereze sclavii care lucrează noaptea, să-i ia cu el.

— Să lupte cu gărzile?

— Să se şi bată, dacă asta e voia zeilor! Pollio zice că tu ai putea să faci ceva. Ți-ar sta în putință?

Tabernagiul se frămîntă pe scaun, făcîndu-l să scîrțîie sub greutatea trupului său masiv.

— Ştii cumva cînd are de gînd să dea lovitura?

— Peste două zile, adică în noaptea de poimîine. Se teme să nu se sfîrşească şuvița aceea de aur, să nu fie luați înapoi sclavii de stăpînii lor. Şi eu aş vrea să-l ajut, e acum ca şi copilul meu.

— Bine, să facă aşa cum s-a gîndit, să se pregătească. Spune-i că de legionari am eu grijă! rîse el. Îi trimit eu pe toți la Proserpina! Bătrîne, îți dau să goleşti o ulcică!

A doua zi, se porni zvon ca la taberna „Bucuria lui Bacchus", tracul Tenax, plecînd peste Danuvius, va da de băut oricui, fără plată. Căută să întindă vorba mai mult printre militarii din gărzi şi supraveghetorii de sclavi. La căderea serii taberna se umplu de oameni: aurari, legionari şi supraveghetori, toți porniți pe băutură cu lăcomie.

Ampelumul se pierdea în liniştea şi întunericul nopții cînd cetele lui Pollio se infiltrară printre sclavii ce munceau la lumina opaițelor şi făcliilor. Cei cîțiva legionari de pază se văzură încercuiți, prinşi şi legați, iar supraveghetorii se făcură nevăzuți. Totul reintră în linişte cînd eliberatorii şi eliberații pieriră în pădurea ce urca pe coasta muntelui. Cînd unul din oamenii legulului ajunse la taberna tracului, o văzu plină de militari şi aurari prinşi bine de tăria vinului.

4

Dassius îi spusese de multe ori lui Sargetius, în nopțile lungi de iarnă petrecute la mama lui Diurpanneus, că nu va avea odihnă pînă nu-l va face pe Synethus să plece din Ulpia Traiana Sarmizegetusa. În primăvară, la înapoiere, îl găsise pe meşterul făurar pregătindu-se pentru acelaşi lucru. O izbire fățişă n-ar fi fost cu putință, negustorul îşi cumpărase alți sclavi, pe doi dintre ei îi făcuse vilici, iar paza villei o întărise.

După vreo două luni, Dassius se gîndi să încerce curajul vecinului. Împreună cu Cletus, fără ştirea meşterului, au chemat pe un cunoscut dintr-un vic din apropiere şi l-au trimis cu un papirus la sclavul de pază la poarta lui Synethus, să-l dea stăpînului. Papirusul era scris ca din partea unui binevoitor din Porolissum, care îl anunța că aflase de la un prieten, despre pregătirile ce se făceau pentru omorîrea lui, de către oamenii lui Sargetius, drept răzbunare, fiindcă trimisese pe acel decurion să-l prindă. Şi, ca să-l îngrozească şi mai mult, binevoitorul îl sfătuia să ia bine seama, căci s-ar putea ca în două săptămîni să fie mort. Ce se petrecuse în sufletul lui Synethus, nimeni nu bănuia. După o săptămînă, plecase în grabă spre Viminacium, la Roma.

Rîzînd, în aceeaşi zi, meşterul Timocles a spus calfelor:

— Îndată ce am văzut papirusul, mi-am zis că asta e fapta lui Dassius şi, cum negustorul mă credea cel mai bun prieten al său, m-a întrebat ce să facă, iar eu i-am răspuns că nu are altă scăpare, decît să fugă neîntîrziat dincolo de Danuvius.

După citirea în for, mai multe zile în şir, a mesajului guvernatorului, prin care se anunța ordinul împăratului de părăsire a Daciei, s-au pornit frămîntări şi la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. În curînd se zvoni că nimeni nu poate ieşi din colonia-municipiu, decît cu o învoire specială de la legiune. Pe toate ulițele ce duceau în afară se postară gărzi. Populația de cîteva zeci de mii de suflete ştia că acum va fi silită să părăsească Dacia. Încercuirea nu-i jena pe militari, pe funcționarii oficiilor publice — deşi unii nu se gîndeau să plece — şi pe bogătaşi. Teama i-a cuprins mai mult pe meşteşugari, pe negustorii nevoiaşi, pe cei care trăiau muncind.

Dassius şi Cletus n-au înțeles decît tîrziu de ce meşterul se ducea tot mai des la Colegiul făurarilor. În Ulpia Traiana Sarmizegetusa se punea la

cale ceva, în cea mai mare taină, de către toate colegiile. Se convenise ca meşteşugarii şi săracii să acţioneze în strînsă legătură. Guvernatorul nu bănuia că Sarmizegetusa devenise un vulcan, gata să arunce flăcări şi cenuşă spre cer. El urmărea cele ce se petreceau în partea de miazănoapte a provinciei, de unde veştile cu fiecare zi erau mai rele.

Atacul se dădu cu hotărîre. Întunericul făcu să crească panica. Legionarii se grăbiră să aprindă făclii, devenind astfel ţinte bune pentru cei din cetele de meşteşugari şi săraci. Abia în acea noapte Dassius şi Cletus şi-au dat seama că meşterul lor era căpetenia cea mare, că nimic nu se făcea fără încuviinţarea lui. Cînd se lumina de ziuă, cei ce reuşiseră să iasă din Ulpia Traiana Sarmizegetusa se odihneau departe, în munţii ce străjuiau valea rîului Marisus. Dimineaţa guvernatorul se văzu pus în faţa unei situaţii greu de împăcat: dacă trimitea centuriile după fugari, lăsa Sarmizegetusa fără pază, şi ar fi putut s-o părăsească şi alţii.

Aşezaţi pe o buturugă, Timocles şi Dassius îşi vorbeau în şoaptă. În jurul lor poiana era plină de bărbaţi, femei şi copii. Toţi se odihneau, după o noapte grea, plină de pericole.

— Ne-au prins bine cuţitele, spăngile, vîrfurile de suliţe şi topoarele făcute de mine şi de Cletus! murmură Dassius satisfăcut.

— Ai crezut că le pregăteşti pentru cetele lui Sargetius, de aceea ai lucrat cu atîta suflet şi atîta spor. Eu însă am ştiut că ne vor trebui mai întîi nouă, la Sarmizegetusa...

— Adică tot pentru Sargetius! întări Dassius cu însufleţire.

— Cum aşa? Nu pricep ce vrei să spui!

— Meştere, mulţi dintre cei care, ca şi noi, au fugit de gărzi, se strîng laolaltă şi luptă. Căpetenia tuturor cetelor este Sargetius. Sau, ştiu eu?! Ai putea, ori ai vrea să fii tu, meştere, conducător în locul lui! Şi tu eşti o căpetenie...

Meşterul Timocles îl învălui într-o privire plină de mulţumire.

— Cînd îl întîlnesc pe acel Sargetius, îţi spun dacă are înfăţişare de bărbat ce trebuie urmat şi ascultat fără şovăire!

5

La Porolissum, procuratorul îşi pierduse calmul, dîndu-şi seama că nu mai poate stăpîni situaţia. Ar fi vrut să pornească populaţia spre miazăzi, însă nu se încumeta să dezlănţuie strîngerea oamenilor de prin vicuri. Aştepta întăriri. Erau prea mulţi fugiţi prin păduri. Pericolul gepizilor creştea. Lipsurile şi urcarea preţurilor nu mai erau luate în seamă. Disciplina militarilor scăzuse sub orice limită. Iustus Valentinus urmărea atent desfăşurarea evenimentelor, evitînd să dezlănţuie vreo provocare. Iscoadele raportau că se observa multă mişcare la Colegiul săracilor, unde un număr tot mai mare de oameni cereau să fie primiţi, plătind contribuţia dinainte pe un an întreg. Printre aceştia mulţi erau sclavi.

În curtea şi villa colegiului era liniştea obişnuită dintr-o zi de lucru. Umbrele înserării se întindeau peste cartierul Marodava. În încăperea în care se ţineau scriptele şi evidenţele, unde rezolvau treburile comunităţii, se aflau numai ei doi, Offas şi Metrobius. Pe feţele lor plutea un val de îngrijorare şi oboseală: îi bucurase vestea părăsirii Daciei, dar nu bănuiseră că Roma va ordona să fie retrasă întreaga populaţie.

— Zici să mai aşteptăm, să nu pornim nimic? răsună în încăpere vocea groasă a lui Offas.

— S-avem răbdare. Am pregătit ce trebuia, restul mai tîrziu.

— Dar Sargetius ne aşteaptă! Ne-a trimis vorbă că a strîns oameni, a alungat gărzile din vicurile de la apus de Potaissa şi Napoca şi apără populaţia cu cetele sale.

— Şi bine face! întări Metrobius cu faţa luminată de un zîmbet ce-l întărîtă pe Offas.

— Crezi că e vreme de rîs, cînd atîtea suflete de aici şi din împrejurimi şi-au pus toată nădejdea în noi?

Zîmbetul crescu pe faţa lui Metrobius.

— Tu eşti un bărbat de nădejde, Offas! Am multă încredere în tine, dar te cam pripeşti. Da, tot ce face Sargetius e bine, iar ceea ce urmărim noi nu este rău. Lucrurile sînt atît de încîlcite, încît nu-mi dau seama cum se vor descurca centurionii, tribunii şi procuratorii. Văd că te supără zîmbetul meu. N-ar avea rost să-ţi ascund ce gîndesc în aceste clipe. Să ştii, Offas, în

fiecare om există şi o parte de nebunie. În unii mai multă, în alţii mai puţină. Eu am mai multă decît tine, altfel n-aş fi filozof. Pentru mine e o mare şansă că mă găsesc aici, acum, cînd oamenii trec prin atît de grele zguduiri. Pot să pătrund mai adînc în firea lucrurilor. Populaţia Daciei este împărţită în două: o parte vrea să plece, alţii să rămînă. Cei ce s-au hotărît să plece închid în ei regretul despărţirii de locurile copilăriei şi sînt torturaţi de teama necunoscutului. Ceilalţi, sînt îngrijoraţi de altceva: rămaşi pe loc, se tem, nu ştiu ce se va întîmpla aici, care le va fi soarta. Şi unii şi alţii, chinuiţi de întrebări, au devenit atît de îndîrjiţi, încît au porniri împinse pînă la ură. Da, Offas, mulţi săraci care rămîn îi duşmănesc pe cei care pleacă şi tot aşa putem să spunem şi invers. Dar în Dacia au fost aduşi sau au venit militari, coloni şi sclavi, meşteşugari şi negustori, s-au înjghebat numeroase familii noi. În cei peste o sută cincizeci de ani de stăpînire romană totul s-a amestecat, a ieşit un aluat nou, frămîntat cu sîngele dacilor şi al celorlalţi. De aceea, bunule Offas, privind adînc în firea lucrurilor, poţi să înţelegi de ce se simt nefericiţi: sînt îngrijoraţi, atît cei care părăsesc acest pămînt, cît şi cei ce rămîn. Cele ce se petrec în Dacia sînt fapte preţioase. Eu am nemîngîierea că nu sînt şi istoric. Aş aşterne pe pergamente întîmplările care se petrec sub ochii noştri, spre a fi cunoscute de urmaşii de pe aceste meleaguri peste secole şi milenii. Asta e o parte din nefericirea mea...

— Să ştii că ai ceva în tine de nebun! îl întrerupse Offas. Eu mă zbucium să pornesc lupta cu gărzile şi tu-mi vorbeşti de cei care vor trăi aici peste mii de ani!

— Ce ţi-am spus, nu trebuie să te supere şi nici să te facă nerăbdător. Cînd un luptător, care mai e şi căpetenie, nu-şi stăpîneşte pornirile, riscă să piardă bătălia. Sargetius, pe acolo pe unde umblă cu cetele lui, nu se grăbeşte. Aşteaptă să vadă ce se petrece, apoi dă lovitura. Tot mai mult înclin să cred că nu m-am înşelat, are în el ceva de om cu însuşiri bune pentru a conduce pe alţii, numai...

— Iar te-ai pornit, opreşte-te! Mai bine să mergem la Surillius, ne aşteaptă. Poate că a mai primit ceva veşti noi.

Cînd să iasă, în uşă îi opri Servius, speriat:

— Vă aşteaptă în curte un decurion, cu doi legionari, le şopti cu teamă. Fugiţi pe uşa din spatele villei, ascunde-ţi-vă în pădure!

Fără să ezite, Metrobius îl împinse la o parte, trecu prin atriu şi ieşi afară.

— Zeii dorm sau nu dorm, decurioane? strigă el în glumă. Cu ce am putea să te-ajutăm? Ai simțit pe cineva pe aci prin apropiere?

— Sînt decurionul Sextus, se prezentă militarul, lovind cu sulița în lespezile de piatră ce pavau curtea, apoi lipind-o de frunte. Procuratorul Iustus Valentinus doreşte să vorbească chiar astă-seară cu magisterul şi comagisterul Colegiului săracilor!

— Şi ți-a dat ordin să ne duci acolo?

— Da! răspunse decurionul, repetînd salutul, semn că primise instrucțiuni să se poarte cu respect.

— Să mergem, Offas! Bănuiesc că zeii nu dorm! rîse Metrobius.

Cînd intrară, procuratorul vorbea cu tribunul Decius Sabinus. Văzîndu-i, Metrobius gîndi că va fi pus în situația de a răspunde la amîndoi şi se pregăti să-i înfrunte. Alături de el, Offas nu se temea de nimic: unul era mintea, istețimea; celălalt — trupul, puterea. Cînd procuratorul spuse tribunului că putea să plece la cazarma cohortei, Metrobius răsuflă uşurat, convins că pe Iustus Valentinus îl potolea uşor, lucru pe care îl făcuse de multe ori.

— V-am chemat să stăm de vorbă, începu procuratorul, făcîndu-le semn să se aşeze pe scaune. Vreau să aud ce ştiți, iar voi să aflați ce veşti noi mi-au sosit. Se petrec fapte ce nu mai pot fi trecute cu vederea. Sînteți prinşi şi voi în acest joc infernal, pus la cale de zeii cei rai. Haideți, stați, am multe să vă spun!

— Mai aştepți pe cineva, Iustus Valentinus? îl întrebă Metrobius, apropiindu-se cu scaunul de masa lui.

Procuratorul clătină de cîteva ori capul:

— Nu, nu mai intră nimeni la mine, cît timp veți sta voi aci. Aşa, acum să mă ascultați în linişte. Pe Sargetius l-am prețuit şi îl prețuiesc mult. A ştiut să se înconjoare de oameni care, în aceste momente grele, se dovedesc aprige căpetenii: Pollio, Diurpanneus, Offas şi... Metrobius. Acel sclav fugar, Pollio, umblă peste tot şi eliberează pe alții. Cetele lui de... să le spun foşti sclavi, au acum aproape tăria unei cohorte. Diurpanneus, pe care multă vreme l-am crezut cioban la stîna lui Sargetius, a pătruns încoace cu mai multe cete de daci liberi. Vestea am primit-o astăzi. Cît priveşte pe Sargetius, ce să mai spun de el?! Voi ştiți mai bine decît mine!

Metrobius nu se putu stăpîni:

— Noi, filozofii, Iustus Valentinus, ştim că adversarul poate fi înfrînt, dacă este derutat. Bineînțeles, asta într-o discuție filozofică. Cred însă că se

potriveşte şi în luptă. Cu sinceritate îți mărturisesc că, arătîndu-te de partea noastră, nu vei reuşi să obții de la noi ceea ce urmăreşti!

Pe procurator nu-l supărară cele spuse de Metrobius. Îl cunoştea bine pe fostul sclav. Reluă, fără să-şi piardă firul.

— Ştiu că ați organizat bine colegiul condus de voi: cete de săraci, cete de sclavi şi chiar cete din cei care nu sînt atît de săraci, dar vor să rămînă în Dacia. Mai ştiu că prin vicurile din împrejurimile Porolissumului umblă oameni trimişi de voi şi-i pun pe fugă pe legionarii din gărzi. Am fost informat că procuratorul de la Apulum a dat ordin să-i strîngă în țarcuri pe cei care încearcă să fugă, să se ascundă în păduri. Eu cred că n-a făcut bine. E greu să-i împingi pe oameni cu de-a sila de la spate. Cine poate să ştie unde va fi mai bine! Aici, acolo?!

— Pînă acum ai procedat bine, Iustus Valentinus! interveni Metrobius, încă nedumerit ce urmărea procuratorul.

— Aş vrea să faceți şi voi la fel de acum înainte!

— Ce vrei să spui? cuteză fostul sclav.

— Să opriți cetele voastre să-mi atace centuriile, atunci cînd vor porni populația spre miazăzi!

Offas, care tăcuse tot timpul, nu se putu stăpîni:

— Să lăsăm familiile să fie duse cu sila?

— Să zicem că ăe cei din Colegiul săracilor i-am „scăpa”, adică i-ați duce din timp prin păduri.

Mirat de o astfel de propunere, Offas privi spre Metrobius. Aştepta ca acesta să spună ceva, dar nu văzu la el nici o reacție.

— N-aş vrea să se verse sînge fără rost! continuă procuratorul cu voce potolită, abținîndu-se să amenințe.

— Iar noi nu vrem să fie duşi, ca nişte captivi, cei ce vor să rămînă! rosti Offas.

— Tu ce spui, Metrobius?

— Ca şi militarii, fac ce-mi ordonă comandantul! La colegiu Offas este magister...

Fața lui Iustus Valentinus deveni stacojie. Ridică tonul:

— Cum, nici la tine nu mai găsesc înțelegere? Voi da ordin să vă lege, să vă arunce în carcerile de sub amfiteatru!

Metrobius îl înfruntă:

— Ai în mînă puterea, dar trebuie să te gîndeşti şi la urmări. Tu singur ai spus-o: ne-am organizat bine cetele de săraci şi de sclavi. În clipa cînd

vor afla că am fost întemnițați, va izbucni răscoala în Porolissum. După aceea, va mai urma ceva, Iustus Valentinus: vor năvăli gepizii. Nu se vor opri pînă aici! Poți să alegi acum: ori una, ori alta...

Împietrit, procuratorul murmură întristat:

— Tocmai tu mă amenințI, Metrobius? Dacă ar fi trăit scumpul meu Lucullus...

Îi răspunse, fără să-l menajeze:

— Ți-ar fi spus-o el, Iustus Valentinus!

6

Diurpanneus trecuse în grabă dincolo de munți. Ajuns acasă, dăduse de veste să se adune cetele. Şederea lui Sargetius acolo, peste iarnă, fusese un bun prilej pentru căpeteniile dacilor liberi să afle ce se petrecea în Dacia romană şi să-i ofere ajutorul lor. O adevărată armată, ce se putea măsura cu o cohortă, s-a strîns în grabă şi a trecut munții peste hotarele încă nepărăsite ale imperiului Romei. Diurpanneus s-a oprit în partea de răsărit a provinciei şi a aşezat tabăra pe un vîrf împădurit, într-o poziție uşor de apărat. A pus străji în jur şi a trimis iscoade pînă departe, către Potaissa şi Napoca. Oameni de legătură au pornit să dea de urma lui Sargetius, trecînd mai întîi pe la Porolissum. Offas şi Metrobius erau singurii care cunoşteau mişcările micii armate ce începuse să se înjghebeze. Sargetius conducea acțiunea prin partea de mijloc a Daciei, făcea mişcări cînd cu cetele lui Burillius, cînd cu ale lui Pollio sau ale lui Timocles, dînd lovituri fulgerătoare la mari depărtări unele de altele, producînd derută militarilor. Încordarea creştea pretutindeni. Populația aştepta nerăbdătoare plecarea legiunilor.

Venise toamna. Într-una din zile, Diurpanneus privea departe în vale, urcat pe un colț de stîncă. Îl neliniştea întîrzierea oamenilor de legătură trimişi. Ar fi vrut ca totul să se sfîrşească repede. Dorul de Opilia începea să-l chinuie. Prin pîcla ce acoperea valea, zări în depărtare doi oameni. Țineau poteca, urcînd domol spre tabără. Sînt trimişii lui Sargetius, gîndi el, altfel străjile i-ar fi oprit şi ar fi dat semnalul. Nu mai putu răbda să aştepte. Porni să le iasă în cale. Cînd se apropiară, văzu că era un bătrîn care însoțea o iscoadă de-a sa, plecată spre vicurile din lungul văii.

— Marele zeu să te țină sănătos, frate viteaz, venit de dincolo de munți să ne ajuți! salută bătrînul. Poate că numai el, Zamolxis, ți-a îndreptat drumul încoace! Mari silnicii se petrec prin vicurile ce se răsfiră în valea noastră!

Diurpanneus îl privi mai bine. Bătrînul părea obosit şi descurajat. Ochii secați de povara anilor îi lăcrimau.

— Silnicie întîlneşti în toată Dacia romană! răspunse Diurpanneus, învăluindu-l cu o privire plină de prețuire şi respect. Să mergem sus să te odihneşti. Acolo vom chibzui mai pe îndelete.

Ajunşi la tabără, s-au aşezat pe un buştean fățuit, şi bătrînul începu să povestească:

— S-a abătut urgia zeilor peste capetele noastre. Cică vor să ne ia pe toți cu de-a sila, să ne părăsim vetrele moştenite de la strămoşi, să ne treacă dincolo de Danuvius. E curată nebunie! Cine crezi că vrea să se ducă? Din vicul unde trăiesc eu, nici unul nu se gîndeşte să plece. D-asta gărzile au pornit să prindă lumea şi s-o țină legată în ocoale, în aşteptarea plecării. Dar nu e numai atît, am simțit că se petrece şi altceva: au început să se piardă urmele unor fete, din cele tinere şi frumoase. Au pornit să umble zvonuri că decurionii — cei cu gărzile — şi tabularul le vînd unor negustori de sclavi. Le e greu numai pînă le prind.

— Cum?! Este cu putință o asemenea ticăloşie?! strigă Diurpanneus, avînd în minte cele întîmplate cu Diegia.

— Eu, aşa bătrîn cum sînt, reluă bătrînul, am rătăcit printre legionari fără grijă, că ei nu se uită la neputincioşi, nu cată să-i ia, şi am prins firul. Am şi eu o nepoțică de şaisprezece ani, tare frumuşică, îi port mult grija, o țin ascunsă zi şi noapte. Ieri am aflat din gura unui legionar că doi negustori de sclavi au trecut în susul văii cu două carrige, acoperite cu coviltire. Ar putea să ducă uşor în ele cîteva fete legate bine, cu gurile înfundate. Am ieşit în drum nebun de disperare. Cum să las ticăloşia? Nici nu ştiu cînd am apucat-o pe poteca de pe coastă, unde am întîlnit pe flăcăul ăsta. I-am spus durerea ce-mi chinuie sufletul şi am plîns în fața lui, rugîndu-l să vie cu ceata, să ne dea ajutor. Se vorbeşte pe aci de unul, Sargetius — zeii să-i dea sănătate! — cică alungă toate gărzile din vicurile pe unde trece.

— Şi noi sîntem tot de-ai lui, moşule! îl linişti Diurpanneus.

— Cum de-ai lui? Flăcăul mi-a spus că veniți de dincolo de munți, de la frații daci liberi.

— Da, sîntem de acolo, însă luptăm alături de Sargetius. Dar să lăsăm asta. Cînd crezi că vor trece înapoi acei negustori de sclavi? Sau se pot întoarce pe altă parte?

— Poate mîine, ori poimîine, poți să ştii?! N-au pe unde să se ducă, tot pe-aici se întorc.

— Spune, moşule, cîte vicuri sînt pe vale în sus, şi cam cîți legionari să fie în gărzile din ele?

— Vicuri sînt cinci, iar militari poate ori fi ca la o duzină.

— Stai şi te odihneşte, pînă pregătesc ce trebuie! Săltîndu-se de pe buştean, Diurpanneus porni spre bordeiele cetelor, urmat de iscoada care-l adusese pe bătrîn.

A doua zi, însoțit de două cete de flăcăi, pîndi şi prinse pe cei doi negustori, care coborau păziți de patru legionari. Bănuiala bătrînului se adeveri: sub coviltirele carelor erau legate patru fete, sortite să ajungă sclave.

Neomenoşii răpitori — negustori şi legionari — au plătit pe loc nelegiuirea: doi au căzut luptînd, iar ceilalți au fost spînzurați de crengile unui copac de la marginea drumului.

Diurpanneus porni apoi în căutarea tabularului care făcuse actul de vînzare a fetelor, şi-l dădu morții. Închise valea, rîndui străji pentru pază şi apărare, împărți cetele pe la gospodăriile din apropierea gurii văii şi slobozi oamenii strînşi în ocoalele din vicuri.

Era o măsură de prevedere. Iarna se lăsa devreme prin acele locuri.

7

Guvernatorul Septimius Tertius ordonase să vină degrabă la Ulpia Traiana Sarmizegetusa procuratorii de la Apulum şi Porolissum, legații comandanți ai celor două legiuni: a XIII-a Gemina, de la Apulum, şi a V-a Macedonica, de la Potaissa, precum şi comandantul cohortelor trimise de împărat în Dacia, să ajute la retragerea populației. Rapoartele primite de la funcționarii însărcinați să urmărească întreaga acțiune îl îngrijorau peste măsură. Noul împărat l-ar fi socotit un slab guvernator, dacă i-ar fi arătat adevărata stare de lucruri din Dacia. Septimius Tertius, general greu încercat în multe războaie, nu-şi pierdea uşor cumpătul. Se gîndise să procedeze cu energie pentru obținerea

concomitentă a două rezultate: să curme neliniştea Romei în legătură cu pericolul unei revolte în întreaga provincie şi să potolească tulburarea şi panica ce se întindeau în populație. Pentru el era limpede: dacă nu reuşea să oprească la timp abuzurile la care se dedau scribii, tabularii şi militarii, risca să izbucnească o răscoală generală, care nu putea fi stinsă fără ajutorul Romei, iar împăratul ar fi aflat totul.

Bărbat în vîrstă, brunet, cu ochi mari şi privire vie, guvernatorul avea ceva din înfățişarea lui Traian, cuceritorul Daciei. Privindu-l, Iustus Valentinus se aplecă şi-i şopti legatului comandant al legiunii de la Potaissa, lîngă care se aşezase:

— De multe ori soarta îşi are ironiile ei. Aşa îmi spunea odată acel sclav-filozof, despre care ți-am vorbit, iar astăzi gîndul mă poartă tot la el. I-am luat bine seama lui Septimius Tertius, l-am privit cu o insistență inexplicabilă şi am descoperit marea lui asemănare cu Traian, a cărui statuie am admirat-o de multe ori în forul de la Roma şi aici, la Casa augustalilor. Ironia soartei este că aceşti doi bărbați sînt ursiți să rămînă pentru totdeauna legați de Dacia: primul, prin cucerire; al doilea, prin părăsirea ei.

Legatul clătină uşor capul, confirmînd astfel spusele procuratorului. Urmărea cum guvernatorul se pregătea să vorbească. După încordarea ce se oglindea pe fața lui, se aştepta să-l audă rostind cuvinte de o gravitate excepțională. Şi nu se înşela.

— Ştiu, Iustus Valentinus! Am aflat că acolo la Porolissum te vezi prins ca între două focuri! izbucni Septimius Tertius de-a dreptul cu atacul, fără nici o introducere. Te temi în egală măsură de gepizi şi de cei din Colegiul săracilor!

Mulți din sală întoarseră capetele spre procuratorul de la Porolissum, a cărui față se albi de ciudă, ruşine şi teamă.

— Dar şi legiunea Macedonica a dat dovadă de slăbiciune, continuă guvernatorul. De ce n-a trimis centurii împotriva cetelor de daci liberi, care au năvălit dinspre răsărit? Aceeaşi întrebare o pun şi legatului comandant al legiunii Gemina, precum şi procuratorului de la Apulum! Ce aveți de spus?

Pentru că pe el îl vizase primul, Iustus Valentinus se grăbi să răspundă. Vorbi cu voce fermă:

— Sînt de mult convins că eşti un om încercat în războaie, Septimius Tertius. Nu porneşti niciodată ceva, fără să chibzuieşti în ce parte trage

balanța şanselor. Dacă mă arătam un om cu porniri nestăpînite, față de gepizi şi de cei din Colegiul săracilor — la care de curînd s-au alăturat şi celelalte colegii de-ale meşteşugarilor — se dezlănțuia în acelaşi timp năvălirea hoardei şi începerea răscoalei de nesupunere în Dacia. Vrei o astfel de revoltă, Septimius Tertius? Dacă o doreşti, mă retrag îndată, pentru ca cel trimis în locul meu să facă întocmai cum spui. Îmi păstrez convingerea că, aşa cum am procedat, n-am greşit. Asta ținînd seama de situația în care mă găsesc acolo. Dar, Septimius Tertius, ai început să vorbeşti folosind cuvinte ce constituie o dovadă că ştii ce se petrece în această provincie a imperiului. Socoteşti oare că poate fi înăbuşită o răscoală, fără să se afle la Roma? Mă întreb: cui i-ar folosi provocarea unor ciocniri sîngeroase cu nişte oameni pe care, neputîndu-i supune, îi părăseşti?

— Le-ar prinde bine celorlalte hoarde năvălitoare, care nu aşteaptă decît ca populația să se ridice împotriva legiunilor! dădu răspunsul legatul comandant al legiunii de la Potaissa, supărat şi el de cuvintele aspre ale guvernatorului.

Militar pătruns de disciplină, Septimius Tertius nu putea îngădui o astfel de poziție din partea subalternilor, chiar dacă aveau într-o oarecare măsură dreptate.

— Cine ar asculta prin zidurile acestei încăperi, ar crede că aici e o adunare de bătrîni neputincioşi, ori de femei, rămase fără apărare! se porni guvernatorul. Încercați inutil să vă justificați greşelile, lipsa de curaj şi spiritul slab de prevedere. Tu trebuia să încarcerezi de mult, Iustus Valentinus, pe cei doi care conduc Colegiul săracilor din Pololissum. Aveai datoria să-l prinzi pe răzvrătitul acela, Sargetius, vinovat de omor şi de împotrivire față de armată! Puteai să pui gărzile pe urmele sclavilor fugari!

Iustus Valentinus nu se mai stăpîni:

— Da, se cădea să lovesc! La Ulpia Traiana Sarmizegetusa puteau fi loviți şi prinşi cei care au reuşit să fugă de acolo, unde se afla însuşi guvernatorul...

— Eu am urmărit cu cohortele mele mişcările gepizilor, pregătit să-i țin în loc pînă retragem populația. Am lăsat restul pe seama centuriilor sosite din imperiu, interveni legatul comandant al legiunii de la Potaissa.

— Tot aşa şi comandantul cohortelor trimise să ne dea ajutor, reluă guvernatorul, cînd a venit la Sarmizegetusa, mi-a spus că trebuie să mă îngrijesc numai de plecarea unităților militare şi de retragerea oficiilor

publice, iar populația civilă s-o las în grija sa. Acum se plînge neputincios, ordinea şi autoritatea au slăbit peste tot. Legionarii din gărzi se dedau la cele mai josnice silnicii, jafuri şi cruzimi. Ce are de spus comandantul acelor cohorte?

Legatul Marcius Antonius, de statură herculeană, îşi săltă sprîncenele stufoase şi privi pătrunzător spre guvernator. Arăta ca un gladiator îmbrăcat în uniformă de legat al imperiului. Cine îl vedea, şi nu făcea legătură cu gradul lui în armată, bănuia că fusese folosit să tortureze pe cei închişi în carcerele de sub tribunele circurilor de la Roma. Vocea lui profundă, greu modulată, răsună în sală, deşi căuta să vorbească potolit:

— Este mult adevăr, Septimius Tertius, în tot ce ai rostit. Eu nu voi face ca ceilalți, să nu-mi recunosc greşelile! Situația este grea, şi socotesc că trebuie cunoscută de toți cei de față. Avem de înfruntat o armată înjghebată din multe pîlcuri şi cete, cu căpetenii ce dovedesc bune însuşiri militare. Comandant al acelei armate este cel de care ai vorbit — Sargetius — un tînăr bine copt, despre care se spune că ar fi jumătate roman şi jumătate dac. El are cinci părți de armată: pîlcul celor fugiți din vicuri, cu Burillius căpetenie, a pus stăpînire pe aşezările ce se întind în lungul văii rîului Aureus, de la Potaissa pînă în munți; pîlcul sclavilor fugari, conduşi de sclavul Pollio, care atacă fermele dintre Ampelum şi Apulum, eliberînd sclavii şi luîndu-i cu el; cetele celor ce au părăsit Ulpia Traiana Sarmizegetusa, urmîndu-l pe meşterul făurar Timocles, dau lovituri de-a lungul văii rîului Marisus, pînă spre Germisara. Iar pe săracii din Porolissum cum să-i socotim? În fruntea lor e olarul Offas. Eu socotesc că fac parte tot din armata de nesupuşi a lui Sargetius, ca şi cetele de daci liberi, cu căpetenia lor, Diurpanneus, care se dovedesc că n-au trecut munții după prăzi. Cîntărind bine lucrurile, înclin să cred că cele ce se petrec în Dacia pare o răscoală pornită de cei ce se trag din daci, la care s-au alăturat şi ceilalți!

Guvernatorul nu se arătă de aceeaşi părere:

— Ce daci, Marcius Antonius, cînd aici nu mai găseşti decît oameni ieşiți din contopirea cu romanii?

— Dar, Septimius Tertius, nu se poate ca tu să nu ştii, reluă legatul Marcius Antonius, că în multe vicuri de prin văi, dealuri şi munți sînt încă destui daci curați, ca sînge şi înfățişare. Acum însă nu e vreme să ne întrebăm dacă cei ce s-au răsculat sînt daci sau altceva. Eu zic, Septimius

Tertius, să ne spui ce trebuie făcut, iar noi vom îndeplini ordinul fără şovăire!

În sala largă se întinse pentru cîtva timp o linişte grea, însoțită de o aşteptare plină de încordare. Privirile tuturor urmăreau mişcările guvernatorului. Acesta se ridică în picioare şi începu să vorbească hotărît, cu acelaşi ton de reproş:

— Voi da ordin, Marcius Antonius! Şi asta o fac nu socotindu-te un trimis al Romei, ci un legat în subordinea mea, ca şi comandanții legiunilor, procuratorii şi ceilalți! Ordinul meu este acesta: Îți vei retrage de peste tot centuriile şi le vei strînge în castre! Pentru un timp, trebuie să-i facem pe toți să creadă că nimeni nu va fi silit să părăsească Dacia, dacă nu-i este voia. Iarna se apropie, cei intrați în cetele de răsculați se vor întoarce la casele lor, se vor linişti. Prin tabulari şi pe orice altă cale, trebuie să îndemnăm pe cei ce pleacă de bunăvoie să se îndrepte spre Danuvius încă din iarnă. Pînă la primăvară vom strămuta încoace scribii din oficiile publice. Cînd vremea se va încălzi şi gărzile se vor putea mişca uşor pe tot cuprinsul Daciei, veți primi un nou ordin, pe care va trebui să-l îndepliniți nu numai fără şovăire, ci şi fulgerător!

8

După un ocol cu opriri de-a lungul celor două rîuri: Aureus şi Marisus, Sargetius sosise la Diurpanneus, în valea celor cinci vicuri. Vestise prin oameni de legătură pe celelalte căpetenii să vină acolo în cea de a cincea zi după idele lui noiembrie. Vremea frumoasă şi călduță de pînă atunci se schimbă dintr-o dată. După o ploaie măruntă şi deasă, se porni vînt rece dinspre răsărit, iar spre seară începu să ningă. Venirea iernii nu-i îngrijora.

Diurpanneus alesese ca loc de conducere a cetelor sale casa rămasă pustie, încăpătoare şi arătoasă, părăsită de un tabernagiu plecat încă din timpul verii, o villa rustica frumoasă, cu pereți din bîrne groase.

În timpul zilei căpeteniile începură să sosească. Spre seară se strînseră în încăperea cea mai mare a villei, folosită de Diurpanneus ca sală de sfat. Stăteau în jurul mesei lungi de brad şi sorbeau vin cald din ulcele de lut. Îi aşteptau pe Burillius şi Timocles. Focul din vatră îi învăluia într-o căldură plăcută, moleşitoare. De afară se auzea vîntul suflînd în rafale, zgîlțîind ferestrele.

Sargetius îl privi îndelung pe Metrobius, apoi îl întrebă:

— Spui că n-ai reuşit să vorbeşti cu Alliana?

— Nu, deşi am încercat de cîteva ori. Parcă s-ar feri de mine.

— De ce n-ai trimis-o pe Iunilla?

Răspunsul veni de la Offas:

— Fata s-a dus, s-a zbătut cît a putut, dar de fiecare dată a primit-o Metella. Nici n-a lăsat-o s-o vadă pe Alliana. Pe urma nu s-a mai încumetat să meargă acolo.

Întrebarea lui Sargetius îl răscolise pe Metrobius. Se simți dator să spună ce gîndea, să găsească unele explicații:

— Tu eşti un om întreg la minte, Sargetius. Nu trebuie să-ți faci închipuiri deşarte. Sînt acolo în apropierea fetei trei persoane, care nu-ți mai sînt binevoitoare: Metella, Iustus Valentinus şi Laetius Vitalis. Acesta din urmă, o ştii, întotdeauna ți-a purtat duşmănie. Dacă toți trei — fiecare în felul său — i-au vorbit de tine zi de zi, descurajînd-o puțin cîte puțin, dragostea ei s-a răcit, sufletul nu-i mai tresaltă gîndind la tine. Fericirea, care altădată îi încălzea inima, acum poate că e secată. Nu-ți spun asta, țintind să te tulbur, ci spre a te ajuta să te obişnuieşti cu gîndul că s-ar putea s-o pierzi pentru totdeauna. Dacă şi cea mai tare stîncă e scobită de picătura de apă ce cade clipă de clipă, zile şi ani în şir, cum să nu fie zdrobit, cu vorbe meşteşugit aruncate, sufletul unei copile nevinovate? Tu nu trebuie să uiți, Sargetius, că durerea Allianei e mai adîncă decît a ta, ştiindu-ți viața în pericol.

Ascultîndu-l, Sargetius începu să zîmbească, iar în cele din urmă izbucni în rîs:

— Şi acum încerci tu să mă faci s-o uit, folosind tot cuvinte meşteşugite! Nu cumva, Metrobius, te-ai legat față de Iustius Valentinus şi de Metella că mă vei face să nu mă mai gîndesc la Alliana?

— Eu privesc în firea lucrurilor, mă străduiesc să pătrund în tainele lor! murmură Metrobius. Alege numai ce crezi că e bun, din tot ce ți-am spus. Să nu cazi însă în greşeală. Pe o ființă omenească trebuie s-o judeci tot omeneşte, să n-o aşezi în rîndul zeilor. Dealtfel nici la zei — spun poveş-tile— dragostea nu este nemuritoare.

Veselia lui Sargetius nu se spulberă. Încrederea lui în Alliana nu avea limite.

— Voi ce ziceți? Sînteți de partea lui? îi întrebă pe Offas şi pe Diurpanneus.

— Eu nu-mi dau seama ce se întîmplă! şopti Offas, clătinînd capul, îngrijorat de cele ce s-ar putea petrece cu legătura dintre Grimhild şi Iunilla.

— Haideți, mai bine să vorbim şi despre altceva, îi îndemnă Diurpanneus, fără să se arate tulburat. Opilia mi-a povestit multe despre Alliana, iar tu bine faci, Sargetius, că-ți păstrezi neştirbită încrederea în ea. Asta nu înseamnă că nu s-ar putea ca Metrobius să aibă totuşi dreptate.

În încăperea vecină răsună tropăit scurt. Uşa se deschise şi în cadrul ei se ivi Burillius.

— Unde sînteți voi, acolo stau şi zeii cei buni! rosti el, drept salut, intrînd greu, înfăşurat în cojocul mițos, încărcat de zăpadă, aducînd un aer rece, proaspăt.

— Ai sosit, frate Burillius? îl primi Sargetius cu multă căldură, făcîndu-i semn să se aşeze pe scaun.

— Am venit. Astă-seară v-aş fi lăsat în pace, dacă nu m-ar fi împins încoace vestea bună aflată. Eu zic că e bună, dar să vedem ce zici tu, Sargetius, că tu eşti căpetenia noastră. Am adus cu mine un decurion şi patru legionari.

Sargetius se arătă nerăbdător:

— Sînt trimişi ca solie la noi?

— Da de unde! răspunse Burillius. Sînt şi ei un fel de fugari. I-am întîlnit pe drum. M-au întrebat unde ar putea să dea de cetele tale. Cică n-ar vrea să plece din Dacia. M-am încrezut în ei şi i-am luat cu mine.

— Unde i-ai lăsat?

— La locul de pază de la gura văii. Tu trebuie să hotărăşti: îi primeşti, îi socoteşti prinşi?!

— Ai făcut bine, Burillius. Poate că de la decurion aflăm ce se mai pregăteşte. O să trimit să-l aducă. Pînă atunci stai şi te odihneşte, potoleşte-ți foamea, soarbe o ulcică de vin.

Ninsoarea conteni spre ziuă, iar cerul începu să se însenineze. De-a lungul văii, peste vicuri şi coline pluteau valuri de negură ce se destrămau în înălțimi. Din zori, Sargetius puse să se întețească focul pe vatra din încăperea pregătita ca sală de sfat. Toată noaptea meditase îndelung, chibzuind asupra hotărîrilor ce urma să le ia. Simțea trăind zile de mare răscruce. Pornise pe un drum fără oprire şi fără întoarcere, căruia nu-i întrezărea sfîrşitul. Şi totuşi în sufletul său nu-şi făcuse loc descurajarea.

În sala de sfat, aşezaţi în jurul mesei lungi, pe bănci grele din scînduri groase, lucrate în grabă de dulgherul vicului, erau prezenţi toţi cei socotiţi căpetenii: Diurpanneus, Pollio, Metrobius, Offas, Timocles şi Burillius. Alături de ei stăteau cîţiva, aduşi ca ajutoare, sau ca înlocuitori, la nevoie: Pollio îl avea pe Artemidorus, Timocles venise cu Dassius, iar Burillius cu un bărbat falnic, Densarius, iscusit lemnar şi rotar. Gerthorund îl trimisese pe Grimhild. Căpetenia gepizilor nu înţelegea să se socotească sub conducerea lui Sargetius, dar nici sa strice bunele legături cu el.

Sargetius, în capul mesei, îşi trecea privirea dogoritoare pe faţa fiecăruia, căutînd cuvintele cu care să înceapă:

— Iată-ne adunaţi laolaltă noi cei ce ne găsim în fruntea unor oameni care, pe drept cuvînt, se pot numi răsculaţi. Acum nu mai sîntem: quattorvir, olar, retor, făurar, meşter, sclav sau mai ştiu eu ce, ci căpetenii de luptători. Pîlcurile şi cetele noastre alcătuiesc o armată de bărbaţi aprigi, hotărîţi să se împotrivească legiunilor Romei. Odată, cînd ne găseam în peştera noastră, ascunzătoarea de lîngă Porolissum, o parte dintre voi m-aţi vrut căpetenie şi mi-aţi jurat supunere. Şi aşa am ţinut-o pînă acum, însă mai departe nu mai merge. Avem alături de noi pe fratele Timocles, pe fratele Burillius şi pe cei veniţi cu ei. Aceştia nu m-au ales, iar eu nu i-am întrebat dacă mă recunosc drept conducător, deşi pînă acum au dus la îndeplinire tot ce le-am cerut. Căpetenie a oastei noastre ar putea să fie Timocles, Burillius, Pollio şi oricare altul, dacă ne punem încrederea în el. Nu trebuie să uităm că în luptă cheia izbînzii stă mult în însufleţirea cu care fiecare duce la bun sfîrşit însărcinările ce le primeşte, cum îşi îndeamnă luptătorii să-l urmeze.

— Dar eu nu vreau pe altul căpetenie! strigă Burillius.

— De cînd am pornit lupta, am făcut numai aşa cum mi-ai cerut! se alătură Timocles.

Metrobius nu-şi mai putu stăpîni nerăbdarea:

— Ceea ce-aţi spus voi e frumos, dar şi cuvintele lui Sargetius sînt cinstite, pline de adevăr. Un general pierde războiul, dacă subalternii nu sînt trup şi suflet alături de el, dacă nu văd în el pe conducătorul demn de această cinste. Sargetius are dreptate. A sosit momentul să privim lucrurile în faţă, să ne alegem căpetenia, ca astfel să devenim şi mai strîns uniţi. Ce să mai lungesc vorba, vă întreb pe fiecare: Pe cine vrei căpetenie, frate Burillius?

— Pe Sargetius! în el văd pe vitejii noştri înaintaşi!

— Dar tu, frate Timocles?

Răspunsul veni de la toți ceilalți deodată. Nu mai avură răbdare să aştepte şi toți în cor jurară credință şi supunere.

— Acum, frate Sargetius, te-am scos din încurcătură, reluă Metrobius. Ai fost, eşti şi vei fi căpetenia noastră pînă la izbînda deplină! Îți urez multă sănătate şi numai gînduri bune!

Tulburarea şi paloarea creşteau pe fața lui Sargetius, în aceeaşi măsură în care îi sporea dîrzenia. Sufletul său era plin de îngrijorare şi recunoştință. Se săltă de pe scaun şi începu să vorbească potolit, cu însuflețire şi emoție stăpînite:

— La jurămîntul vostru, răspund cu legămîntul meu de credință, de neşovăire în fața oricăror greutăți şi încercări prin care voi trece! Vă cer, aşa cum ați jurat, să arătați ascultare, cinste şi hotărîre! Înapoiați la cetele voastre, să repetați jurămîntul, ca toți să se ştie prinşi pe viață în lupta noastră. Şi, pentru că în curînd ne vom găsi într-o încleştare grea cu legiunile, cohortele şi centuriile, trebuie să luați seama că va fi pedepsit fără cruțare cel ce nu va aduce la îndeplinire însărcinările. Vor fi spînzurați fără milă cei ce ne vor trăda sau vor silnici populația rămasă fără apărare! Zeii îmi sînt martori, din această clipă mi-am legat pentru totdeauna viața de lupta pentru apărarea celor care se simt legați de aceste meleaguri! Nu voi avea odihnă pînă nu voi face să revină viața plină de îndestulare şi linişte de altădată. Ruptă de Roma, Dacia va fi o țară nouă, cu un popor nou. Diurpanneus să nu creadă că ne gîndim să ne înstrăinăm de frații noştri daci liberi, ci vrem să trăim în unire şi înțelegere!

Pe măsură ce vorbea, revenea pe fața lui stăpînirea de sine, încrederea şi siguranța. Ar fi vrut să se găsească în fața cetelor adunate, să le întărească speranța şi curajul, să-i oțelească pentru luptă.

— Să vorbeşti cetelor tale, frate Pollio, reluă el după un moment de gîndire, să le spui că în țara noastră nouă, cei care au fost sclavi vor deveni oameni liberi, cu case şi pămînt de muncă. Cît priveşte pe prietenii şi vecinii noştri gepizi, urmează să ne înțelegem după ce legiunile vor părăsi Dacia. Şi acum să vedem ce avem de făcut. Vom trece printr-o iarnă grea, cetele noastre vor avea de suferit. Avem însă mulțumirea că mulți din cei rămaşi la casele lor primesc şi găzduiesc cu inimă largă pe oamenii bravi ce merg alături de noi. Va trebui să ne străduim să mărim numărul cetelor noastre, pentru ca în primăvară să răspundem neomeniei cu lovituri puternice. Decurionul adus de fratele Burillius ne-a dovedit că ştie multe, însă cînd

eşti în luptă nu te poți încrede uşor în oricine. Fratele Pollio să-şi tragă cetele spre fermele părăsite, aşa cum a făcut fratele Timocles. Diurpanneus stă bine aici între munți, iar pe fratele Burillius nu-l poate lovi nimeni în valea lui. Cu voia zeilor, ne vom ține tari, vom trece cu dîrzenie prin toate încercările!

Tăcu. Îşi plimbă privirea pe fețele lor, ce păreau cioplite în piatră, oprind-o asupra lui Metrobius:

— Tu rămîi ajutorul meu, Metrobius! Ştiu că întotdeauna ai ceva de adăugat, un sfat de dat, aştept să vorbeşti...

— Nu, n-am nimic! Ai spus tot ce trebuia. Restul? Asta depinde de fiecare dintre noi. Te vom urma fără şovăire, Sargetius!

9

Anul 1025[23] de la întemeierea Romei nu se arătase de la început o mare răscruce pentru Dacia. După o iarnă lungă, primăvara venise călduroasă şi frumoasă. Prin vicuri viața se reluase în linişte şi tihnă, ca în vremurile de înflorire şi pace de altădată. Cine urmărea însă cu atenție mişcările cohortelor şi centuriilor, îşi dădeau seama că se apropia dezlănțuirea marelui uragan. Din nici o parte — dinspre valea Alutusului, de la trecătoarea rîului Rabo, de pe drumul spre Viminacium — iscoadele trimise nu aduceau vestea trecerii legiunilor către Danuvius. La Porolissum era un calm plin de încordare.

Spre sfîrşitul primăverii, pe Sargetius îl puse pe gînduri vestea că militarii nu vor mai pleca, iar funcționarii oficiilor publice se vor înapoia. Zvonul era împrăştiat pretutindeni de curieri, decurioni şi tabulari. În acelaşi timp, o mişcare domoală a cohortelor se porni dinspre miazăzi spre miazănoapte, către Napoca şi Porolissum. Spre a nu se lăsa surprins, puse oameni la pîndă prin pădurile din apropierea drumului cel mare. Nici un decurion, centurion sau tribun nu bănui că acea scurgere înceată de centurii, depărtate la mai mult de o zi de mers unele de altele, deplasîndu-se mai mult noaptea, era urmărită îndeaproape. Cînd numărul lor trecu de puterea a două legiuni, în mintea lui Sargetius începu să se facă lumină: cohortele aduse din toamnă în Dacia se alăturaseră legiunilor de la Apulum şi Potaissa.

---

23 Anul 271 e.n.

Pe măsură ce ele înaintau spre miazănoapte, se răspîndi un alt zvon: se pregătea lovirea şi alungarea gepizilor de la hotarul imperiului. Acest al doilea zvon, legat de primul, întărea speranța şi încrederea populației că totul se va linişti în Dacia.

Cînd socoti scurgerea centuriilor către părțile Porolissumului sfîrşită, Sargetius trimise ştire căpeteniilor oastei sale să strîngă cetele şi să le aducă în locurile stabilite dinainte, de-a lungul şirurilor de înălțimi şi prin pădurile din apropierea drumului dintre Napoca şi Porolissum, țintind ca la nevoie să taie retragerea unităților militare spre miazăzi. Nu se îndoia că odată cu armata va pleca şi procuratorul Iustus Valentinus. Toate se strîngeau în jurul Porolissumului, întărindu-i bănuiala: de acolo va porni lovitura pe care o aştepta cu înfrigurare. Spre a fi mai aproape de locul unde începea dezlănțuirea acțiunii ordonată de guvernator, reveni din timp la adăpostul său, în peştera din apropiere de Marodava, însoțit de o gardă de buni luptători şi de oameni de legătură iscusiți. Acolo, Servius şi Surillius îi duceau veşti de la Metrobius şi Offas. Spre a se convinge de adevăratele intenții ale guvernatorului şi comandanților de legiuni, rugă pe Gerthorund să se retragă neîntîrziat departe de hotar. Se aştepta ca, în fața acestei situații, centuriile să pornească înapoi spre miazăzi, dar acest lucru nu se petrecu.

Se apropia sfîrşitul lui mai. Cerul părea ca un cristal albastru. De îngrijorare, Sargetius nu putea să se odihnească. După cîteva frînturi de somn neliniştit, în zori se săltă de pe patul de gradele, acoperit cu iarbă uscată. Auzind afară şoapte, ieşi din adăpost, bănuind că se petrece ceva. Pe două pietre stăteau Grimhild şi Metrobius.

— De ce ai întîrziat atît de mult, Grimhild? îl întrebă pe gepid, căruia îmbrăcămintea îi dădea înfățişarea unui roman. Ce a făcut Gerthorund, s-a îndepărtat de hotarul imperiului?

— De mult a pierit în pădurile nesfîrşite, dar nu s-a dus prea departe, răspunse tînărul. Gerthorund mi-a spus că n-a simțit la romani nici un fel de pregătiri pentru un atac. Iscoadele lui i-au urmărit, au văzut cum legionarii se împrăştiau prin vicuri.

— Zici că s-a îndepărtat de hotar... Pot să mă încred în tine, Grimhild? Altfel, nu ştiu ce aş face...

Tînărul gepid îl privi mirat. Niciodată nu-i arătase neîncredere. Avusese ocazie să se convingă.

— Altfel, am putea săvîrşi greşeli mari, se corectă Sargetius după o lungă pauză. Centuriile se împrăştie prin vicuri! murmură el parcă dezorientat. Poate că te-ai întors de mult la Porolissum? Nu te-ai oprit oare la Iunilla? îl întrebă cu ton de glumă.

— Aseară am sosit! Ştiu asta Surillius şi Offas. Gerthorund m-a ținut acolo. Iscoadele lui prinseseră un decurion şi cîțiva legionari şi căta să afle cît mai multe veşti de la ei. Au spus că centuria lor va aduna populația de prin vicuri şi-o va împinge către miazăzi.

— Şi Gerthorund i-a crezut?

— Nu ştiu. Poate că da. Altfel nu mă îndemna să ajung cît mai repede la tine.

Sargetius se învioră. De mult dorea să se sfîrşească starea de aşteptare şi încordare în care îşi ținea cetele şi pilcurile sale.

— După ce romanii au vorbit, Gerthorund i-a spînzurat?

— Le-a spus că, dacă se vor adeveri cele spuse de ei, îi lasă în viață şi-i va folosi drept călăuze.

Metrobius continua să stea pe piatra pe care îl găsise Sargetius, fără să dea dovadă de prea multă neliniște. Murmură destul de tare, căutînd să fie înțeles:

— Vestea adusă este prețioasă. Se leagă bine cu aceea pe care ți-o aduc eu.

Sargetius se întoarse spre el:

— Spune! Văd că nu prea te pripeşti.

— De ieri s-a întins în tot Porolissumul zvonul că guvernatorul a dat ordin ca tu să fii prins şi întemnițat. A pus şi o sumă pe capul tău, drept răsplată celui care va ajuta să fii găsit.

— Şi la cît a socotit prețul? îl întrebă rîzînd.

— După cum se vorbea, la vreo zece mii de denari.

Sargetius privi departe peste creste. Soarele se ivise de după un vîrf de munte, îmbracînd văile şi povîrnişurile într-o lumină veselă. Vorbi fără să-şi întoarcă privirea:

— Da, mă prețuieşte cît zece sclavi! Şi altceva, ce veşti mai aduci? De Alliana nu ştii nimic?

— E încă la Porolissum. Am aflat asta de la Laetius Vitalis. Fermierul se pregăteşte în grabă de plecare. L-am luat pe departe, i-am pus întrebări meşteşugite pînă l-am încurcat. Am înțeles de la el că şi procuratorul se zoreşte să-şi pornească familia spre Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Fața lui Sargetius se îmbujora.

— Tu ce crezi? La ce bănuieşti că ne putem aştepta?

Primi un răspuns pe care nu-l bănuise.

— Eşti căpetenia noastră, Sargetius, tu trebuie să hotărăşti! Eu, la fel ca ceilalți, sînt gata să îndeplinesc tot ce-mi vei cere, să lupt din toate puterile, de va fi nevoie!

Îl cercetă îndelung cu privirea. Nu vedea pe fața lui Metrobius zîmbetul obişnuit, ci împietrirea luptătorului supus şi hotărît.

— Bine. Intrați în adăpost şi odihniți-vă. Eu urc alături între tufele de brazi. De acolo îmi place să privesc cum se ridică soarele pe cer şi cum se împrăştie negura din văi. Poate va trebui ca tu, Metrobius, să te întorci repede la Porolissum.

Porni în sus pe potecă, ocoli colțul de stîncă şi se opri pe micul platou înconjurat de tufişuri de brazi stufoşi. Pe acest podiş agățat de munte obişnuia să se retragă, să-şi adune gîndurile. Se aşeză pe o lespede de piatră acoperită cu un strat de iarbă uscată, plimbîndu-şi privirea de-a lungul văii, pînă departe spre Porolissum. Simțea în toată ființa lui o stare de nerăbdare, de tensiune interioară. Ar fi vrut să plece undeva, să pornească în vreun fel. De la o vreme începuse să vadă lumea cu alți ochi. Situația din Dacia o găsea cu totul în alt fel decît o socotise cu cîțiva ani în urmă. Atunci visase că, după plecarea legiunilor, Dacia rămasă liberă va avea un rege bun şi viteaz, ca Decebal, şi-l văzuse cu mintea pe Rundacitulp, ovaționat şi iubit de popor. Multe le găsea schimbate de atunci, poporul nu era numai cei care aveau ceva sînge dac, iar în țară se întindea dezorientarea şi haosul. În acest an toate se învîrteau într-un cerc vicios, parcă se opriseră în loc. Dacă plecau legiunile, pentru ce guvernatorul mai găsea necesară lupta cu gepizii? De ce unii, mai ales cei bogați şi parte din funcționari, continuau să părăsească Dacia? De ce procuratorii şi guvernatorul nu ordonau urmărirea şi prinderea sclavilor fugari, al căror număr era în continuă creştere?

Astfel de întrebări, şi încă altele, îl îngrijorau şi-l descumpăneau. Dacă s-ar fi aflat într-o luptă fățişa, cu un adversar ale cărui intenții le cunoştea, hotărîrea lui ar fi fost mai puternică şi mai limpede, iar sufletul mai liniştit. Avea momente cînd toate îi păreau atît de încîlcite, încît se simțea ca un om rătăcit într-o pădure nesfîrşită. Simțea apropiindu-se furtuna, dar nu-şi dădea seama cum va începe şi cum se va desfăşura după dezlănțuire.

Se înfioră auzind sunete de corn dinspre vale. Ascultă plin de încordare. Cei de strajă dădeau semnale. Le desluşi bine. Se vestea pericol. Coborî grăbit spre intrarea în peşteră.

— Metrobius, Grimhild, veniți după mine! le strigă, pornind în jos pe potecă.

Oamenii de legătură alergară în peşteră, fiecare căutînd să-şi pregătească desaga, şaua şi calul, pentru drum lung. Sargetius îl văzu pe Offas urcînd în fugă. Grăbi paşii. Olarul se aşeză pe o buturugă, încercînd să-şi potolească răsuflarea.

— Năvălesc gepizii! strigă el, cînd socoti că Sargetius se apropiase destul şi-l putea auzi.

Zîmbi, continuînd să coboare. Cum să năvălească hoarda, cînd Grimhild îi spusese că Gerthorund se retrăsese departe de hotar?

— Stai, Offas, linişteşte-te! Zici că năvălesc gepizii? Lasă-i să vină! Ştii că sînt prietenii noştri!

Offas îl săgetă cu ciudă. Găsea liniştea lui fără rost.

— Ia spune, Offas, ce se întîmplă la Porolissum? îl întrebă Metrobius, aşezîndu-se şi el pe o buturugă.

— Aseară, după ce tu şi Grimhild ați plecat de la tabernă, eu am rămas să mai ascult ce vorbeşte lumea despre urmărirea lui Sargetius şi despre prețul pus pe capul lui. Se făcuse tîrziu, eram gata să pornesc spre casă, cînd Surillius s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit: „Să nu pleci. Se vîntură şi alte zvonuri. Poate că va trebui să pleci degrabă la Sargetius!" N-a trecut mult şi un decurion însoțit de doi legionari a deschis uşa tabernei, trîntind-o cu putere de perete, s-a oprit în prag şi-a început să strige: „Dau năvală hoardele de gepizi! Au înfrînt o parte din centuriile noastre, iar celelalte luptă din răsputeri să le oprească. Cine vrea să scape, să fugă spre Napoca. Pe unde trec ei nu rămîne decît sînge şi scrum!" Au intrat apoi înăuntru. Lumea s-a strîns în jurul lor. Ne-a spus că de sus, de pe vîrful unde se află castrul din apropierea amfiteatrului, se vede departe cerul înroşit de flăcările vicurilor care ard. Cică năvălesc gepizi mulți ca frunza şi ca iarba. Împreună cu alții, am dat fuga spre for. Am văzut trecînd care încărcate, o învălmăşeală de oameni îngroziți, țipete, plînsete, blesteme, lume într-un şir nesfîrşit se scurgea întruna pe drumul spre Napoca.

Cei trei ascultau înmărmuriți, fiecare frămîntat de alte gînduri: Grimhild se socotea bănuit de ceilalți că le ascunsese adevărul. Pe Metrobius îl purta mintea spre o înțelegere tainică între gepizi şi romani,

pentru a face populația să se retragă spre miazăzi, iar Sargetius era împărțit între încrederea în căpetenia hoardei şi bănuiala că totul se făcea cu un anumit scop: simularea unui atac din afară, spre a provoca spaima şi panica.

Sargetius se întoarse şi privi soarele. Cu cai buni puteau să-i ajungă pe cei ce fugeau speriați spre Napoca.

— Fiecare clipă începe să fie prețioasă! Offas, după ce ai văzut ce se petrece cu mulțimea, ai plecat încoace, nu ți-ai strîns cetele? Va fi o întrecere între noi şi ei. Trebuie să le-o luăm înainte, altfel se pierde multă lume!

— M-am dus la Surillius şi, prin oameni de legătură, am dat de ştire să se adune la locul stabilit, în pădure. Şi am mai făcut ceva, continuă Offas după o scurtă şovăire, am spus că în timp ce ai noştri se strîng — nu ştiu dacă prin asta am făcut bine — să ducă zvon peste tot, să nu dea crezare la ce se aude, ci să aştepte veşti de la tine.

— Zeii te-au sfătuit aşa cum trebuie, Offas! întări în grabă Sargetius. Mai întîi să oprim retragerea populației. Poate vom fi nevoiți să ne opunem centuriilor şi, ştiu eu?! să luptăm cu gepizii. Tu îmi mai dai vreun sfat, filozofule? continuă, întorcîndu-se spre Metrobius. Cred că de acum se porneşte adevărata luptă!

— Nu înțeleg ce se petrece. Ți-am spus că tu ordoni ce trebuie să facem. Sînt gata, ca şi Offas, să îndeplinesc ce-mi vei cere. Dacă ai vrea să-mi dezvălui ce gîndeşti în clipa asta, poate că aş găsi să-ți dau un răspuns la întrebare.

— Îți spun repede şi scurt. De mult mă chinuie bănuiala că guvernatorul pune la cale ceva şi iată că se adevereşte. Acum mă gîndesc că nu e bine să lăsăm centuriile să strîngă prea multă lume la un loc. Îngrozită, mulțimea ar da crezare zvonurilor, s-ar lăsa împinsă oriunde, iar gărzile ar lovi fără milă pe oricine s-ar împotrivi. Altfel totul se va sfîrşi în Dacia!

— De mult am văzut în tine omul sorocit să conducă mulțimile! Te urmăm cu prețul vieții noastre, Sargetius! izbucni Metrobius,îmbrățişîndu-l.

10

Şirul nesfîrşit al celor plecați în pribegie se scurgea fără încetare spre valea largă, unde se oprea împrăştiindu-se prin păduri, aşteptînd vestea de înapoiere la casele lor. Se zvonise prin învălmăşeală că undeva înainte cete de luptători linişteau lumea îngrozită, încredințînd-o că gepizii n-au pornit nici o năvală, totul fiind pus la cale de către militari, pentru ca populația să părăsească Dacia. Pînă să prindă de veste despre cele petrecute în vale, mulți legionari căzură în mîinile cetelor lui Diurpanneus, pornite să strîngă un număr cît mai mare de arme.

A doua zi, pe la vremea prînzului, Sargetius primi de la Offas vestea trecerii coloanei de care a procuratorului Iustus Valentinus. Începu în mare grabă să-şi pregătească cetele, hotărît să-l oprească, iar de se va opune, să-i zdrobească garda. Era pentru el ultimul prilej cînd putea să obțină din partea Mettelei lămurirea definitivă a legăturii dintre el şi Alliana. Căută cea mai potrivită poziție. Alese un loc unde drumul trecea prin pădure într-o vale cu povîrnişuri repezi. După-amiază se ivi coloana mult aşteptată, înainte mergea o formație de călăreți de mărimea unei centurii, apoi procuratorul, cu prietenii şi contubernalii săi, înconjurat de gardă, urmați de carele cu familiile, iar ca încheiere a coloanei, o altă formație de călăreți.

Iustus Valentinus vorbea cu Laetius Vitalis, cînd dintr-un lăstăriş răsări Metrobius, călare pe un cal mărunt, sprinten. Fostul sclav îi vorbi din mers:

— Iustus Valentinus, nu ştiu ce părere ți-ai format despre mine. Toată viața m-am străduit să cunosc adevărul. Am căutat să stau cu fața la pericol, din oricare parte a venit el, şi am ştiut să-mi înfrîng suferința şi revolta. M-ai crezut numai filozof, dar să ştii ca sînt şi luptător. Sînt trimis de Sargetius. Vrea să-ți vorbească.

Procuratorul îl privi şi rîse.

— Îndrăzneşte să dea lupta cu aproape trei centurii de-ale mele?

— Se poate măsura şi cu o legiune! Să ştii, Iustus Valentinus, ceea ce ați pus la cale voi — guvernator, procuratori şi comandanți de legiuni — nu se va îndeplini! Abia de acum înainte veți înțelege cît de puternică este mulțimea, cînd are în fruntea ei căpetenii care ştiu să o conducă!

Laetius Vitalis se apropie de el. De multe ori se mîndrise cu fostul său sclav.

— Eşti un om învățat, Metrobius, nu are nici un rost să rătăceşti prin păduri şi munți alături de latroni! Mă leg față de Iustus Valentinus că, dacă mergi eu noi, îți voi da banii necesari să înființezi un athenaeum, îți vei înălța o villa, vei trăi o viață plină de mulțumire.

— Cei care rămîn în Dacia vor avea nevoie de mulți grammaticus şi de retori! Ce hotărîre iei, Iustus Valentinus?

Metrobius nu avu timp să primească răspunsul. Prinse la timp mişcările a doi contubernali ce căutau să-i taie drumul. Dădu pinteni calului, sări alături cu drumul şi pieri în galop pe sub crengile copacilor. În urma lui, Laetius Vitalis izbucni într-un hohot de rîs.

— Mai bine că v-a scăpat! îi linişti procuratorul. Ştii, n-am poftă, Laetius Vitalis, să văd centuriile bătîndu-se cu latronii.

Chemă primul contubernal şi ordonă ca cei trei centurioni să pregătească centuriile şi garda pentru apărare. Dar nu avu timp. Dinspre pădure, pe cele două laturi ale drumului, cete de luptători cu sulițele şi topoarele ridicate înaintau gata de luptă. Centuria dinainte se văzu încercuită de dacii lui Diurpanneus, iar aceea care încheia convoiul, de sclavii lui Pollio. Dintr-o ochire, procuratorul cîntări situația centuriilor sale. Se trezi în el militarul încercat de altădată. Încleştarea trebuia oprită cu orice chip. Dădu pinteni calului, se săltă în şa şi strigă de răsună pădurea:

— Nu atacă nimeni! Centurionii să vină la mine! Garda se strînse zid în jurul său. Dinspre centuria din față, galopînd pe la marginea pădurii, se apropia Sargetius. Iustus Valentinus şi Laetius Vitalis îl priviră mirați, fără să-l recunoască. După barba deasă şi pletele lungi ce-i fluturau în suflarea slabă a vîntului, vedeau în el un luptător ce se asemăna aidoma cu sutele de daci ciopliți în marmură pe Columna Traiana de la Roma.

— Mă bucur că te văd, Iustus Valentinus! Mă rog zeilor pentru sănătatea ta! salută Sargetius, înclinîndu-se în şa, arătînd respectul cuvenit. Pentru ce te grăbeşti atîta?

Procuratorul continua să-l privească. Uimirea se schimbă în admirație. Avea în față un brav luptător şi un bărbat frumos, îmbrăcat ca dacii liberi ai lui Diurpanneus. Văzînd că nu-i răspunde, Sargetius continuă, accentuînd:

— Nu înțeleg pentru ce atîta grabă?! Ştii bine că nu s-a pornit nici o năvală de-a gepizilor. Poți să-mi spui, Iustus Valentinus, de ce s-a pus foc vicurilor, de ce populația este chinuită şi batjocorită? Te-ai făcut părtaş neomeniei?

Procuratorul nu răspunse. Şi pe el îl revolta ordinul dat de guvernator şi modul cum comandanții legiunilor şi cohortelor au înțeles să înşele poporul pentru părăsirea Daciei. Descurajat şi supărat, săltă privirea spre vîrfurile copacilor, slobozind un oftat adînc, dar în aceeaşi clipă răsuflarea se opri în piept, ca şi cum cineva îl sugrumase: prin frunziş se ascundeau luptători, pregătiți să repeadă asupra celor de pe drum săgețile, bărzile şi sulițele lor.

— Oamenii de sus sînt din cetele tale, Sargetius? întrebă, uitînd de răspunsul ce trebuia să-l dea.

— Sînt din cei ce nu vor să părăsească Dacia, Iustus Valentinus. S-au urcat în copaci, continuă rîzînd, dornici să-l vadă pe procuratorul de la Porolissum cum fuge de teama gepizilor.

— Au fost momente cînd puteam să te prind, să te trimit legat guvernatorului, dar n-am făcut-o. Te-am prețuit mult, Sargetius, însă acum totul s-a schimbat. Spune-mi, ce vrei de la mine?

Răspunsul ce trebuia dat era tocmai ceea ce Sargetius urmărea să-l întrebe pe procurator.

— Vreau să-mi lămureşti două lucruri, Iustus Valentinus, apoi vei fi liber să-ți urmezi drumul. Noi nu oprim cu sila pe nimeni, dacă nu doreşte să rămînă în Dacia. Iată despre ce este vorba: în primul rînd, vreau să ştiu ce urmăreşte guvernatorul, iar în al doilea, dacă Alliana este cu tine, voi putea s-o iau?

Ceva mai liniştit, pe fața procuratorului se contura un zîmbet.

— Ca procurator şi militar, nu pot să dau pe față secrete de stat. Dacă tu ai avut vreodată un simțămînt bun pentru mine, nu-mi cere acest lucru. Cît priveşte cea de-a doua întrebare, Alliana e cu noi, împreună cu Metella. De vei căuta s-o smulgi, fără voia ei, onoarea de bărbat, de unchi şi de militar nu m-ar lăsa să privesc nepăsător la o astfel de silnicie.

Sargetius strînse între pinteni calul, apropiindu-se mai mult de procurator. Vorbi cu voce stăpînită, în care vibra speranța şi dragostea:

— Cuvintele tale au reînviat în sufletul meu respectul şi admirația nutrite totdeauna pentru tine. Îți voi menaja onoarea ta de om şi de procurator, Iustus Valentinus! Nu te voi sili să-mi spui ce urmăreşte guvernatorul. Cît despre Alliana, mă voi supune în totul hotărîrii ei. Vrei să mă însoțeşti pînă la carul în care călătoresc ele?

Cînd convoiul se oprise, Alliana întrebase luptători din cetele lui Burillius, puşi să străjuiască drumul, dacă Sargetius venise cu ei.

Răspunsul primit o tulburase cu totul, ceva din suflet îi spunea că el o caută. Auzind tropote de cai apropiindu-se, inima începu să-i bată cu putere. Ascultă încordată:

— Depun respectele mele cele mai curate la picioarele tale, Metella! recunoscu vocea dragă, pe care de mult n-o mai auzise. Zeii au fost buni cu mine, m-au ajutat să vă întîlnesc. Doresc să aduc salutul meu şi Allianei, dacă nu ai nimic împotrivă. Ce ştim noi, Metella, care-i voia zeilor?

Alliana făcu un salt, ieşi de sub coviltir, mai înainte ca Metella s-o poată opri. Ceea ce văzu, nu-i venea să creadă. Era el, ori un zeu îi ieşise în cale s-o chinuiască? Dragostea pe care toți trei — Metella, Laetius Vitalis şi Iustus Valentinus — încercaseră să i-o stingă, se reaprinse ca o văpaie. Nu-şi imaginase un Sargetius cu barbă şi plete, frumos ca un zeu.

— Alliana, iubirea şi sufletul meu! izbucni el, privind-o cu o pornire arzătoare.

Plînsul o îneca, pieptul îi sălta năvalnic, ochii înotau în lacrimi. Nu se mai putu stăpîni:

— Sargetius! Sargetius! se frămîntă, întinzînd spre el brațele, pradă disperării.

Dragostea nu înfrînse puterea lui de a-şi înfrîna pornirea, bărbatul şi luptătorul se dovediră tari, aşa cum trebuiau să fie în clipele grele. Zbuciumul Allianei era dovada tăriei legăturii lor. Puse întrebarea, al cărei răspuns hotăra viitorul:

— În fața zeilor şi a oamenilor, Metella, te rog să încuviințezi ca Alliana să-mi devină soție!

Metella privi disperată spre fată, apoi se întoarse către Iustus Valentinus şi Laetius Vitalis.

— Zeii ştiu că fiica mea nu-ți mai poartă dragoste! Pentru ce ne chinuieşti? se tîngui ea.

— Alliana vrea să trăiască alături de oamenii care au îndrăgit acest pămînt! adăugă Sargetius, sigur de simțămintele fetei.

Laetius Vitalis aruncă o glumă, spusă cu răutate:

— Se trăieşte bine lîngă barbari, cu timpul devii ca ei...

— Nu, nu pot să-mi las fata! gemu disperată Metella, îndreptîndu-şi privirea spre Iustus Valentinus. Tu, fratele meu, nu spui nimic? Nu vrei să mă ajuți să trec prin această clipă grea?

Procuratorul răspunse pe un ton de om împăcat cu soarta:

— Chiar de ne-am lupta, n-am putea învinge. Totul rămîne la voia Allianei, ea are de ales!

— Mamă, să mă ierți pentru durerea ce-ți pricinuiesc! o imploră fata printre suspine. Mă voi ruga zeilor toată viața pentru tine, buna şi nefericita mea mamă!

Îi luă mîinile şi începu să le sărute, udîndu-le cu lacrimi. Apoi deodată săltă capul, căută cu ardoare în jur şi, mai înainte ca Metella s-o poată împiedica, sări fulgerător din car.

— Să mă ierți, scumpa mea mamă! Eu rămîn cu el în Dacia!

În aceeaşi clipă, sări şi Sargetius de pe cal, se repezi la ea şi-o îmbrățişa.

— Jur pe toți zeii, Alliana! Nu voi avea linişte pînă nu te voi face soția cea mai fericită din Dacia! rosti apoi, strîngînd-o cu dragoste la piept.

Nu mai era nimic de făcut, iubirea lor ieşise învingătoare. Procuratorul deveni omul cu sînge rece, se întoarse spre primul contubernal şi cei trei centurioni, ordonîndu-le să pregătească plecarea, fără să ia în seamă plînsul sfîşietor al Metellei.

— Te las în voia zeilor! Soarta pe care o vei avea, tu ți-ai ales-o, Sargetius! strigă Iustus Valentinus în loc de salut. Din această clipă, ne despărțim poate pentru totdeauna!

Ultimele cuvinte rostite de el căzură ca un trăsnet, o îngroziră pe Metella. Şi tot ca un trăsnet răsună plînsul sfîşietor al ei:

— Nu-mi părăsesc copilul! Rămîn alături de tine, fata mea! Facă zeii ce vor cu noi!

Era tot ce dorise cu putere Sargetius. Făcu un semn şi sunetele de corn ale gărzii sale vestiră cetele să se retragă spre pădure.

Umbrele înserării se întindeau peste crestele munților. Într-o poiană din mijlocul pădurii, departe de drumul ce vuia de mulțimea îngrămădită, în scurgerea neîncetată spre valea unde se oprea, Sargetius se retrăsese cu Alliana şi Metella. Cele petrecute peste zi, desfăşurate atît de fulgerător, le istovise. Stăteau tăcuți pe iarba moale, sub frunzişul bogat al unui fag. Cu învolburare în suflete, Sargetius şi Alliana se învăluiau unul pe altul în unde de dragoste fierbinte. În apropiere, garda se grăbea să înjghebeze un adăpost din frunzare. Deodată răsunară departe sunete de corn. Sargetius sări în picioare. Ascultă atent. Străjile vesteau pe cineva, apropiindu-se de poiană. Nu era pericol. O auzi pe Alliana, murmurînd speriată:

— Laetius Vitalis! îl aduc pe Laetius Vitalis!... Printre copaci, însoțiți de patru oameni, Offas şi Pollio împingeau pe Laetius Vitalis legat de mîini. Porni grăbit şi mirat în calea lor. Alliana îl urmă.

— Ce s-a întîmplat? îi întrebă el nerăbdător. Ce a făcut?

— Astăzi n-a făcut nimic, răspunse Offas, dar a făcut destule înainte. Cei din Colegiul săracilor n-au vrut să le scape din mînă.

— Eu am sărit numai să-i eliberez sclavii, lămuri Pollio.

— Ați dat lupte cu centuriile lui Iustus Valentinus? continuă îngrijorat Sargetius, bănuind că încălcaseră ordinul său.

— Da de unde! răspunse Pollio. Spre seară, ne-am prefăcut că trecem oamenii noştri dintr-o parte în alta a drumului. Ne pregătisem. S-a dezlănțuit o scurtă învălmăşeală, greu de descurcat, între noi şi ei, l-am dat jos de pe cal pe Laetius Vitalis şi i-am înfundat bine gura. Cînd procuratorul a băgat de seamă, pierisem în pădure. L-am adus să-l judecăm!

— Tu să-i ceri socoteală, Sargetius! Pe tine te-a duşmănit mai mult omul ăsta cu suflet negru! se grăbi Offas.

— Poate că ar trebui dus în fața celor cărora le-a făcut un rău mai mare: săracii din colegiu, sclavii lui, alții... murmură Sargetius, privind spre Alliana. Tu ce zici, nu ei au dreptul să-l pedepsească?

În ochii fetei scînteiau lacrimi. Amintirile multor zile de copilărie fericită în casa lui Iustus Valentinus erau legate şi de prezența bogatului fermier. Îl ştia rău la suflet, însă o îngrozea gîndul că ar putea să fie împinsă răzbunarea pînă la a-l ucide.

— Nu voi putea îndura toată viața amintirea ca el, omul care a fost nelipsit din casa noastră, să-şi piardă viața într-o astfel de împrejurare. Pentru fericirea noastră, Sargetius, te rog să-l ierți! îl imploră înecată de suspine.

— Ajută-mă, Alliana! Mă voi ruga zeilor în fiecare clipă pentru tine! gemu Laetius Vitalis, îngrozit de moarte.

Sargetius trecea printr-un moment greu. Nu voia să-şi întristeze proaspăta soție din prima zi a unirii lor, dar nici să se arate o căpetenie şovăitoare. Îl privise întotdeauna cu scîrbă pe Laetius Vitalis, nu se temuse de încercările lui de a-l lovi şi nu nutrise pornirea spre o răfuială cruntă. Considera că un nemernic ca el nici nu merita o astfel de răzbunare.

— Sînt gata să-l iert. Însă acest om, a cărui răutate a cunoscut-o întreg Porolissumul, trebuie să fie judecat de săracii lui Offas şi de sclavii lui Pollio!

Alliana îndreptă spre cei doi o privire rugătoare:

— Offas e bun, el n-o să-mi umbrească fericirea. O are pe Iunilla şi se gîndeşte la soarta ei. Dar lui Pollio, ce să-i spun, pe el cum să-l implor?!

Ce rost mai avea răzbunarea, din moment ce Laetius Vitalis părăsea Dacia? îl fulgeră un fior pe fostul sclav. Prin omorîrea lui nu s-ar îndrepta nimic din răul făcut. Sclavii rămaşi în Dacia vor şti să-şi făurească altă viață, ei vor fi oameni liberi. Ticăloşi ca cel din fața lui n-au să mai poată lovi şi chinui. Se hotărî:

— Pentru tine, Alliana, sînt gata să-i dau drumul acestui om cu sufletul plin de răutate!

— Nici săracilor nu le-ar folosi la nimic judecarea lui, spuse Offas. Atunci cînd mi-a venit gîndul să-l prind, m-am gîndit la tine, Sargetius. Zic şi eu ca Pollio, să-l lăsăm să plece pe acest nemernic!

Privirea lui Laetius Vitalis se aținti asupra lui Sargetius. Tot ce fusese demnitate de om în el pierise. Aştepta ultimul cuvînt al aceluia pe care îl privise ca pe un urmaş al barbarilor.

— Dezlegați-l! Îl scoateți la marginea pădurii şi-l lăsați să se ducă după ceilalți! zise Sargetius, fără să-l mai învrednicească în vreun fel cu privirea.

O luă pe Alliana de mînă şi se îndreptă spre copacul sub care îi aştepta Metella. Peste pădure se întindeau umbrele înserării. Flăcările focului din mijlocul poienii aruncau în jur o lumină ce îmbrăca totul în forme şi culori mereu schimbătoare.

Era trecut de miezul nopții. Liniştea se tulbura la răstimpuri de strigătele vietăților pădurii. Sub adăpostul de frunzare, Sargetius stătea cu mîinile sub cap, privind prin golul de la intrare licăreala neîntreruptă a stelelor. Alături de el dormea Alliana. Se întoarse, se aplecă şi o sărută uşor. Ea se mişcă, zîmbi în vis şi îşi continuă somnul. În noianul gîndurilor şi îngrijorării ce-l năpădeau, desluşi şoapte dinspre focul ce pîlpîia în poiană. Ascultă cu răsuflarea reținută. Reuşi să prindă ceva:

— Pîrjolul se întinde! Sargetius trebuie să ştie!

Se ridică încet, cu grijă să nu tulbure somnul Allianei, şi porni călcînd uşor spre cei ce vorbeau. Erau Grimhild şi şeful gărzii. Tînărul gepid nu-i lăsă timp să întrebe, se porni năvalnic:

— De ieri Porolissumul e în flăcări! Aseară am sosit acolo. Lumea îl părăsea îngrozită, blestemîndu-i pe gepizi. Aşa s-a întins zvonul, că hoarda noastră a ajuns acolo şi a pus foc!

— Gerthorund unde se găseşte acum?

— Acolo unde s-a retras, aşteaptă veşti de la tine. Focul a cuprins mai mult de jumătate din ulițe, s-a întins dinspre amfiteatru spre for. Cînd am plecat ajunsese în cartierul Serdos. Poate că acum a pătruns şi în Marodava.

Sargetius se întoarse spre şeful gărzii:

— Să-mi aduci repede calul! Pregăteşte patru oameni să mă însoțească! Tu aştepți aici, Grimhild. Despre Gerthorund vorbim cînd mă întorc. Pînă se vor ivi zorile sînt înapoi. Altceva, ce s-a mai petrecut la Porolissum?

— Fumul era prea gros, n-am putut să văd prea multe. Casele au rămas pustii. Peste tot mişunau numai militari, răspunse tînărul, apoi adăugă sfios, după o scurtă pauză: Ştiam unde îşi ascunsese Offas familia, am luat-o şi am adus-o încoace...

Un fior străbătu trupul lui Sargetius. Sări pe cal şi se pierdu în noapte, urmat de cei patru din gardă. Cînd ajunse în poiana unde altădată se înălța cetatea lui Burio, văzu Porolissumul arzînd. Simți inima strîngîndu-i-se de revoltă şi neputință. Pîrjolul nu mai putea fi stăvilit, iar pedepsirea celor care săvîrşiseră ticăloşia nu trebuia să întîrzie. Gîndi că Iustus Valentinus de aceea se grăbise, pentru a nu fi socotit părtaş la o astfel de faptă.

Coborî în galopul calului pe vechiul drum al tarabostilor, pătrunse în ogradă şi alergă spre villa. Flăcările răbufneau prin acoperiş şi ferestre. Unde era bătrînul? Trebuia să-l găsească! Ajuns în fața intrării, se repezi în atriu, pierind în valurile de fum. Cei din gardă se opriră afară îngroziți, aşteptînd să-l vadă ieşind, dar el nu se arătă. La lumina pîrjolului se priveau chinuiți de remuşcări. Sargetius o ținu drept spre exedra, unde ştia că bătrînul stătea mai tot timpul. Pătrunse în mica încăpere învăluit de fum. Se opri o clipă şi ascultă. Auzind un geamăt pe pardoseala de mozaic, în colțul din apropierea ferestrei, se repezi într-acolo, îl găsi, îl ridică şi se năpusti cu el spre atriu. Dar nu reuşi să ajungă: drumul era închis. Se prăbuşise plafonul. Flăcările îl dogoreau din toate părțile. Simțea că se înăbuşe. Se lăsă jos, pe pardoseală fumul era mai rar, dogoarea mai slabă, înainta pe brînci pe coridorul ce ducea spre ieşirea din spatele villei, găsi uşa încuiată, se propti în zidul opus şi împinse cu toată puterea, tăbliile cedară, sări afară, se îndepărtă şi-l puse pe bătrîn pe iarbă. Aruncă din

spate tunica din care ieşeau flăcări. Simțea pe mîini usturimile arsurilor. Cînd îi scoase bătrînului cămaşa, văzu că acesta ține ceva în sîn: pergamentul scris de Sarmis către Burio!

— Ai venit, Sargetius? îl auzi murmurînd printre gemete. Zeii şi-au adus aminte să mă ia la ei!

— Să te ții tare! Ai să vezi Dacia liberă, bunicule!

— Am avut grijă de pergament. Să-l păstrezi ca pe ceva sfînt! Să nu uiți legămîntul lăsat de înaintaşii noştri!

— Îmi țin jurămîntul! Am pornit lupta. Toți cei ce au îndrăgit pămîntul Daciei mă urmează!

La lumina flăcărilor, desluşi un zîmbet răsărit pe fața bătrînului. Se lupta din răsputeri să-şi înfrîngă durerile.

— Să porți tuturor de grijă, pămîntul Daciei i-a înfrățit pe toți. Şi nu uita, să nu laşi să se stingă neamul Dicomesilor!

Nu ştia ce să facă, ce ajutor să-i dea. Tot corpul îl avea plin de arsuri. Bătrînul tăcea, continuînd să scoată gemete într-o răsuflare slabă, ca pîlpîitul unei lumînări ce se stinge. Se aşeză lîngă el. Încercă să-i vorbească, dar nu-i mai răspunse, îl privi mult timp în tăcere. Ştia că se sfîrşise.

Deasupra Porolissumului, cerul părea o cupolă uriaşă, înroşită de flăcări, ce se sprijinea pe crestele munților din jur. Dincolo de villa, atelierul de olărie era şi el în flăcări.

11

Uriaşa manevră de înşelare, strîngere şi împingere spre miazăzi a populației din Dacia era condusă de Septimius Tertius, ajutat de legatul Marcius Antonius. Celelalte operații militare de apărare căzeau în grija comandanților celor două legiuni: Gemina şi Macedonica. Guvernatorul venise în părțile de sus ale provinciei, de unde plănuise să declanşeze colosala mişcare de părăsire a Daciei, dirijînd întreaga acțiune instalat în castrul de pe vîrful dealului de la marginea Porolissumului. La început, prevederile sale s-au dovedit bune. Simularea atacului gepizilor şi arderea vicurilor din acea parte au provocat derută în populație care, îngrozită de zvonurile ce se schimbau de la o zi la alta, căuta scăpare spre miazăzi. Septimius Tertius era convins că, pe măsură ce mulțimea se va îngrămădi pe drumul spre Napoca, gărzile o vor putea stăpîni cu mai multă

uşurință. Urmase apoi arderea Porolissumului. Ordinul se executase în grabă şi, de sus din castru, guvernatorul privise cum se mistuia în furia flăcărilor o aşezare ce cunoscuse prosperitatea în timpul stăpînirii romane. A doua zi ajunse la el vestea opririi lui Iustus Valentinus de către răsculații care nu voiau să părăsească Dacia. Ruinele Porolissumului încă mai fumegau cînd ordonase legaților comandanți ai celor două legiuni să adune cohortele şi să se pregătească de luptă. Aşa cum raportaseră iscoadele trimise, ciocnirea avea să se dezlănțuie undeva între Porolissum şi Napoca. Pentru a-i reuşi o manevră de amăgire, apoi de învăluire, dispuse ca înaintea coloanei militare să fie împinsă mulțimea — bărbați, femei şi copii — prinsă de-a lungul drumului. După cîteva zile, ciocnirea dintre cele două tabere era aşteptată să izbucnească dintr-un moment în altul.

Sargetius nu cunoştea în toate amănuntele intențiile guvernatorului, se baza mai mult pe presupuneri, rezultate din desfăşurarea întregii acțiuni. Înțelesese că se apropia ziua hotărîtoare. Odată cu arderea Porolissumului, se aştepta să înceapă retragerea grosului legiunilor, lăsînd în urma lor ruine şi cenuşă. După înhumarea bătrînului Degidus şi după ducerea Allianei cu Metella la un adăpost sigur, se simțea mai liber în mişcări, cu sufletul uşurat şi cu hotărîrea sporită. Toată puterea minții sale şi-o concentra numai asupra grelei încleştări cu cohortele. O noapte întreagă somnul nu se prinse de el, chinuit de întrebarea ce-şi punea: era bine să se măsoare fățiş, să primească o luptă hotărîtoare, ori să se lanseze în scurte şi dese atacuri de hărțuială pe tot parcursul drumului? Era spre ziuă cînd în mintea lui răsări scînteia: să facă tot ce e cu putință pentru a amîna ciocnirea, pînă obținea ajutorul gepizilor. Simți un val de căldură, de încredere şi speranță, prin tot trupul. Înfiorat, sări în picioare şi chemă la sine pe celelalte căpetenii.

Într-o poiană din apropierea cîmpului provizoriu al legiunii Gemina, guvernatorul Septimius Tertius stătea în fața cortului, bucurîndu-se de frumusețea zilei şi a priveliştilor. Către apus, pădurile urcau în depărtări pe crestele munților, în valuri ce-şi schimbau formele şi culorile, pierzîndu-se în pîcla albăstruie a după-amiezii de vară. Era mulțumit de tot ce pregătise, gîndea că în cel mult două sau trei săptămîni va putea să raporteze împăratului retragerea populației şi părăsirea Daciei. Plimbîndu-şi privirea peste atîta frumusețe, văzu venind dinspre intrarea principală pe primul său contubernal. Nerăbdător, se ridica şi-i ieşi în cale:

— A sosit vreun curier de la Ulpia Traiana? îl întrebă, gîndindu-se la un mesaj trimis de Roma.

— Nu. A venit un sol din partea răsculaților, răspunse contubernalul şovăind.

Septimius Tertius îl măsură cu o privire mustrătoare:

— Ce răsculați?! În Dacia nu s-a revoltat nimeni! Contubernalul luă poziția militarului în fața comandantului:

— Septimius Tertius, eu sînt contubernal, nu caut să pătrund taine ce privesc pe guvernator. Totuşi, a venit un trimis din partea lor, a cetelor ce opresc populația. Vrea să-ți vorbească.

— Să-l aduci repede încoace! Mă găseşti în cort.

Cel trimis de Sargetius era Dassius. El se arătase gata să facă încercarea, oricare ar fi fost primejdia.

Cînd guvernatorul îl văzu pe tînăr intrînd, avu o strîngere de inimă. O clipă îl fulgeră gîndul la o răscoală pornită de cei care se socoteau urmaşi ai dacilor. Făcu semn contubernalului să iasă, iar lui Dassius să se apropie, continuînd să-l cerceteze cu privirea.

— Mă rog zeilor pentru...

— Lasă zeii! îl opri guvernatorul. Spune-mi, cine te-a trimis şi pentru ce-ai venit?

— Îți aduc salutul lui Sargetius, Septimius Tertius! Eu sînt din Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Te-am văzut de multe ori în for. Sînt făurar, calfă de-a meşterului Timocles.

— Eşti dintre cei care au fugit în acea noapte de acolo? Şi ce vrea căpetenia cetelor de latroni?

— Sînt dintre aceia care nu se îndură să părăsească Dacia, Septimius Tertius! Dacă îl socoteşti pe Sargetius căpetenie de latroni, e ca şi cum ai vrea să spui că, atunci cînd legiunile Romei au cucerit Dacia, n-au găsit aici un popor viteaz, care s-a împotrivit cu înverşunare. Dar îți va spune el ce fel de căpetenie este. Eu sînt trimis numai ca să te anunț că vrea să-ți vorbească. Are numai gînduri bune pentru tine, Septimius Tertius!

— De ce n-a avut curaj să vină? strigă guvernatorul cu ciudă.

— Nu mă îndoiesc că ştii, nu numai de ce n-a venit, ci şi că nici nu trebuia să încerce...

— Ce vrei să spui?!

— Tu ai îndrăzni să vii în tabăra noastră, Septimius Tertius? Eu mi-aş pune viața în joc, aş rămîne aici zălog, dacă ai face asta! Sargetius a dat

dovadă că este o adevărată căpetenie. L-a avut prins pe procuratorul Iustus Valentinus, dar l-a lăsat să plece. Tu ai fi făcut asta?

Guvernatorul începu să zîmbească. Îndrăzneala tînărului îi plăcea. Aşa şi-i închipuise pe daci, oameni care nu puneau ascunzişuri în vorbe.

— Să zicem că aş vrea să-l ascult. Dar unde? Acolo unde se găseşte el, la tabăra lui?

— Nu! Va veni în apropiere, unde te roagă să mergi şi tu. Să ştii că nu s-a pus la cale nici un vicleşug pentru a te prinde. Îți vei lua o gardă cît vrei de tare, căci şi el, din prevedere, vine însoțit de gardă.

Mult timp, guvernatorul rămase tăcut, pe gînduri. Străbătu cu mintea drumul pînă la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, apoi mai departe, pînă dincolo de Danuvius. Avea cale lungă de mers. Trebuia să încerce ceva. Mulțimea nu va fi uşor de împins pînă acolo.

— Voi merge! rupse el tăcerea, ridicîndu-se în picioare. Şi, făcîndu-i semn să-l urmeze, ieşi din cort.

Cele două gărzi au fost oprite la o depărtare de o sută de paşi de copacul cu coroană bogată sub care Sargetius se întîlni cu guvernatorul. Numai ei doi. Puteau să vorbească orice, fără teamă că vor fi auziți de cineva. Se găseau față în față doi bărbați ale căror chipuri se asemănau cu cei doi mari înaintaşi: Septimius Tertius aducea cu Traian — cuceritorul, iar Sargetius, cu Sarmis — sufletul răscoalei celei mari din acea vreme.

— Salut pe guvernatorul Daciei! începu Sargetius. Rog zeii ca numele său să nu fie blestemat de cei ce vor rămîne aici!

— Şi eu te salut, Sargetius! Dacă zeii vor fi sortit ca numele meu să fie hulit, al tău va fi preamărit! Trebuie să recunosc, ştiu aproape tot despre tine şi despre faptele tale. Ti-a intrat în cap că vei reînvia Dacia lui Decebal?

Inima lui Sargetius se strînse. Sîngele îi pieri din obraz. Nu uită că se hotărîse să se stăpînească. Avea nevoie să cîştige timp.

— Cuvintele tale nu mă supără. Mă gîndesc numai că, dacă voi părăsiți Dacia, ce vă mai pasă de cele ce se vor petrece aici? Spui că vreau să reînviez Dacia lui Decebal. Din nefericire, acest lucru nu mai e cu putință. Vom face numai o Dacie liberă, cu un popor nou, ieşit dintr-un aluat frămîntat cu sînge roman şi dac. Am venit să găsim o cale. Nu înțeleg ce urmăreşti, Septimius Tertius!

Guvernatorul zîmbea. Nu se temea de lupta cu cetele lui Sargetius. Nu-i credea atît de temerari.

— Să zicem că nutresc gînduri bune! Ce înțelegere vrei?

În sufletul lui Sargetius licări o rază de speranță.

— Aş vrea să nu se piardă oameni, nici din pîlcurile mele şi nici din legiunile tale. Ceea ce țintesc să-ți cer, e uşor de îndeplinit: să lăsăm pe fiecare om să hotărască aşa cum îi este voia. Cine vrea să plece, noi nu-l oprim, iar cine vrea să rămînă, voi să nu-l duceți cu sila!

— De ce spui că nu vrei să moară nimeni?

Sargetius începu să rîdă fără reținere:

— Ai spus că mă cunoşti, Septimius Tertius! Mulțimea pe care o împingi din urmă cu gărzile n-o vei putea duce prea departe. Pîlcurile mele, cu căpeteniile lor, sînt hotărîte să se opună, iar la nevoie să dea lupta cu cohortele şi centuriile tale. Ar fi o încleştare fără rost, s-ar pierde vieți nevinovate de o parte şi de alta!

— Eşti aşa cum mi te-am închipuit! murmură guvernatorul încruntat. Trebuia să mă gîndesc că cel ce-şi trage rădăcinile din acel Sarmis, nu putea să se arate altfel...

— Un latron, cum îți place să ne numeşti.

— Dacă străbunicul tău alunga legiunile, Dacia ajungea departe. Poate că trecea în fruntea popoarelor. De aceea tot ce s-a notat despre el de către scribi şi istorici, a fost ars din ordinul împăratului Hadrian. Nici în tine nu văd un latron, dar ce pot să fac? Împăratul Aurelian a hotărît să fie retrasă populația din Dacia, iar eu nu fac altceva, decît să îndeplinesc ce mi s-a cerut. Altfel, aş porni legiunile peste Danuvius, aş lăsa să ne urmeze numai cine vrea.

— În ciuda ordinului primit, Septimius Tertius, îți stă în putere să-i faci pe mulți scăpați!

— Iar ție, îți stă în putere să eviți o ciocnire sîngeroasă cu legiunile, din care ai ieşi zdrobit!

Sargetius se arătă împăciuitor. Îşi atinsese în bună măsură scopul urmărit:

— Voi strînge căpeteniile de cete şi vom chibzui. Mîine, pe seară, îți voi trimite răspunsul. Poate că zeii ne vor arăta calea cea bună! Pînă atunci, opreşte orice silnicie!

Se despărțiră. Sargetius cîştigase răgazul necesar.

După două zile, pîlcurile de cete cu căpeteniile lor aşteptau ascunse în pădurile de pe coline, urmărind mişcările din câmpurile înjghebate în grabă de legiuni la căderea serii. Cînd se lumină de ziuă, pe povîrnişul domol al

dealului cu plaiul punctat de copaci rari, cohortele începură să se desfăşoare în linii de luptă. În partea opusă a văii, Sargetius aşează cetele conduse de Pollio şi Timocles la fel în linie, ca astfel adversarul să creadă că îi stăteau forțe slabe în față şi să pornească la atac. Între cele două tabere, în partea de jos a văii, era îngrămădită mulțimea de care, vite şi oameni împinsă de gărzi.

De pe o înălțime, guvernatorul privea încrezător cum înaintau centuriile sale.

Marea încleştare se dezlănțui în momentul cînd pe creasta pe care stătea Sargetius începură să se ridice valuri de fum. Septimius Tertius bănui că răsculații puseseră foc pădurii. Ordonă ca trompetiştii să sune începerea atacului, fără să țină seama de vestea adusă de iscoade. Din urmă se auzeau strigăte şi chiote însoțite de ropote de cai.

Cînd liniile se ciocniră, din spate năvăli hoarda gepizilor în iureş nestăvilit. Lovitura lor căzu ca un trăsnet. O parte din centurii se întoarseră şi primiră lupta. Din cele două părți ale văii se aruncară în bătălie cetele lui Diurpanneus şi ale lui Offas.

Cînd văzu că din mulțimea ce se împrăştiase, bărbații se întorceau să lupte, guvernatorul ordonă să sune retragerea şi regruparea. Nu-şi dădu seama decît tîrziu că săvîrşise o greşeală tactică. O parte din legionari avură timp să se retragă, alții, încercuiți, continuară să se apere. În mijlocul cetelor, căpeteniile luptau cu vitejie. Ca o nălucă, Sargetius trecea dintr-o parte în alta, îndemnînd şi lovind.

Văzînd că bătălia se putea sfîrşi cu un dezastru pentru legiunile sale, Septimius Tertius aruncă în luptă centuriile de rezervă. Sargetius făcu la fel cu cetele lui Burillius. În toiul încleştării, legații comandanți ai celor două legiuni se dovediră militari încercați, prinseră momentul potrivit şi rupseră lupta.

Sargetius cîştigase bătălia, dar o plătise scump. Pierduse mulți oameni, printre care doi dintre cei mai bravi: Offas şi Pollio.

12

Ultimele centurii s-au scurs împrăştiate către Danuvius, unele prin valea Alutusului şi prin trecătoarea rîului Rabo — spre Drobeta, altele prin Tibiscu — spre Viminacium. Cei rămaşi pentru totdeauna pe aceste meleaguri răsuflau uşuraţi, ca după un prăpăd care îi îngrozise. Pe deasupra Daciei pluteau valuri de pîclă groasă cu miros de fum şi scrum. Pe unde se retraseseră, cohortele şi gărzile lăsaseră în urma lor numai ruine. În afară de Porolissum, arseseră părţi din Napoca, Potaissa, Apulum şi Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Stăpînirea romană luase sfîrşit, după o sută şaizeci şi cinci de ani de ocupaţie. Din Dacia lui Decebal n-au mai rămas decît munţii, văile, rîurile şi cîmpiile. Erau altele aşezările şi casele. Erau alţii oamenii: se născuse un popor nou. Populaţia se simţea descătuşată, dar suferea, privind îngrijorată viitorul. Se vedea neprotejată înăuntru şi neapărată la hotare.

Printre oameni s-au dezlănţuit duşmănii şi patimi. Aceia pe care soarta îi încercase mai greu, cu tot avutul mistuit de flăcări, duşmăneau pe cei ce scăpaseră fără pierderi. Cei mai curajoşi, mai repezi în hotărîri au luat în stăpînire case şi pămînturi bune. Cine să-l apere pe cel firav la trup, de cel vînjos şi lacom? Cine sărea în ajutorul aceluia prădat în plină zi, cînd pretutindeni domneau încordarea şi haosul? Cine să se opună cetelor de latroni, care nu se sfiau să înconjoare vicurile şi să le jefuiască?

La toate acestea s-au adăugat două nenorociri mari, adevărate flagele: foametea şi molima. Erau înfometaţi cei rămaşi pe uliţele nearse ale aşezărilor, de la Porolissum pînă la Sarmizegetusa. Se simţeau pretutindeni lipsurile. De mai mult de un an, cei ce nu voiau să părăsească Dacia n-au putut să muncească în linişte pămîntul şi să îngrijească vitele, au trăit ascunşi de teama gărzilor. Erau zile de vară, o vreme mai călduroasă şi mai secetoasă decît în alţi ani. Foametea şi ciuma se întinseră ca pîrjolul, aducînd durere şi moarte. Molima pornise dinspre Sarmizegetusa, unde înainte de plecarea legiunilor se îngrămădise multă lume, întinzîndu-se cu repeziciune de-a lungul drumului cel mare, pînă la Porolissum.

Cîmpia mănoasă a Samusului, pe o mare întindere în jurul cotului cel mare, trecuse în stăpînirea gepizilor. Gerthorund nu încuviinţase nimănui să pătrundă în ferma lui Sargetius, îl aşteptase. El se instalase în ferma

vecină, cu villa mare şi frumoasă, părăsită de Laetius Vitalis. Cînd Sargetius sosise acolo cu Alliana, căpetenia gepidă dăduse drumul unei petreceri ce se lungise mai multe zile. Repetase de mai multe ori dorința de a avea o soție ca Alliana sau ca Opilia. Diurpanneus, mistuit de dorul soției, lăsase o parte din cete lîngă muntele din care izvora Alutusul, iar cu restul trecuse dincolo, la moşie, o luase pe Opilia şi se înapoiase la fermă, unde era Sargetius.

După căderea în luptă a lui Pollio, Artemidorus devenise căpetenie a cetelor foştilor sclavi. Sargetius îşi punea multă nădejde în el. Ca şi ceilalți — săraci, liberți, veterani, meşteşugari — foştii sclavi căutau să pună stăpînire pe cîte o casă părăsită şi o bucată de pămînt bun de muncă. Nu se îndepărtau prea mult de tabără, singurul sprijin pentru apărare. Printre cei rămaşi se găseau destui din aceia care vedeau în sclavi tot sclavi. Încercau să-i prindă, să-i lege şi să-i pună la muncă.

Metrobius devenise un alt om. Nu mai era filozoful care se străduia să pătrundă adînc în sufletele oamenilor, să înțeleagă sensul vieții şi rostul lumii, ci luptătorul pentru ajutorarea celor săraci aflați în suferință. După moartea lui Offas, rămăsese la conducerea cetelor pornite de la Porolissum, a celor din Colegiul săracilor. Se înapoiase cu ele acasă, acolo unde ulițele erau pline de ruine şi cenuşă, unde molima începuse să facă ravagii.

Burillius se retrăsese cu cetele sale în vicurile împrăştiate de-a lungul rîului Aureus, între Potaissa şi Alburnus Maior. Pe valea lui era mai multă linişte, molima nu pătrunsese într-acolo. Tot din cauza molimei, Timocles nu se înapoiase cu cetele la Sarmizegetusa, se oprise în munții ce străjuiau valea rîului Marisus.

Sargetius pornise spre Porolissum însoțit de gardă puternică şi de numeroşi oameni de legătură, pentru ca în fiecare zi să cunoască ce se petrecea în Dacia rămasă fără apărare şi fără legi.

CAPITOLUL VII
ÎN NEGURA DESTINULUI

1

Călcînd cu paşi rari, gînditor, prin ograda cu pomii încărcați de rod, Sargetius se opri în partea de sus, la marginea pădurii, pe unde venea drumul dinspre Porolissum. Soarele învăluia împrejurimile în lumina potolită a unei după-amiezi de început de toamnă. Se simțea fericit alături de Alliana, dar nu împăcat cu sine. Se cădea să plece neîntîrziat, în multe locuri era aşteptat sa întărească ordinea şi apărarea. Poporul se vedea părăsit, fără conducător, lăsat pradă celor lacomi şi cetelor de latroni. Zvonurile îi umpleau sufletul de îngrijorare. Oamenii de legătură aduceau vestea că pretutindeni numele lui se rostea cu căldură şi nădejde.

Îl apăsa pe conştiință o grea răspundere: calea de a fi condusă țara strămbunilor, redevenită liberă. Era el îndreptățit să fie rege? Nu se vor ivi oare duşmănii şi lupte pentru putere? Şi apoi, ce organizare se potrivea mai bine pentru țară: după legile romane sau după vechile datini dace, pe care unii bătrîni şi le mai aminteau? Era bine să țină ruptă orice legătură cu Roma?

Astfel de întrebări îl tulburau, îi umbreau fericirea şi îi sporeau nerăbdarea de a pleca. Nu luptase el cu prețul vieții ca populația să nu fie dusă dincolo de Danuvius? Nu uita nici legămîntul făcut față de înaintaşii săi. Ştia că va trece multă vreme pînă va fi din nou alături de proaspăta lui soție.

Negăsind o dezlegare situației în care se zbătea, se înverşuna şi pe Metrobius. Nu el l-a făcut să înțeleagă că trăieşte într-o Dacie cu un popor nou, spulberîndu-i speranța renaşterii țării lui Decebal?

— Este o lege a istoriei, îi spusese fostul sclav filozof, după evenimente zguduitoare, niciodată viața unui popor nu mai revine la ceea ce a fost înainte!

În liniştea ce-l înconjura, auzi voci apropiindu-se dinspre Porolissum, din susul drumului. Îl văzu pe Metrobius, însoţit de Grimhild şi Iunilla. Îl aştepta, pregătit să-l întîmpine cu vorbe bune. Dar inima lui se strînse, privirea îi rămase aţintită pe îmbrăcămintea lor sărăcăcioasă şi ruptă.

— Am primit vestea şi ţi-am ieşit înainte. Ai făcut bine că i-ai adus şi pe ei, zise, făcîndu-le semn cu mîna să se oprească.

Pe faţa adînc crestată de suferinţă a lui Metrobius răsări un zîmbet. Vorbi clătinînd capul:

— Le cam încurci! Cred că uitaseşi de ei. Înţeleg mirarea ce se oglindeşte pe faţa ta: nu te aşteptai să ne vezi cu o astfel de înfăţişare. Să ştii că de cînd m-am întors la Porolissum am început să redevin filozoful de altădată. Întristarea noastră nu trebuie să treacă şi asupra ta, e bine să-ţi păstrezi limpezimea sufletească dinainte. De multe ori omul luptă întărit de nădejdea că la sfîrşitul strădaniilor sale va gusta liniştea şi fericirea, însă uneori ceea ce a sperat să dobîndească piere sub un nou val de durere. În Porolissumul căzut pradă flăcărilor, cei ce trăiesc în puţinele case rămase nearse şi în bordeiele săpate prin împrejurimi se zbat înfruntînd molima şi foametea.

— Şi toate astea nu trebuie să mă întristeze?

Metrobius clătină iarăşi din cap şi porni înainte, continuînd să vorbească.

— Să mergem! Se lasă seara. Dacă ai strînge în sufletul tău, Sargetius, toată durerea celor rămaşi în Dacia, n-ai mai putea să săvîrşeşti ceea ce toţi aşteaptă de la tine. Pentru asta nu te judec rău. Ai făcut bine că te-ai retras cîteva zile aici. Ai dat, pentru scurt timp, uitării grijile. Aveai nevoie de reculegere, de întărire. Cîţi generali, satisfăcuţi de victorii, n-au privit peste miile de trupuri ale celor căzuţi în lupte, fără să audă gemetele şi strigătele răniţilor?

— Crezi că nu mă doare sufletul?

— E mai bine să nu vorbeşti, ci numai să asculţi!

Apoi, întorcîndu-se spre Grimhild şi Iunilla, continuă rîzînd:

— Priveşte o nouă familie a Daciei libere! Întocmai ca sămînţa care încolţeşte şi răsare după ce fructul a putrezit, aşa se va înmulţi populaţia de aici. Cînd am venit dinspre Sarmizegetusa spre Porolissum, am văzut în lungul drumului mulţi tineri printre cei rămaşi. Ei, aceştia care abia încep viaţa, se dovedesc curajoşi şi hotărîţi, privesc viitorul cu încredere.

În ochii lui Sargetius luci o flacără:

— Au rămas şi destui bătrîni, murmură el.

Metrobius urmă:

— Da, n-au plecat mulți. Bănuiesc şi unde te poartă gîndul. Au stat pe loc mai ales cei ce ştiau ca prin trupul lor mai curge ceva sînge dac. Ei, tinerii, nu s-au întrebat ce sînge au, care le e obîrşia, nu s-au îndurat să părăsească locurile copilăriei...

— Iunilla şi Grimhild vor trăi alături de mine şi de Alliana, îl întrerupse întristat Sargetius, avînd în minte chipul lui Offas. În toiul luptelor şi în timpul urmăririi cohortelor, Grimhild ne-a fost de mare ajutor. Şi-a cîştigat cu prisosință dreptul de a se socoti cetățean al Daciei. Dar mi-ai spus să tac şi să te ascult. Asta e tot ce-ai vrut să-mi vorbeşti?

Metrobius îl apucă de braț, încetinîndu-şi mersul, lăsînd tînăra pereche să meargă înainte. Reluă cu ton potolit şi nestăvilită convingere:

— A sosit vremea să porneşti lupta de curmare a răului. Trebuie să ai grijă de popor...

Sargetius se opri, măsurîndu-l mirat cu privirea.

— Nu-mi vorbi nimic, continuă Metrobius, îndemnîndu-l la mers. Lasă-mă să mă descarc de tot ce vreau să-ți spun. Da, e momentul să porneşti. Pretutindeni întîlneşti teamă şi nesiguranță. Cete de latroni jefuiesc ziua în amiaza mare. Ticăloşia îşi arată fața în atîtea forme, cum nici nu-ți poți închipui. Poporul Daciei are nevoie de un conducător energic. Acel conducător eşti tu, Sargetius! Țara te aşteaptă!

— Bine, dar eu...

— Ai răbdare, încă n-am spus tot. Poate că te apasă greutatea grijilor, poate că nu ştii cum şi cu ce să începi, dar nu ăsta este esențialul. Din scrierile unor istorici de la Atena şi de la Roma, mi-am putut întruchipa în minte pe Decebal, de care poporul a ascultat cu supunere, urmîndu-l fără şovăire în lupte. Crezi tu, Sargetius, că pe timpul lui n-au existat în această țară oameni ticăloşi, lacomi şi răi? Eu îți spun că da! Să nu crezi că Decebal trebuia să fie prezent peste tot, pentru ca cei mizerabili să-şi stăpînească pornirile. Nu, Sargetius! A fost destul să ştie toți că acolo, la Sarmizegetusa, se găsea un rege blînd şi bun cu cei ce se supuneau cuvîntului său, dar necruțător şi crud cu cei ce încălcau legea, obiceiul, omenia. Asta lipseşte acum Daciei: o căpetenie de care toți să asculte, să aibă temere, să-l respecte şi să-l iubească. La asta îți dă dreptul şi obîrşia ta, de urmaş al aceluia pe care puterile cerului nu l-au ajutat să elibereze atunci țara, al vi-

teazului şi luminatului Sarmis. Şi-ți mai dă dreptul lupta ta, de a nu lăsa legiunile să ducă de aici cu sila populația!

Adînc tulburat, Sargetius murmură clătinînd capul:

— Cine poate bănui care va fi acela pe care poporul îl va alege să-i fie conducător?!

— Numele tău e rostit cu respect, încredere şi speranță pretutindeni. Prin toate aşezările, mari şi mici, oamenii pe tine te socotesc căpetenie, de la tine aşteaptă curmarea suferințelor, întărirea încrederii în viitor.

— Dacă ai fi solul unui duşman, aş spune că acesta a ales pe cel mai potrivit. Tu nu eşti trimisul celor care ar putea să vorbească în numele poporului Daciei.

— Tocmai pentru că nu sînt trimis, îți vorbesc în numele lor!

— De aceea nu aduci deloc vorba despre tine?

Metrobius nu răspunse. Nu înțelegea unde îi alerga gîndul.

— Dacă poporul mă socoteşte conducător, trebuie că şi pe tine te priveşte la fel. Cine a fost ajutorul meu în lupte? Cine mi-ar fi luat locul dacă eu cădeam? Nu tu? Acum pot să-ți spun ce-mi încarcă sufletul. Am avut clipe de şovăire, au fost momente cînd mi-am dorit o viață tihnită, alături de Alliana, dar nu m-am gîndit niciodată ca atunci cînd poporul ar fi în primejdie, să nu fiu gata de luptă. Cele spuse de tine mi-au întărit hotărîrea! Dealtfel sorocisem ca peste cîteva zile să pornesc spre Apulum, spre Sarmizegetusa şi oriunde ar fi nevoie.

Sargetius tăcu, privind în jos. Parcă îl frămînta ceva. Reluă:

— Vrei să spui că nu-i greu să fii conducătorul unui popor? îl întrebă, călcînd rar.

Părerea lui Metrobius veni plină de convingere:

— Nu este greu, atunci cînd cel ales ştie să se înconjoare de oameni de nădejde, cu sufletul pentru binele mulțimii. Pe tine te urmez, Sargetius, oriunde, numai să liniştim poporul, să-i redăm tihna de altădată. După aceea, vreau să-mi văd visul împlinit: să pun bazele unui athenaeum în care tinerii mai bine înzestrați ai Daciei să capete cunoştințe de geometrie, retorică, istorie şi filozofie, aşa cum se învață la Roma, Atena şi la Alexandria Egiptului.

— Aşa vom face, Metrobius! Să mergem la villa. Se lasă seara şi trebuie să ne pregătim de plecare!

Ca readus la realitate, Metrobius se înfiora. Clătină capul cuprins de tristețe:

-— Acum pleci singur, Sargetius. Eu te voi urma mai tîrziu. Trebuie s-o găsesc pe Marciana. În Porolissumul în ruină, încă n-am reuşit să aflu unde se adăposteşte. Poate are nevoie de ajutorul meu.

Seara tîrziu, era luminăție mare în tricliniu. Îl aveau ca oaspete pe Gerthorund. Metella se simțea ca la ea acasă, luase conducerea pregătirilor pentru ospăț. Mai erau veniți Dassius şi Diegia, cu micul Diurpanneus, care aduseseră cu ei pe Dazia, greu îndurerată după pierderea lui Pollio. Între ei, Metrobius căuta să întrețină o atmosferă de veselie. Începuse să povestească o glumă, cînd actorele Velleius intră însufleţit şi anunță sosirea lui Diurpanneus cu Opilia. Ieşiră cu toții. În fața villei, la lumina făcliilor îi văzură înconjurați de o duzină de tineri.

— Să te țină zeii, mărite rege! strigară toți într-un glas, cînd în fața lor apăru Sargetius.

El se opri pe treapta de sus, între coloanele de marmură ale villei. De cîte ori se auzea strigat din mulțime cu „mărite rege”, simțea o apăsare în piept. De la străbunicul său Sarmis nu mai răsunaseră acele vorbe, rostite de popor. Privi în jur, ca şi cum se aştepta să vadă pe altcineva salutat de cei din josul scării. Urmări curios pe Diurpanneus cum se apropie cu supunere şi respect.

— Să trăieşti, mărite rege! strigă el cu fața împietrită de fiorul momentului. Eu şi alte căpetenii de daci liberi, însoțiți de cei ce trăiau pe moşiile noastre, ne-am părăsit casele din bogata vale a Hierasusului, am trecut încoace, şi aici vrem să rămînem! Dincolo de munți, pînă la Pyrethus şi Tyras au pătruns goții: Fac jafuri, schingiuie, omoară, pun foc caselor şi duc în robie pe cei prinşi. Noi am socotit că n-are rost să ne măsurăm, fără sorți de izbîndă, cu hoarde de care s-a speriat Roma, ci să venim aici, unde, la adăpostul munților, vom putea să ținem piept năvălitorilor!

Metrobius prinse tulburarea lui Sargetius, se grăbi:

— Sînteți bineveniți cu toții pe aceste meleaguri! Ca să ne dăm seama dacă cele rostite de voi au fost o glumă sau un adînc adevăr, intrați în tricliniu, golim cîteva cupe şi stăm de vorbă.

Fără să se mai poată stăpîni, Diegia sări de gîtul lui Diurpanneus, sărutîndu-l cu dragoste de soră, cu ochii înecați în lacrimi. Alături, Alliana o îmbrățişa pe Opilia. Venirea lor pentru totdeauna îi bucura. Singură, tristă, retrasă într-un colț al tricliniului, stătea Dazia. Îi privea pe rînd şi se gîndea la Pollio. Îl iubise mult pe căpetenia foştilor sclavi, pe care nu-l va

mai vedea niciodată. La lumina lămpii de argint agățată de plafon şi a flăcărilor jucătoare ale celor patru făclii de la colțurile încăperii, ochii ei mari, limpezi şi umezi luceau ca două diamante. În veselia şi mişcarea de acolo, nimeni nu lua în seamă stăruința cu care Gerthorund îi cerceta fiecare trăsătură a chipului.

Mîncară şi băură cu voie bună. La sfîrşit, Sargetius făcu semn tuturor să-l asculte:

— Astă-seară trebuie să lămurim lucrurile. Dacă ar fi şi ceilalți trei bărbați bravi: Burillius, Artemidorus şi Timocles, ne-am găsi strînşi toți cei care am luptat şi am fost căpetenii de cete. Ştim că avem mult de trudit şi de alergat. Ne aşteaptă încercări şi supărări mari, pînă vom face ca țara să ajungă din nou aşa cum a fost altădată: Dacia Felix.

— Să-ți dea zeii sănătate, mărite rege! strigă unul din flăcăii veniți cu Diurpanneus.

Sargetius îl privi îndelung, cu un zîmbet ce arăta neîmpăcare.

— Din nou mi se spune „mărite rege", reluă el, cu aceeaşi voce potolită. Tocmai despre asta vreau să vă vorbesc. Îl rog pe fratele Metrobius să mă asculte cu atenție. Astăzi spre seară el mi-a spus cuvinte care mi-au dat de gîndit, m-au tulburat. Acum țara este liberă, stăpînirea Romei a luat sfîrşit, dar poporul se luptă din răsputeri cu foametea, cu molima, cu latronii şi cu alți oameni ticăloşi. În atîtea lipsuri, neorînduială şi suferință, credeți că asta îi trebuie poporului, un rege? Eu gîndesc că nu!

În liniştea din tricliniu, mulți se mişcară, căutînd să-şi potolească tulburarea.

— Sînt gata să lupt! continuă el, rotindu-şi privirea pe fețele lor. Sînt pregătit sufleteşte să alerg şi să trudesc, numai să văd pe aceste pămînturi din Dacia îndestulare şi fericire! M-aş ruşina față de mine însumi, aş umili-o pe scumpa mea Alliana, dacă m-aş lăsa furat de dorința seacă a măririi, într-o țară care nu este încă țară, cînd peste tot se întîlneşte deznădejde şi durere. Metrobius spune că poporul ascultă şi se supune mai uşor unui rege. Eu zic că mulțimea urmează cu devotament pe acela care iubeşte dreptatea, care e hotărit s-o ajute, pedepsind fără şovăială pe cei ce fac rău!

— Dar trebuie să fie unul de care să asculte toți! interveni Metrobius. Nu poate exista o țară, fără un conducător mai mare peste celelalte căpetenii...

— Dar care nu are nevoie să i se spună „rege"! întregi Sargetius. Ei, ce zici, Diurpanneus? Ce spuneți voi, cei veniți cu el?

— Dacă nu vrei să fii rege, rămîi căpetenia care ai fost pînă acum! întări Metrobius. Toți te vom asculta şi vom îndeplini poruncile tale.

Cuvintele lui se pierdură în strigătele pline de însufleţire ce făcură să răsune încăperea.

Sargetius ştia să se stăpînească. Rosti cu voce potolită:

— Peste două zile vom porni! Nu vom cunoaşte liniştea şi odihna pînă cînd în țară nu va fi ordine şi belşug!

A trecut de mult miezul nopții. În tricliniu au rămas numai ei doi: Sargetius şi Gerthorund. Se privesc unul pe altul, sorbind rar din cupe. Pe fețele lor se oglindesc frămîntări lăuntrice: în sufletul lui Sargetius bîntuie îngrijorarea, iar în cel al lui Gerthorund, tulburarea. Gîndul lui Sargetius alerga departe. Goții se apropiaseră de hotarele neapărate ale țării. Vedea cu mintea hoardele lor pătrunzînd prin văile munților de la răsărit şi miazăzi, pornite să ia în stăpînire pămîntul lăsat fără apărare de legiunile Romei. Se aştepta să audă de la căpetenia gepizilor cuvinte de amenințare, condiții grele de stăpînire a unei părți din Dacia, în schimbul legămîntului de a nu se alătura acelor hoarde, ci de a lupta împotriva lor.

Tulburarea lui Gerthorund izvora însă dintr-o cauză pe care Sargetius n-o bănuia.

Aşa cum stăteau şi se priveau, păreau hotărîți să se înfrunte, fiecare împins de ceea ce îi ardea sufletul. Sargetius simți o strîngere de inimă cînd îi văzu zîmbetul rece, răsărit între mustățile lungi şi barba deasă.

— Mă mai crezi prietenul tău, Sargetius? curmă el tăcerea.

— Pînă acum aşa te-am socotit. Nu înțeleg la ce te gîndeşti.

— Te întreb asta, fiindcă prietenia noastră ar putea să se strice. A sosit momentul...

Sargetius nu-şi putu ascunde îngrijorarea:

— Vrei să treci alături de goți?

— S-ar putea şi asta, deşi cu ei întotdeauna ne-am duşmănit!

— Atunci, de ce să stricăm prietenia, de unde-ar fi să vină supărarea? S-a petrecut ceva de care eu nu ştiu?

Gerthorund săltă cupa, sorbi, apoi izbucni în rîs:

— Pentru asta am vrut să stau de vorbă cu tine, pentru ceea ce ar fi să ne despartă, să ne împingă la duşmănie: vreau ca Dazia să fie soția mea! Şi va fi, chiar dacă tu te vei împotrivi!

— Alte gînduri nu mai nutreşti, Gerthorund?

— Să m-alătur goților? Nu, n-am să fac asta! Altceva vreau. Să mă duc mai spre apus, prin părțile de dincolo de munți, unde se întinde o cîmpie netedă şi mănoasă, de-a lungul rîului Pathissis. Cu toate că sîntem de acelaşi neam şi am pornit din aceleaşi ținuturi din înghețatul miazănoapte, noi gepizii ne deosebim mult de goți, ne ferim de ei. Ce zici, Sargetius, mi-o dai pe Dazia? Ori va trebui sa ne batem...

Privindu-l îndelung, Sargetius clătina uşor capul, făcîndu-l să-i înțeleagă dezamăgirea:

— Mulțumirea mea ar fi mare, dacă Dazia va primi să-ți fie soție, iar prietenia noastră s-ar întări. Dar să mă învoiesc să ți-o dau, împotriva dorinței ei, asta nu se va întîmpla niciodată! Tu l-ai cunoscut bine pe Pollio. Dragostea lor a fost fierbinte şi curată. Ea, fiica unui om liber, se îndrăgostise de el încă de cînd trăia ca sclav, scobind stîncile în căutarea aurului. Aş putea să fac o astfel de faptă eu, omul lîngă care Pollio a luptat, în care s-a încrezut, față de care s-a arătat supus, gata în orice clipă să-şi sacrifice viața pentru izbînda noastră? Dacă aş fi căzut în luptă, iar Pollio ar fi fost în viață, şi tu i-ai fi cerut să-ți dea pe Alliana de soție, ar fi putut el să se facă părtaşul unei atît de ticăloase siluiri, s-o arunce în brațele tale, stîlcindu-i sufletul? Tu eşti un bărbat frumos şi tînăr, Gerthorund! Trebuie să te porți în aşa fel, încît să-i cucereşti sufletul, s-o faci să dorească să-şi trăiască viața alături de tine. Aş vrea să mă înțelegi, Gerthorund!

— Crezi că am ajuns să cer dragoste unei femei prin rugăminți? Am atîtea! Nici una n-a îndrăznit să mi se împotrivească. Tu să mi-o dai, pe urmă o îmbunez eu. N-ai băgat de seamă? De cînd m-am aşezat cu tabăra în hotarul Daciei, în cîmpia de dincolo de Samus, şi trăiesc în apropierea ta, mi-am schimbat îmbrăcămintea şi înfățişarea, am învățat mai bine limba voastră, caut să iau din obiceiurile voastre. Astă-seară am privit-o îndelung, am văzut cît este de frumoasă. Îmi place Dazia...

Sargetius slobozi cu putere aerul din piept, murmurînd:

— Fără voia ei, nu ți-o pot da, Gerthorund! O astfel de faptă, pentru care aş fi chinuit de remuşcări toată viața, nu pot să fac!

— Dacă nu mi-o dai tu, o voi lua eu! Iar de te vei împotrivi, ne vom bate! Acum în Dacia nu mai sînt legiunile romane, aşa că nu mă tem prea mult.

— Cei care au rămas îşi vor apăra pămîntul cu mai multă străşnicie de cît o făceau legionarii aduşi de Roma din toate colțurile lumii! Dar tu nici n-ai încercat s-o cucereşti pe Dazia...

Tăcu un timp privind în ochii lui Gerthorund. Vedea pe fața lui hotărîre. Avea de luptat cu foametea, molima şi neorînduiala din țară, goții erau aproape de hotare, iar pe gepizi îi ştia aprigi şi cruzi cînd porneau la luptă. Reluă cu un ton în care vibra dorința caldă de împăcare:

— Țin mult să rămînem prieteni, Gerthorund! Să nu împingem oamenii la moarte, fără folos. Mîine, înainte să pleci spre tabăra ta, vei primi răspunsul. Acum este tîrziu. E timpul să mergem să ne odihnim. Se spune că noaptea şi somnul sînt buni povățuitori.

A doua zi, dimineața, Sargetius căută să se arate mai vesel decît în seara trecută. Prinse momentul prielnic, deşi se găsea în toiul pregătirilor de plecare, o luă pe Dazia şi porni cu ea printre pomii din ogradă, în sus pe coastă. Începu să-i vorbească îndată ce se îndepărtară destul de villa:

— Spune-mi, Dazia, dacă eu rosteam aseară în fața tuturor că mă socotesc rege al Daciei, tu ai da ascultare cuvîntului meu?

Fata îl privi mirată. O undă de teamă şi de întristare îi cuprinse sufletul. Ce voia Sargetius de la ea? O legătură ascunsă, ruşinoasă, cînd avea o soție atît de tînără şi de frumoasă? Regele în mintea ei era un bărbat viteaz şi puternic, căruia nu te puteai împotrivi, pentru care poporul nutrea o dragoste aprinsă, amestecată cu teamă puternică. Tremura, însă nu de frică, ci de prăpastia ce o simțea deschizîndu-se în sufletul ei. Murmură, doborîtă de îngrijorare, plecîndu-şi privirea spre pămînt:

— Pentru mine eşti de mult „regele”, aşa mi-a spus-o el, bunul meu Pollio! Ce ascultare trebuie să dau cuvîntului regelui?

Sargetius îi luă mîna şi i-o strînse cu căldură, mărindu-i şi mai mult tulburarea. Gestul lui îi întări bănuiala şi teama. Rămase descumpănită, auzindu-l rostind cuvinte la care nu se aşteptase:

— Dazia, am pornit lupta cu legiunile împins de un legămînt pe care l-am făcut față de înaintaşii mei şi de faptul că simt în vinele mele curgînd sînge dac. Cînd te privesc, văd în tine o fiică a comaților lui Decebal. Tu ai sîngele mai curat decît al meu, Dazia! Ştiu că l-ai iubit mult pe bravul Pollio, iar dragostea lui a fost tot aşa de fierbinte ca a ta. Îți va fi greu să-ți înfrîngi durerea, dar trebuie să faci ceea ce-ți cer! Acum Dacia nu mai este subjugată, însă noi avem de luptat, pentru a o păstra liberă, pentru a o face puternică şi bogată. Tu şi eu avem rădăcini mai adînci în acest pămînt decît mulți alții. Dacă îți voi cere, Dazia, să-ți frîngi inima, să-ți calci pe suflet, să sacrifici frumusețea vieții pentru a ajuta țara şi poporul ei, vei avea curajul s-o faci? În această clipă, tu eşti prețul cel mai scump ce mi se cere, în

schimbul căruia voi putea împiedica dezlănțuirea unor lupte grele. Sacrificiul tău va însemna salvarea a mii de vieți, acum cînd țara are mare nevoie de luptători.

Pe măsură ce îl asculta, fața ei îmbujorată începea să pălească. Îşi lăsă capul pe umărul lui şi, stăpînindu-şi greu suspinele, îl întrebă:

— Spune-mi, ce trebuie să fac?

Sargetius o cuprinse peste mijloc şi o strînse la piept.

— Să primeşti să devii soția lui Gerthorund!

Cu o mişcare repezită, fata se smulse din brațele lui, săgetîndu-l cu o căutătură tăioasă.

— Să fiu femeia barbarului? Să trăiesc în cortul unei tabere rătăcitoare?

Pieptul începu să-i salte năvalnic, paloarea să se schimbe în vinețiul disperării, iar din ochi se porniră lacrimile. Îşi acoperi fața cu mîinile şi începu să plîngă cu suspine puternice:

— De ce zeii au fost atît de răi cu mine! Nici de dragostea unui sclav n-am avut parte! Aş vrea să mor, să mă duc la el, să-l caut acolo în lumea zeilor şi a duhurilor!

— Potoleşte-te, Dazia! Acum nu este timp de plîns! Gerthorund mi-a spus că, dacă nu te dau, va năvăli şi te va lua. Aş putea eu să-l las să facă o asemenea faptă? Cine ştie cîte vieți se vor pierde, cîtă durere se va abate asupra noastră! I-am spus că nu te voi împinge spre el împotriva voinței tale, că te voi apăra cu tot ce-mi stă în putere!

În mintea fetei se oglindea mare, limpede, chipul lui Gerthorund, aşa cum o privise cu stăruință în seara ce trecuse.

— Dacă ar fi lîngă noi Metrobius, continuă Sargetius, ți-ar spune că de multe ori soarta unui popor s-a găsit în cumpănă grea, a stat în puterea unei femei să-l salveze. Tu eşti o adevărată dacă, Dazia. Aceia care au căzut alături de marele Decebal îți cer prin mine să-ți ajuți neamul, să te jertfeşti pentru cei ce n-au vrut să părăsească acest pămînt îndrăgit al lor!

Dazia săltă capul dintre palme. Lacrimi în şiroaie îi izvorau din ochi. Era toată numai încordare.

— Nu pot! Nu pot să fac asta! gemu ea, pradă deznădejdei. De acolo din cer de la zei, Pollio m-ar vedea!...

— Dacă într-adevăr el ar putea să te vadă, Dazia, nu mă îndoiesc nici o clipă, te-ar îndemna să faci pasul pe care ți-l cer. Alături de el au mers la luptă mulți sclavi, acum oameni liberi în Dacia, care au apucat să simtă

aerul libertății. Dacă pentru salvarea ta va trebui să ne batem cu gepizii, vor merge la luptă şi cetele lor, mulți dintre cei iubiți de Pollio îşi vor pierde viața. Crezi tu, Dazia, că o astfel de nenorocire n-ar îndurera sufletul lui? Primeşte să fii soția lui Gerthorund, Dazia! Ți-o cere asta acela în care tu vezi pe regele Daciei! Căile vieții sînt mult întortocheate, durerea şi fericirea ies la iveală tocmai de acolo de unde nimeni nu se aşteaptă. Poate că dragostea lui Gerthorund va reuşi să-ți încălzească inima, să te simți fericită. Te las să te gîndeşti, Dazia, acum ți-e sufletul prea zbuciumat. Răspunsul tău îl voi avea fără vorbe, în timpul prînzului: dacă te aşezi la masă alături de el, voi înțelege că ai satisfăcut rugămintea mea. Iar de nu...

Cînd tricliniul s-a umplut de cei care se aşezau la masă, fața lui Sargetius se destinse într-un zîmbet plin de uşurare. Cu ochii înecați în lacrimi, Dazia îşi făcu loc alături de Gerthorund.

2

De sus, de pe dealul ce străjuia Porolissumul în partea de miazănoapte, unde era castrul, cobora încet o femeie. Avea îmbrăcămintea zdrențuită, fața şi trupul plin de bube, palidă, cu călcătură nesigură. Ajunsă în vale, ocoli amfiteatrul — o ruină — şi o apucă spre for, ținînd-o drept către ceea ce fusese înainte cartierul Magnus. Din cele trei căi principale de circulație ale Porolissumului — via Hadriana, via Septimia şi via Ulpia Traiana Sarmizegetusa — nu mai rămăsese decît pavajul desfundat, acoperit de ziduri prăbuşite: cărămidă, moloz şi cenuşă. Se sfîrşise frumosul Porolissum şi, odată cu el, viața plină de voie bună de acolo.

Femeia zări de departe apropiindu-se o bătrînă. Trebuia să se întîlnească pe poteca îngustă cu ea. Privi speriată în jur, cercetînd ruinele ce străjuiau drumul, căută un loc să se strecoare în dosul unui zid, nu-l găsi, dădu s-o ocolească, dar bătrîna îi tăie calea, bătînd amenințător cu toiagul în pavaj:

— Tot n-ai plecat la zeii cei răi, ticăloaso? îi strigă stropşind printre ştirbiturile dinților.

Adunîndu-şi puterile, chinuindu-se, femeia încercă să calce mai repede, să se îndepărteze, fără să reuşească.

— Curvo, adusă aici de duhurile rele şi de Proserpina! Putoare, ai stîrnit mînia zeilor, d-aia ne-au trimis molima şi foametea! continuă să țipe după ea bătrîna.

Din partea opusă se apropiau mai mulți bărbați şi femei. Călcau încet printre dărîmături, înşirați unii după alții. Bătrîna îi zări, se întoarse din drum, şi glasul ei piţigăiat răsună din nou printre zidurile rămase fără acoperişuri:

— Prindeți-o, puneți mîna pe ea! S-o omorîm cu pietre, că numai aşa aducem îndurarea zeilor!

Femeia se opri îngrozită. Se vedea prinsă din două părți. Căută cu privirea un loc de retragere. În jurul ei, numai ruine, cărămidă, moloz. Crezu că se salvează fugind înapoi, dar picioarele fără vlagă n-au ascultat-o. Bătrîna îi tăie calea şi începu s-o lovească la întîmplare cu toiagul. Alături de ea, una din femeile din şir o apucă de păr, iar un bărbat ridică pumnul şi o izbi în față.

— Se bucură zeii! Uite ce mulțumiți sînt! Trimiteți-o la Proserpina! şuiera printre ştirbituri bătrîna, lovind neputincioasă unde nimerea cu toiagul în femeia prăbuşită în praf şi moloz.

În acel moment, dinspre for apăru un bărbat în plină putere. Grăbi paşii şi ajunse la ei.

— Opriți-vă, oameni răi şi fără milă! La o parte, că vă sfărîm! strigă el îmbrîncindu-i.

Bătrîna se trase cîțiva paşi înapoi speriată, dar îşi reveni repede, privindu-l pe noul venit.

— He, he, ia te uită! molfăi ea, rîzînd printre ştirbituri. N-am ştiut că Metrobius mai trăieşte! De unde-ai mai ieşit şi tu, trimis al duhurilor rele? De mult tu îndemnai lumea să nu se mai roage la zei, d-asta ne-a căzut pe cap atîta nenorocire!

Metrobius se grăbi să ridice femeia, fără să ia în seamă vorbele bătrînei. Cînd cei din jur îl auziră murmurînd înfundat şi îndurerat, se traseră înapoi ruşinați.

— Marciana, dragostea mea, de mult te caut! Unde-ai stat ascunsă pînă acuma?

O privi mai bine. Înfățişarea ei îl îngrozi. Înțelese că fata zăcuse de ciumă. Căută să se îndepărteze cît mai repede. O luă în brațe şi porni spre cartierul Serdos, fără țintă, urmărit o vreme de blestemele celor rămaşi în drum, privind după el. Ajuns în piața largă, pustie, în care se înălțau

ruinele tabernei lui Surillius şi prăvăliei lui Synethus, o lăsă pe o lespede de piatră, fosta treaptă de jos a scării de la intrarea în tabernă. Se aşeză alături şi răsuflă adînc, învins de oboseală. Cercetă îndelung faţa fetei. De slăbiciune şi zbucium, ea adormise.

Stătu astfel mult timp, adunîndu-şi gîndurile. Gasind-o, se liniştise. Tresări, auzind paşi. Dinspre ruinele templului lui Mithras se apropia un bărbat pornit către bătrîneţe, lung şi slab, sărăcăcios îmbrăcat. Privindu-l mai bine, îl recunoscu: Suriacus, preotul.

— Domine[24]! Ce s-a întîmplat? murmură el, repezindu-se spre Marciana. Ai venit, Metrobius! De mult te aşteaptă...

Metrobius se văzu în încurcătură. Preotul rostise domine. Un astfel de cuvînt era folosit numai de cei trecuţi la credinţa în învăţătura galileanului. Întinse mîna şi-l opri, prinzîndu-l de tunica zdrenţuită:

— Stai, Suriacus! S-o lăsăm să se odihnească! Am găsit-o căzută în drum, lovită fără milă de nişte oameni răi. Spune-mi, ce se petrece cu tine? Ai părăsit pe zeul Mithras şi ai trecut la noua credinţă?

Răspunsul îl primi pe cale ocolită:

— Acum doi ani tu ţineai o prelegere în poiana din pădurea de lîngă amfiteatru. Erai înconjurat de tineri. Plin de curiozitate, m-am apropiat şi te-am ascultat. Poate că tu nici nu m-ai văzut. Cuvintele tale m-au tulburat mult atunci. Spuneai că omul se găseşte într-o veşnică şi nestăpînită căutare, în dorinţa lui de a cunoaşte ce se petrece în jurul său, de a înţelege ce sînt norii, fulgerul, tunetul, ce e cerul şi ce se găseşte dincolo de el, ce sînt zeii, dacă ei există sau nu...

— Poate că nu m-ai înţeles tu, Suriacus. Despre zei nu puteam să spun altceva, decît că nu există. Port în mine această convingere încă de cînd mă aflam în Alexandria Egiptului.

— Am ascultat multe atunci, nu mi le mai amintesc bine. Ştiu numai că din ziua aceea a început să se clatine credinţa mea în zei. În templul tăcut, stînd singur, priveam statuia de marmură, o pipăiam, mă înfioram de răceala ei şi, aşa cum spuneai tu, vedeam în ea numai o piatră frumos cioplită de mîini meştere şi nimic mai mult. Cu cîţiva ani înainte, am însoţit un mare preot la atelierul de olărie al bătrînului Degidus, unde lucra Offas. Acolo am auzit pe unul din ei spunînd — nu ştiu care, Sargetius sau Offas — că în momentele cînd modelau lutul, încercau să pătrundă tainele vieţii, ale morţii, a tot ce ne înconjoară.

---

24 Dumnezeule!

— Şi nu spuneau bine?

— Toate astea au făcut să se zdruncine credința mea în zei. În acea vreme nu m-am destăinuit nimănui. Eram preot, îmi trăiam zilele din venitul templului. Au urmat nenorocirile: legiunile au părăsit Dacia, apoi au venit foametea şi molima. Doborît de boală, am fost luat de un om bun şi dus în bordeiul lui, scobit în coasta muntelui, dincolo de Marodava, aproape de ruinele villei în care aveați voi Colegiul săracilor. Acolo s-au strîns cei trecuți la noua credință, acolo s-a înfiripat un vic nou numai din bordeie. Dincolo de Magnus, în vîrful dealului, nu departe de drumul spre Napoca, s-au strîns cei ce mai cred în zei, şi ei tot în bordeie. Cînd am învins boala, trecusem la noua credință, şi acum o urmez din tot sufletul. M-am însănătoşit cu ajutorul ei, al Marcianei, m-a îngrijit cu un devotament de soră.

— A trecut şi Marciana la credința în învățătura galileanului?

— Cu mult înaintea mea! O bună parte dintre cei care s-au făcut sănătoşi au fost oblăduiți de ea. Unii au văzut în faptele ei adevărate minuni. Şi ea a fost greu bolnavă, abia de curînd s-a însănătoşit. Dar aşa slăbită, se duce des dincolo de amfiteatru, unde îngrijeşte cîțiva doborîți de boală. De acolo venea cînd au întîlnit-o acei oameni răi. Pe aici au murit de ciumă mulți oameni, şi Surillius.

Preotul tăcu, văzînd-o mişcîndu-se. Marciana gemu uşor şi oftă, apoi deschise ochii. Îşi aminti cu greu de cele petrecute. Pe Metrobius nu-l vedea, acoperit de trupul preotului. Gîndi că numai el, Suriacus, o scăpase şi o dusese pe lespedea de piatră.

— Viețile noastre sînt legate! murmură Metrobius privind departe spre Marodava.

— Ale cui? îl întrebă mirat preotul.

— A mea şi a Marcianei.

Abia acum ea îi recunoscu vocea. Încercă să se ridice, însă puterea n-o ajută.

— Metrobius! şopti înecată de suspine. Dragul meu Metrobius!

Auzind-o, se întoarse spre ea, şoptindu-i:

— Stai liniştită, Marciana! Te-am găsit, scumpa mea, de acum înainte nu ne vom mai despărți!

— Ai venit, Metrobius! M-am rugat mult Celui Atotputernic pentru tine. Au fost clipe cînd am crezut că nu mai eşti în viață. Eu m-am schimbat

mult, nu mai sînt aceea pe care ai lăsat-o cînd ai plecat la luptă, mi-e sufletul plin de noua credință.

— Dar nici eu nu m-am întors acelaşi, Marciana! Mă stăpînesc alte simțăminte, văd altfel oamenii, lumea...

Fata reuşi să se salte într-un cot:

— Să pleci repede, Metrobius! Molima mai bîntuie încă şi...

— Nu îndrăzneşte ea să dea lupta cu mine, scumpa mea!

— Mă voi ruga Lui pentru sănătatea ta!...

Era spre seară, cînd toți trei trecură pe lîngă ruinele villei lui Sargetius şi ale atelierului de olărie, din care se vedea numai cuptorul întreg, bun pentru ars vasele, şi ajunseră la bordeie.

După două zile, Metrobius plecă pe urmele lui Sargetius. Filozofia lui era acum alta, sufletul îi era plin de o pornire nouă, de o altă înțelegere pentru oameni.

3

Sargetius a ales Apulumul ca loc mai potrivit, de unde să conducă treburile noii Dacii. Hotarele se restrîngeau la un teritoriu mai mic decît Dacia romană, căci ținutul ce se întindea în partea de miazăzi între munți şi Danuvius, de la Drobeta pînă dincolo de Alutus, căzuse sub stăpînirea goților, după ce şi ultimele centurii trecuseră fluviul în Moesia. Pîna se liniştea vecinii şi întărea ordinea înăuntru, se gîndise să-şi stabilească granița pe crestele munților de la miazăzi şi dinspre răsărit, spre a le putea apăra mai uşor de hoardele barbare năvălitoare. Apulumul era situat în mijlocul țării. Îşi stabilise reşedința, cu oficiile de conducere a treburilor țării, în clădirile înconjurate de ziduri groase de piatră, unde fusese cazarma legiunii.

Adunase toate căpeteniile în sala cea mare a pretoriului. A dat dezlegare ca fiecare să aducă şi alți bărbați de încredere, buni luptători, bune ajutoare. Totodată, a făcut chemare să se prezinte la sfatul țării toți scribii rămaşi în Dacia, care lucraseră pe şantiere, la ferme şi în oficiile publice. Începutul de organizare pe întreg teritoriul nu se putea face fără să se consfințească prin acte scrise drepturile şi bunurile fiecărui cetățean. Legile aveau să rămînă tot cele folosite pe timpul stăpînirii romane.

Înconjurat de cîteva căpetenii, Sargetius intră urmat de mica gardă care îl însoțea pretutindeni. La vederea lui, un fior de îmbărbătare cuprinse ca un val întreaga sală. Dintr-un colț, trompetiştii vestiră sosirea conducătorului. Totul fusese pregătit să se desfăşoare într-o anumită ordine, dar, cînd nimeni nu se aştepta, un bătrîn răsări dintr-o dată în fața lui. Îşi luă căciula în mînă şi rosti cu înfiorare, din adîncul sufletului:

— La vederea ta, zeii mi-au făcut îndemnul să-ți ies în cale, să-ți urez bun venit! Dacă ar fi să ascult de pornirea ce-mi arde inima, aş striga cu toată puterea: Să trăieşti, mărite rege! Să ştii că am ani mulți, iar bunicul meu a avut şi mai mulți. Mi-a spus că era copil cînd a murit viteazul Decebal şi a fost cotropită țara. Bătrînul îşi mai aducea aminte de revolta dacilor, uniți cu sclavii, împotriva stăpînirii romane, a căror căpetenie a fost acel bărbat înțelept şi plin de curaj numit Sarmis. Eu nu mă feresc, ți-o spun în față: s-a zvonit din multe părți că tu te-ai trage chiar din el. Şi-atunci mă întreb: de ce să nu fii regele nostru, dacă eşti vlăstar de rege? Nu te-ai ridicat tu ca poporul să nu fie dus cu sila pe meleaguri străine? Zeii îmi sînt martori — asta s-a petrecut cînd ai fost sus, la Tîrgul nevestelor — în clipa cînd te-am văzut acolo, mi-am zis că, dacă Dacia va ajunge liberă, tu şi nimeni altul îi va fi rege. De atunci port în suflet aceasta credință. Dacă vorbele mele te supără, să-l ierți pe un bătrîn care nu şi-a mai putut domoli focul din inimă! Poate că în clipa asta cei care şi-au vărsat sîngele alături de Decebal şi de Sarmis ne privesc din lumea zeilor, cu ochii înecați în lacrimi. De ar putea să dea glas sufletelor, vorbele grăite de mine le-ar fi rostit ei ca un cîntec venit din cer. Şi-acum, ascultă îndemnul unui bătrîn: să fii bun şi iertător cu țara, dar aprig şi neînduplecat _cu duşmanii ei! Şi chiar dacă te superi, eu tot strig: Să trăieşti, mărite rege! Toți zeii să-ți dea sănătate, să te ajute să conduci cu înțelepciune şi blîndețe poporul Daciei noi!

— Trăiască regele! răsună sala de strigătele pornite din toate părțile, amestecate cu urale.

Aşa cum nu prevăzuse întîmpinarea bătrînului, Sargetius nu se aştepta nici la izbucnirea lui Metrobius. Îl văzu repezindu-se şi îmbrățişîndu-l pe bătrîn, apoi, trăgîndu-se însuflețit la o parte, cu un zîmbet ce-i lumina fața, începu să vorbească limpede, curgător:

— Bătrîne, cuvintele tale pline de înțelepciune şi de dragoste de țară au adus poporului un rege, iar nouă, celor mai tineri, o bună mustrare! Faptele mari aşa se fac: cu mult curaj, cu sufletul deschis, pornite la momentul

potrivit! Să stăm şi să ne întrebăm toți din această sală: ce am aşteptat? S-ar fi cuvenit ca el, cel pe care îl urmăm şi-i ascultăm poruncile, să fi venit în fața noastră, să spună că se socoteşte rege al Daciei, iar noi trebuie să i ne supunem? Dacă ar fi făcut asta, ne-ar fi dezamăgit şi scîrbit! Ar fi fost primul semn că cel care ia în mîinile sale destinele țării e un om mîndru, plin de el, lacom de mărire, cu porniri aspre de stăpîn. Noi nu avem nevoie de un astfel de rege, ci de un conducător bun, cu dragoste de popor şi de țară. Bătrînul a spus o vorbă: cică a aflat că Sargetius se trage din Sarmis, adică ne-a dat de înțeles că ar fi urmaş de rege. Eu zic altfel: Sargetius se trage din neam de rege, dar noi nu pentru asta îl vrem, ci pentru că a fost cel dintîi care s-a ridicat la luptă! Soarta noastră depinde acum numai de noi. Avem un rege. Trebuie să-l urmăm, să-i dăm ascultare, să ne supunem lui! Să strigăm cu toții: Trăiască regele Sargetius şi Dacia noastră nouă!

Uralele şi strigătele celor din sală s-au prelungit multă vreme. Trompetiştii începură să sune, ca şi cum anunțau sosirea regelui, iar mulți să aplaude, ca la un spectacol în amfiteatru.

Sargetius ascultase împietrit pe cei doi vorbitori spontani, copleşit de cuvintele lor rostite din inimă, cu căldură, pline de îndemn sănătos. La izbucnirea uralelor îl străbătu o săgetare: se simți puternic, ascultat şi respectat. Parcă plutea pe umerii întregului popor. Păşi tulburat şi hotărît spre locul de unde vorbiseră ceilalți, urmărit de priviri. Rosti cu emoție şi înflăcărare:

— Recunoştința nu se va topi niciodată în sufletul meu, pentru iubirea, însuflețirea şi încrederea voastră. Cine a luptat alături de mine, ştie ce fel de om sînt. Unii îşi mai amintesc de pedepsirea lui Euphoros, care ne-a înşelat sub numele de Rundacitulp. Judecata noastră de atunci a fost aspră, nu pentru că acel ticălos urmărise să fie rege, ci pentru că pornise pe calea vînzării. Ca rege, în grija mea neabătută față de popor şi de țară, voi pedepsi fără cruțare trădarea! Pe vremuri, în Dacia regele primea întărirea din partea marelui preot. Acum, în lipsa lui, se cade să ne legăm prin jurămînt unii în fața altora. Eu, Sargetius, rege al Daciei noi, jur că voi sluji cu devotament, neodihnă şi hotărîre țara şi poporul!

— Trăiască regele! strigă cineva, şi sala se umplu de urale.

— Iar vouă, celor care vă găsiți aici, şi prin voi întreaga țară, vă cer la rîndul meu să-mi juraţi credință, ascultare şi supunere!

Ca un tunet jurămîntul izbucni din toate piepturile, apoi se porniră din nou uralele.

— Şi acum să trecem la fapte, reluă Sargetius. De la început e bine să se ştie că în Dacia nouă sclavia a pierit! Scribii ţării vor aduce la cunoştinţă tuturora că am dat cuvînt ca sclavii să fie deîndată eliberaţi oriunde s-ar găsi. Cei ce se vor dovedi că fac altfel, vor primi pedeapsă aspră. Pentru munci în ţarini şi pe ogoare, pentru treburi în gospodării se pot folosi oameni cu plată, tocmiţi pe unul sau mai mulţi ani, ori numai cu ziua, după înţelegere. În ţara noastră nu vor fi patricieni, plebei, liberţi, veterani, ci numai cetăţeni ai Daciei noi, toţi cu aceleaşi drepturi şi cu aceleaşi îndatoriri. Ştiu că greutăţile ce ne stau în faţă sînt mari, dar şi hotărîrea noastră de a le învinge este puternică. Ca să pot conduce ţara, am nevoie de ajutoare bune, împrăştiate pe tot cuprinsul ţării. Dacia noastră nouă va fi împărţită în mai multe ţinuturi, fiecare cu căpetenia lui, un fel de taraboste sau procurator.

În ţinutul Sarmizegetusa — căruia noi nu-i vom mai spune şi Ulpia Traiana — căpetenie va fi iscusitul Timocles. În ţinutul Apulum, va fi bravul Artemidorus, iar de la Ampelum pînă la Potaissa îi punem pe straşnicul Burillius, care cunoaşte bine acele locuri. Pentru ţinutul unde au izvoarele Maris şi Alutus ce se lasă pînă la munţii dinspre răsărit îl avem pe Diurpanneus, acolo el s-a aşezat cu dacii aduşi de pe valea rîului Hierasus. În sfîrşit, pentru partea de ţară ce se întinde de la Napoca pînă la hotarul de dincolo de Porolissum căpetenie să fie înţeleptul Metrobius. Acolo se află şi gepizii, cu ei va trebui să trăim în bună înţelegere. Fiecare căpetenie să-şi aleagă scribii, din cei ce se găsesc aici în sală, să înceapă să strîngă oaste, să întărească paza şi ordinea în ţinutul său. Eu nu voi pregeta să trec pe la fiecare, să colind ţara, să ascult păsurile poporului, ca împreună să ne străduim să îndreptăm relele care s-au abătut asupra Daciei. Căpeteniile gărzii mele vor fi Dassius şi Timacus. Toamna a sosit, iarna se apropie, trebuie să ne găsească pregătiţi. Astăzi ţara e săracă, nu are visterie, dar vom face una şi o vom umple, căci bogăţii avem destule, numai să ştim să le folosim. Aurul este acum al nostru, trebuie să-l scoatem din sînul munţilor. Vom trimite sare pînă departe spre miazăzi şi vom aduce mărfurile trebuincioase. Vom munci pămîntul şi vom creşte turme de vite. Toate astea să le facem fără să uităm o clipă că avem nevoie de o armată bună, pregătită cu multe arme, ca în momentele de primejdie să ne apărăm hotarele. Voi, căpetenii de ţinuturi, să alegeţi pe cei mai curajoşi şi isteţi tineri, să-i faceţi buni militari, iar pentru conducere să vă înconjuraţi de

oameni cinstiți, porniți să facă numai bine. Cînd în Dacia va curge belşugul, vom fi cu toții bogați, vom avea un trai şi o viață fericită!...

Sargetius tăcu. Îl vedea pe bătrînul care vorbise mişcîndu-se neliniştit, ca şi cum căuta prilejul să mai spună ceva. Îl învălui cu o privire plină de prețuire.

— Vrei să ne mai dai un îndemn, bătrîne? îl întrebă, făcînd un semn spre cei din apropiere, spre a-i afla numele.

— Decibalus, mărite rege! şopti cineva.

— Te ascultăm, bunule Decibalus! Ce nume frumos ai! Cum tu ai început astăzi să vorbeşti cel dintîi, poate că numele tău ne este de bun augur. Poate că prin tine ne vorbesc înaintaşii.

— Mărite rege, ne-ai spus lucruri cum nu se poate mai bune, dar despre credința noastră, despre zei şi temple, n-ai grăit nimic. Dacia nouă şi liberă va fi o țară fără credință, fără preoți?

Prins în iureşul atîtor greutăți, Sargetius nu se gîndise la credința pe care o va urma poporul, de aceea nici nu găsi răspunsul potrivit. Grijile lui se îndreptau spre ocrotirea populației şi apărarea țării. Îl scoase din impas Metrobius:

— Mărite rege, îmi îngădui să răspund eu la întrebarea bătrînului? Sper că-l va linişti lămurirea mea.

Sargetius încuviință bucuros, curios totodată.

— Eu nu ştiu, bătrîne Decibalus, ce ți-ar fi răspuns regele, căci durerile țării nu i-au lăsat vreme să se gîndească la toate, aşa că îți spun cum văd eu lucrurile. Bănuiesc că ai trăit mult prin părțile de munte. Ştii că, dacă te prinde o negură deasă printre steiuri, cea mai înțeleaptă treabă e să te opreşti locului pînă ce ea se împrăştie, altfel te poți rătăci sau să te afli în primejdia de a cădea în vreo prăpastie. Tot cam aşa este şi cu credința acum în Dacia, am risca să pornim pe o cale greşită. Unii se roagă zeilor aduşi de cei veniți din altă parte, alții au trecut la învățătura nouă. Mulți dintre cei ce trăiesc prin văi retrase printre dealuri şi munți, pe care stăpînirea romană nu i-a schimbat prea adînc la înfățişare şi în suflete, se mai roagă Marelui zeu, lui Zamolxis. Acum nu ştim care din aceste credințe are mai mulți adepți şi nu ne stinghereşte cu nimic acest lucru în treaba noastră. Eu zic să lăsăm, bătrîne, să se mai limpezească negura în care ne găsim cu credința, că nu e nici o grabă. Mai tîrziu vom vedea ce avem de făcut.

Bătrînului îi plăcu răspunsul, Metrobius parcă îi privise în suflet. Şi el era unul dintre aceia care se ruga Marelui zeu.

— De ai fi feciorul meu, m-aş mîndri cu tine, că multă înțelepciune mai porți în cap! rosti el cu un surîs pierdut în barbă, apoi se întoarse spre rege: A spus bine tînărul, să aşteptăm să se mai însenineze viața noastră, mărite rege, dup-aia vom vedea!...

Fața lui Sargetius se luminase, încălzită de privirile pline de căldura ale căpeteniilor din sală. Reluă şirul celor ce voia să mai spună, liniştindu-l mai întîi pe bătrîn:

— Da, bunule Decibalus, e drept ce ai spus, să mai aşteptăm, pentru că nu ştim ce poate să ne aducă ziua de mîine. În apropierea granițelor noastre stau gata de atac goți, vandali, gepizi şi alte hoarde năvălitoare. Avem de închegat o țară mare, care să cuprindă între hotarele ei tot neamul dacilor. Ne străduim să înfăptuim liniştirea populației rămasă aici, care a dovedit dragoste de acest pămînt, să întărim paza avutului tuturor, să-i facem să se simtă apărați de loviturile cetelor rătăcitoare ale latronilor şi de lăcomia celor ce caută să pună stăpînire pe bunurile altora, iar mai presus de toate, să luptăm pentru neatîrnarea țării pe care o întemeiem, să nu fim subjugați de vreunul din vecinii ce ne înconjoară. Acum nu ne stă în putere să strîngem laolaltă toate ținuturile în care trăiesc frați de-ai noştri, ne vom mărgini numai la partea aceasta înconjurată de munți, mai uşor de apărat, care a fost întotdeauna inima Daciei, unde sînt împrăştiate cetățile pe care vajnicul Decebal le mărise şi înflorise, dornic să arate ca nişte urbe romane: Sarmizegetusa, Apulum, Potaissa, Napoca, Porolissum. Mai tîrziu, după ce vom înjgheba oaste multă, cu căpetenii viteze, înzestrată cu armele de trebuință, ne vom strămuta hotarele pînă prin părțile care au format altădată — cu aproape două sute de ani înaintea lui Decebal — Dacia Mare a dîrzului şi înțeleptului rege Burebista, de a cărui putere începuse să se teamă chiar şi Roma. Îmi povestea deseori bunicul, bunul Degidus, pe care unii dintre voi l-ați cunoscut, cele auzite de la bunelul său, Dicomes, iar de acesta aflate de la alți bătrîni, că țara Marelui Burebista se întindea spre răsărit pînă dincolo de apa Tyrasului şi mult de-a lungul țărmului Pontului Euxin, la apus trecea de cîmpia Panonică, ce se află peste apa şerpuitoare a rîului Pathissus, spre miazăzi ajungea la munții ce se înalță de partea cealaltă a Danuviusului, în Tracia, iar la miazănoapte se pierdea în pădurile pe atunci neumblate, mult departe de Porolissum, de unde în vremea noastră au început să năvălească hoarde de-ale gepizilor, goților şi altor

neamuri barbare, care nu-şi mai găsesc locul, nu se mai potolesc. Poate că vreunul dintre voi ar vrea să spună că aici s-a născut un popor nou, iar eu îi răspund că este adevărat, însă nu trebuie să uităm că sîntem altoiți cu sînge dac, că talpa țării o formează aceia care umplu vicurile, văile şi munții, ce se ştiu de aici, ai căror strămoşi aici au fost şi aici au rămas din timpuri ce se pierd în bezna trecutului de mii de ani. Iată dară, bunelor şi vitezelor mele ajutoare, ce fapte mărețe ne stau în față, ce viitor frumos ne aşteaptă şi ne cere să ne arătăm demni de el, iar — revenind la gîndurile de la care am pornit — pînă atunci vom găsi pe ce cale să pornim cu credința, cu zeii, cu templele...

— Cu vorbele pe care le rostişi, mărite rege, m-ai copleşit de tot! răsuflă bătrînul, clătinînd capul. Poate că-mi este dat să trăiesc o minune, prin tine se va uni tot neamul nostru! Să trăieşti, mărite rege! Zeii să-ți dea sănătate, viață lungă şi înțelepciune!

Sala se umplu de urale ce nu mai conteneau. Înveselit şi înflăcărat, Sargetius săltă mîinile, cerînd linişte.

— Pentru astăzi ne-am sfătuit destul, putem spune că am întemeiat țara. Să sărbătorim această zi printr-un ospăț, care nu va fi îmbelşugat, dar se va arăta bogat în speranțe, însuflețire şi voie bună!

4

Vestea că țara avea un rege, că au fost puse căpetenii de ținuturi, care vor deschide oficii publice pentru intabularea casei şi pămîntului fiecăruia şi pentru curmarea silniciilor s-a întins ca un vînt proaspăt de primăvară, însuflețind populația. Speranța alina durerile, spulbera tristețea, întărea sufletele, mistuia deznădejdea. Oamenii se simțeau ca descătuşați, mai liberi în mişcări, teama de cetele de latroni se împuținase.

De cînd căpeteniile i-au jurat credință, în sufletul lui Sargetius s-a săvîrşit o adîncă schimbare. Nu-şi mai aparținea, nu mai cunoştea odihna. Era prezent peste tot şi putea fi întîlnit oriunde. Se oprea la Sarmizegetusa, Apulum, Potaissa, Napoca, umbla prin vicuri, întreba şi asculta necazurile oamenilor, se îngrijea de nevoile țării, străduindu-se totodată să înjghebeze o armată. Timp de trei zile, la Napoca, se sfătui îndelung cu Metrobius. Înțeleptul filozof şi luptător trăia într-o ambianță nouă: locuia într-o villa

frumoasă, scăpată din pîrjolul de acolo, avînd alături pe Marciana, cu totul însănătoşită. Amîndoi se străduiau să curme suferinţele şi să întărească ordinea în ţinut, pînă dincolo de Porolissum. La multe din întrebările la care „filozoful" nu se împăca să dea un răspuns scurt, „luptătorul" găsea o rezolvare grabnică. Se contopise cu sine şi cu lumea.

În cea de a patra zi, de dimineaţă, Sargetius părăsi Napoca, luînd-o de-a lungul văii Samusului, spre răsărit. Ziua era frumoasă, bruma pierea biciuită de razele potolite ale soarelui de toamnă tîrzie. Mergea însoţit de Diurpanneus, nutrind gîndul să înainteze pînă prin părţile unde se aşezaseră dacii liberi veniţi de dincolo. În urma lor venea garda, în frunte cu Dassius. Înaintau în pasul cailor, vorbind despre greutăţile în care se zbătea ţara, despre cele ce trebuiau făcute peste iarnă, cînd auziră strigătul lui Dassius:

— Mărite rege, ne prind în galopul cailor mai mulţi călăreţi! Să ne pregătim de luptă?

Sargetius strînse frîul şi întoarse calul. Nu se gîndea că vor fi atacaţi. Alta era întrebarea ce-l năpădi: Se întîmplase ceva grav, de era căutat cu atîta grabă? îl recunoscu de departe pe Timocles, iar cînd se apropiară distinse cu surprindere alături de fostul meşter făurar pe Decius Sabinus. Nu-i venea să creadă. Dar fostul tribun al imperiului Romei îi spulberă îndoiala:

— Salut pe regele Daciei! rosti el înclinîndu-se. Îl rog să nu se mire, îl are în faţă pe tribunul Decius Sabinus!

Un val de îngrijorare trecu prin inima lui Sargetius. Oare, se înapoiau legiunile în Dacia, voiau s-o ia din nou în stăpînirea Romei? Venea ca sol din partea împăratului? întrebările îi licăreau ca fulgerul în minte. Căută să-şi înfrîngă tulburarea. Îi vorbi cu ton potolit, pornit spre glumă:

— Încotro, tribune? Ai uitat ceva în Dacia şi te-ai întors să-l cauţi? Ştii că drumul spre Porolissum este înapoia noastră, iar acolo nu mai găseşti decît ruine!

Tribunul îndemnă calul, apropiindu-se mai mult.

— Să nu se mire regele, ostaşii n-au făcut altceva decît să îndeplinească ordinele ce le-au primit. Eu, mărite rege, am venit înapoi în Dacia, nu pentru a căuta ceva pierdut, ci pentru a nu mai pleca niciodată de aici! Am trecut şi am văzut prăpădul de la Porolissum şi din alte părţi. Mie nu mi-a stat în putere să împiedic răul. Aş vrea să mă priveşti, mărite rege, ca pe unul care nici n-a părăsit Dacia! După cum ştii, sînt un militar încercat...

— În care eu trebuie să mă încred, nu?

— Zeii îmi sînt martori, am venit dintr-o pornire curata, mă simt puternic legat de acest pămînt. Mi-a fost dor de cîmpiile, pădurile, munții Daciei, şi m-am înapoiat. Vreau să-mi petrec aici zilele date de zei să le mai trăiesc. Am adus cu mine pe cei ce mă însoțesc: sînt doi centurioni şi patru decurioni. Ne-am schimbat îmbrăcămintea, altfel nu puteam ieşi din imperiu şi pătrunde înapoi peste Danuvius să umblăm prin Dacia. Aproape de Sarmizegetusa ne-au întîlnit oameni de-ai lui Timocles şi ne-au luat cu ei, socotindu-ne întorşi cu gînduri rele. Fiind dintre cei plecați, ne priveau ca pe nişte duşmani.

— Şi încotro mergi prin părțile astea, Decius Sabinus?

— Te caut, mărite rege! Vreau să mă foloseşti după trebuința ta. Acelaşi lucru îl vor şi cei ce mă însoțesc. Acum aici e țara noastră!

Sargetius îl cunoştea bine pe tribun. Era un bun militar, cu însuşirea rară de a nu-şi pierde cumpătul în situații grele. Procuratorul Iustus Valentinus îi vorbise deseori despre el cu multă prețuire.

— N-ai venit cu alt scop, Decius Sabinus? Dacă nutreşti gîndul de a pune la cale vreo ticăloşie? Poate că Roma şi împăratul Aurelian regretă că au părăsit acest pămînt. Ca fost tribun, cred că mă înțelegi, nu mă pot juca să pun în pericol soarta țării mele!

Tribunul se îndreptă în şa, tuşi uşor şi căută să dea un răspuns potrivit, fără să supere:

— Cînd neîncrederea şi bănuiala au pătruns între doi oameni, ei nu trebuie să meargă pe acelaşi drum, nici să poposească sub acelaşi acoperămînt. Poate că e mai bine, mărite rege, ca un timp noi să stăm deoparte, să aşteptăm să-ți întăreşti încrederea în noi. Pînă atunci, regele ne îngăduie să luăm cîte o casă părăsită şi cîte o bucată de pămînt din țarinile rămase fără stăpîni? Ne socoteşte supuşii săi şi cetățeni ai Daciei noi?

Strîngînd frîul calului, Sargetius se lupta cu sine însuşi:

— Nu ştiu dacă poți să mă înțelegi, Decius Sabinus! Încearcă în minte să fii în locul meu şi întreabă-te, ce ai face dacă eu aş fi în locul tău? Cît priveşte casele, țarinile... sînt destule. Numai să vă dovediți oameni de bună credință ai țării. Poate că îți mai aminteşti, tribune, de felul cum a fost pedepsit Euphoros. Te sfătuiesc să iei bine seama. Noi aşa răsplătim pe oricare va fi dovedit că nutreşte gînduri de trădare! Toți zeii cu voi şi sănătate!

Rămas în mijlocul drumului, tribunul privi după el cu admirație amestecată cu mîhnire. Alături, Timocles, strunindu-şi calul, îl readuse la realitate:

— Tribune, tu şi ceştilalți cu care ai venit sînteți acum cetățeni ai țării. Aşa a spus regele. Cunoşti Dacia. Vă dau de la mine pergament că sînteți liberi să vă aşezați unde vă este voia. Du-te la Napoca, la Metrobius, şi rămîi acolo. Rog zeii să-ți dea sănătate şi să te îndemne numai la bine!

Fără să mai aştepte ca Decius Sabinus să spună ceva, Timocles porni în galop după rege. Cînd îl văzu alături, Sargetius potoli goana şi dădu glas gîndurilor ce le frămînta:

— M-a tulburat atît de mult vederea lui Decius Sabinus, încît am şi uitat de tine, îi spuse, avînd în minte coloane nesfîrşite de legiuni pornite să ia din nou în stăpînire Dacia. Mă tem de pofta şi lăcomia Romei...

— Regele meu să nu-şi facă astfel de gînduri rele! încercă Timocles să-l liniştească.

Diurpanneus îndemnă calul şi veni lîngă ei.

— Şi pe mine mă îngrijorează întoarcerea acestui tribun. M-aş bucura dacă l-ar fi adus înapoi dorul după vreo femeie!

Şi continuă, schimbînd tonul spre glumă:

— Se vede că nu sînt multe Alliane pe lume! Şi nici mulți Sargetius! adăugă apoi.

Îi răspunse, arătîndu-i că înțelesese aluzia:

— Văd că te împinge mintea, Diurpanneus! Crezi că dacă Alliana nu rămînea în Dacia, aş fi plecat după ea?

— Acum cînd o ai lîngă tine, poți vorbi aşa! Dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel, nu ştiu ce ai fi fost în stare să faci!

— Te simți mîndru că Opilia te-a urmat fără nici o împotrivire?

— Cu Opilia e altceva. Ea m-ar fi urmat oriunde, iar eu m-aş fi dus după ea s-o caut şi-n infern!

Sargetius săltă privirea şi cercetă cerul. Dinspre răsărit se ridicau nori, prevestind schimbarea vremii.

— Să lăsăm gluma, să ne întoarcem la grijile noastre. Sosirea tribunului mi-a întărit hotărîrea de a închega cît mai repede o armată bine organizată, nu aşa ca acum, cu nişte cete strînse de fiecare căpetenie. Tu, frate Timocles, aş vrea să te întorci degrabă la Sarmizegetusa, să urmăreşti ce se mişcă spre Danuvius. În drum, te abați pe la Metrobius, Burillius şi

Artemidorus, le spui că după idele lunii viitoare vom strînge la Apulum armata Daciei noi. Vreau să văd pe fiecare căpetenie cîtă oaste îmi aduce.

— Pornesc îndată, mărite rege! Acelaşi gînd, spre Danuvius, mă fierbea şi pe mine!

Spre seară, au ajuns într-un sat ce se întindea de-a lungul unei văi largi, cu cîmpie mănoasă. Cînd s-au apropiat de prima casă, un bărbat cu plete lungi şi barbă bogată sări din tindă cu capul gol, numai în cămaşă şi ițari, alergă la streaşină, trase tulnicul şi începu să sune. Sargetius opri calul în dreptul porții. Omul lăsă tulnicul, veni în fugă, căzu în genunchi şi duse mîinile la piept:

— Marele zeu şi-a întors fața spre noi, mărite rege! El ți-a îndreptat drumul încoace! Dacă nu veneai, se făcea moarte de om!

Zîmbetul împietri pe fața lui Sargetius. Întoarse capul spre Diurpanneus. Vicul făcea parte din ținutul a cărui căpetenie era el.

— Cui vorbeşti tu, omule? îl aşteptai cumva pe rege? Ia ridică-te în picioare!

— Te cunosc, mărite rege! Tu n-ai de unde să mă ştii. Am fost în cetele lui Burillius, Marele zeu să-l țină în fericire, m-am bătut cu legionarii în lupta cea mare dintre Napoca şi Porolissum. În toiul încăierării, m-am aflat de multe ori în preajma ta, mărite rege. Ştiam că eşti căpetenia cea mare, dar n-am bănuit că...

— O să mă ai ca rege.

— Atunci nu m-a dus mintea pînă acolo, dar tot trebuia să-ți sar în ajutor, dacă te-ai fi găsit în pericol. Altfel, ce ne-am fi făcut noi fără un bărbat ca tine?!

— Pentru vorbele rostite, îți mulțumesc! Acum vreau să aflu de ce zici că s-ar fi făcut moarte de om, dacă nu veneam?

— D-apăi nu făceam numai eu. Aici sîntem mulți necăjiți de ăl de sus... ne ia tot...

— De cine? De Marele zeu? El e ăl de sus?

— Nu, mărite rege, noi spunem „ăl de sus” ticălosului care a luat în stăpînire villa de pe colină şi ferma ei. Au fost ale unui bogătan plecat la Roma. În locul lui a venit ăsta, cică are drept, că le-ar fi cumpărat...

— Poate că aşa o fi. Dar n-ai spus, cu ce v-a supărat aşa tare?

— Noi, mărite rege, ne-am născut şi trăit pe valea asta din tată-n fiu. Pe vremuri, cînd a trăit Decebal, unii au fost tarabosti, alții comați, şi au fost şi robi. Sub stăpînirea romană, unii au muncit la lemne prin păduri, iar alții

au robit la stăpînul fermei. După ce legiunile au plecat, cei care am fost în cete şi am luptat am ştiut că fiecare e în drept să ia un colț de țarină, să-l muncească, să rămînă pe vecie al lui. Aşa am făcut şi noi. Am luat din pămîntul fermei, că tot n-avea stăpîn. Dar pe la începutul toamnei a venit veneticul, a pătruns în villa şi s-a făcut stăpîn pe toate. A pornit apoi să ia, de la unul, de la altul, bucățica de pămînt pe care o apucase.

— Şi voi ați stat cu mîinile în sîn? îl întrebă prins de mînie, întorcînd iarăşi capul spre Diurpanneus.

— Hei, mărite rege! Am intra noi peste el în villa, dacă n-ar avea străji la porți, la colțuri de ziduri şi în turn. Dar nu numai străji, are şi robi. I-a prins şi legat pe sclavii stăpînului plecat, care apucaseră să fugă atunci, îi ține în lanțuri în ergastule. Cică i-a cumpărat şi pe ei.

— Dar de ce, cînd ne-ai văzut, ai sunat din tulnic?

Omul săltă privirea spre el, încropind un surîs cu multe înțelesuri, clătinînd capul:

— Noi sunăm din multe nevoi, mărite rege! Una e că, de frica latronilor, în fiecare casă e un tulnic şi, cînd simte ceva, omul deschide fereastra şi începe să sune cu semne numai de noi ştiute. Sare toată lumea cu topoare, coase, furci, cu ce are. Alta, că cei de pe marginea vicului, aşa cum stau eu, sîntem un fel de străji ce trebuie să dea de veste, dacă vine cineva mai mare, nu ştiu cum să-i spun: tabular, decurion, vreo căpetenie. Şi mai sunăm, mărite rege, cînd se întîmplă vreo nenorocire: ia foc casa cuiva, e cineva greu bolnav şi are nevoie de ajutor, sau se petrec alte necazuri. Adineauri eu am sunat altfel, ca pentru răscoală, să-i fac să alerge cît mai repede. Acu o să-i vezi la cotitura drumului, năvălind în fugă, pregătiți ca pentru luptă, şi n-o să fie rău: se cade ca regele să fie întîmpinat cu toate cele de trebuință unui luptător! Aici la noi mulți au spade scurte, sulițe, arcuri şi săgeți, scuturi şi cîte altele. Venirea ta în mijlocul nostru, mărite rege, va isca în sufletele tuturora furtuni de speranță. Aşteptăm să faci dreptate, să potoleşti răutățile! Poate că ai simțit căldura iubirii noastre!

Sargetius îl asculta, măsurîndu-l cu privirea. Era zi răcoroasă de toamnă tîrzie. Omul din fața lui avea pe trup numai cămaşa lungă şi aspră, cu iței, iar picioarele goale.

— Pînă sosesc ceilalți, dă fuga şi te îmbracă, încalță-te cu ceva şi întoarce-te repede! Trebuie să mergem sus la fermă. N-ai spus că toți aşteaptă să fac dreptate?

— De atîta tulburare, am uitat pînă şi de frig, mărite rege!

Nu trecu mult şi oamenii au început să se strîngă, pregătiți de luptă. Mare le-a fost mirarea cînd au aflat că în mijlocul lor se găsea regele. Unii s-au tras înapoi cu supunere şi teamă, alții au izbucnit în urale de bun venit. Sargetius le mulțumi pentru dragostea arătată şi-i îndemnă să-l urmeze spre villa fermierului.

Văzînd mulțimea urcînd, pregătită cu arme ca de luptă, porțile grele se închiseră, iar pe ziduri se iviră oamenii de pază. Dar vestea că venea regele ajunse repede acolo. În curtea largă izbucni fierbere, şi poarta se deschise cu un scîrțîit prelung. În cadrul ei, stăpînul fermei — un bărbat voinic, negricios, cu părul dat în cărunțire, cu ochi mari, ieşiți din orbite — se prosternă, sforțîndu-se să se țină tare, schițînd un zîmbet larg:

— Chem toți zeii alături de mine, să primim cum se cuvine pe bunul şi viteazul rege al Daciei, care a avut curajul să se...

— Lasă-i, nu-i mai chema pe zei! Ar fi mai bine să pofteşti duhurile rele din infern! Poate că ele îți vor veni în ajutor! îl întrerupse cu multă răceală Sargetius.

Fermierul se făcu alb la față. Ochii îi jucau holbați în orbite. Dar nu-şi pierdu cumpătul:

— Să mă trăsnească Jupiter, mărite rege, nu ți-am greşit cu nimic! Mă zbat să ajut la făurirea unei Dacii plină de belşug...

— Luînd pămîntul altora? Punînd oameni în lanțuri, făcîndu-i sclavi? strigă regele de răsunară zidurile şi se înfiora mulțimea.

Sargetius se aştepta ca fermierul să nege totul, ori să susțină cu tărie că ceea ce stăpînea obținuse în mod legal — prin cumpărare — dar spre surprinderea sa, acesta duse mîinile la piept şi, cu un zîmbet bine potrivit, răspunse cu supunere:

— Zeii îmi sînt martori, mărite rege! Jur că abia ieri a ajuns la urechile mele vestea că voința ta este ca în Dacia să nu mai fie sclavie! Astăzi am pregătit totul ca sclavii pe care îi strînsesem să-i las liberi, să le dau o bucățică din moşie, pentru muncă, să le vin în ajutor să-şi facă...

— Te înşală, mărite rege! izbucni omul care îl întîmpinase.

— Vestea a ajuns la mine aseară, mărite rege! Altfel...

Regele îşi dădea seama că fermierul ocolea adevărul cu multă iscusință. Se gîndise să-l pedepsească exemplar, dar îşi schimbă hotărîrea. Se întoarse şi căută cu privirea pe scribul său.

— Acilius, vei pregăti astăzi cinci mesaje. Vei trimite pergamente că ordinul meu este ca toate fermele, ai căror stăpîni au părăsit Dacia, să fie

împărțite celor ce au muncit pe ele: fie cu plată, fie în dijmă, fie ca sclavi. Fiecare căpetenie de ținut să-l aducă la îndeplinire în luna aceasta. Acum ştii ce ai de făcut, Diurpanneus? îl întrebă, gîndind că mai departe îi revenea lui sarcina să acționeze, era doar în ținutul său.

— Da, mărite rege, răspunse acesta, mîine se va împărți moşia de aici, iar sclavii vor fi liberi din seara asta!

Fermierul căzu în genunchi în fața regelui:

— Eu rămîn pe drumuri, mărite rege? Nu mi se lasă nimic?

Sargetius privi mulțumit spre mulțimea ce stătea împietrită.

— Dacă omul acesta vrea să muncească, să-i dați şi lui tot atît cît se va cuveni fiecăruia dintre voi, iar de nu, să-şi caute norocul în altă parte. Avem nevoie de antreprenori, de supraveghetori, de leguli în multe părți ale țării.

În sinea sa, Sargetius se bucura că întîmplarea îi dăduse prilejul să ia o măsură cu puternic răsunet în toate ținuturile. Sări de pe cal în mijlocul mulțimii, dornic să stea de vorbă cu cît mai mulți, să le afle păsurile, să le întărească încrederea în viitor.

5

De pe vîrful ascuțit al stîncii, Sargetius privea îngrijorat tabăra hoardei de goți care încălcase țara, revărsîndu-se prin valea Alutusului în galopul turbat al cailor. Apucase să facă jafuri, să ardă case şi să ia în robie pe cîți reuşise să-i prindă. Fuseseră tocmai zilele cînd aşteptase să se strîngă puțina oaste pe care o aduceau căpeteniile de ținuturi, spre a se înjgheba armata Daciei noi, cînd vestea năvălirii goților căzuse ca un trăsnet. Trimisese în grabă călăreți prin vicuri, să vină toți cei ce puteau să lupte, pentru izgonirea hoardei şi salvarea țării. Nu se gîndise la un ajutor atît de mare din partea lui Decius Sabinus. Tribunul, cu centurionii şi decurionii ce-l însoțiseră în Dacia, au venit odată cu oastea adusă de Metrobius, punîndu-şi spadele în slujba regelui.

Sprijinit de stîncă, Sargetius cătă spre soarele ce se ridica printre crestele munților. Bruma groasă îmbrăca plaiurile ca o pînză albă, sclipitoare. Lîngă el stătea Decius Sabinus. Se sfătuiră îndelung cum să pornească lupta. Pierderea bătăliei ar fi însemnat un adevărat dezastru. Duşmanul trebuia să afle că în Dacia a rămas un popor care ştie să-şi apere cu strășnicie țara.

În tabăra goților începu mişcarea. Iscoadele şi străjile au simțit că pădurile din jurul văii clocoteau de oameni. Sargetius nu aşteptă decît timpul trebuincios ca Decius Sabinus să ajungă la centuriile sale, organizate după modelul celor romane. Făcu semn corniştilor şi tulnicerilor să sune începerea atacului.

Loviturile se dovediră bine gîndite. De la primele ciocniri din două părți, hoarda se rupse în două. În toiul încrîncenării, barbarii, urlînd într-un fel numai de ei înțeles, stîrni o mişcare de strîngere. Dar Decius Sabinus observă manevra. Aruncă în luptă călăreții, păstrați să lovească la momentul potrivit în partea de jos a văii. Regrupată, hoarda porni devale în galopul cailor. Izbitura se dovedi zdrobitoare, dar iureşul lor nu se potoli. La gura văii primiră altă lovitură de la cetele lui Timocles.

Decimată, hoarda dispăru în goană turbată către trecătoarea Alutusului, lăsînd prăzile şi captivii.

Mica armată a Daciei noi cîştigase cea dintîi bătălie cu duşmanul care îi încălcase hotarul. După o scurtă odihnă pentru regrupare, Decius Sabinus pregăti urmărirea hoardei. Regele nu putea să-şi găsească linişstea pînă nu-i ştia alungați dincolo de munții de la miazăzi şi nu întărea apărarea graniței.

Mergea în pasul calului, înconjurat de căpeteniile de oaste. Metrobius îl scoase din gînduri:

— Eu, mărite rege, de acum înainte nu te mai pot ajuta cu spada, vreau să lupt altfel: să îndrept sufletele oamenilor folosind puterea cuvîntului!

Sargetius începu să rîdă:

— Dar ce, ca filozof ai lucrat cu altceva, nu tot cu vorba? Nu văd de ce spui asta!

Şovăind un moment, răspunse:

— Mă gîndesc să nu mai fiu căpetenie a ținutului Napoca. Pentru asta e mai bun Decius Sabinus. Cade şi bine: toate căpeteniile de ținuturi vor avea grad de legat în armata regelui.

— Dar tu ce vrei să faci? Nutreşti gînduri să te întorci la Atena? Asta nu se poate, Metrobius! Poporul de aici are nevoie de învățătura şi înțelepciunea ta.

El clătină uşor capul. În ochii lui lucea înflăcărarea.

— Regele să nu creadă că Metrobius dă înapoi în fața strădaniei de a face ca țara noastră nouă să se numească iarăşi Dacia Felix. Sînt dornic să mă avînt într-o muncă nobilă şi grea: m-am gîndit să-ți cer învoirea de a mă lăsa să redevin retorul. Dacia trebuie să prindă din urmă Roma. Tu, mărite

rege, ai nevoie de arhitecți, geometri, medici, poeți, de şcoli, amfiteatre, terme, de legi...

Îndemnînd calul la mers, Sargetius îl întrerupse, izbucnind în rîs, plin de voie bună:

— Te-ai pornit, filozofule! Tu întotdeauna trebuie să ai dreptate. Fie, fac cum doreşti! Vei avea un athenaeum, o academia, îți dau dezlegare să faci tineretul Daciei noi să-l întreacă pe cel de la Roma! Şi aş mai vrea ca tu să laşi scrisă toată filozofia ta despre viață şi despre lume.

— Atunci, Decius Sabinus va merge căpetenie la Napoca şi...

— Asta nu se va întîmpla, se grăbi regele, întrerupîndu-l. Decius Sabinus rămîne ajutorul meu la conducerea armatei. El va fi primul general al Daciei noi. Ai auzit, Decius Sabinus?

Fostul tribun al Romei murmură:

— Acum regele pune prea multă încredere în mine!

Metrobius se porni să spună altceva, dar vorbele lui se pierdură în ropotele de cai ce se apropiau în galop. Alături de un călăreț, venea Dassius.

— Mărite rege, au năvălit goții! strigă călărețul, suflînd tare ca şi calul.

— Da, au năvălit, dar i-am alungat!

— Nu cei de aici, mărite rege, lămuri Dassius. Altă hoardă a trecut munții de la răsărit şi a năvălit în țară!

Fața lui Sargetius se întunecă. Îl fulgeră gîndul că nu era uşor să fii rege. O țară mică cu greu se putea apăra de duşmanii ce o împresurau, toți năvălitorii, porniți pe jafuri, plini de cruzime.

— Pornesc cu cetele mele, mărite rege! se grăbi Diurpanneus, ştiindu-se căpetenie a ținutului ce se lăsa în acea parte.

— Ce spui, Decius Sabinus, e bine să rup armata în două? Tu vei fi generalul meu, cu tine o să împart de acum încolo grijile hotarelor şi ale luptelor.

— După legile războiului, ar trebui să sfîrşim lupta începută. Să vedem alungată hoarda de aici, apoi pornim cu toată oastea într-acolo. Dar cum hoarda pe care am bătut-o nu se va opri decît dincolo de munți, grosul armatei ar putea să pornească înainte, iar ceilalți îi vor prinde din urmă.

— Rămîi tu, Decius Sabinus, împreună cu Burillius şi Timocles. Eu cu Metrobius, Diurpanneus şi Artemidorus ne vom îndrepta în partea unde s-au ivit alți năvălitori.

Pe măsură ce se apropia de locul în care se aştepta să întîlnească hoarda ce năvălise dinspre răsărit, tot mai mult se îndeseau zvonurile: că goții înaintează, că gepizii i-au bătut pe goți, că năvălitorii s-au retras în grabă. Zvonul cu gepizii îi părea de necrezut lui Sargetius. Două popoare de acelaşi neam să se bată între ele? Dacă Gerthorund s-a unit cu goții, şi au pus la cale subjugarea întregii țări? Veştile îl neliniştau.

Era spre seară. Se oprise cu oastea pentru odihnă. Pusese să se înjghebeze tabăra, cînd se auziră în depărtare strigăte:

— Gepizii! Năvălesc gepizii!

Sargetius sări să se pregătească de luptă, dar se potoli repede. Îi văzură pe Gerthorund şi Grimhild apropiindu-se în galopul cailor, urmați de garda căpeteniei gepide. Tot nu-i venea să creadă că o hoardă de gepizi izgonise alta de goți.

Gerthorund sări de pe cal şi-l îmbrățişa pe Sargetius. Prietenia lor era puternică. Nu se văzuseră de mult. Porniră amîndoi încet pe poteca ce şerpuia pe la marginea pădurii.

— Spune-mi, Gerthorund, ce te-a făcut să loveşti şi să alungi pe goții care au năvălit?

Căpetenia gepidă îi răspunse rîzînd:

— Dazia!

— Lasă gluma, Gerthorund!

— Da, ăsta este adevărul: Dazia nu mi-a dat pace pînă nu m-a făcut să pornesc împotriva lor. Ai ştiut tu ce soție mi-ai dat!

Sargetius îl cercetă mirat.

— Eu ştiu că tu mi-ai cerut-o. Ai uitat că m-ai şi amenințat?

— Atunci nu mi-am dat seama ce comoară e Dazia. Cînd a auzit de năvălirea goților m-a amenințat că, dacă nu ies în calea lor, strînge ea oameni şi dă lupta. Eu am rîs în clipele acelea. Ştii că nu s-a încrezut că mă voi bate cu ei? A mers la luptă alături de mine!

— Mi-ai spus în acea noapte că nici o femeie n-a îndrăznit să-ți respingă dragostea. Constat că ai învins-o şi pe Dazia!

— Nu, cu ea n-a mers aşa. Acum iubirea noastră e atît de fierbinte, cum numai la un zeu şi o zeiță găseşti!

Ascultîndu-l, ochii lui Sargetius luceau umezi. Era prea înălțătoare fapta Daziei. Se sacrificase pentru neamul ei şi continua să-l ajute din toată puterea.

Mergînd, la un colț al pădurii văzură un bătrîn. Moşneagul stătea pe iarbă, rezemat de trunchiul unui fag cu coroană bogată. Cioplea liniştit ceva.

— Ce faci, moşule, n-ai auzit că vin goții? îl întrebă Sargetius. Ce stai, nu fugi să-ți cauți un adăpost?

Bătrînul avu o uşoară tresărire. Se grăbi să se salte în picioare; îl recunoscuse.

— Toți zeii să te țină, mărite rege! Te-am văzut cînd ai venit cu oastea. Nu fug de goți, că cică i-au bătut gepizii! răspunse oftînd, clătinînd capul.

— Şi nu te bucuri? Nu înțeleg, de ce oftezi?

— D-apăi, nişte străini au fost înfrînți şi alungați de alți străini! Încep să se încurce şi să se amestece rău noroadele! Se aude că dincolo de munții cei mari de la răsărit, în ținutul prin care şerpuiesc rîurile Hierasus, Pyrethus şi Tyras, trec mereu hoarde de ale altor neamuri. De unde or fi venind şi un-s-or fi ducînd, numai zeii pot să ştie!...

Lui Sargetius îi plăcea felul cum vorbea moşneagul.

— Şi nu te temi, bătrîne? Nu crezi că acele hoarde vor năvăli încoace, se vor aşeza aici, peste noi? continuă să-l întrebe.

Bătrînul îl privi îndelung, încropind în barbă un surîs plin de resemnare. Răspunse cu voce potolită, fără grabă:

— Eu, mărite rege, nu mă îngrijorez de asta! Şi romanii ne-au cotropit, dar pînă la urmă au plecat. Vor mai veni alții, însă s-or duce! Căci să ştii, regele meu: ei sînt ca apa, iar noi ca pietrele...

Bucureşti, septembrie 1967 — Sinaia, mai 1968

— SFÎRŞIT —

✯

Această carte în format electronic, face parte dintr-o serie de romane grupate sub genericul

Restitutio Daciae

✯